

ANNO DOMINI CCCLXXXIV.

SANCTUS DAMASUS.

PROLEGOMENA.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Josepho Dominico de Lambergh S. R. E. cardinali, A episcopo et principi Passaviensi, Antonius M. Merenda felicitatem.

Quod summos etiam viros publicis muneribus occupatos studium tenuisse accepimus, ut vacationem eorum atque otium consequerentur, aliquando curis illis liberi, atque absoluti; idem subisse animum meum differri non possum, cum dijudicandis in foro litibus, atque hujusmodi occupationibus distinerer. Quo quidem tempore cum suavissima illa cogitatione futuri otii dolectarer, mecum etiam animo reputabam, quæ esset omnium optima in reliquam ætatem ratio vitæ instituendæ, et temporis traducendi: cumque nihil melius occurreret, quam ad ea reverti studia, quæ, etsi coactus intermiseram, retinueram tamen animo semper, cœpi etiam cogitationes meas et curas ad comparandam necessariam librorum suppellectilem revocare. Hæc, eminentissime princeps, tu non ignoras, qui litteris juvenis natus, huic meo quasi instruendo fundo liberalitate tua adfuisisti, et in reliquam ætatem meam consulere ut facilius possem, effecisti. Quamobrem si quis ex eo fructus extitit, aut si otium adeptus conari aliquid potui, primum omnium tibi optimo jure debetur. Atque id potissimum est, quod nunc offero tibi nomini quoque tuo inscribo. Cum enim id, quod volebam, liberum tempus vacuumque assecutus, nonnulla ex ecclesiastica Historia, quæ aliorum diligentiam fugisse, vel sefellisse rectam interpretationem videbantur, collegissen: deinde ad Damasi opera recognoscenda et res explicandas me convertissem, atque ita ab immenso illo spatio in hoc angustius studia contraxissem mea, opusculum paulatim exstitit, quod non inutile fore omnino, si in lucem prospectumque hominum veniret, nonnulli, quibus id ostenderam, judicaverunt: repugnabam equidem, neque eorum judicio acquiescebam eam multas ob causas, tum quod erat delicatæ hujus ætatis subeundum judicium. Ut vincerer tamen aliquando, atque hæc evulgarem, illud me præcipue impulit, ut observantiæ in te meæ argumentum exstaret aliquod, gratique animi perpetuum testimonium tot tantisque beneficiis debitum, quibus me, gentilesque meos, cum Vindobonæ a cognitionibus essem causarum ecclesiasticarum Apostolicæ legationis sub immortalis memoriæ viro cardinali Hieronymo Grimalde, virtutem etiam tuarum teste olim amplissimo, cumulasti. Nec vero diffido, quæ tua in omnes humanitas est, atque in me

A ipsum elementia eximia ac singularis, ut munus hoc qualecumque non asperneris. Habebis id saltem, si ullo tempore a negotiis fatigatum animum huc transferas, ut imaginem veluti morum tuorum intuearis in sanctissimis eorum temporum Patribus, quorum tibi mentio est; gaudeasque nullam esse laudem, quæ non fuerit a te expressa, sive morum integritatem, sive liberalitatem in pauperes, sive religionis ac disciplinæ studium, in ædium sacrarum splendore restituendo, atque amplificando curam, magnificentiam in piis instituendis fundandisque operibus tanta cum largitate, ac religionis bono, gravissimos in latissima diocesi perlustranda labores, cum animi alacritate conjunctos, in populis denique ad fidem morumque præcepta erudiendis patientiam atque constantiam, uberrimo sane singularis ejus, quam ex sanctorum Patrum, atque interpretum sacrarum lectione hausisti, eruditionis fructu: quas ego res persequi fusius possem, qui eas non modo audiendo cognoverim, sed oculis multas usurpaverim, nisi me tua egregia ac singularis modestia revocaret, qua laudes cum merearis, in te conferri non sinis, ac prædicari: quamquam nihil necesse est, cum vel me tacente historiæ loquantur, ac publica monumenta posterorum memoriæ consignata. Unum tamen est, quod præterire omnino non possum, excelsam illam animi magnitudinem atque constantiam, qua tu ad Salisburgensem magni in Germania nominis et dignitatis sedem evocatus, sponte cessisti juri tuo, admirandoque omnibus exemplo, pacis et concordie studium, commodo et honori tuo anteposuisti, maximo licet honorum mœnore, qui administrationem tuam amplissimæ illi Ecclesiæ utilem, atque necessariam arbitrabantur, sed nimirum insederat animo tuo Clementis illud Sanctissimi Romanæ Ecclesiæ Episcopi: *qui generosus, qui misericors, qui charitatis plenus, dicat, si propter me discordia, et schisma, discedo, abeo: solum ovile Christi in pace degat cum constitutis presbyteris, atque hoc qui fecerit, sibi magnum decus in Domino comparabit; quam præclaram vocem idem facto suo comprobasse dicitur, primæ omnium Sedis honore, ac dignitate abdicata, ut alter eam pari sanctitate pontifex obtineret, partaque optatissima pace administraret. Non exigua hæc laus est, sed magna, atque præclara; quam cum sanctissimus alter Vir Nazianzenus æmularetur, dolebat, nequaquam satis multos inveniri, qui, si quando utilitas Ecclesiarum id postulare videbatur,*

sedes suas relinquerent, adeoque honori et dignitati renuntiarent. Quamquam in tuo illo facto divinam video palam esse declaratam sapientiam, atque consilium: neque enim fieri poterat, quin ii, quibus præfueras, animo dolerent, ac quererentur, avelli a se pastorem illum, ac principem, quo neque amantiorem, nec meliorem omnino aut desiderare possent, aut sperare auderent. Ut enim quodam loco scripsit Damasus meus, et illi, qui amiserint sacerdotem, sine dolore esse non possunt, et illi qui alterius civitatis acceperint episcopum, etiamsi gaudeant, invidiosum sibi intelligunt fore, sub alieno se agere sacerdote. Sed ut ad opus hoc meum re-

vertar, tibi, princeps eminentissime, cum omnino illud debeatur a me, cum summa humanitas ac clementia tua in spem me adducat, non hoc futurum ingratum tibi, nomini tuo lubens do, dico, dedicoque: precatus ad extremum D. O. M., ut cum sanctissimum pontificem illum, cujus edo opera, et res gestas persequor, diligentissime imiteris, diu te ecclesie isti, quam regendam dedit, populis a quibus avelli passus non est, bonis, ac literatis omnibus viris, quibus in te columen, præsidiumque contulit, sospitem, salvum, incolumemque conservet.

LECTORI.

Nihil est, cur te, amice lector, longo proœmio, aut composito sermone morer: nam quod scriptores plerumque solent causam aperire, cur scribere primo aggressi fuerint, deinde operis ipsius rationem et modum explicare, utrumque breviter præstare possum. Et operis quidem condendi causa, quæ primo fuit justissima, ea me in cursu deseruit nulla mea culpa: affectum vero opus volui dimittere, vel quod eram jucunditatem horum studiorum expertus, vel quod pulcherrimam hanc esse viderem, atque honestissimam rationem otii transigendi, ad quod haud invitus dimissus fueram, tricoissimo munere dijudicandarum in foro litium, in quo omnem pene anteactam vitam consumpseram, liberatus. Erit fortasse, qui opus ipsum a me susceptum non tanti æstimet, ut eo debuerim cogitationes referre. Quid enim, inquiet, nonne Damasi Opuscula a viro docto Sarazanio collecta, et semel iterumque vulgata? Nihil atinet me de Sarazanii diligentia atque eruditione loqui. Illud tantummodo dicam, non mihi primum nunc venisse in mentem Damasi opera ab illo edita rursus recognoscere, atque evulgare; nam viri docti Suaresius et, nostra hac ferme ætate, Pastritius de eo faciendo cogitaverunt. Non ergo consilium meum improbandum est, sed id potius optandum, ut nihil in perficiendo eo curæ et diligentie desideretur. Hanc ego viam, rationemque tenui in Damasi operibus recensendis: primo

ut quæ ejus esse constabat, cum mss. cc, si quos nactus essem, conferrem: deinde quæ ei abjudicantur doctorum virorum judicio, rejicerem; si quis enim hæc quoque desideret, præsto sunt Sarazanii ipse, et conciliorum collectiones: denique ut ea quæ recognoveram, illustrare etiam conarer. Itaque adnotationes adjecti, easque plerumque meas; Holstenianas etiam aliquando, quæ paucæ tamen sunt, et nonnullas etiam, sed raro a Constantio desumptas; illæ enim facile omnibus occurrunt, et si omnes retulissem, onerare potius opusculum hoc meum videri poteram quam ornare. Quæ Sarazanius ad Carmina illustranda adjecti, retinui omnia, cum non ita facile sit ea reperire: servavi tamen locum, quem illis idem dederat, id est ad calcem rejeci. Cæterum si quid tuo comodo factum est, amice lector, gratiæ habendæ sunt bonorum omnium largitori Deo; si nihil erit, quod sacram historiam juvare posse videatur, at laudandi certe conatus mei: ut vero opus ipsum cum cæteris similibus, quibus obruimur, tenebris amandetur, non repugno: illud dumtaxat Plinii rogo animo verses, lib. ix, epist. 17: Quam multos putas esse, quos ea quibus ego et tu capimur, et ducimur, partim ut inepta, partim ut molestissima offendant? Demus igitur alienis oblectationibus veniam, ut nostris impetremus.

DE SANCTI DAMASI PAPÆ OPUSCULIS ET GESTIS.

CAPUT PRIMUM.

I. S. Damasi genus, et patria. Lector a puero in basilica S. Laurentii. II. Diaconus Liberium in exsilio euntem sequitur, et quem usque ad locum? Cur deinde ad Urbem revertitur, et an Felicis eligendi auctor clero fuerit. III. Presbyter ordinatus, an a Liberio, an potius a Felice; Baronii sententia. IV.

D Proœmium ad preces Faustini et Marcellini, falsi arguitur, et Damasus vindicatur. V. Quo loco ac pretio sub Liberio reduce ad suam sedem deinceps fuerit.

I. Damasus natione Hispanus dicitur ab Anastasio: Hispanum vero præcise eum vocat Baronius, Franciscus Pagius, Ciaconius, aliique multi, qui etiam de eo Hispaniæ loco certant, cui sit adscribendus. Hos

fuse recenset Jo. Tamajus Salazar in Martyrologio Hispano ad diem 11 Decembris.

His, si in Hispania natum Damasum affirmant, repugnat Tillemontius, ac dubitare posse censet, Damasum, ejusque sororem Irenem, Romæ natam. Nec fortasse immerito. Pater enim in S. Laurentii basilica primo *exceptor*, tum lector fuit, qui sunt primi puerorum in Ecclesia gradus. A teneris igitur annis Damasi pater sacræ militiæ tirocinium in ea basilica posuisse videtur. Præterea ipse etiam Damasus ejusdem basilicæ, a puerili ætate tum *lector* fuit, tum in cæteris omnibus sacris ordinibus meruit. Nam, ut Eghinactus ait (a), *Cum ætate puerili sub magistro ministraret, et ad magnum cresceret rerum culmen, tunc Romana LECTOR in ecclesia*, Acta sanctorum martyrum Petri et Marcellini ex ore Dorothei percussoris excepit, collegitque, ac ad posteros transmisit. Pueros autem ad gradum lectoris assumi solitos tum ex Siricii et Innocentii epistolis, tum ex variis a Thomassino (b) et Bonarrotio (c) allatis exemplis constat. Agebat itaque Damasus tunc temporis annum saltem decimum tertium, quia vero fere octogenarius obiit, anno 384, in lucem profecto prodiit circa annum 364, ac Romam cum patre ac matre venisse debuit quadriennis, aut quinquennis infans. Fac igitur ea illum ætate tanto ferendo itinere idoneum, an vero Antonius pater, novus prorsus ignotusque homo, nomen Ecclesiæ dedisse potuit, statim ac Romam venit, ac notarius statim, lectorque ejus basilicæ creatus est? Id erat profecto ab eorum temporum disciplina alienum: nam primo baptizari ac deinde aliquo temporis intervallo probari debuit, an dignus esset, qui clero adscriberetur. Postremo in minorum ordinum exercendis officiis, aut novennium, aut septennium saltem insumere debuit; quo elapso tempore, si quis sese idoneum probaverat, ad altiores gradus evchi poterat (d). Huic autem novennio, aut septennio, quod Antonius in minoribus ordinibus exercendis transegisse debuit, si alios annos quinque aut sex addas, quos filium natum esse oportuit ante Romanum iter, ac priusquam pater clero adscriberetur, jam accedes ad ætatem illam, in qua Damasus positus erat, cum acta SS. martyrum audiit, et memoriæ mandata descripsit. At vero tunc temporis jam lector fuisse videtur. An itaque in inferioribus ordinibus positi, pater et filius, uno fere eodemque tempore, atque eadem in ecclesia? Hoc alii judicent. Non diffiteor legi in Vita S. Damasi ex ms. cod. Vaticanæ basilicæ, a Serazanio edita, ut S. martyrem Laurentium,

Asic Damasum ipsum gente Hispanum fuisse, quos ideo *una genitos patria, una promotos Ecclesia, una in terris basilica cultos, unoque in cælis Deo coronatos ait*. Dubitari enim vehementer potest, an ipse etiam Laurentius Romæ ortus sit. Nam in veteri Sacramentario, quod Cl. Joseph Blanchinius edidit, atque auctorem habere censuit S. Leonem Magnum, Romanus nascendo civis dicitur (e).

II. Post lectoris itaque officium, Damasum ad diaconi gradum evectum scimus; an vero a Julio, an a Liberio, incertum. Si tamen cum Liberius electus est, agebat Damasus annum 48, vix inducor, ut credam ejus ordinationem, ultra præstitutum a Canonibus spatium tam diu dilatam. Videtur itaque verosimilius gradum hunc sub Julio consecutum, actisque sub eodem pontifice magnis rebus interfuisse. Id, ut ego facilius credam, facit præterea familiaritas illa, qua Damasum cum Athanasio junctum fuisse colligo ex ejus Epistola ad Afros, et ex Basilii ad Athanasium ipsum litteris; quæ tunc cœpisse debuit, cum Alexandrinus præsul Romæ sub Julio moram traheret, ac sacris ecclesiasticis ejus urbis conventibus interesset, qua etiam inter cæteras causa se detineri aiebat Liberius, quominus in ejus damnationem deinde subscriberet (f). Quo vero loco apud Liberium Damasus interea fuerit, hinc conficere possumus, quod eum in exsilium abuntem secutus fuerit, atque hac de causa factum puto, ut *Liberii diaconus* aliquando dictus sit, quia nempe pontifex ille ejus potissimum opera, et ministerio uteretur, ac denique inter eos esset, qui uni papæ adstabant, palatini diaconi posterioribus sæculis dicti (g); sed Luciferiani, et schismatici scriptoris verba hoc loco afferenda a me sunt, ut impositam hac occasione Damaso ambitus et perjurii calumniam amoveam. Agit itaque auctor præfationis ad Marcellini et Faustini preces, quisquis ille sit, de persecutione, qua Liberius, Eusebius Vercellensis, Lucifer Calaritanus, et Hilarius Pictaviensis, exulare coacti sunt, atque hæc ait: *Hi ergo mittuntur in exilium pro fide servanda. Cum Liberio Damasus, diaconus ejus, se simulat proficisci: unde fugiens de itinere, Romam rediit ambitione corruptus. Sed eo die, quo Liberius ad exilium proficisceretur, clerus omnis, id est presbyteri, et archidiaconus Felix, et ipse Damasus diaconus, et cuncta Ecclesiæ officia, omnes pariter, præsentem populo Romano, sub jurejurando firmaverunt, se, vivente Liberio, pontificem alterum nullatenus habituros (h)*. Duo itaque statuit, ut vides, hic auctor, quæ sese mutuo destruunt: primo Damasum, deserto episcopo suo in

(a) Act. SS. Petri et Marcellini, Junii tom. I, pag. 476.

(b) De Veter. disc., p. I, l. II, c. 67.

(c) Observ. ad fragm. Vit., pag. 115.

(d) Vid. Siric. epist. ad Himer., num. 14; Innocent. epist. ad Felic. Nuc., cap. 5; Zosim. epist. ad Hesich. Salonit., cap. 5.

(e) In Prol. ad Anast., tom. IV, pag. 38: *Quamquam enim sanctorum tuorum, propagante te, Domine, toto orbe clara sit gloria, de beati tamen solemnitate*

Laurentii, peculiaris præ cæteris Roma lætatur, cujus NASCENDO CIVIS, sacer minister, et dedicatum numini tuo munus est proprium.

(f) Ἡ τις ἡμᾶς ἀποδίξεται, εἰ δὲ παρόντα ἡγαπήσασμεν, καὶ εἴχομεν τῇ κοινωνίᾳ, τοῦτον ἴαν ἀποστρέφωμεν ἀπόντα. Athan., Hist. Arcan. ad Monach., num. 57.

(g) Vid. Mabill. comm. ad Ord. Rom., cap. 3, ac Bencini notas ad Evaristi Vitam.

(h) Apud Sirmoud. Venet. edit., tom. I, p. 138.

itinereposito, Romam clam rediisse, ambitione corruptum, qua nempe summum pontificatus animo conceperat; secundo *ea die*, qua Liberius in exilium proficisceretur, clericos omnes jurasse, se nullatenus habituros alium pontificem, vivente Liberio ipso, eidem juramento jurando Damasum quoque adfuisse. At si hoc ille juramento spem sibi omnem præciderat, qui fieri potest, ut una tantum ambitione corruptus episcopum suum deseruerit, et ad Urbem reversus sit? Constat itaque Damasum episcopo suo ipse exsilium abeunti bono sinceroque animo socium se dedisse; at incertum est, quem usque ad locum comitatus illum fuerit, et quare ad Urbem reversus deinde sit. Onuphrius Panvinus illum Mediolanum usque deducit, ac ex ea urbe a Liberio benevole dimissum scribit in Ecclesiastica ms. historia, ex qua Schelstratus (a) hæc recitat: *Eum in certum exsilium abeuntem Damasus diaconus, qui postea episcopus Romanus fuit, Mediolanum usque comitatus est; quem ubi relegatum in Thraciam vidit, Romam rediens, cum nulla ejus restitutionis spes esse videretur, auctor clero fuisse dicitur, ut alium pontificem in Liberii locum eligerent; quod tamen nonnulli intelligunt, ac si Damasus hujus consilii clero dandi ex ipso Liberii mandato auctor fuerit (b). Alii vero Berocam usque, illum Liberio socium fuisse scribunt. At cum omnes veterum testimoniis solidaque aliqua conjectura desituantur, hac de re nihil a me statuendum puto. Hoc tamen ego non concedam, Damasum, cum rediit, auctorem clero fuisse, ut alter in absentis episcopi locum eligeretur, cum mihi præ omnibus potior sit auctoritas Athanasii scribentis (c): *Constantium Epicteto ministro usum, adornato in Ecclesie locum palatio, cum tres castrales populorum vice sibi adesse jussisset, demum tres improbos catascopos, haud enim episcopi nominandi, adigisse, ut Felicem quemdam, ipsorum moribus dignum hominem, episcopum ordinarent.* Unus itaque Constantius imperator, unus Epictetus, et, ut Hieronymus (d) ait, Acacius Cæsareæ, hujus tunc illegitimæ atque adulterinæ electionis auctor, ac nullæ in ea aut suadenda, aut paranda, Damasi et cleri Romani partes fuerunt. Quamobrem si quid a Liberio Damaso ipsi mandat est, si quid egit ille pro Felice, illud esse dumtaxat, ut curaverit eum recipi loco Vicarii ab eodem Liberio constituti, ex recepta persecutionum tempore disciplina, ut Papebrochio placet: Liberium namque Pontificiam semper retinuisse potestatem vix ullus negaverit, qui epistolas in exilio, ac quo imprimis tempore frangi ac cedere visus est, ab eo scriptas legat, quas huc asferre supervacaneum puto.*

III. Damasus itaque medio interea tempore ad presbyteri gradum evectus dicitur, an vero a Felice, ut Baronius censet (e), an, ut aliis videtur, a Libe-

rio reduce, minime constat. Una tantum conjectura est, quæ Baronii opinionem præ altera mihi potior efficit. Siquidem eum presbyterum fuisse legimus, cum Liberius, ut iræ Constantii se subduceret, in cœmeterio Ostiano latitare coactus est; atque ideo non omnino verosimile videatur, intermedio hoc tempore, turbulento prorsus, molestisque gravissimis impedito, quod a Liberii reditu ad ejus iteratum secessum interjacet, ordinari illum potuisse. Fieri itaque facile potest, ut inter eos, quos a Felice promotos Liberius, restituta jam tranquillitate, in propriis locis reliquit, ille fuerit.

IV. Quod vero ad perjuri calumniam attinet, clerum Romanum fidem Liberio in exilium abeunti suam jurejurando obligasse probat etiam Hieronymus hæc in Chronico scribens: *Liberio in exilio ob fidem truso, omnes clerici juraverunt, ut nullum alium susciperent: quæ fere verba Prosper exscribit.* At cum altum apud illos de Damaso silentium sit, valde admodum dubito, ne schismaticus auctor istud quoque ad illa quæ de eo mentitur, adjecerit; atque hoc ut ego facilius credam, facit Ammiani Marcellini testimonium aperte asserentis, *Liberium ægre, populi metu, qui ejus amore flagrabat, cum magna difficultate, noctis medio asportari potuisse (f).* Nam si Liberius clam, ac noctis medio cum magna difficultate ob populi metum in exilium raptus est, qui fieri potuit, ut juratum fuerit *eo die, quo ille in exilium proficisceretur?* alio itaque die, quam quo scribitur, juratum fuerit oportet, atque, ut Hieronymus ait, *Liberio in exilium jam truso: quod si verum sit, Damasus eidem abeunti comes adjunctus jurejurando adesse non potuit; frustra que Tillemontius medicam huic loco manum adhibet (g).*

Fac tamen præstitum a Damaso juramentum illud, nihil hoc ob stare potuit, quominus Felici Romanus clerus deinde accederet, ejusque consilii tunc Damasus auctor fuerit. Id vero factum arbitramur, nisi nos his in rebus circumfusa caligo fallit, anno 358 nondum adulto, ac postquam Liberius exilio frangi, et ad Arianorum partes atque hæresim transire visus est; ac demum postquam Ariani episcopi Sirmii constituti litteras scripserant Felici, et clero ejusdem Ecclesie ut Liberium ipsum reciperent, atque ambo pariter apostolicam sedem administrarent (h). Tunc enim idem clerus certior factus de iis, quæ Liberius animo præconceperat, ac palam etiam fecerat, auctaque deinde et confirmata calumnia Liberianæ hæreseos, ab eo forte recessit, ac sub capite illo esse se diutius non posse censuit, quod ad Catholicæ Ecclesie corpus pertinere non videbatur; hinc postquam ille ad Urbem reversus est, clerus ipse eum primis ægre a Felice divelli potuit, qui quantum ad religionem spectat, omni prorsus reprehensione ca-

(a) Antiq. Ecclæs., dissert. 2, cap. 9.

(b) Vid. Papebr. Cop. Hist., dissert. 9, num. 6.

(c) Epist. ad Solit., num. 75.

(d) De S. E., cap. 98.

(e) Ann. 359, n. 46.

(f) Lib. xv, cap. 7.

(g) De Arian., art. 26, p. 580.

(h) Sossom., lib. iv, cap. 48.

rebat (a), ac res eo venit, ut seditio aliqua clerum A inter, ac populum, et proceres, aliis Felici, aliis Liberio adhærentibus, orta fuerit (b).

Dixi calumniam Liberianæ hæreseos, eum primas tantum Sirmiensi formulæ subscripserit, quod salva fidei integritate fieri potuisse doctiores plerique censent. Nam qui illum secundæ Sirmiensi formulæ, sive Arianæ perfidiæ subscripsisse putant, manifeste falluntur, sive Catholici, quamquam oppido pauci, sive il a nobis alieni sint; quorum numerum potius quam vires nuper auxit anonymus ille, qui pudorem cum cucullo exiit, historiamque summorum pontificum infeliciter consarcinatam, ac tribus voluminibus recenter impressam, Amstelodæmensium typis edidit. At ne lectorem plus æquo detineam, consulat is, si voluerit, peculiarem de Gestis Liberii exsulis B Diatribam, in qua de his omnibus, quæ huc pertinent, actum a nobis est.

Cum vero idem Liberio statim ac rediit, omnem de se suspensionem sustulisset, cum denique Felix amore pacis, ac ne diutius sui causa Ecclesia turbaretur, pontificatu interea cessasse videri posset (c), Damasus cum reliquo clero ad illum, a quo bona fide discesserat, bona quoque fide rediisse potuit, ut etiam fecit citra aliquam pristinæ existimationis, et gratiæ jacturam; siquidem constans traditio est, monumentis etiam confirmata, fuisse illum vicarium a Liberio Ecclesiæ Romanæ datum, cum ille post abrogatam Ariminense concilium, iterum secessit ab Urbe, seque in cœmeteriorum latebras recepit, ut Arianorum furorem declinaret; qua de re vide, si C lubet, Baronium, ac Gesta Liberii exsulis, cap. ultim.

V. Quid præterea Damasus sub Liberio tum diaconus, tum vicarius egerit, incompertum est. In ejus ex Archivo Vaticanæ Ecclesiæ mss. actis scribitur, illius potissimum opera effectum, ut omnes episcopi, quos imperitia, aut metus in Ariminensi concilio fecerat deviare, ad fidem catholicam remearent; atque eos ipsum, favente sibi Hilario Pictaviensi, contra sententiam Luciferi, qui se diviserat, in communionem et consortium recipi consuluisse. Quidquid horum sit, ego minime dubito, quin ad Ecclesiasticæ quæque graviora negotia adhibitus fuerit. Nam si quis epistolæ, quæ ante exsilium, et quæ post exsilium a Liberio scriptæ sunt, attente legat, ac deinde eas conferat cum illis, quæ exsilii tempore ab eo pontificæ exaratas supersunt, facile cognoscat, quanto A aliis ab aliis differant. Priorum namque magna in sententiis vis est, et gravitas, nitidus præterea fluensque stylus, ac Damasio similis: posteriorum vero ipconcinna, et salebrosa prorsus oratio; cujus æquidem rei unam hanc rationem fuisse puto, quod Damasus, cujus opera tum ante, tum post exsilium usus fuisse videtur, tunc præsto non habuerit, cum in exsilio scriberet.

(a) Sozom., lib. iv, cap. 13.

(b) Vid. Diatr. de Gest. Liber. exsul., cap. 9.

(c) Philostorg., lib. iv, num. 3, εἰς τὰς ἀρχαί.

CAPUT II.

366, DAMASI 1, GRATIANO ET DAGALAIPO CONSS.

367, DAMASI 2, LUPICINO ET JOVINO CONSS.

I. *Damasus eligitur Romanus pontifex: et Ursicinus Antipapa a factiosis obtruditur. II. Coævi scriptores conferuntur, expenduntur, ac vera rerum gestarum series inde colligitur, et exponitur: recens anonymus Vitarum Romanorum pontificum Amstelodami editarum scriptor refellitur. III. Proœmium ad Preces Faustini et Marcellini iterum mendax. IV. Ursicinus exsulat, restituitur, ac rursus truditur, et quam obcausam? V. Baluzius rejicitur.*

I. Liberio die 24 Septembris humanis rebus erepto, Damasus eligitur Romanus pontifex, ac die prima Octobris, quæ, ut Blanchinus et Pagius observant, dominica fuit, consecratur: cujus tamen loco paulo post a factiosis aliquot Ursicinus, sive Ursinus Romanæ Ecclesiæ diaconus intrusus est. Rem narrat Hieronymus in Chronico, Rufinus (d), Ammianus Marcellinus (e), ac Schismaticus ille, qui præfationem scripsit ad Preces Marcellini et Faustini a (f) Sirmondo editas. Quia vero non omnia omnes persequuntur diligenter, ac in aperta luce collocant, eorum verba referre operæ pretium duxi, ut tota rei series uno oculorum obtutu comprehendi possit:

II. Hieronymus itaque, qui forte præsens tunc Romæ fuerat, hæc scribit: *Damasus trigesimus quintus Romanæ Ecclesiæ ordinatur episcopus. Post non multum temporis spatium Ursinus a quibusdam episcopus constitutus, Sicinimum cum suis invadit: quo Damasianæ partis populo confluenta, crudelissimæ intersectiones diversi sexus perpetratæ.*

Rufinus alia addit, quæ a Hieronymo ommissa sunt, ac sic ait: *Damasus post Liberium, per successionem sacerdotum in Urbe Roma suscepit, quem prælatum sibi non ferens Ursinus quidam ejusdem Ecclesiæ diaconus, in tantum furoris erupit, ut persuaso quodam imperito, et agresit episcopo, collecta turbulentorum et seditiosorum hominum manu, in basilica, quæ Sicinini appellatur, episcopum se fieri extorqueret, legibus, et ordine, et traditione pervertis: quo ex facto tanta seditio, imo vero tanta bella coorta sunt, alterutrum defendentibus populis, ut replerentur humano sanguine orationum loca, quæ res factione Maximini præfecti, sævi hominis, ad invidiam boni et innocentis versa est sacerdotis, ita ut causa clericorum usque ad tormenta duceretur. Sed assertor innocentiae Deus adsuit, et in caput eorum, qui intenderant dolum, pœna conversa est. At Rufinus hoc loco plura complectitur, quæ alio tempore contigerunt. Ut dicam nunc quod ex utroque constat, illud est, Damasi electionem jure potioem esse, cum tempore prior sit: cum post primum, secundus esse non passit, ac quisquis post unum qui solus esse debeat,*

(d) Hist. lib. II, cap. 20.

(e) Lib. xxvii, cap. 3.

(f) Tom. III, pag. 438.

factus est, non jam secundus ille, sed nullus est (a). A In cæteris, si alter cum altero conferatur, videtur Rufinus scribere, Ursinum in Siciniana basilica episcopum a factiosis constitutum, eoque ex facto ortam seditionem, ac interfectiones. Hieronymus autem, cui Ammianus consentit, Ursinum, episcopum jam constitutum, priusquam Sicinum invaderet : ab eoque cum Damasianos ad eam basilicam confluentes arcere vellet, cædes perpetratas esse.

Nunc audiendus est Ammianus Marcellinus, ethnicus scriptor (b) : *Damasus, ait, et Ursinus supra hominum modum ad rapiendam Episcopatus sedem ardentes, scissis studiis conflictabantur, ad usque mortis vulnerumque discrimina adjumentis utriusque progressis, quæ nec corrigere sufficiens Juventius, nec mollire, vi magna coactus recessit in suburbanum : et in concertatione superaverat Damasus, parte, quæ ei favebat instante ; constatque in basilica Sicinini, ubi ritus Christiani est conventiculum, uno die centum triginta septem reperta cadavera peremptorum, effertamque tandem diu plebem, ægre postea delinitam.* Ammianus itaque minime attingit, quis auctor seditionis fuerit, quique ex iis prior sedis occupandæ cupidus, alterius electionem turbaverit. Nihil præterea de auctore cædis in Siciniana basilica perpetratæ ; quamobrem nihil hoc loco colligi potest, quod Hieronymi ac Rufini testimonium infirmet, quidquid Gallico litterarum D. Ambrosii interpreti visum fuerit, Ammianum sic intelligenti, ut earum turbarum Damasum reum fecerit (c).

Anonymus Historiæ summorum pontificum scriptor, C cujus superiori capite inscitia et mala fides notata est, tum hoc, tum alio celebri Marcellini testimonio, a Baronio (d) etiam producto utitur, ut Damasus fastum deliciasque exprobrat (e). Dignitas profecto, ac splendor, quo Deus Romanam Ecclesiam auxit, ethnicorum perpetuo et invidorum oculos perstrinxit, quos inter quin tu recensearis, dolerasque, nullus dubito. At meliorem a te fidem, aut rationis vim postulo, cum hæc ais : « An vero quia Romanæ Ecclesiæ proventuum affatim fuerat, Damasus luxui, deliciisque deditus ? An iis uti non potuit pauperibus alendis, hospitio excipiendis episcopis, templorum nitore, et cultui procurando, ac religioni christianæ promovendæ, ut constans Romanorum pontificum consuetudo fuit (f) ? » Quod si quis D aliquando, sequioribus præsertim sæculis, meliora decessorum exempla minime secutus est, iis ad-

(a) Cypr. Epist. 52, Veron. edit.

(b) Ethnicum eum facimus cum Hadriano Valesio, Jo. Alberto Fabricio et melioris notæ criticis.

(c) Adnot. ad Epist. 11.

(d) Ann. 367.

(e) On ne saurait douter que Damase lui-même ne fût adonné au luxe et aux douceurs d'une vie molle, puisque Prétextat, qui fut depuis préfet de Rome, lui disait par plaisanterie : « Faites-moi évêque de Rome, et d'abord je serai chrétien ; » ce qu'un seigneur de cette considération n'eût pas dit, si la conduite de Damase eût été un peu plus apostolique.

dere Prætextatum tuum profecto posses. Hic enim si Romanæ Ecclesiæ pontifex fuisset factus, minime dubito, quin ea summa quam ambiabat dignitate, divitiarumque copia, ad luxum superbiamque abusus esset. Cæterum, quæ nunc etiam sit in fastigio tanto regioque patrimonio Romanorum pontificum integritas morum, vitæque modestia, ut eos tantum ; quos ego cognovi, veneratusque sum, commemorem, argumento tibi apertissimo esse possunt, Clemens XI et XII, Innocentius XIII, ac Benedicti duo XIII et XIV, quem diu nobis servatum cupimus. Quin in Romano clero luxus, et deliciae esse potuerunt, non ego tecum contendam ; illud tamen monebo te, ut cum in ea re probanda Hieronymum et Nazianzenum testes adhibes, videas quomodo fidem tuam liberes, quove jure iis auctoribus uti possis ut Florido et Bailleto, qui illud Marcellini testimonium parvi faciunt, confidentia tanta insultes.

III. Sed ut ego revertar, unde discessi ; reliquum est, ut præfationem ad Preces Faustini et Marcellini huc afferam, cujus scriptor rebus, quæ tunc agebantur, adfuisse videtur. Primo itaque recitat factionis causas, atque Ursinianos eos ipsos esse præclaros viros, qui integram Liberio fidem servaverant. Damasum vero elegisse perjuros illos, qui Felicium, eoque fati functo, aut abdicante pontificatum, iterum Liberio paruerant : quibus ad contumaciam colonestandam præmissis, tum hæc ait ; « Item octavo kalendas Octobris, Gratiano et Dagalaifo cons., Liberius humanis rebus eximitur. Tunc presbyteri et diaconus Ursinus, Amantius, et Lupus, cum plebe sancta, quæ Liberio fidem servaverant in exilio constituto, cœperunt in basilica Julii procedere, et sibi Ursinum diaconum (g) in locum Liberii ordinari deposcunt. Perjuri vero in Lucinis Damasum sibi episcopum in locum Felicis expostulant : Ursinum Paulus (h) Tiburtinus benedicit. Quod ubi Damasus, qui semper episcopatum ambierat, comperit, omnes quadrigarios et imperitam multitudinem pretio concitat, et armatus sustibus ad basilicam Julii perrumpit, et magna cæde fidelium per triduum debacchatus est. Post dies septem cum omnibus perjuriis et arenariis, quos ingenti corrumpit pretio, Lateranensem basilicam tenuit, et ibi ordinatus episcopus, et redimens judicem urbis Viventium, et præfectum annonæ Julianum, id egit ut Ursinus vir venerabilis, qui prius fuerat pontifex ordinatus, cum Amantio et Lupo diaconibus, in exi-

(f) Vid. Euseb. H. E., lib. iv, cap. 23 ; lib. vii, cap. 5.

(g) Unde igitur scriptor, qui litteras D. Ambrosii in Gallicum sermonem vertit, acceperit Ursinum, basilicæ Julii constitutum a Liberio presbyterum, ille videat.

(h) Athanasius, Apol. contr. Arian. num. 58 et in Epist. ad Solit. num. 26, libellum, quo Ursinus et Valens, a Julio veniam deprecari coacti sunt, sibi transmissum scribit a Paulino τριβύρων episcopo, Nannius Tiburensem vertit, ac BB. Tiburtinum intelligunt, veluti Romæ proximum ; forte itaque is ille est, qui Ursinum ordinasse dicitur.

lium mitteretur. Quod ubi factum est, cœpit Damasus Romanam plebem, quæ se nolebat, procædere susibus, et cæde varia perurgere. Presbyteros quoque numero septem detentos per officium nititur ab Urbe propellere, sed plebs fidelis occurrens eosdem presbyteros eruit, et ad basilicam Liberii sine mora perdidit. Tunc Damasus cum perfidis invitat arenas, quadrigarios, et fossores, omnemque clerum cum securibus, gladiis, et susibus, et obsedit basilicam hora diei secunda, septimo kalendarum Novembrin die, Gratiano et Dagalaifo cons., et grave prælium concitavit: nam effractis foribus, igneque supposito, aditum, unde irrumperet, exquirebat; nonnulli quoque de familiaribus ejus tectum basilicæ destruentes, tegulis fidelem populum perimebant. Tunc universi Damasiani irruentes in basilicam centum sexaginta de plebe occiderunt: vulneraverunt etiam quamplurimos, ex quibus multi defuncti sunt: de parte vero Damasi nullus est mortuus. Post tres autem dies, sancta plebs in unum conveniens cœpit adversus eum Domini mandata recitare, dicentes: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam vero non possunt occidere*: psallebat etiam in laudibus, et dicebat: *Posuerunt mortalia servorum tuorum escas volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ; effuderunt sanguinem eorum, veluti aquam in circuitu Hierusalem, et non erat qui sepeliret*. Sæpe itaque eadem plebs adunata in basilica Liberii clamabat dicens: « Christiane imperator, nihil te latet. Omnes episcopi Romam veniant, agatur causa: quintum jam bellum Damasus fecit: a sede Petri homicidas foras. » Dei autem populus episcopos convenire multis precibus exorabat, ut memoratum, tanta impietate maculatum, sententia justa propellerent: quem in tantum matronæ diligebant, ut matronarum auriscalpius diceretur. Voces ergo plebs ad Valentinianum sunt delatæ principem; qui reditum concessit exsulibus. Tunc Ursinus cum Amantio et Lupo diaconibus xvii kal. Octobrium, Lupicino et Jovino cons., ad Urbem rediit, cui plebs sancta gratanter occurrit. Sed Damasus tantorum sibi conscius scelerum, non mediocri timore concussus, redemit omne palatium, ne facta sua principi panderentur. Imperator nesciens quid Damasus perpetrasset, edictum prorogat, ut Ursino exsilio relegato, nulla ulterius populos contentio nefanda collideret. Tunc Ursinus, vir sanctus et sine crimine, consulens plebi tradidit se manibus iniquorum, et xvi kalendas Decembris jussione imperatoris ad exsiliium sponte properavit. Sed populus timens Deum, nullisque persecutionibus fatigatus, non imperatorem, non judicem, nec ipsam auctorem scelerum, et homicidam Damasum timuit, sed per cœmeteria martyrum stationes sine clericis celebrabat: unde cum ad sanctam Agnetem multi fidelium convenissent, armatus cum satellitibus suis Damasus irruit, et plurimos vastationis suæ strage disjecit: quod factum cru-

(a) Pag. ad ann. 367.

(b) Epst. 9 ad Fabium; num. 3, apud Constant.

A delissimum nimis episcopis Italicæ displicebat, quos etiam cum ad natale suum solemniter invitasset, et nonnulli convenissent ex eis, precibus apud eos molitur, et pretio, ut sententiam in sanctum Ursinum proferant. Qui responderunt: « Nos ad natale convenimus, non ut inauditum damnemus. » Ita prava ejus intentio corrumpitur, quo nitentur, effectu: exinde presbyteri diversis modis afflicti per exsilia et peregrina loca dispersi sunt: ex quibus Marcellinus, et Faustinus, preces Valentiniano, Theodosio et Arcadio obtulerunt. » Illicusque præfatio schismatici scriptoris, quæ tametsi mendaciis scateat, aliqua tamen continet, quæ veritati cognoscendæ facem præstant.

B Primo itaque, cum *Liberianam basilicam* audis, ejus etiam antiquitatem intelligis. Nam etsi ea vox præstitutum profanis etiam conventibus locum exprimat, cum tamen idem scriptor, eam undique *occlusam*, atque ideo a Damasianis *obsessam*, cum præterea *fractas fores*, cum *tectum destructum* asserat, facile etiam tibi fingis locum sacris agendis synaxibus attributum, et instructum, ac populi Christiani confluxu celebrem ut cæteros urbis titulos.

C Vides secundo anonymum hunc auctorem, quamquam Ursinum prius ordinatum scribat, minime tamen exprimere, utra electio prior fuerit. An vero hoc ille tacuisset, si, ut ordinatione, ita etiam electione Damasum præoccupasset? Verissimum itaque est, quod Hieronymus et Rufinus aiunt, illum scilicet ambitione percitum cathedram contra cathedram ponere aggressum.

D Vides tertio, eundem electum, ac deinde consecratum nulla interposita mora. At ex hoc ipso, tum electionis, et ordinationis vitium magis aperte constat, tum major Ursini ambitio elucet. Dies enim legitimæ ordinationis cadebat in primum Octobris, quæ dominica erat (a); quam tamen factiosus ille diaconus prævertere ausus est. Contra vero Damasi erga sacros canones reverentia sese commendat, qui post septem ab electione dies ordinatus est, neque clam, aut per agrestem aliquem episcopum, ut alter, sed in Lateranensi basilica pro recepto more, ubi animadvertimus anonymi transfugæ oscitantiam, qui scribit Damasum in Lucinis electum ac consecratum.

Observare quarto potes, inter sectatores Ursini septem tantum numerari presbyteros, ac tres diaconos. Atqui ex Cornelio scimus, atque ex Optato (b), quadraginta exstitisse titulos, sive Ecclesias, cum Victor Garbiensis Romam pro Donatistis accessit. Eorum deinde numerus auctus fuerat sub Romanis episcopis Cornelii successoribus; nam vix annis quinquaginta a Damasi electione elapsis, septuaginta recensentur presbyteri, qui Eulatio rejecto, unum Bonifacio suffragati fuerant (c). Quid sunt igitur decem insana cleri capita, quæ pro Ursino steterant, habita ratione sacrorum omnium ministrorum, qui tot Optat. lib. II, num. 4.

(c) Baron.; ann. 410.

in Ecclesiis necessarii erant, ac pro Damaso suffragium tulerant?

Nunc ut ad institutum redeat sermo, ob schismatis hujus causam interfectiones tertio iteratas memorat hoc scriptum. Primo in basilica Julii, atque hæc prior intra ipsos septem electionis et consecrationis dies perpetrata est. Queritur quænam sit Julii basilica, in qua Ursinus tumultuarie electus et consecratus est, ac cædes deinde facta. Sunt qui illam collocant in Patriarchio Lateranensi, atque afferunt aliquot ex Anastasio locos, quibus id adstrui putant. Me tamen dubium tenet Liberiani Catalogi auctoritas, in quo habes Julium quinque extruxisse basilicas, tres nempe extra urbem, intra urbem duas, quarum alteram Juliam simpliciter nuncupat, et in vi regione collocat, juxta Trajani forum, alteram vero in regione xiv, trans Tiberim, juxta *Callistum*. Quod etiam legitur in breviario Liberianæ basilicæ. At neque Lateranense patriarchium in regione vii, neque juxta Trajani forum: quamobrem hæc Julii basilica alibi quærenda est, quamquam facilius sit in tanta rerum ac temporum obscuritate ubi non fuerit, quam ubi posita fuerit ostendere. Minime tamen negaverim, quia Lateranensis patriarchii pars aliqua fuerit, quæ *Julia* appellaretur. At incertum est, an hæc a Julio, an a Julia nomen traxerit, cum lectio varia sit, et modo Julii, frequentius etiam *Julias* scriptum viderim. Hanc vero lectionem veriorum esse probat, ni fallor, Anastasius ipse in Sergio primo, cum eam Lateranensis patriarchii partem, *basilicam domus Julias* nuncupat. Hinc enim, aut ab aliqua illustri hujus nominis femina, aut a Julia familia, potius quam a Julio pontifice sic dictam crediderim. Ex Capitolino enim discimus, M. Aurelium natum in Cælio monte, educatumque fuisse in domo avi sui *Veri juxta aedem Laterani*; fieri itaque potest, ut ad Juliam Nervæ filiam, quæ, ut Harduino (a) placuit, *Vero* nupsit, pertineret antea, aut etiam ab illa exstructa esset, deinde vero post alios imperatores, ad Juliam Flavianam Constantini filiam pervenerit ac Lateranensibus ædibus tunc conjuncta, hoc nomen retinuerit; cæterum cum res conjecturis, itaque incertis agatur, sua cuique opinio pro lege sit.

Altera deinde cædes, eaque gravior non diu post primam in Liberiana basilica contigit. Ursino enim in exilium pulso, quominus tranquillitas et quies integra restitueretur, obstabant nonnulli ex ejus partibus atque ex ipso clero; quos forte jurgia fovere, ac contentionis lunem ducere intererat. Cum igitur illi quoque die 24 Octobris jussu præfecti Urbis Juventii in exilium ducerentur, populus cui præerant, eos vi rapuit ex militum manibus, duxitque ad Liberianam basilicam, quæ factiosorum concurrentium hinc inde atque irruentium sanguine fœdâta est. Hujus in Liberianâ basilica cædis, nulla apud Ammianum, Rufinum ac Hieronymum mentio, apud Schismaticum contra nulla, alterius quam illi in

Siciliana perpetrata scribunt; quamobrem viri nonnulli docti hinc colligunt, Sicilianam ac Liberianam unam eandemque esse basilicam, secus ac ulli censent, qui Sicilianam intra septa monasterii S. Antonii statuunt. At aliam esse eandem, quæ in Siciliana, aliam quæ in Liberiana basilica perpetrata est, facile intelliget, qui adverterit aliam Ursino præsentem et agmen factiosorum ducentem, ut Rufinus et Hieronymus scribunt, aliam vero Ursino jam absente, et in exilium truso, contigisse. Quamobrem si de duplici, eaque diversa cæde agitur, nihil impedit quominus aliam in Siciliana, aliam vero in Liberiana proxima basilica perpetrata dicamus.

Tertia denique illa est, quam fieri contigit ad sanctam Agnetis extra muros, quo schismaticis conveniendi mos fuerat. At hæc ad annum sequentem pertinet, atque illa ipsa est, cujus cognitionem a Maximo anno præfecto institutam Rufinus ait. Harum vero interfectionum, ac cædium, nuperus Romanorum pontificum historiæ consarcinator, Damasus rem agit, una tantum Faustini ac Marcellini auctoritate innixus, quam tanti facit, ut allatis omnibus pro Damaso testimoniis præferat. At quid exspectes ab illo hominum genere, quibus præ veritate, calumnia potior esse solet et debet?

IV. Nunc ut res concludamus quæ anno 366 et 367 gestæ sunt, et ad Ursinianum schisma attinent: ex his constat Ursinum schisma conflasse: tum deinde velut ejus cardium inde consecutarum auctorem, causa prius cognita, ac præsentibus et *instans* partibus concertata, ut Ammianus verbis illis a Foro deductis indicat, cum sociis aliquot presbyteris et diaconibus, in exilio pulsum a Juventio P. U., quem *virum integrum et prudentem* cum idem Ammianus vocet, schismaticus hic falsusque scriptor auro Damasi frustra corruptum blaterat.

Ursino itaque cum sociis ab Urbe ejecto, schisma ab eo conflatum, extinctum videri poterat, atque eam forte causam Prosper in Chronico a Canisio edito (b) *mensibus sex* duravisse scripsit. At eum præbisset a præfectura Juventius circa Maium aut Junium anni 367, eique subrogatus esset Prætextatus, ut liquet ex lege Cod. Theod. *de Ingrat. Liber.*, data xiv kalend. Septembris, atque hic magistratum suum D optime, ut sibi videbatur, auspicaturus, Ursinum ejusque socios exilio solvi et Urbis restitui a Valentiniano obtinisset, factiosi Romam iterum ingressi sunt die 15 Septembris. Edictum Baronius (c) recitat Prætextat omissum quo Valentinianus exsilibus ad Urbem redeundi veniam facit; atque illud, ea quæ deinde consecuta sunt, circa Julium, aut Augustum mensem, datum fuisse probant. Nam turbulenti vir ingenii, post duos elapsos a reditu menses, die scilicet 19 Novembris, alio Valentiniani edicto iterum exsilium coactus est, ut ex hoc scripto discimus. Veram causam silentio præterit ejus auctor, ac pro more suo

(a) Histor. Aug., pag. 776. Oper. Select.
(b) Tom I, edit. Basn.

(c) Ann. 368, num. 4.

culpam rejecit in Damasum, cujus fraude hoc factum A
fuisse impudenter scribit. At quæ vera ac genuina
iterati hujus exsilii causa fuerit, partim excitato
per hunc auctorem Valentiniani rescripto, partim
ex Ammiano Marcellino colligimus (a); Valentinia-
nus enim exsulis reditum concesserat, hac me-
rito adjecta conditione, ut si iidem in pristino statu
restituti, aliquid spiritu iterum gesserint inquieto, quo
tranquillitas reformata turbetur, severissima in eos sen-
tentia proferatur. Contra vero edicto illo, quo Ursi-
num rursus expelli jussit, hoc a se factum ait, ut illo
relegato nulla ulterius populus nefanda contentio colli-
deret, ut Anonymus ipse scribit: Ursinus igitur post
reditum suum ita se gesserat, ut rursus a Prætextato
expelli debuerit: quod cum jure factum Ammianus
scribat, Anonymi in Damasum calumnia manifesta B
est. En vero Ammiani ipsius verba: Cujus (Prætex-
tati) auctoritate, justique veritatis suffragiis tumultu
levito, quem Christianorum jurgia concitaverant, pul-
soque Ursino alta quies pari jam proposita civium Ro-
manorum adolescebat gloria clari rectoris, complura
et utilia disponens. Atque hunc, quod spectat annis
366 et 367, Ursini schisma finem habuit.

V. Baluzius iisdem annis Damasi concilia duo con-
signat: alterum illud est, quod in acta Eusebii pres-
byteri memoratum legimus; alterum vero illud,
quod Anastasius in Damasi Vita refert, convocatum
pro accusatione adversus eum instituta, cui adulterii
crimen imputabatur ab adversariis ejus, in eoque etiam
Paternianos, seu Venustianos damnatos scribit (b).
At utrumque hoc concilium fictitium fabulosumque C
est: nam quod ad primum attinet, acta illa Eusebii
presbyteri tot mendaciis, fabulis et anachronismis
scatent, ac fœdata sunt, ut operam non necessariam
omnino ponat, qui ea sibi singillatim refellenda su-
mat (c). Illic Bossuetius ipse, seu quisquis ille sit,
dum eorum auctoritatem, ut causæ suæ inserviat,
una tuetur manu, altera falsitatem prodere cogitur,
excommunicationem, quam in Liberium a Damaso
jam pontifice latam scribunt acta illa apocrypha, ad
Damasum presbyterum suo Marte revocans. Nobis
itaque cum Tillemontio ridere Baluzium liceat, vana
prorsus opinione abreptum, ac sibi plaudentem de
hoc primum a se producto consilio, quod nunquam
existit. Quod ad posterius attinet cujus ab Anastasio
mentio injicitur, si quæ narrat ille, vera sunt, alio
D prorsus tempore ea consiguari oportet, cum nulla
per id tempus sub Damaso synodus habita fuerit (d).
Præterea institutam contra hunc sanctissimum pon-
tificem adulterii accusationem, non ego facile admi-
serim, de qua tamen rursus sermo redibit; si quid
autem de Paternianis, aut Venustianis, quos in ea
synodo a Damaso damnatos ait, Baluzius ex immensa
a se collecta penu uberius explicuisset, magnam
apud ecclesiasticæ historiæ amatores gratiam pro-
fecto iniisset. Sed de his etiam aliquid suo loco.

(a) Lib. xvii, cap. 5.

(b) Conc. Ven. edit. tom. II, pag. 1057.

(c) Vid. Diatrib. de Gest. Liberti exsulis, cap. 9.

CAPUT III.

368, DAMASI 3, VALENTINIANO ET VALENTE AA. II. CONS.

I. Valentinianus imperator iteratum Ursini sociorumque
schismaticorum exsilium probat, atque unam, quam
Ursiniani retinuerant, basilicam Damaso reddi ju-
bet. II. Cordes perpetrata in æde S. Agnetis, quæ per
calumniam Damaso crimini data: grave ob eam cau-
sam periculum innocenti pontifici creatum; quod
explicatur Rufini et Hieronymi testimonio. III. Eva-
grinus Antiochenus pro Damaso adit imperatorem, a
quo innocens pronuntiatur, eaque occasione Hierony-
mus offertur, et illustratur. IV. Damasus votum solvit
S. Felici, ut videtur, Nolano, aliisque martyribus.

I. Valentinianus imperator, cui Prætextatus Ursi-
num iterato exsilio a se damnatum scripserat, judi-
cium P. U. ratum habuit, ut constat ex ejus re-
scripto, quod Baronius recitat ad annum 368, n. 3,
quod tametsi nota temporis careat, videtur ad anni
currentis initium referri oportere, quia Ursinus ipse
Roma excesserat ultimo pene mense superioris
anni, ut vidimus. Hunc, quem imperator dissensio-
nis auctorem vocat, secuti deinde sunt cæteri factio-
nis socii et ministri, quos pariter Urbis præfectus
abire jussit, si pauca excipias, qui ne prodirent,
in latebras sese abdidérant. Id vero colligimus tam
ex scriptore præfationis, qui schismaticos stationes
per cœmeteria sine clericis celebrasse ait, tum ex
alio Valentiniani rescripto (e) dato pridie kal. Junii,
iisdem cons., quo tamen factiosa ipsis propter qui-
etem urbis ejectis conceditur, ut certe præstitutoque
exsilio soluti, quo velint loco habitent, Roma ex-
cepta. Cæterum nedum Ursini exsilium Valentiniano
probatum fuit, verum providentissimo etiam con-
silio, est urbis præfecto mandatum, ut una illa Ec-
clesia, quæ a schismaticis adhuc retinebatur, Da-
maso attribueretur. Verabatur enim princeps fore
ut nullum ex Ursini exsilio fructum Ecclesia cape-
ret, si quam præterea superesse in urbe sineret
jurgiorum materiam. Hoc vero a defensore Ecclesiæ
urbis Romæ Valentinianus postulatum scribit, ex
quo colligimus defensoris ecclesiarum officium in
eo positum, ut earum causas ageret apud sæculares
judices, atque ad ipsos etiam imperatores accederet,
cum rerum ratio id postulare videbatur. Eorum
D vero officium constitutum fuerat diu ante Valenti-
niani tempora, sæcus ac nonnulli censent, siquidem
Cyriaci cujusdam, Ecclesiæ Ancyranæ defensoris
mentio est apud Epiphanium (f). Derivatus autem
ab exemplo civitatum, profanorumque collegiorum,
quæ defensores suos habebant, mos iste ad chri-
stianam religionem sapienter fuerat. His successo-
runt, qui sequiori tempore advocati dicti sunt, qui
eum sua abuterentur potestate nonnullorum deinde
conciliorum sanctionibus sublati sunt.

II. Hæc ad Prætextatum rescripta, cum de rebus

(d) Vid. ad ann. 366.

(e) Apud Baron. ann. 368, num. 5.

(f) Hær. 73, num. 8, 11, 12.

agant post iteratum Ursini exsilium gestis, primos occupant hujus anni menses. At popularis æstus qui nihil Interea aut parum de vi sua remisera, rursus erupit in mutuas cædes ad S. Agnetem, quo temere factiosi convenerant, nulla legum contra eos latorum ratione habita; atque hoc facinus pro consueto schismaticorum more, crimini datum immerenti Damaso apud Olybrium, qui circa Junium aut Julium mensem Prætextato successerat; ut ex chronologia codicis Theodosiani, ac ex Tillemontio constat. Hic vero cum Aginatio neglecto, quem Reinesius (a) ex Ancico Paulino olim consule et P. II. descendisse asserit in causis dijudicandis uteretur opera Maximini, qui annonæ præfecturam post Julianum administrabat, intelligitur, cur Rufinus postquam scripserat, humano sanguine repleta orationum loca, statim addat rem hanc *factione Maximi in insidiam boni et innocentis sacerdotis Damasi versam esse*. Maximinus enim, sive ut schismaticis placeret, qui in partes suas traxerant Judæum quemdam *Isaacum* nomine eoque accusatore utebantur, sive ut feroci ingenio suo indulgeret, induxit animum, ut Damasum seditionis ac cædis quæ in Ecclesia ad S. Agnetem perpetrata fuerat, reum ageret apud imperatorem, utque hoc assequeretur, testimonia contra pontificem innocentissimum a viris perditæ famæ, atque ab ipsis clericis illata tortura extorquebat. Verum Aginatus urbis vicarius, *indignissime ferens*, in examinandis causis Maximinum sibi ab Olybrio prælatum (b), tum de iis, quæ contra Damasum agebantur, Valentinianum certiore fecit, tum præterea factiosos in suburbis ex Olybrii conniventia conventus agere, unde frequens jurgiorum, ac seditionum, quæ supererant, fons, et origo. Imperator itaque veritate cognita conventus illos suburbanos vetuit statuitque exsilio mulctandos, si intra *vicesimum* ab urbe lapidem coirent, atque ita Rufino scribente accidit: *Ut assertor innocentis Deus adfuerit, et in caput eorum qui dolum intenderant, poena conversa sit*. Enimvero quin res ita gesta fuerit, vix dubitare poterit, qui Valentiniani rescripta attente legerit ad Olybrium et Aginatum eodem tempore data, quæ magnus annalium parens in lucem protulit (c). Ex his enim constat utrumque ex iis ea de re litteras ad imperatorem dedisse. Sed alia Olybrius, alia Aginatus significavit. Prior enim scripsit perfecisse se: *Ut nulla in urbe Roma posset esse discordia, ac christianum populum profunda securitate in otio frui*, iis, quæ per Maximinum annonæ præfectum ac schismaticos agebantur, studiose dissimulatis. Alter vero imperatorem nihil latere voluit: *Adhuc scilicet misceri, quæ aliquanto placata fuerant, extramuraneisque cædibus frequenter strepitus excitari*. Hisce autem verisimile est aliqua etiam addidisse de Maximini

erga factiosos ac perduelles studio ut et de præconcepto odio in Damasum pontificem bonamque ejus causam: quaniobrem hinc factum, ut Valentinianus ipse, qui alias arbitrio Prætextati nulli partium studio addicti, rem totam antea permiserat, nunc Olybrio, quem Maximini artibus antea præoccupatum senserat, parem Aginatio in ea causa potestatem faceret, ac ideam utrique mandatum daret. Hisce autem duobus rescriptis ad Olybrium et Aginatum datis, aliud Baronius addit ad Olybrium ipsum, quo imperator conceptam a se voluptatem significat ex litteris, quibus ille denuntiaverat *compressos eos qui sanctissimam legem tumultu et seditione miscerant*. Ex quo discimus illum tandem integre imperatori paruisse, tum mandatum hoc aliis posterius esse: atque hunc aliquando post biennium finem habuit Ursini schisma.

III. Aginatii litteris pro Damaso scriptis, magnam cæteroquin vim addidisse potuit Evagrius Antiochenus presbyter, qui imperatorem accesserat pro Vercellensi femina septies icta; quam rem Hieronymus narrat veluti gestam, priusquam in Orientem ipse secederet (d). Hoc vero officium Evagrius a se debere censuit Eusebio Vercellensi episcopo, quom antea ex Oriente in Italiam ac Romam venerat: hac enim captata occasione, duabus aliis de causis Hieronymus Evagrium ipsum laudat: altera, ejus opera effectum esse ut: *Auxentius Mediolani incubans sepultus prius antequam mortuus videretur*; altera vero *ut Romanus episcopus pene factionis laqueis irretitus, et vicerit adversarios, et non nocuerit superatis*. Utraque vero mire convenit huic anno. Ut enim Auxentius damnari libere posset, ac pro damnato Ecclesiæ denuntiari, quod factum fuisse dicam sequenti anno, allaborandum erat, ne imperator, qui ejus velut catholici communioni sese adjunxerat, huic negotio intercederet: quaniobrem, nihil mirum est, si ea synodus, qua damnatus edicitur in Holsteniana collectione, *imperiali rescripto congregata dicitur*. Damasus autem neque umquam magis irretitus factionis laqueis, neque Ursinus cum sociis magis perfecte victus, et superatus, quam hoc anno: anno enim superiori, quo ab exilio Romam reversus est, victor potius quam victus videri poterat.

IV. Ferrarius (e) Damasum Nolam accessisse scribit, ut ad sepulcrum S. Felicis votum solveret, eo quod eo duce servatus fuerat, ac mortis vincula ruperat, angustamque ejus sepulcro basilicam superstruxisse, quam S. Paulinus deinde latiori alia ac ornatiore a se ædificata inclusit. Huic autem rei, quam multi narrant, ac præ cæteris, qui Nolanam historiam nuper conscripsit Jo. Stephanus Remondinus (f) contentus id constituere auctoritate Petri de Natalibus, aliud nullum argumentum superest, præ-

(a) Epist. LXXIX, pag. 635 et 636.

(b) Lib. XXVIII.

(c) Ann. 369, num. 3 et 4.

(d) Ep. I, Ver. edit.

(e) De Nol. Cœm., cap. 10.

(f) Lib. III, cap. 4.

ter unum ejusdem Damasi Carmen xv... , quod revera votivum est, ut Baronius etiam et clar. Muratorius (a) observant. At nisi votum, a Damaso absente ac longe posito persolutum velis, hoc satis est, ni fallor, ut illum Nolam accessisse credamus. Neque enim in urbe Roma eo tempore constructa fuerat ecclesia illa, quæ deinde S. Felicis in Pincis a Pincianorum ædibus dicta est (b), ut Damaso supplicem in ea statuere sese, ac coram solvere votum posset, Id præterea neque ab eorum temporum more, neque ab ejus loci religione alienum videri potest, cujus tanta erat fama, ut ex quavis terrarum parte, atque ab ipsa Roma frequens concursus Nolam fieret. Hinc Paulinus (c) natali ejus sancti die jure cecinit:

Ipsaque caelestium sacris procerum monumentis
Roma, Petro Pauloque potens, rarecere gaudet
Hujus honore die, portæque ex ore Capenæ
Milia profundens ad amicæ mœnia Nolæ
Dimittit duodena decem per millia denso
Aguiæ, consertis longe latet Appia turbis.

Cum autem hic pontifex se capite periclitantem præsidio hujus sancti martyris servatum dicat, atque in hoc ille discrimen adductus fuerit inimicorum fraude, sub Maximino præfecto annonæ, si Nolam accessit, vix alio accessisse potuit, quam hoc, aut sequenti anno, quo hæc illi quies, et securitas parva est.

CAPUT IV.

369, DAMASI 4, VALENTINIANO N. P. ET VICTORE CONSS.

I. Prima sub Damaso synodus adversus Auxentium pseudoepiscopum Mediolanensem. II. Cur hoc anno consignetur? III. Quid in ea actum, constitutumque fuerit? Ejus synodica illustratur. IV. Agitur de Vincentio Capuano.

I. Postquam igitur Damaso aliquantum e fluctibus domesticæ seditionis emergerat, ad catholicæ Ecclesiæ curam animum adjecit. Hoc enim anno celebrem illam contra Auxentium convocavit synodum nonaginta trium episcoporum, cujus apud Theodoretum (d), qui numero rotundo utitur, ac Sozomenum (e) mentio cum laude est. Auxentius cum paucos ante annos *ita lusisset verbis*, Hilario teste *quibus posset fallere et electos*, a Valentiniano, quem in sui communionem fraudulenta confessione traxerat, obtinuerat edici, ne a quopiam Mediolanensis Ecclesia perturbaretur (f). Hac igitur ratione obfirmatus in scelere, magnæ præterea Ecclesiæ auctoritate atque imperatoris præsidio fultus, Arianum virus latius propagare, Transpadanæ ac Venetiæ episcopos a catholica religione avellere cœperat. Cum autem Hieronymus scribat (g) *post Auxentii seram mortem, Ambrosio episcopo constituto, omnem ad fidem rectam Italiam conversam esse*, facile colligi potest, impium hoc hæretici studium non exiguo rei catholicæ per

diocæsim vicarii Italiæ detrimento fuisse. Ut autem indoctos illos, simplicesque episcopos ad suam hæresim perduceret, utebatur subdolis, captiosisque fidei formulis, quas Damaso *scævæ interpretationes vocat*, atque Ariminensis conciliabuli sexcentorum, ut ille falso aiebat, episcoporum auctoritatem obtinebat, *perversaque hæc consilia adhibebat*, ne quis ab eo recederet. Hæc discimus ex tractatu Hilarii contra Auxentium ipsum, atque ex ejus hæretici ad Valentinianum libello, unde Romanæ huic synodo scriptæque ab ea epistolæ lumen accedit. Hisce itaque de rebus Damaso retulerant Galli ac Venetenses episcopi, quos inter Hilarium Pictaviensem, Eusebium Vercellensem, qui ab exilio redux per Illyricum Nicenam fidem confirmandum iter fecerat (h) ac Philastrium Brixiensem merito numerant eruditi viri, quamquam decem fuisse episcopos illos, qui contra Auxentium Mediolani congressi sunt, ex eodem Hilario constat. Ex illis igitur intellexerat pontifex, esse aliquos inter primi ordinis sacerdotes, qui sive *ex incipientia*, sive *ex simplicitate scævæ illis interpretationibus ac perversis consiliis æstuantes*, hærent inter Catholicam fidem, Arianamque perfidiam. Addiderant Auxentium ea præcipue de causa, damnatum pridem fuisse: verum a Damaso potissimum, sedeque apostolica dandam esse operam, ne labes illa latius propagaretur. Hanc enim ego esse puto horum verborum vim: *Denique Auxentium Mediolanensem hac præcipue causa damnatum esse perscribunt*, quæ obscuritate aliqua laborare videntur; ut nempe intelligamus, præsules illos vigilantissimos antectas, quibus jam perstrictus fuerat sententias Damaso memorasse, eum in finem, ut illas calculo etiam suo confirmatas Ecclesiis denuntiaret, quo infallibilis atque indeclinabilis auctoritatis vim acquirerent, atque ita fieret, ut ille amplius nocere desideret; sic Galli iidem episcopi superiore sæculo Stephanum rogaverant ut litteras per provincias scriberet, quibus Marcianum Arelatensem in Novatiano, cujus sequebatur partes, et hæresim, jam damnatum, et extra communionem factum, a se etiam publice *absentem* constare omnibus posset, ne diutius episcoporum illorum collegio insultare, ac gregem Christi dissipare pergeret (i); quam etiam ob causam Basilium, ut Eustathius et Apollinaris publice a sede apostolica damnati denuntiarentur, postulasse legimus (j) atque hinc tum ejus disciplinæ diuturnitatem cognoscimus, tum eam esse, quam dixi, eorumdem verborum vim. Damaso itaque synodum congregat hoc anno ex 93 episcopis compositam, tum ut latæ prius in Auxentium sententiæ, ratæ a sede apostolica haberentur, tum ut Nicæna fides confirmaretur, abrogato Ariminensi concilio, atque ita qui nutare in fide, *ac secus ac Dei convenit sacer-*

(a) Not. ad Carm. xi, vers. 11, et dissert. 18.

(b) Donat. lib. iii, cap. 8.

(c) Carm. iii ex edit. cl. Murat.

(d) Lib. ii, cap. 22.

(e) Lib. vi, cap. 25.

(f) Hilar., lib. contr. Auxent. num. 7.

(g) Chron. ad ann. xi Gratian.

(h) Vit. apud Ughell., tom. IV, pag. 759.

(i) Vid. Cyprian., epist. 68, Ver. edit.

(j) Vid. epist. 262 et 263.

dotes, sentire viderentur, errores suos deponerent. Hoc vero abunde præstitum fuisse constat ex ejus ad Illyricos epistola, quam Theodoretus ac Sozomenus recitant, Holstenius autem Latinam ac primigeniam edidit (a).

II, III. Nunc cur eam cum magno Baronio, Sigonio, Petavio et Holstenio hoc anno congregatam censeam, rationes accipe : 1° constat ex proœmio Precum Faustini, ac Marcellini, nullos ad synodum convenisse episcopos, antequam Ursinus exsilio pulsus esset. Ille autem extorris factus est die 16 Novembris anno 367. Cum autem Damasus rebus ita sedatis potius quam compositis, episcopos ex Italia convocasset pro natali ordinationis suæ die, qui incidebat in kalendis Octobris subsequæntis anni, cumque ii, qui venerant, in synodum coire nolissent, jam liquet ante hunc annum, nullum habitum sub Damaso concilium. En verba schismatici scriptoris : *quod factum crudelissimum* (agit hic de tumultu ad S. Aguetem) *nimis episcopis Italiæ displicebat, quos etiam cum ad natale suum solemniter invitasset, et nonnulli convenissent ex eis, precibus apud eos molitur, et pretio, ut sententiam in Ursinum proferant, qui responderunt : Nos ad natale convenimus, non ut inauditum damnemus.* Nulla vero est solida ratio, cur allatum testimonium hac in parte repudiemus, cui præterea fidem adstruunt, tumultus, seditiones, ac cædes, quibus tum Damasus, tum Urbem ipsam anno elapso agitatam fuisse liquet. 2° Accedit auctoritas Sozomeni, qui Patres ad synodum convenisse scribit, oppresso jam opera præfecti Urbis Ursini schismate, quod vix obtineri potuit anno 367 jam labente, ut vidimus. Tunc enim dumtaxat ac postquam quies Urbi restituta est, episcopi ex multis provinciis Romam convenerunt, et Auxentium eosque, qui idem cum illo sentirent, alienos esse a communione sua decreverunt (b). Constat itaque in ea, quæ post schisma oppressum, synodo primum coacta est, damnatum Auxentium; sed oppresso schismate, non illico coacta videri potest. Nam post acceptas Gallorum ac Venetensium relationes, Damasus habuit opus aliquo temporis spatio, ut deliberaret ac statueret, num synodus congreganda esset, ut illam deinde indiceret, ac demum ut tot episcopos ex diversis Italiæ et Galliæ partibus evocaret : illis vero indulgenda erat mora aliqua, qua se itineri parare possent, atque ut e longinquis partibus Romæ præstituto die adessent, quibus omnibus conficiendis integrum anni spatium vix longum videri poterit.

Scio viris doctissimis magis placere, ut synodus, qua Auxentius damnatus est, anno 370, aut etiam serius, ac, ut Pagius ait (c), anno 372 consignetur. Sic vero rem statuunt : Damasus anno 367 aut 368 synodum congregat, qua confirmat Nicænam fidem, lapsos persecutionis tempore sacerdotes ad officium revocat, Ursacium, et Valentem Occidentalem

Arianorum antesignanos damnat nulla de Auxentio inquisitione facta, scribitque de his actis ac decretis synodicas litteras. Censet autem Pagius litteras tunc scriptas ab ea synodo eas ipsas esse, quas *episcoporum Italiæ, nomine, fratribus per Illyricum paternam fidem retinentibus* inscriptas Hilarius recitat in Fragmentis (d). Tum vero Athanasium iis lectis synodum Alexandriæ congregasse, ex qua epistolam tum ad Afros scripsit, ut eos contra Arianorum fallacias instrueret, tum etiam Damaso, ut gratias ipsi ageret, quod Ursacium et Valentem ab Ecclesia eiecisset, nonereturque præterea, ut eodem jure contra Auxentium uteretur : Damasum vero Athanasii atque Alexandrinæ synodi monitis excitatum, anno 370 aut etiam serius, concilium illud 93 episcoporum coegisse, in quo Auxentius condemnatus est, et munere ac dignitate dejectus. Hoc constare putant ex alia ejusdem Athanasii epistola ad Epictetum, quam altera posteriorem censent : ait enim ad Afros scribens : *Satis quidem sunt, quæ a dilecto et comministro nostro Damaso magnæ Romæ episcopo, ET A TOT EPISCOPIS una cum illo coactis, nec minus ea, quæ ab altis synodis in Gallia, et Italia celebratis scripta sunt de sana et orthoæa fide; tum vero cap. 9, hæc addit : Sic nos igitur affecti cum contigisset nos in unum convenire, litteras quoque dilecto nostro Damaso magnæ Romæ episcopo mistinus de Auxentio, qui Mediolanensem invasit ecclesiam, cujus illi gesta narravimus, eum nempe non modo esse Arianæ hæreseos sectatorem, sed etiam multis sceleribus obnoxium, quæ cum Gregorio impietatis suæ socio perpetravit, nosque mirari cur nondum depositus, ET AB ECCLESIA EJECTUS SIT, gratiasque retulimus ejus pietati, necnon iis, qui in magnam Urbem conveniant, quod Ursacio, et Valente, aliisque, qui cum illis sentirent, ejectis, catholicæ Ecclesiæ concordiam servassent.* At damnato interea Auxentio per Damasum, Romanamque synodum, idem Athanasius hæc ad Epictetum scripsit : *Arbitrabar equidem omnium, qui unquam fuerit, hæreticorum vanam loquacitatem a Nicæna synodo compressam fuisse : nam quæ illic a Patribus promulgata fides est, ad impietatem omnem advertendam sufficit; quamobrem cum hoc tempore variæ synodi per Galliam, Hispanias, et magnæ Romæ celebratæ sunt, quotquot eo convenere, eos qui etiam num latenter hæresim sapiunt Arianam, AUXENTIUM nempe, Ursacium, Valentem, et Caium ex Pannonia, communi calculo damnarunt.*

At vereor, ne hæc Pagii, aliorumque virorum doctissimorum sententia de duplici hæc synodo, quarum prior Ursacium et Valentem damnaverit, Auxentium non attigerit, altera vero hunc etiam eadem pœna perstrinxerit, exengitata magis ingenio, quam vera sit. Neque enim ulla ante hunc annum aut habita a Damaso synodus est, ut dixi, aut haberi facile potuit, tanto præsertim numero Episcoporum, quot in illa adfuerunt. Epistola autem illa,

(a) Collect. Roman., p. 1.

(b) Sozom., lib. vi, cap. 23.

(c) Ad ann. 369, n. 5 et 6.

(d) Fragm. xii juxta Ver. edit.

quæ *Fratribus per Illyricum paternam fidem retinentibus inscripta est*, et quam Pagius ad eam Damasi synodum revocat, quam primam statuit, ad Liberii Pontificatum pertinere probant BB. sancti Hilarii operum editores; sed quod gravius est, illa ipsa ad *Afros* epistola, cujus auctoritas ostenditur, duas illas synodos evertit potius quam adstruat: Athanasio enim eo loco, una eademque collecta Romæ synodus est, qua Damasus Nicænam confirmavit fidem, quæ Ecclesiæ catholicæ concordiam servavit, quæ Ursacium et Valentem, *aliasque, qui cum illis sentiebant*, a communione eiecerat, atque ob hæc omnia eidem Pontifici Athanasius gratias egerat: si vero ab eorum qui cum Ursacio, et Valente sentiebant numero, nemo *Auxentium* separandum esse dixerit, nemo etiam jure negaverit, quin ejus quoque nomen eadem cum reliquis damnatione comprehensum ab Athanasio fuerit. Hinc quos ille sub generali Valentis et Ursacii sociorum nomine non obscure designat, et a communione ejectos ait in epistola ad *Afros*, *Auxentium* scilicet, et *Caium* ex Pannonia nominatim exprimit in epistola ad Epictetum, veluti sese explicans, atque eos ejusdem cum Ursacio et Valente pœnæ socios factos inquit ab illis ipsis, quæ memorat conciliis *magnæ Romæ, per Galliam, et Hispanias celebratis*; frustraque proinde alia posterior excogitata est synodus a Damaso convocata, momento Athanasio, ut Auxentius damnaretur, qui damnatus hoc anno atque ab hac synodo fuerat. Accedat postremo, quod eadem ad *Afros* epistola Romanam eam synodum, qua Ursacius et Valens eorumque socii damnati sunt, ex magno episcoporum numero compositam fuisse asserit, ut vidimus. An igitur aliam apertius designare potest, quam quæ tribus et nonaginta ex Gallia, Italia, aliisque partibus congregatis constitit, qua de nunc agimus? At, inquirunt, si Auxentius ab hac synodo damnatus fuerat, cur Damaso scribit Alexandrinus præsul, mirari se cur nondum depositus, et ab Ecclesia ejectus sit? At ego respondeo, non eam esse quam illi putant Athanasii mentem, atque ejus loci sententiam, sed aliam prorsus, eorum temporum rationi magis consentaneam: cur enim mirari ille potuit, Auxentium hactenus non fuisse depositum, quem in ipsa eadem epistola ad *Afros*, cum Ursacio et Valente aliisque hæresis sociis ab Ecclesiæ communione rejectum, non obscure expresserat, ac præterea minime ignorare nequiverit ipsum eodem anathemate variis in locis, et a pluribus conciliis sæpe perstrictum (a). Cum itaque hoc etiam loco scribit *mirari se cur non ille depositus*, et ab Ecclesia *pulsus* fuerat (b), aliquid amplius postulavisse videtur a Damaso, quam ut ille iterum damnaretur; atque illud est, ne Mediolanensi Ecclesiæ diutius

incubare permitteretur vir plane dignus, qui throno et Christiano nomine exueretur: verba enim *καθαίρω* et *ἐκβάλλω*, quibus Athanasius utitur, tum pronuntiatam adversus reos sententiam, tum ipsam etiam ejus, ut aiunt, executionem exprimunt, si quis illi aliquando casus, aut si qua vis, ut in hac causa roscriptum Valentiniiani, moram fecisset. Sic Paulus Samosatensis quamquam ab Antiochena synodo damnatus esset, ab Ecclesia tamen *per sæcularem potestatem exturbatus* dicitur ab Eusebio (c); ac Photius et si sæpe antea depositus, *et a communione unitatis jam pridem abscissus* fuerat, quia tamen *per factionem populi* numquam re ipsa *amoveri* potuerat, a Socrate et Sozomeno tunc *depositus* dicitur, ab Hilario *dejectus*, cum Orientales, qui Sirmium accesserant, eum sode, et loco per imperatorem Constantium expelli curarunt, et obtinuerunt (d).

Hoc itaque, ut mihi quidem videtur, primo sub Damaso concilio, atque hoc ipso anno, confirmata, et encyclicis litteris promulgata Auxentii damnatio est, siquidem imperator vetuerat ne throno et sede quam invaserat, exueretur; Ariminenis præterea iterum proscripita formula, ac Nicæna fides roborata; ut ex epistola constat, quam Damasus ipse ejusdem concilii nomine ad Illyricos scripsit, quæque tantum ex ejus actis superest. Baronius damnatum eodem tempore Ursicinum censet; sed litteræ Valentiniiani, ad quas provocat (e), hac de re nihil aiunt. Hoc tamen in ea synodo factum fuisse mihi etiam verisimile sit, quia ex testimonio Faustini et Marcellini scimus, Damasum id jam præcogitasse anno elapso, atque erat tum disciplinæ, tum unitati, ac tranquillitati Ecclesiæ pernecessarium, ut hic damnaretur statim ac remem ut temporum conditio ferre poterat, prout actum in schismate Novatiani a Cornelio fuerat (f).

Quæritur, an epistola illa, quam Damasus synodi nomine ad Illyricos scripsit, Græco primum an Latino sermone conscripta sit, et an germanum ejus exemplar illud sit, quod Theodoretus recitat, an illud quod Holstenius edidit. Labbeus, Valesius, ac Tillemontius hanc laudem Holsteniano exemplari tribuunt: Constantius eam illi abjudicat, ut in Græcum exemplar transferat, sed, ut ego puto, levissimis inductus conjecturis: nulla enim est ratio, cur Damasus Græcam epistolam ad Illyricos scripsisse dicatur, qui Occidentalibus accensebantur, et Latina lingua utebantur; nullaque proinde probabilis conjectura est cur, quod Holstenius reperit, sumptum potius ex Græco sit, quam ipsum Latium ac primitivum exemplar. Deinde neque Damasus, neque alii Occidentales *hypostasis* voce utebantur, ut substantiam exprimerent, Basilio præ cæteris teste (g): hinc in ipsa epistola, quam Holsto-

(a) Theod. H. E., lib. iv, cap. 6.

(b) *Θαυμάζοντες, πῶς μέχρι νῦν οὐ καθαρέθη, καὶ οὐκ ἐκβάλλεται τῆς Ἐκκλησίας.*

(c) Euseb., lib. vii, cap. 30.

(d) Socr. lib. ii, cap. 34; Sozom. lib. iv, cap. 6,

καθάρων; Hilari. de synod., cap. 37, et Fragm. xii, n. 21.

(e) Ann. 369, num. 72.

(f) Vid. Euseb. H. E.

(g) Epist. 212.

nus edidit, legitur Patrem et Filium unius esse substantiæ tantum. Non ergo, ut verbis utar doctissimi tertii Basili operum tomi editoris, dixerunt Occidentales, Patrem et Filium ejusdem esse ὑποστάτως, καὶ οὐσίας, ut habent Græca exemplaria, sed tantum ejusdem οὐσίας, omissa ὑποστάτως voce: atque inde colligitur eos non Græce scripsisse, nec epistolam, quæ est apud Sozomenum, ac Theodoretum primarium esse, ac germanissimum exemplar, ut eruditus editor litterarum summorum pontificum contra Tillemontium et alios contendit, sed potiori jure hanc laudem editæ ab Holstenio epistolæ tribuendam (a). Gravissimi viri judicium confirmatur ex varia lectione atque interpretatione, quæ apud Sozomenum, Theodoretum, atque Epiphanium observari potest atque etiam a Valerio animadversa est: hæc enim, ni fallor, manifeste probant, epistolam primo Latine scriptam, ac deinde pro utriusque Græci scriptoris ingenio, ac etiam, e diversis exemplaribus varie ab utroque intellectam, ac Græce diversimode fuisse expressam.

Ex hisce autem Damasi litteris ad Illyricos episcopos, vir doctissimus Josephus Augustinus Orsi, supremam sedis apostolicæ auctoritatem, ac irreformabile judicium egregie asserit. Nam cum ex Romanæ hujus synodi mente ait pontifex: *Neque enim præjudicium aliquod nasci potuit e numero eorum, qui Ariminum convenerunt, cum constet neque Romanum episcopum, cujus ante omnes fuit expetenda sententia, neque Vincentium, neque alios, hujusmodi statutis consensum aliquem commodasse: inde merito conficit, non utcumque in Ecclesiarum et Patrum consensione, et unitate conciliorum vim esse repositam, sed eam inde potissimum esse repetendam, quod cum romano pontifice veluti capite conjunguntur, eo plane modo, quo salus, et vita, motusque corporis in integritate sita sunt, et mutua membrorum conjunctione, et tamen ex eorum cum capite conjunctione, atque ex ipso capite defluant, et originem ducant.* Hinc quia Nicænæ synodo per legatos suos Romanus pontifex adfuerat, et assensum præstiterat, Damasus fidei formulam tunc præscriptam, Apostolorum vocat, sive Apostolicam, Ariminensem vero rejicit, quod eo consensu careat. Ut enim pergit vir clarissimus, *Ariminensem formulam, et Nicænæ, Romanæ hujus synodi episcopi invicem conferunt, et priorem quamvis illi maximus episcoporum D numerus suffragatus erat, ideo potissimum explodunt, et nullius momenti esse decernunt, quoniam absque Romani pontificis assensu condita fuerat; Nicænæ vero ideo perpetuo retinendam esse constituunt, quoniam Apostolorum, id est, sedis apostolicæ, sive Romani pontificis sententia et auctoritate firmata fuerit (b).*

IV. Mirum tamen videri possit, Vincentium illum, Capuanum scilicet, aperte laudari, quod sacerdotium tot annos illibate servasset. An vero de eo, qui ut cum Arianis faceret, Athanasii communionem deseruerat,

(a) Not. ad epist. Bas. 92.

(b) De Irreform. R. P. Judic. lib. 1, cap. 7, art. 2.

(c) Apud Coust. ep. 1 et II.

hæc merito dicta videri poterunt? Mihi itaque opinio subit, Vincentium nihil umquam admisisse, quo aut a fide, aut ab Ecclesia, atque Athanasii communione ipsum discessisse palam constare posset. Unam Liberius ejus simulationem dolet in litteris ad Osium, et Eusebium Vercellensem (c); quid vero simulationis nomine intelligat, explicat ipse, cum ait, non tantum nihil impetrasse Vincentium a Constantio, ex iis, ob quæ legatus fuerat, sed videri sententiis Orientalium accommodasse consensum, in eorum scilicet ire consilium, qui dogmatis Ariani seponendam tunc cognitionem; atque unam Athanasii damnationem urgendam, proponendamque censebant, ut idem pontifex exsilio jam fractus explicat in epistola ad Orientales (d). At si Vincentius consensum accommodare videbatur, nondum profecto re ipsa accommodaverat, sed falsa ea spe lactabat hæreticos, ut tempus interea duceret, atque exsilio, quod imperator in repugnantes statuerat, sese subtraheret. Hanc sententiam confirmare videtur tum Athanasius ipse in Apologia ad Constantium, cum ait: *Vincentium vim non vulgarem, gravesque contumelias passum, donec significaret nolle se cum Athanasio communicare (e); tum præterea Liberius in epistola ad eundem imperatorem missa per legatos posteriores Luciferum, Pancratium, atque Hilarium, expressis his verbis: Manent legatorum, Vincentii scilicet et Marcelli, litteræ, qui ad Clementiam tuam fuerant destinati, quæ nuper venerunt, quibus significant propter turbationem quidem omnium Ecclesiarum, se quidem ante succumbere sententiis Orientalium voluisse, proposuisse tamen conditionem, ut si iidem Arianæ hæresim condemnassent, hoc genere inclinati eorum sententiis obedirent.* Hinc igitur liquet, legatos illos cum hæc scriberent, lapsui proximos, at non fuisse prorsus victos, atque hanc existitisse causam, cur Liberius litteris illis acceptis, alios legatos mitteret, prioribus scilicet jam pene fractis, ac rei agendæ ob illam simulationem ineptis. Cæterum non hæc eo disserui, ut Vincentium culpa omnino carere affirmem, sed ut intelligamus, quo sensu is illibatam tot annos sacerdotium servasse, a Damaso dici potuerit, quatenus scilicet nihil ille aut contra fidem, aut contra Athanasium palam gesserit.!

CAPUT V.

370, DAMASI 5, VALENTINIANO ET VALENTE III AA. CONSS.

I. De Illyricana synodo agitur, quæ Romanam hanc subsecuta est, scriptisque ab illa et Valentiniano imperatore litteris. II. Quæ afferuntur et expenduntur. III. De Zanobio Florentino episcopo. IV. De Valentiniani lege Damaso inscripta, et Theodosiano Codici inserta; ac defenditur Baronius.

I. Damasispem minime frustratur Illyrici episcopi: ejus enim synodice litteris excitati, cum convenissent, consubstantialis Trinitatis fidem confirmaverunt, ut Romæ sub eo pontifice factum fuerat. Poly-

(d) Apud Coust. ep. xi.

(e) Cap. 24.

chronium præterea, Telemachum, Faustum, Asclepiadem, Amantium, et Cleopatrum damnaverunt, quos si quis suspicetur, eosdem esse, qui antea veluti novatores apostolicæ sedi delati fuerant a Galliæ et Venetiæ episcopis, habebit suspicionis suæ non levem conjecturam a Socrate et Sozomeno (a) qui Mursam Pannoniæ, id est Illyrici castellum in Galliis collocant: nam latius nimirum Gallia accepta invenitur aliquando, quam vulgo fieri consuevit. Tum deinde ipsius, ut ego quidem puto, Damasi, et Romanæ synodi mandato, de his omnibus fecerunt certiores Asianos episcopos per Elpidium legatum, atque eos hortati sunt, ut et ipsi Trinitatem consubstantialitatem esse perpetuo prædicarent, atque errore deposito, in quo dudum versati fuerant, Nicænæ fidei formulam profiterentur. Illyricanæ hujus synodi litteris per Elpidium legatum afferendis, suas adjunxit in eandem sententiam Valentinianus imperator, atque utrasque Theodoretus, ac Nicephorus recitant ex latino, ut ego censeo in græcum sermonem versas (b).

Cum autem Valentinianus in iis aperte scribat, Romanam synodum, quam Illyrici præ oculis haberant, paulo antea fuisse habitam, hinc Valesius recte conficit, tum eam, quæ in Illyrico coacta fuit, alterius consequentem esse, tum eandem non posse differri ultra hunc annum, secus ac nonnullis nulla solidi ratione visum est. Hoc præterea confirmant tum ipsæ ejusdem synodi litteræ, inscriptæ *episcopis diœceseos Asianæ, Phrygiæ, Cataphrygiæ, Pacatianæ*; tum potissimum Valentinianus ipse, cum eos omnes sedulo monet, *ne ultra Valentis auctoritate contra rectam fidem abuti, neve sedulos Dei ministros persequi pergerent*. Id enim potissime factum currenti anno, quo Valens longam in Phrygia moram traxit (c), ac prosperis adversus Barbaros successibus elatus, cum totum se dedisset Arianorum factioni, provicias omnes Constantinopolim inter et Cappadociam interjectas, quidam veluti pestilens turbo afflavit, disjecitque, atque Ecclesiis, quas legitimis pastoribus ornaverant, hæreticos superinduxit. Nam cur Illyricanæ synodi Patres, cur Valentinianus ad episcopos tantum *Asianæ diœceseos, Phrygiæ, ac Cataphrygiæ, Pacatianæ* scriberent, cur eos monerent, *ne Catholicos præsules persequerentur*, si de alia, quam quæ iis in locis tunc temporis ferret, persecutione agebatur? D Subsequens enim persecutio, qua Syria, Ægyptus, Mesopotamia, aliæque remotiores provinciæ deinde vexatæ sunt, cum nihil ad eos episcopos attineret, non erat cur eorum præ cæteris studium postularetur erga Catholicos. Cæterum harum gravissimarum rerum occasione, atque hoc tempore cœptum fuisse crediderim litterarum commercium Damasum inter atque Ascholium, atque huic commissum Illyricanum apostolicum vicariatum: Ascholium enim circa ea tempora Thessalonicensem Ecclesiam administrasse, Til-

lemontius ex Ambrosio et Basilio conjicit, quamquam vir clar. Gorgæus Suessionensis canonicus ejus ordinationem referat ad Ariminensis concilii tempora (d).

II. Magnus itaque Baronius lapsus est, cum deceptus potissimum hisce Valentiniani litteris, quæ in codice, quo ille usus est, Gratiani inscriptione caruerant, præferrebantque *Eustathii* nomen, quem putavit esse celebrem Sebastenum episcopum ac olim Lampsacenæ synodi ad apostolicam sedem legatum, hæc omnia retulit ad annum 365 et ad Liberii pontificatum, ut eo loco Paginus recte observat. Neque, enim *Eustathius* ille, cujus in litteris ejus synodi ad Asianos scriptis mentio est, Sebastenus fuit, sed alter forte in Illyrico episcopus, atque ille cujus apud Chrysostomum mentio est (e); existimat præterea B *Elpidium* illum, cujus in litteris Illyricorum episcoporum nomen exprimitur, Romanæ Ecclesiæ presbyterum fuisse, atque illum ipsum, quem Julius ad Orientales cum Philoxeno pridem legaverat. Nititur hæc magni viri opinio hisce Græcis Illyricorum epistolæ verbis: *Ἀνάγκη οὖν ἔχομεν πέμψαι πρὸς ὑμᾶς τὸν κύριον ὑμῶν καὶ συλλειτουργὸν Ἐλπίδιον ἀπὸ τῆς βασιλευσούσης Ῥωμαίων ἀρχῆς, τοῦτο τὸ γράμμα ἔχοντα*; quæ Christophorsonius, Camerarius et Langus sic reddunt, ut Elpidium *ab urbe Roma, quæ est imperii caput*, missum dicant: ab Epiphano autem scholastico, quem sequitur Sirmondus, ea sic accipiuntur, ut Romanum imperium potius quam urbem Romam, atque imperatorem potius, cujus Elpidius litteras ad Asianos attulit, quam Urbis episcopum designent. Valesius (f) Christophorsonii pro parte, pro parte vero Sirmondi interpretationem probat, atque ita intelligit, ut Elpidius ille non Ecclesiæ Romanæ presbyter, ut putavit Baronius, sed in Illyrico episcopus fuerit, ac Græca verba sic reddit: *Necesse itaque habuimus dominum et comministrum nostrum Elpidium ab urbe totius imperii regina ad vos mittere cum his litteris, cogniturum, utrum ita se habeat prædicatio vestra: rationem vero cur Elpidius ille ab urbe Roma dici possit, hanc esse putat, quod ille ab episcopis in synodo congregatis ad Damasum missus fuerat, atque inde legatione, ut necesse erat, ex ipsius synodi mandato accepta in Asiam profectus sit. Ut tamen dicam quod sentio, nusquam legi, supremam sacerdotii dignitatem ἀρχὴν dictam aliquando, citra adjunctam vocem aliquam, quæ sacrum a profano magistratu distingueret: hinc est, quod Nazianzenus episcopatum ἀναμιακτὸν ἀρχὴν Chrysostomus πνευματικὴν ἀρχὴν vocat. Quid itaque censeas, si, ut hoc loco res se habet, ea ipsa vox aliam adjunctam habeat, quæ profanum potius, quam sacrum magistratum designet? Deinde quo alio exemplo statui poterit, hisce verbis ἀπὸ τῆς βασιλευσούσης Ῥωμαίων ἀρχῆς Urbem significari? Vix itaque ferenda aut Christophorsonii, qui urbem Romam imperii caput, aut Valesii interpretatio est, qui*

(a) Socrat. lib. II, cap. 32; Sozom. lib. VI, c. 36.

(b) Lib. IV, c. 8 et 9; Niceph., lib. II, c. 35.

(c) Pag. ad ann. 370, num. 20, et 372, num. 6.

(d) Dissert. de Concil. Arim., quæst. 5.

(e) Epist. 27.

(f) Ad Theodor., H. E. lib. IV, cap. 9.

sub his Damasum Urbis Romanæ episcopum designatum intelligit. Neque vero Sirmondi opinio difficultate caret, cum ea sic reddat: *Sed necessitas nobis imposita est, ut ad vos mitteremus dominum et comministrum nostrum Elpidium, a regio Romanorum principatu litteras habentem.* Quamquam enim me non lateat, iis vocibus Romanum imperium sæpe designari, cujus rei alia afferri exempla possent; cum tamen Illyrici episcopi scribunt Elpidium se legatum mittere, *τοῦτο τὸ γράμμα ἔχοντα*, de iis litteris agunt quas ipsi scripserant, ac Elpidio ferendas dederant: unde Epiphanius, cujus interpretationem Sirmondus sequitur, particulam *has* adjunxit, quam ille omisit. Hoc igitur loco, atque iis verbis Valentinianum ipsum imperatorem, designare non possunt. Accedat, quod cum synodica hæc Epistola exarata fuit, Valentinianus nondum scripserat, neque episcopi illi tunc certo scire poterant, an ille suas Concilii litteris adjuncturus esset, quod tamen eisdem cognitum, certumque esse debuisset, ut de iis mentio eo loco facta, existimari posset. Horum igitur verborum alia omnino vis esse debet, quam quæ illis a viris his doctissimis attribuitur. Si quis itaque sic eam interpretetur, *necessarium duximus ad vos dominum et comministrum nostrum Elpidium mittere has litteras habentem, a Latino Imperio*, Latino scilicet sermone scriptas, forte, aut ego fallor, aut propius accedet ad verum, ac locum planiorem, atque extricatiorem reddet. Constat enim a grecis scriptoribus sub *Ῥωμαίων* vocabulò latinis designari ac exprimi solitos. Hinc Sozomenus ait, Photinum *Ῥωμαίων καὶ Ἑλλήνων φωνῇ* doctum scripsisse, ac Socrates illum *Ῥωμαϊκῆς* linguæ haud expertem vocat. Eodem quoque sensu, Tertullianus, Rufinus Aquileiensis, Casianus Massiliensis, alique Latini Patres Romani dicti sunt. (a). Ac Hieronymus ipse in Illyrico ortus, de Orientalibus queritur, quod *novellum a se homine Romano nomen* exigere: idque aliis exemplis confirmari posset.

III. Scribit annalium parens hoc anno Damasum Romanum pontificem, Constantinopolim misisse sanctum Zanobium, Florentinum deinde episcopum, qui insultantem Arianorum petulantiam coerceret, quod tamen ante Baronium scripserat Petrus Casella veteres, nō fallor, Florentinæ Ecclesiæ traditiones secutus (b). Actorum profecto, quibus vir magnus adductus est, ut hæc scriberet, levissima prorsus fides est, ut Tillemontius (c) probat, ac Bolandus, qui ea minime describenda censuit; frustra que recentior aliquis in iis vindicandis operam collocavit suam. Quod pro hac opinione observari potest, illud est, quod Valens anno illo pene integro Constantinopoli absuit: Eudoxius præterea Arianus defunctus

(a) Fabr. BB. G. lib. v, cap. 38, num. 197.

(b) De Tuscor. orig., cap. 12.

(c) Not. in Ambr. 50, tom. ix.

(d) Vid. ad ann. 380.

(e) Theodor. lib. iii, cap. 4; Tillem. in Eusthat. not. 5.

A fuerat, ac plurimum intererat ejus loco catholicum pastorem eligi. Probabile itaque est, Damasum captata occasione, aliquem eo misisse, qui suo nomine Catholicos confirmaret, eisque ea in re procuranda auxilio esset, cum constet alio loco (d) ejus pontificis studium optimo eligendo ejus Ecclesiæ episcopo non defuisse. Evagrius revera a Catholicis electus tunc fuit, quod Socrates ac Sozomenus factum scribunt opera Eusthatii, Antiocheni episcopi, qui clam in Urbe, et Catholicos ad rectam fidem hortabatur. At cum magnus hic præsul diu antea, si Théodoreto fides est, ad superos abivisset (e), quid si dicamus, utrumque auctorem, unum pro altero, Eusthatium scilicet pro Zanobio supposuisse?

IV. Quidquid horum sit, certum est, hoc anno Damaso directum celebre Valentiniani rescriptum, contra clericos, falsosque monachos, qui religione abutebantur ad captandas viduarum, aliarumque suspectarum feminarum hæreditates. De hac ipsa lege Hieronymus (f) et Ambrosius agunt (g), iisque auctoribus constat eandem ecclesiasticas tantum personas respicere, non autem prohiberi Ecclesias quominus legata et hæreditates caperent. Hinc idem Hieronymus: *sit hæres, sed mater filiorum, id est, gregis sui Ecclesia, quæ illos genuit, nutrivit, et pavit.* Cum autem lex illa a Damaso populo in Ecclesiis lecta fuerit, inde colligi potest, quo ille studio allaboraret, ut cleri sancitatem, famamque integram servaret, seseque præterea ab omni avaritiæ suspitione alienum probaret. Nam ceterum dicamus cum Gotofredo, illam jubente Valentiniano potius quam Romano ipso episcopo in ecclesiis publicatam, veluti moderandæ suorum cupiditati perutilem, et necessariam? An aliquod imperatorii hujus præcepti in ipsa lege vestigium est? An præterea moris erat, ut imperatorum leges, si quæ ad rationes Ecclesiæ pertinerent, in ecclesiis legerentur? Hoc nemo dixerit, aut saltem probaverit. Nam quæ de clericorum privilegiis lex a Constantio lata fuerat, quamquam Felici papæ directa, tamen apud acta, civilia scilicet, et Urbanæ præfecturæ, aperte lecta dicitur (h). Cum itaque hæc, de qua agimus, fuerit in Ecclesiis præter morem proposita, jure meritoque hoc factum uno jubente Damaso, imo eodem impulso re legem illam ab imperatore latam, Baronius censuit, quod ad hujus pontificis laudes accedit; nec video cur Baronii opinionem, quæ erudit s placuit, Constantius rejiciat. Cæterum quæ indoctus Jannonius hinc conficit, prætermittenda censeo, tum quod ea huc non attineant, tum quod illum hac Valentiniani lege ad suas confirmandas opiniones abuti, aperte demonstret P. Antonius Blancus, quem consulas si lubet (i).

(f) Ep. 52, num. 6, Ver. edit.

(g) Ep. 18, num. 13.

(h) Cod. Theod. lib. xvi, tit. 2, cap. 14, ibique Gotofred.

(i) Toin. iv, lib. ii, cap. 5, § 2.

CAPUT VI.

374, DAMASI 6, GRATIANO AUG. II ET SEXTO PETRONIO PROBO COSS.

I. *Revocati ad exsilium Ursiniani, quo conclusi fuerant; suburbicariæ provinciæque; Rufini de suburbicariis Ecclesiis sententia.* II *S. Basilii Magni ad S. Athanasium, et Damasum litteræ hoc anno scriptæ, quæ illustrantur: et Anonymus Amstelodamensis refellitur.* III. *Recensentur causæ altæ, cui idem Basilias ad Damasum scripserit, eaque occasione de Antiocheno Meletiano inter et Paulinum dissidio agitur, et de Marcello Ancyrano.* IV. *Hic ab hæresi vindicatur, ut Basilium postremo mellora edoctum, a præjudicata adversus eundem Marcellum opinione diæcessisse probatur.*

I. Baronius hoc anno duo recitat Valentiniani rescripta, alterum ad Ampelium, qui Olybrio interea in præfectura successerat, alterum ad Maximum Urbis vicarium, quibus Ursicino, sociisque Urso, Rufo, Gaudentio, Auxanoni, Auxanio, Adiedo et Rufino copia sit discedendi a constituto exsilii loco, ac ubicumque vellent, consistendi, ea tamen conditione apposita ne Romam aut intra suburbicarias regiones pedem inferrent. Hinc itaque discimus, præcipuos Ursicini asseclas, Roma primum, mox extra vigesimum lapidem pulsos, ac denique certo exsilio damnatos sub Olybrii præfectura fuisse, cui proinde, quod contumaces compresserit, Valentinianus, ut vidimus, gratulatus fuerat.

Hæc quæ memorata à me sunt, et quibus suburbicariarum regionum mentio sit, Valentiniani rescripta abripiunt, et in rem suam transferunt Gothofredus et Tillemontius. Uterque igitur suburbicarias provincias et regiones unum idemque esse putat cum suburbicariis ecclesiis, quas Rufinus a Nicæno can. 6 Romani episcopi sollicitudini attributas ait (a); sed horum prior suburbicarias regiones concludit intra centesimum ab Urbe lapidem, iisdemque cancellis jura ejusdem Romani episcopi omnia concludit; alter vero urbicariarum provinciarum voce eas omnes intelligit, quæ parebant Urbis vicario, et latius patebant, Campaniam scilicet, Thusciam et Umbriam, Picenum suburbicanum, Valeriam, Samnium, Apuliam, et Calabriam, Lucaniam, et Brutios, Siciliam, Sardiniam, et Corsicam; atque hinc suburbicarias ecclesias recte conficit eas esse etiam, quæ iisdem provinciis omnibus continebantur; sed ultra Italiam, ejusque fines negat prætendi potuisse argumento ab rescriptis ipsis petito, quæ Ursicino exsuli copiam faciunt discedendi e Galliis, atque alio pro arbitrio divertendi, sed prohibent velantque ne Romam accedat, et pedes inferat in regiones suburbicarias, siquidem si Occidentem totum suburbicariis regionibus expressum intelligis, Ursicinus secedere debuisset in Orientem, eique gravior fasset Imperator ille

A clementia sua, quam pœna antea imposita. Hoc vero argumenti genere usus etiam fuerat Dupinius ante Tillemontium: Nam, ut ait ille, *Si regiones suburbicariæ, vel universo imperio Romano, vel saltem Occidentali responderent, quid ineptius quam homini cuidam, velut insignem gratiam concedere, ut Gallia excedat, ea tamen lege, ne pedem in universum imperium Romanum, aut saltem in Occidentem inferat? Ejusmodi profecto gratia summi supplicii loco habenda esset (b).*

Porro quod ad priorem sententiam attinet, vix est amplius, qui Gothofredum et Salmasium suburbicarias regiones intra centesimum dumtaxat lapidem collocantes errasse non fateatur, cum apertissime constet eadem voce sæpe designatas reliquas omnes

B provincias, quas Urbis vicarius moderabatur (c). At quod ad eorum opinionem spectat, qui metropolitana Romani episcopi jura intra decem reliquas illas provincias coarctata vellent, vides illam hac una ratione niti, quod suburbicariis ecclesiis nihil differant a suburbicariis provinciis, atque tunc eademque sit in definienda causa eorum verborum vis. Hinc Dupinius rem sic urget: *Restat inquirendum, quæ fuerint provinciæ, et ecclesiæ suburbicariæ, et quinam illarum fines: hoc autem in primis circa istam quæestionem statuendum videtur, et pro certo supponendum, ecclesias suburbicarias respondere provinciis suburbicariis: quemadmodum enim ecclesiæ Ægyptiæ; Asiaticæ, Illyricanæ eæ sunt ecclesiæ, quæ in istis diæcesibus erant sitæ, ita etiam ecclesiæ suburbicariæ aliæ esse non possunt ab illis, quæ provinciis suburbicariis continebantur. . . Ferri igitur minime potest illorum opinio, qui provinciarum nomine, vel universum imperium vel saltem Occidentem universum designari volunt. Sic ille ex Tripode (d).*

Nunc vero ego argumenta non afferam, quibus contra Sirmondus, aliique viri doctissimi demonstrarunt, quam futilis ea ratio sit, ne actum agam. Illud adjiciam dumtaxat argumentum hoc quo Tillemontius utitur, et Dupinius, vim aliquam habere affirmativam posse, at minime negativam. Nam si urbicarias ecclesias esse illas ais, quæ quatuor annonariis ac reliquis etiam provinciis continebantur, id ego facile concedam, non ob eam solum rationem, quod suburbicariis provinciis continerentur, sed quia nullus erat cui præter metropolitanum præter Romanum pontificem. At si contra contendis suburbicarias ecclesias illas dici non potuisse, quæ extra Italiam late acceptam positæ fuerant quanquam nulli parerent Metropolitano, uti jure meo si pernegavero, nec tu facile evinces, quod vis, nisi aliquem præterea superioris gradus episcopum fuisse probaveris, cui omnes per Italiam atque Occidentem ecclesiæ subessent. Nullum enim vero toto eorum locorum tractu hujus generis, et dignitatis episcopum fuisse ante Nicænum concilium, ac quarto etiam

(a) *Histor. lib. 1, cap. 6.*

(b) *De Eccl. Discip. dissert. 1, § ultim.*

(c) *Consule Schelestr. dissert. 6, cap. 1 et 2, et*

inter heterodoxos Bingham. lib. ix, cap. 1, § 9.

(d) *De Discip. Eccl. dissert. 1, num. 14.*

profecto sæculo concedat necesse est, qui ecclesiastica eorum temporum monumenta percurrat, nec sic ineptire cum Quesnello velit, ut Romanos pontifices, omnes metropolitice dignitatis prerogativas et officia ad se traxisse, ac metropolitanos, si qui fuerint, titulum habuisse sine re, temere asserat (a). Vides igitur suburbicarias ecclesias non eas esse dumtaxat, quæ continebantur illis Italie finibus, quos Urbis vicarius potestate sua moderabatur, sed latius etiam protendi potuisse, atque hinc intelligis, quam ineptum fallaxque sit argumentum illud, quod a provinciis suburbicariis ad suburbicarias ecclesias designandas, et definiendas capitur. An vero, ut verbis utar viri gravissimi Benedicti Bacchiini, ignoraverit Rufinus, quod nos non laet, Romano scilicet metropolitano per ea tempora provincias omnes subjectas fuisse, quæ Urbis vicario parebant, concessis Italicis metropolitibus reliquis, quas Italiae vicarius regebat? Reliquum itaque est, ut ambigua illa suburbicarum ecclesiarum voce, plurium provinciarum ecclesias illas intellexerit, quæ alicubi, sive intra, vel extra centesimum lapidem, sive in Italia, sive alibi sitæ Romano pontifici tanquam metropolitæ obediabant (b). Usus igitur, ut ille prosequitur, ea voce Rufinus est, ut Nicæni canonis interpretationem suorum temporum rationi accommodaret: exortis enim post Nicænum concilium, seu concedente, seu non repugnante Romano episcopo, per Italiam late acceptam metropolitans aliquot, apostolicis præterea institutis alicubi vicariis, qui præsentiam, ut ait Leo Magnus, apostolicæ legationis longinquis ab Urbe provinciis impenderent, aliisque factis in ecclesiastica politia immutationibus, quibus prior Romani ipsius episcopi potestas decurtata videri per Occidentem poterat, secus ac in Alexandrino, cui nihil de antiquo jure per integram dioccesim decesserat, putavit Rufinus veterem illam a Nicæno concilio adhibitam Romanam inter et Alexandrinum ipsum episcopum nullis circumscriptionum limitibus, comparisonem, minime amplius convenire posse, sed rem expressit, ut sese habuit per id tempus, nunc vero obscuriori dicendi genere, ecclesiisque illis omnes, quas retinere adhuc, atque administrare Romanum episcopum vidit quoquo loco positas, suburbicarias dixit, novaque prorsus appellatione, hominem, ut ita dicam, antiqua ætate et moribus, juvenilem in modum nobis posteris repræsentavit. Sed cum jam verear, ne in re hac ab instituto aliena nimis fuerim, in viam redeo.

II. Hæc igitur dum in Occidente agerentur, Orientalis Ecclesia ea gravissima tempestate jactabatur sub Valente, atque Arianis, quam ut cæteros præteream, Basilii describit pluribus in locis, sed potissime in Epistolis ad Damasum, aliosque Occidentales episcopos, et ad Athanasium scriptis. Cepit itaque id consilii, quod sæpe alias, ac nuper sub Liberio a Mace-

donianis captum, præsentii subsidio fuerat, ac ut verbo dicam, a Damaso auxilium petendum censuit. Hinc Athanasio inquit: *Dudum novi, et ipse pro mediocri rerum notitia, unam esse Ecclesiis nostris auxilii viam, si nobiscum conspirent Occidentales episcopi. Nam si voluerint, quod adhibuerunt studium, in uno, aut altero (c) pessime sentire deprehensis, illud etiam pro nostrarum partium paræcia ostendere, fortasse rebus communibus aliquid utilitatis accesserit (d)*: Hisce autem verbis ni fallor, Auxentii damnatio designatur; quod etiam advertit vetus hoc Scholium, quod ad oram regii codicis D. Maranii ascriptum legit: *Περὶ τῶν κατὰ Ῥώμην ἐπισκόπων Ἀύξεντιου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν*. Audiverat itaque jam Basiliius, quæ decreta a synodo sub Damaso contra Auxentium fuerant, quæ proinde ad hunc annum, aut etiam ad sequentem male a nonnullis consignantur, ab aliis vero, quorum ego sententiam amplexus sum, annum 369 optime relata fuere; verum neque ipse, neque Athanasius ejus acta viderant: nam cur alioquin communicatis cum eodem Athanasio consilii, Damaso scribendum censuisset, ut quos ille pro auctoritate sua missurus erat legatos ad Orientales visitandos, secum haberent, quæcumque post Ariminense concilium gesta fuerant, ad eorum, quæ per vim illic acta fuerant, dissolutionem? Cur præterea Athanasius, si ejus ad se synodi acta pervenerant, nedum ea statim misit ad Basilium, sed neque ullam eorum mentionem fecit in literis ad eum scriptis?

Basiliius igitur, postquam rem omnem cum SS. Athanasio et Meletio contulerat, Damaso scripsit, ac Dorotheo diacono perferendam dedit epistolam in recente BB. editione septuagesimam (e), quam ii, ut etiam Constantius priorem inter eas censent, quas a Casariensi episcopo ad eum pontificem datas legimus. Eam vero D. Maranius scriptam putat circa medium hunc annum, cujus rei præter rationes a docto et solerti viro productas (f), non levia apparent indicia, tum ex ipsis ad Damasum, tum ex aliis ad Meletium (g) litteris. Ejusdem Basilii sententia fuerat, ut ad Damasum scriberetur communi Orientalium nomine; rogaveratque propriæ Meletium, ut et litteras ipse exaret, et commentarium diceret, de quibus, et ad quos Dorotheum verba facere oporteret; prætereaque ut gravior esset illarum auctoritas apud Damasum, eorum omnium, qui sibi communicabant, nomina adjungeret, etiamsi abessent. Ita enim sperabat fore, ut ad communionem Meletio potius quam Paulino concedendam Romanus pontifex facilius permoveretur. An autem Meletius per Dorotheum scripserit, quamquam id asserat Anonymus transfuga, cujus a nobis mentio facta, ac iterum facienda erit, incertum est.

Interim ex hac Basilii epistola observari potest, quæ ejus foret de sedis Apostolicæ auctoritate, et

(a) Ad Epist. D. Leon. 16 et 80.

(b) De Eccl. Hier. Orig., part. II, vers. 16.

(c) *ἄπειρ ἐνὸς ἢ δύο.*

(d) Epist. 66, edit. BB.

(e) In V-ter. edit. 220.

(f) Vit. Basil. cap. 17 et cap. 20.

(g) Epist. 68.

dignitate sententia. Nam si Damasum rogandum censeret, ut legatos in Orientem mitteret, qui vel dissidentes conciliant, vel Dei Ecclesias ad amicitiam reducant, vel saltem perturbationis auctores eidem clarius indicent, ita ut vobis manifestum sit, quibuscum communionem deceat habere, Romani pontificis supremam auctoritatem, in ecclesias omnes ubique positas extendi, atque ab ejus judicio sacræ communionis jura pendere, clarissime professus est Cæsariensis episcopus. Ne vero suspicio subeat, quin ille sincere hæc senserit ut eidem anonymo hariolari placuit, observanda præterea sunt, quæ antea ad Athanasium scripserat (a) : *Nobis autem operæ pretium visum est, ad episcopum Romæ scribere, ut res nostras invisat, et consilium dare, ut cum illinc communi, ac synodico decreto mitti difficile sit, ipse hoc negotium suo Marte aggrediatur, vel ut proprius ad verborum vim alii vertunt, ipse suprema sua auctoritate hoc in negotio utatur.* Neque enim necesse est, ut quæ Basilius aliis locis scripsit, ac suo tempore referenda a me sunt, huc transferam, quibus ejus de sedis apostolicæ auctoritate judicium constat, ac Scripturientis transugæ temeritas deprehenditur, qui Fleurio divini primatus jura ex hisce litteris nobiscum demonstrare aggresso (b) insultare ausus est. Illud autem Damaso potissime commendatum cupit, ut legati, quos in Orientem missurus erat, secum ferrent quæcumque Ariminense concilium a se dissolutum fuisse demonstrare possent; quod eis oppido adversatur, qui non supremam Romano pontifici, aut parem concilio auctoritatem concedunt, ut optime ante me observavit vir doctissimus P. Josephus Augustinus Orsius, cuius in lectorum gratiam huc verba transferam : *Interim autem partibus litiganibus, tot episcoporum in synodum coactorum numerus magnum videri poterat pro Arianorum sententia præjudicium. Itaque ut simpliciores inter Catholicos ab Arianorum fraudibus tuti essent, non iis rationibus muniendi erant, quæ ipsos in rerum gestarum examen conjicerent, sed aliquod simplex, et quod esset inter Catholicos pervulgatum statuendum erat, nempe legitimas non esse, et periculo errandi subjacere eas synodos, quæ sine consensu Romani pontificis celebrantur, tum etiam nullius esse auctoritatis, nisi a sede apostolica confirmantur. Quare sanctus Basilius Magnus, et si perspectum, et exploratum habebat, ea quæ Arimini gesta fuerant, per vim acta fuisse, ac proinde ipsa per se, et ipso jure nulla et irrita esse, ne tamen episcoporum numerus, qui Ariminensi formulæ subscripserant, pluribus, ac præsertim simplicioribus inter Catholicos imponeret, scribendum Damaso duxit, petendumque ab eo, quid Romæ Ariminsium gestorum dissolutione fecisset. Noverat enim sanctus Doctor, hujus rei ultimum ac perempto-*

rium judicium ad sedem apostolicam pertinere (c).

III. Cæterum ut Basilius apostolicam sedem adiret, præter afflictas res Orientalis Ecclesiæ, fecit etiam ingens ejus erga Meletium amor, et studium, cui favebat præ Paulino. Hoc ipse fatetur ad Athanasium scribens (d), atque hoc præterea sibi volunt ea verba, quæ recitavimus ex epistola ad Damasum. Antiocheni hujus schismatis historiam texere superfluum existimo, cum ea neminem ecclesiasticarum rerum studiosum lateat. Eusebius Vercellensis, Luciferi, qui Paulinum ordinaverat, consilium haud omnino probans, Antiochia discesserat, in Italiam reversurus, neutri partium, ut Rufinus ait, communionem suam relaxans (e), Librarius a Meletio minime alienus visus est; hunc enim expresse, ac nominatim comprehendit inter episcopos, quibus inscripsit celebrem illam epistolam, quam Socrates recitat (f) a Silvano altero Macedonianorum legato ad Orientales allatam, quod concessæ communionis argumentum Basilius censet (g). Hinc Basilius ipse, scribens Athanasio, quo eum ad ejusdem Meletii partes pertrahat, ait sententiam hæc *unanimumis tuis Occidentalibus placuisse, ut ostendunt litteræ per beatum Silvanum nobis allatæ (h).* Damaso vero Eusebii Vercellensis exemplum placuit, ac visum est in re tanti momenti diutius oportere deliberare, causamque propterea inter utramque partem, suspensam tenuit per aliquot annos, optimo sane consilio, ut suo loco dicam.

IV. Præter hæc idem Cæsariensis episcopus Athanasio scribit, censere se cum aliis nonnullis, ut episcopo Romano denuntietur perniciose Marcelli hæresis, requiraturque, ut eam exterminet : *Arium quidem, ait ille, sus deque anathemate feriunt. . . Marcello vero, qui impietatem ex diametro oppositam protulit, et in ipsam Divinitatis Unigeniti existentiam impius fuit, nullum videntur intulisse vituperium. . . atque hujus rei argumenta sunt servati apud nos nefaria illius scriptiois libri; sed tamen nusquam eum reprobare visi sunt, idque eo nomine vituperati, quod eum ab initio ex veritatis ignoratione in ecclesiasticam etiam communionem receperint (i).* De Marcello tamen nulla est in litteris ad Damasum mentio : quæ obrem ea quæ ad eum pertinent, arcanis mandatis, et commentario rerum per Dorotheum in Urbe agendarum commissa fuisse oportet.

D Cæterum nolim ego commemorare ea omnia, quæ tum pro Marcello, tum contra Marcellum disputata sunt ante quam Monifauconius in lucem proferret analecta veterum Patrum. Vir enim doctissimus monumentum edidit eruditissima diatriba exornatum (j), ac in Veneta conciliorum editione deinde recusum, quo Ancyranum illum episcopum, ac clericos, aliosque catholicos, qui sese colligebant seorsum ab

(a) Epist. 66.

(b) Lib. xvii, § 31.

(c) De Rom. pontif. Infall., tom. I, lib. II, art. 3, cap. 1.

(d) Ep. 67.

(e) Lib. x, cap. 30.

(f) Lib. iv, cap. 12.

(g) Vid. etiam ejus epist. 240, nuperæ edition.

(h) Epist. 67.

(i) Ep. 69.

(j) Tom. I, Collect. nov. vet. PP.

episcopis illis, qui in locum Marcelli suffecti fuerant integra, puraque fide fuisse constat. Alter tamen ex eadem congregatione monachus doctissimus, ac de re ecclesiastica optime meritus, sodali suo nuper opposuit, monumentum illud ad postremos Marcelli annos non pertinere, nulla enim, ut ait ille (a), inest temporis nota in Fidei confessione; quæ Marcelli ejusque cleri et plebis nomine oblata Athanasio fuit, ut inde constet, fieri non potuisse; quin Marcellus in hæresim relapsus post eam fuerit. At qui sic Basilium defendunt, ut dicant agere illum de hæresi a Marcello iterum propugnata, postquam eam a se alienam solemniter hoc testimonio apud Athanasium ejusque synodum declaraverat, effugium querunt, quod suis ipse verbis Basilium obstruit. Neque enim ille provocat ad recens aliquod documentum, quo Marcellum in hæresim iterum lapsum probet, sed ad libros diu antea ab eo scriptos eodemque ipso gladio utitur, quo Eusebius, ac cæteri Ariani usi contra illum fuerunt. Deinde Occidentalibus exprobat communionem ecclesiasticam, quam diu antea illi concesserant, ac proinde non aliam profecto, quam quæ illi a Sardicensi synodo, ac Julio Romano pontifice pridem decreta fuerat :

Sed, quod rem conficit, ut mihi videtur, ipsa hæc fidei confessio, quæ Athanasio oblata est, eas præ se fert notas, quibus tuto asseri possit, oblatam illam fuisse aut paulo antea, aut non diu postquam hæc Basilium ad Athanasium scriberet. Observandum quippe est nomen *Theoduli Oxyrynchi*, quod illi subscriptum legitur. Montfauconius, quem alioquin nihil fugit, fatetur nescire se quis ille fuerit. At ego illum ipsum fuisse puto, quem Marcellinus et Faustinus in precum Libello *Theodorum Oxyrynchi* vocant, tempore Arianorum lapsum, a Georgio Ariano in laicorum numerum redactum, atque iterum ordinatum episcopum, qui denique ad Ecclesiam redux inter cæteros episcopos Egyptios Constantinopolitano concilio subscripsit. Sæpe enim Theodorum aut Dorotheum pro Theodulo apud Latinos præsertim usurpatum videas. Nam qui Theodulus apud Athanasium, Theodorethum, et Socratem Trajanopolis scribitur, in Sardicensis concilii ad omnes Ecclesias epistola, et ab Hilario Theodorus dicitur, cujus rei alia præterea exempla Fabricius attulit (b). Hæc itaque confessio, cui Theodorus hic, seu Theodulus præsens fuerat, longe diu post Alexandrinum concilium, quo episcopos in persecutione lapsos ad communionem recipiendos esse decretum fuit, oblata videri debet. Neque enim Theodulus inter eos legitur, qui concilio illi adfuerunt: neque credibile est eum adesse potuisse tantæ tunc prævaricationis reum. Paulo post hoc Alexandrinum concilium, Athanasius

A solum-vertere a Juliano Augusto coactus est, quamquam autem eo defuncto Alexandriam circa finem anni 364 reversus esset, iterum tamen latitare, et exulare compulsus est post quatuor, aut quinque menses, Valentis edicto (c), nec rediit ad suam Ecclesiam ante consulatum Gratiani et Dagalaiphi. Hæc constant ex antiqua illa Athanasii vita, quam cl. Maffæus e tenebris erutam primus in lucem protulit (d). Cum autem induci non possim ut credam, tum Ancyranos legatos Alexandriam accedere voluisse, tum potuisse Alexandrinum præselem turbulentis illis temporibus congregare tot episcopos quot actui interfuerunt, reliquum est, ut hoc factum dicamus postremis illis, ac tranquillis annis, quos ille apud Ecclesiam suam traduxit. Tempus vero exacte definire, nihil ad rem interest: nam quod ad nos attinet, perinde est sive confessionem suam Marcellus obtulerit paulo antea, sive non diu postea, cum inde manifestum sit, non potuisse illum in hæresim lapsum dici, cum Basilium ad Athanasium scripsit; si quis tamen conjecturæ locus, forte cum Theodorus, sive Theodulus adisset frequenti illi synodo, cujus Athanasius meminit in epistola ad Afros, Ancyranorum legati Alexandriam accesserunt, ac luculentissimam, egregiamque illam fidei confessionem Athanasio, aliisque in synodo congregatis episcopis obtulerunt. Forte etiam Montfauconius, qui eam retulit ad postremos Athanasii menses, propius verum attigit; enim vero, ut ille recte judicat, hoc a Marcello testimonium petere debuit Alexandrinus præsul, ut Basilii, aliorumque cum Basilio sentientium præjudicatæ opinioni occurreret. Id enim elucet ex postremo ejusdem confessionis capite, quo legati Ancyranæ cleri Athanasium rogant: *Ne fidem habeat iis, qui nos insimulant, rescribat autem iis, quos orthodoxos esse noverit, ut si ad eos calumnia adversus nos conflata pervenerit, conspecta hac nostra fidei confessione, malitiam eorum deprehendant, qui temere invidiam nobis movere studuerunt.* Cum autem Athanasium mors præpedisset, ne Ancyranorum de fide illius testimonium Basilio communicare posset, factum proinde est, ut huic illud ignotum diu manserit.

Basilium tamen, ante obitum præconceptam opinionem adversus Marcellum, ejusque Ecclesiam deponisse visus est, ac Marcellianos ad communionem admisit tamquam eos, qui catholici perpetuo fuissent. Colligi id ego arbitror ex iis, quæ ad Eulogium, Alexandrum, et Harpocracionem, aliosque duodecim Egyptios episcopos pro fide sub Valente in Palæstina exsules, et ad Petrum Alexandrinum tunc reducem deinde scripsit. Egyptii illi episcopi in Sacrorum societatem Marcellianos illos recepe-

(a) Vit. Basil., cap. 37.

(b) Vit. Fabr. BB. GG. tom. IX, pag. 250, et tom. X, pag. 546.

(c) Commentarium de rebus ad Athanasium pertinentibus a cl. Maffæo editum, locum ubi ille latuit *Therou*, vocat. Hinc a viro docto in falsi suspicionem

adducitur, quod ejus loci nomen nusquam occurrat. Ego vero *Chersu* legendum puto, cujus nominis duplex erat vicus, alter 12, alter 8 miliaribus Alexandria distans. Vid. Itinerarium a Schelestrato editum tom. II, pag. 343.

(d) Osserv. letter. tom. III.

rant, postquam ii productis, ut Epiphanius ait (a), communionis cum Athanasio litteris, egregie catholicos sese probaverant. Eo facto Basilius commotus est, tum quod Marcellus, ejusque sectatores vulgo pro hæreticis habebantur, tum quod pauci episcopi, cæteris omnibus inconsultis hoc negotium confecissent, quod ne aggredi quidem soli debuissent, eaque de causa scripta ad eos epistola 265 graviter questus est, petiitque, ut quibus illi conditionibus admissi in communionem fuissent, certiores se facerent. Nondum itaque tunc noverat egregiam illam fidei confessionem, quam Marcelli ipsius nomine Athanasio obtulerant, quæque effecerat, ut ab Athanasio ipso cum cæteris tunc congregatis episcopis pro catholicis habiti, ac dato testimonio illo, quod Montfauconius edidit, pronuntiatii sint. Certo autem aliquo documento minime constat, an exules episcopi Basilio rescripserint, quidve rescripserint. At gravissima conjectura adducor, ut credam, illos datis ad eum litteris tum sese purgasse, tum Marcellianos ipsos a nota hæreseos vindicasse. Nam Basilius Petro Alexandrino hac ipsa de re scribens ep. 266, ab iis in communionem recipiendis minime alienus est, sed hoc optat solum ut illi ita recipiantur, ne ipse ac cæteri sibi consentientes episcopi ad Marcellianos accessisse, sed ipsi potius Marcelliani ab Ecclesia nunquam recessisse viderentur, ita ut (Zaccagni (b) interpretatione utor) *malitiosa de hæreseos crimine calumnia quæquam versus diffusa per nostram receptionem deleatur, nec amplius nos pudere debeat, quod eorum partes secuti sumus*. Si itaque Marcelliani, ut Basilius ait, perpetuo fuerant in Ecclesiæ corpore, qui fieri potest, ut Marcellum, quem ii sequebantur, cujusque nomine synaxes suas agebant, cum hæc scriberet Basilius ipse, ab Ecclesia abscissum crederet? Videtur itaque rem melius tunc edoctus, a veteri sententia sua recessisse, ac cavere dumtaxat voluisse, ne quid sibi, cæterisque catholicis episcopis, si Marcelli assecræ inexplorato ad communionem admitterentur, ob vulgatam contra eos confirmatamque calumniam, de optima, qua merito fruebatur fama decederet. Quam vero sapiens Basilius consilium fuerit, constat ex Gregorii Nysseni facto, qui ob junctam cum iisdem Marcellianis sacrorum societatem, tum de eorum hæresi, tum de violatis canonibus insimulatus, duplici se apologia purgare debuit, quarum posterior dumtaxat superest in epistola ad Sebastenos, quam Zaccagnius edidit. Ait itaque, quod ad canones attinet, non ipsum se sponte suâ rem tantam aggressum fuisse aut inexplorato ac sine necessaria deliberatione quidpiam fecisse, sed orthodoxis in Oriente fratribus, atque ministris, ut istorum hominum negotium tractaretur, hortantibus, et quod a se factum fuerat, comprobantibus, omnia peregisse. Deinde ut omnem de se, suaque religione malam opinionem depelleret, apertissimam fidei professionem jungit.

Hanc Nysseni ad Sebastenos epistolam idem Zac-

(a) Hæres. 72, pag. 843.

(b) Præf. ad Vet. Mon., cap. 30.

A cagnius anno 377 scriptam putat. Hoc profecto nemo saltem negaverit, quin Eusthatio adhuc superstite, ac Petro Basilius fratre, episcopo nondum instituto, scripta fuerit. Sebastenos enim quibus inscripta est, non omnes ejus loci cives, sed eos dumtaxat catholicos clericos intelligere debemus, qui ab Eusthatii cum se is Arianum prodidisset, communionem non diu antea se subduxerant, quorum apud Basilium epist. 158 et 237 nuperæ editionis mentio est. Quamobrem si Eusthatio e vivis sedeque illa excesserat anno saltem 380, quia Petrus Basilius frater, ac Sebastenus episcopus Constantinopolitano concilio sub anni sequentis initium coacto adfuit, aut illam eodem Basilio, adhuc in vivis agente, aut certe non diu post ejus obitum scriptam fuisse oportet. Ab eorum autem episcoporum numero, quos Gregorius hortatores, ut Marcellianorum negotium tractaret, ac eorum deinde, quæ a se gesta, et definita fuerant, comprobatores, ac sui imitatores habuit, non ego quidem Basilium ipsum Gregorii fratrem, ac pene magistrum excludendum puto. Hæc vero cum ita sint, facile colligi potest, nullo jure Basilium incussasse Damasum, Romanamque sedem, cur Marcellum nunquam ab Ecclesia ejectum duxerit, edixeritque; fierique præterea potuisse, ut ingens ejus sanctissimi præsulis pro religione studium non nihil auxerit amor erga Meletium prorsusque aversus a Paulino animus, cujus idem Marcellus sequebatur partes.

CAPUT VII.

372, DAMASI 7, MODESTO ET ARINTHEO CÖSS.

- I. Dorotheus diaconus Antiochenus Romam accedit cum litteris ad Damasum scriptis ab Orientalibus episcopis, ac rebus confectis in Orientem redit cum Sabino diacono Mediolanensis Ecclesiæ, qui Damasum nomine litteras affert ad Athanasium, atque Orientales. II. Sozomenus cum iis confertur, et expenditur. III. Sabinus in Occidentem revertitur cum Basilius litteris ad Damasum, et Occidentales, quæ illustrantur, ac suo tempore restituntur. IV. De I. 3. C. Theod. de Hæres. atque ea occasione de Venustianis. Quorum in Prædestinato mentio est.

I. Dorotheus diaconus cum Athanasii, et Basilius litteris Romanum iter aggressus est circa finem præcedentis anni (c), quamobrem vix eo pervenire potuit ante hunc, quem ingredimur. Diximus Basilium tria a Damaso postulavisse: primo, ut visitatores in Orientem mitteret, secundo, ut ii, quos missurus esset pro sua auctoritate legatos, leni ingenio, ac in rebus agendis constantia præditi essent, ac a partium studio alieni, quo nempe facilius Antiochenos omnes ad unum, sicut optabat, Meletium transferrent: tercio, ut secum afferrent, quæ decreta fuerant post Ariminensem concilium, quo ipsum irritum fuisse declaratum palam constare posset.

Damasus itaque Basilius, ac forte etiam Athanasii

(c) Vid. D. Marant., Vit. Basil., cap. 17.

consilio obsecutus est, ac Sabinum diaconum Mediolanensis Ecclesiae, deinde vero, ut videtur, Placentinum episcopum ad Orientales misit, eique acta habitae coram se ante biennium synodi, cum litteris tunc ad Illyricos scriptis perferenda dedit. Hinc ea synodus hunc ex Holstenio titulum habet: *Exemplum synodi habitae Romae episcoporum 93, ex rescripto imperiali: Damasus, Valerianus, Vitalianus, Aufidius, Pacianus, Victor, Priscus, Innocentius, Abundius, Theodolus, et ceteri, qui ad audiendam Auxentii causam, exponendamque fidem in Urbe Roma convenerunt, episcopis Catholicis per Orientem constitutis in Domino salutem.* Ac in fine haec clausula apposta legitur: *Ego Sabinus diaconus Mediolanensis de authentico, ex actis scilicet ad Illyrici episcopos antea missis exceptum dedi.* Sabinum hunc Mediolanensis Ecclesiae diaconum forte Damasus probe cognitum habuerat occasione synodi contra Auxentium antea convocatae. Huic enim ille adfuisse potuit, vel cum Eusebio Vercellensi, qui Catholicorum Mediolanensis Ecclesiae curam interea agebat, aut cum Victore, quem Placentinae per haec tempora praefuisse, apud Ughellium legimus.

Si itaque Meletii causam excipias, de qua nihil tunc definitum constat, Basilio in ceteris Damasum obsecundasse vides: Nam et legatum ad Orientales, et acta habitae a se synodi misit, quibus Ariminense concilium eversum prorsus, abrogatumque a se fuisse constare posset, atque haec praeterea cum praestitit, ea sua auctoritate praestitit, ut idem Basilius fieri oportere monuerat. Hinc eos probare non possum, qui putant Dorotheum Romam advenisse sub finem praecedentis anni, cumque ea synodus, qua Auxentius damnatus est, vel adhuc congregata foret, vel paulo ante, quam eo adveniret, dissoluta esset, ipsum deinde rebus celeriter confectis iterum discessisse cum Sabino, qui circa Pascha hujus anni litteras Athanasio Alexandriae reddidit. Quidquid enim sit de tempore, quo diaconus ille Romam venit, atque inde abiit cum Sabino, quod bene constitutum puto, si synodus aliqua tunc Romae habebatur, quae causa est cur Damasus non litteras ad Orientales ex hac ipsa synodo, sed exemplum tantummodo litterarum ad Illyricos antea scriptarum Sabino perferendum dederit? an Sozomeno forte, ac Theodoro Occidentalium magis, quam Orientalium res cognita fuere, ut synodicam quidem legerent, quae ad Illyricos scripta est, quae vero eodem tempore ad Orientales allata asseritur, clam illos fuerit? At inquit, Sabinus diaconus per Illyricum iter fecisse debuit, siquidem litteras ab eorum locorum episcopis Basilio reddidit, qui propterea illis privatim se rescripsisse ait (a): quam vero aliam ob causam ad eas regiones penetrasse potuit, quam ut synodicam illam Romani concilii epistolam primo ad illos ferret, tum

(a) Nos nacti diaconum Sabinum ab illis (Occidentalibus) missum scripsimus ad Illyricos, et ad Italiae et Galliae episcopos, et quosdam alios, qui privatim ad nos litteras dederant. Epist. 89, ad Melet.

deinde in Orientem ad Athanasium, et Basilium? Ego vero non facile admiserim, eum diaconum iter suum per Illyricum instituisse: nam primo terrestri via euntibus, ab Arianis, a quibus pro majori parte Ecclesiae occupabantur, timendum erat: deinde si pedibus cum Dorotheo iter fecerat, cur non recta ad Basilium, et Caesaream, quae prima longae viae, et laboris quies fuerat, sed ad Athanasium, divertit et Alexandriam? Nec aliud suadet Basilius, cum acceptas ab Illyricis episcopis litteras memorat: nam qui illi sint clare colligimus ex subsequenti epistola 91, in qua mentio injicitur unius Valeriani Aquileiensis, quem idem Basilius locorum proximitate deceptus *Illyricorum episcopum vocat.* Fieri itaque facile potuit, ut Sabinus iturus in Orientem ex Damasi mandato Aquileiam accesserit ad Valerianum ipsum, qui secundus ab eodem Damaso in synodicae, quae ad Orientales ferebatur, epistolae exemplo inscriptus erat, ac magnae praeterea in Occidente urbis Ecclesiae praerat, aut aliquam aliam ob causam; at inde ex aliquo Dalmatiae aut Istriae portu facile etiam solvere Alexandriam potuit, neque opus est, ut ob hanc causam prima sub Damaso synodus, cuius haec epistola superest, ab anno, cui eam illigavimus, removeatur.

Sabinus itaque cum Dorotheo diacono Alexandriam appulit, primis hujus anni mensibus (b), litterasque a Damaso attulit Athanasio, a quo etiam missae ad Basilium sunt, quae ad eum pertinebant, *Synodica* scilicet Romani concilii, quae ab eo *Occidentalium* dicitur, ac quorundam praeterea ex Gallia episcoporum, ac Valeriani Aquileiensis epistolas. An Damasus praeter synodicam illam, alias adjunxit ad eundem Basilium litteras privatim scriptas, asserere non ausim: cur enim non eas ille recensisset inter caeteras, quas se accepisse ait ejus generis epistolas (c) cum Romanus episcopus primo loco collocari, ac memorari debuisset? Aliud vero videtur mihi statuendum cum Athanasio, sive quia Sabinus dimitti ad eum non debuit sine litteris, sive quia Damaso cognitus ac familiaris fuisse videtur, sive quod scriptis ad Damasum a Basilio litteris, quas expendimus, suas alter rogatus adjunxerat, sive denique quia vix fieri potest, quin aliquod etiam missum eidem fuerit ad res, quae tunc agebantur, necessarium commonitorium. Hinc substitit Mediolanensis hic diaconus aliqua temporis spatio apud Athanasium, tum deinde Caesaream accessit ad Basilium, qui propterea solatium aliquod cepisse ait ex *Occidentalium* litteris, velut quae rectae eorum fidei, et invictae in ea retinenda concordiae argumentum essent, additque solatium illud auctum deinde Sabini diaconi adventu (d).

II. Ad has autem synodicas litteras Illyricis primum, tum deinde Orientalibus inscriptas, et trans-

(b) Vit. Basil., cap. 22, num. 3.

(c) Vid. Epist. 89.

(d) Epist. 90.

missas, aperte, ni fallor, Sozomenus respicit, cum ait, controversiam illam, quæ jam pridem agitabatur, Utrum Spiritus sanctus Patri et Filio consubstantialis censendus esset, iudicio Romanæ Ecclesiæ terminatam, ac definitam quiescisse, statim ac Romanus episcopus de ea certior factus scripsit ad Ecclesiæ Orientis litteras, ut una cum sacerdotibus et episcopis Occidentalibus Trinitatem, et consubstantialitatem esse, et gloria æqualem existimarent (a). Quod profecto gravissimum est supremi, ac irreformabilis Romanorum pontificum in causis fidei definiendis iudicii argumentum (b). Sunt qui hoc factum Liberio attribunt, eo quod sequenti deinde capite ejus obitum, ac Damasii electionem Sozomenus narret: at in Sozomeno frustra sæpe rerum, ac temporis ordinem quæras, quem in hoc præcipue loco inversum fuisse apertissime constat: quæstio enim de divinitate sancti Spiritus ante duodecim circiter annos agitari cœperat: at cum Macedoniani ab Arianis, et Valente vexati Catholicis in speciem sese adiunxissent, hæresis illa tunc delitescere potius in tenebris, quam extingui visa est. Hinc factum, ut Liberius a tribus illis Lampsacenæ synodi legatis minime petierit, ut divinitatem sancti Spiritus aperte profiterentur, sed fide tantum Nicæna contentus fuit. Tunc itaque caput attollere rursus cœpit, postquam res pene compositas in Thianensi synodo triginta quatuor episcopi a reliquis secessionem facta perturbassent (c), opus namque fuit, ut iterum serpentem, ac palam prodeuntem hæresim Damasus iudicio suo proscriberet, cui proinde attribui debet, quod Sozomenus ad Liberii tempora, præpostere, ut Constantius ait, retulisse videtur. Id vero, quam certum sit, facile deprehendet, qui Damasii litteras cum iis conferat, quæ tum Sozomenus scribit, tum præterea Valentinianus imperator ad Asianos episcopos, ac Basilius ad Occidentales respondit post illas a Sabino acceptas. Id enim, quod Sozomenus a Romano episcopo ad Orientis Ecclesias tunc scriptum fuisse indicat, in hisce Damasii litteris non obscure legitur. Siquidem postquam hic pontifex Nicæna synodo definitum fuisse dixerat, *Patrem, Filium, Spiritumque sanctum, unius Deitatis, unius virtutis, unius figuræ, unius credi oportere substantiæ*; tum hæc addit: *Concinat ergo cum omnibus Dei sacerdotibus, et vestræ sententia Charitatis: in qua vos fixos, atque firmatos, ut bene credimus, ita etiam nos vobiscum recte sentire, debetis reciprocis Sanctitatis vestræ litteris approbare.* Hinc Valentinianus Romanam hanc synodum sequi se professus ad Asianos ait: *Nos vero perinde sentimus ac synodi, tum quæ Romæ, tum quæ in Galliis recenter factæ sunt, unam eandemque substantiam Patris, et Filii, et Spiritus sancti in tribus esse personis*; ac Illyricanæ synodi episcopi anathema iis dicunt, qui non sentiunt, ac prædicant, *consubstantialitatem esse Trinitatem.*

(a) Sozom., lib. vi, cap. 23.

(b) Vid. Ors. tom. 1, lib. 1, cap. 8, art. 4.

(c) Vid. Vit. Basil., cap. 18.

III. Sed ut in viam revertar, Basilius acceptis litteris, rescribendum censuit triplici epistola (d), quarum prima *Sanctissimis fratribus Occidentalibus episcopis*, altera *Valeriano Aquileiensi*, tertia vero *ad Italos et Gallos* inscripta est. At quæ *Occidentalibus* inscribitur, ac privato Basilius nomine exarata est, ad Italos et Gallos, quæ vero *ad Italos et Gallos* titulum habet, communique aliorum Orientalium nomine scripta est ad *Occidentales*, et Damasum pertinet, erroreque factum, ut secus ac oportebat incriberentur (e). Omnes Sabino, cujus etiam in iis mentio est, tunc in Occidentem reversuro traditæ sunt, ut redderentur. Utraque illa Romanæ ejus synodi definitionesque, scriptamque ab ea epistolam laudat, et complectitur: at Basilius, cum Italis et Gallis scribit, eorum preces openque desiderat, ut apud Orientales quoque libere proferri possit *bona illa Patrum promulgatio, infamem Arii hæresim evergens, Ecclesias vero in sana doctrina ædificans, in qua Filium Patri consubstantialitatem confitemur, atque Spiritus sanctus pari honore simul et numeratur, et adoratur: ut quam vobis Dominus dedit pro veritate libertatem, et in divinæ salutarisque Trinitatis confessione gloriationem, hanc, et nobis per vestras preces, openque vestram largiatur.* Cum vero Occidentales, Damasum, scilicet cæterosque sub eo collectos episcopos alloquitur communi nomine, ejus operam atque auctoritatem postulat, atque optat, ut non unus, aut alter, ut antea, sed plures ex episcoporum cœtu, ac nulla interposita mora in Orientem legatos mittat, quia *celeritate opus est ad eos, qui supersunt servandos, et plurium Fratrum presentia, ut synodi numerum expleant, ut non solum ex eorum, qui eos miserint gravitate et majestate, sed etiam ex suo ipsorum numero pondus et auctoritatem ad res emendandas habeant, qui et fidem a Patribus nostris in Nicæna conscriptam instaurent, et hæresim proscribant, et Ecclesiis loquantur pacifica, eos qui idem sentiunt, ad concordiam adducunt*; quæ postrema ad Meletii causam, et Antiochenos pertinent, quam rursus Damasus Basilius, quamquam subobscure, commendatam cupit: tum his tandem verbis epistolæ finem imponit: *Revera enim laude dignum est, quod a Domino pietati vestræ datum est, adulterinum quidem a probo, ac puro discernere, Patrum vero fidem sine ulla dissimulatione prædicare, quam quidem et nos suscepimus, agnovimusque apostolicis notis signalam, eique ut cæteris omnibus, quæ in synodico scripto, canonice ac legitime statuta sunt, assentimur.* Quibus Basilius verbis accurate perpensis vir clarissimus Joseph Augustinus Orsi recte iterum conficit, ex Basilius sententia supremum, ac irreformabile Romani pontificis esse iudicium. Nam si ille, ubi epistola synodi Romanæ Ariminensem irritantis reddita est, eam statim suscepit, eique incunctanter assensus est, nullas censuit Ariminense concilium habere vires posse, Ro-

(d) Vid. Epist. 89, 90, 91, 92.

(e) Vit. Basil., cap. 22, n. 4, 5.

mano pontifice decernente, ac synodice, canonice, A et legitime judicante (a). Si quis autem has Basilii litteras cum iis conferat, quas Athanasius ad *Afros* et ad *Epictetum* dedit, facile conjiciet, eas omnes, uno eodemque pene tempore scriptas, post acceptam scilicet a Sabino, Damasi, cæterorumque, qui ad ejus concilium convenerant, episcoporum epistolam. Hinc uterque frequentiam illius concilii laudat, observatamque fidei catholicæ, Occidentalium consensu concordiam Damaso gratulatur, quamquam præterea Athanasius scripserit, mirari se cur Auxentius damnatus jam, dejectusque, ac tot sceleribus obnoxius, Mediolanensi Ecclesiæ, ut vidimus, incubare pergeret, ea scilicet de re a Sabino ejusdem Ecclesiæ diacono tunc certior factus.

Quo anno scripta hæc altera ad Damasum epistola B fuerit, ex duabus notis facile cognoscitur: altera, quod Meletii Antiocheni, altera, quod Anthimi Thianensis nomen præfert: alter enim nondum pulsus a sede Antiochena fuerat, quod hoc anno accidit, postquam Valens Antiochiam accessit: alteri autem nulla adhuc cum Basilio simultas intercesserat ob Capadociam in duas provincias divisam, quod hoc ipso pariter anno factum, quamquam serius fortasse ac nonnulli putant. Itaque Sabinus hoc eodem tempore ad Damasum rediit cum hisce litteris, a Basilio Orientalium aliorum nomine scriptis, eique, quo loco res essent tum Orientalis universæ, tum Antiochenæ Ecclesiæ, exposuit. Baronius itaque lapsus est, cum illas ab eodem Basilio ad Damasum litteras hoc anno scriptas putat, quæ *Maritimis episcopis* inscriptæ C sunt, easque Petrum Basilii fratrem Romam attulisse censet. Nam si quis eas attente legat, facile dijudicabit misas esse ad episcopos alicujus provinciæ non procul a Basilio positæ, qui sese a fraterna illius communione sejunxerant calumniis hæreticorum inducti, quosve sibi reconciliare pro eximia sua charitate hic optat. Nuperus editor ejus epistolarum, post accuratos alios criticos, *Marimos* illos fuisse putat aliquos Ponticæ diocesis episcopos (b), cui ego facile assentior, quia cum iis ita Basilius agit, ut et suam erga illos singularem charitatem ostendat, et quamdam etiam suæ adversus illos potestatis, et dignitatis rationem habeat; quæ profecto scribendi ratio episcopum, qui Damasum alloquitur, minime decuisset.

IV. Valentinianus hoc anno legem dedit inscriptam Ampelio P. U. contra Manichæos (c). Baronius huic legi causam dedisse censet et factiones, ac turbas, quæ ab hac colluvie sæpe excitatæ Urbem ipsam vexabant, easque ab Augustino pluribus in locis descri-

(a) Tom. II, lib. II, cap. 3, art. 1.

(b) Vit. Basil., cap. 33.

(c) Cod. Theod., l. 3, de Hæret.

(d) Hæret. 85.

(e) Ad cap. 85 Augustin. de Hæret.

(f) Contr. Julian, l. b. v. n. 26, edit. BB.

(g) Marius Victorinus libellum scripsit a Sirmondo editum tom I Oper., p. 244, Ven. edit., adversus *Justinum* Manichæum, quem *Romanum* vocat. Hujus igitur propudiosæ sectæ choragum illum fuisse conjicere; cur enim præ cæteris Victorinus illum peteret?

ptas recitat. Hoc Baronij dictum Gotofredus, ac Paginus minime probant, quamquam nulla solida ratione. Nam quod aiunt illi, ea quæ de moribus Manichæorum Augustinus narrat longe post datam eam legem, nihil commune cum ipsa habere, falsum profecto est. Augustinus enim quæ narrat, non ea narrat se veluti præsentem facta, sed longe antea quam Romam ipse accederet. An vero domesticæ illæ seditiones, a quibus Urbis quies detrimentum capere poterat, quæ diu antea ac sæpe excitatæ fuerant nihil ad imperatorem, nihil ad Urbis præfectum pertinere posse videbantur, ut iis aliquando occurreretur? Quid vero præterea, si dicamus legem illam latam fuisse suadente Damaso, ut Siricio suadente Gotofredus latam contra eosdem Manichæos censet legem 20, eod. tit. Cur itaque hanc ego Damaso attribuam, causam accipe. Prædestinatus asserit Damasum damnasse *Paternianos* hæreticos in scelere detectos, atque id Valentiniano Majori denuntiasse, ejus hæc verba referens: *Scire volumus pietatem vestram, Venustianos in scelere turpissimo detectos ab apostolica sede esse damnatos* (d). Dehinc addit contra eos legem postea proditisse, ut ubicumque essent reperti, vindice gladio plecterentur, quod statuitur in eadem lege 3, de Hæret.: *Venustianos*, dictos etiam *Paternianos* ex Augustino constat, at nullus, quod ego sciam, exposuit cur utrumque hoc nomen illis inditum fuerit. Nam quod Daneus Calvinianus inquit, Paternianos a Paterno dictos, cum nos ejus hominis, patriam, ætatem, atque alia, quæ ad eam rem pertinent, ignorare patiamur, nauci est, ut hoc etiam quod Venustianos a Venere derivatos velit (e). Quod ad rem attinet, aliquam ex Manichæorum sæce sectam Venustianos fuisse oportet, tum quod inferiores corporis partes a diabolo facias crederent, tum quod impurissime viverent, quæ sunt manifesta Manichæismi argumenta. Hoc liquet ex Augustino (f), qui hæc Juliano respondit: *Sed Paterniani, inquis (g) iidemque Venustiani hæretici similes Manichæis, dicunt a lumbis usque ad pedes, diabolum fecisse corpus hominis, superiores vero partes Deum, velut supra basin aliquam collocasse, adduntque nihil ab hominis studio requiri, quam ut anima, quam in stomacho, et capite habitare dicunt, munda servetur, pubem vere, si omnium flagitorum sordibus obliniatur; aiunt ad suam non pertinere curam. . . .* quod ego in libro meo posui, longe distat ab istis Paternianis, seu Venustianis. Ego secundum catholicam fidem, totum hominem totam scilicet animam, totumque corpus Deo summo, et vero tribuo Creatori; diabolum, autem dico, humanam, vel aliquid ejus non creasse, sed Cæterum fuisse illum ex hoc Manichæorum sæce hominem colligimus ex his eju-dem Victorini verbis: *Deum omnipotentem conditorem tuum fatearis, ut vere templum Dei sis. . . Si enim templum Dei non sumus, neque spiritus ejus in nobis est; si ejus sumus, utroque ejus sumus, anima, et corpore; et est illud verum, et catholicum sancto ore prolatum, omnia in omnibus Deus. Quid igitur si hæreticos illos Justinianos ab illo tunc dictos, librarii per facilem errorem Venustianos effecerint? Manichæum illum alii Justum vocant.*

vitiassè naturam. . . . quod si parum est, ecce damno et anathematizo ea quæ Paternianos et Venustianos sentire dixisti, addo etiam Manichæos. Venustianos itaque a Damaso damnatos Valentinianus coercuit, lege generali lata contra Manichæos, quorum appellatio omnes ex infecta radice pestiferos surculos complectebatur. Hinc Gosfridus Viterbiensis (a) hunc pontificem Manichæos detestatum scripsit. Damasi exemplum deinde secuti Siricius, ac Leo Magnus, tum ipsi per se, tum per imperatores hoc infamiæ genus, nedum ab Ecclesiæ, verum etiam a Reipublicæ corpore eiecerunt.

CAPUT VIII.

373, DAMASI 8, VALENTINIANUS AÛG. IV ET VALENS
AUG. IV COSS.

I. *Damasus litteras a Sabino allatas ad Basilium remitti curat per Evagrium Antiochenum, atque alias juxta præscriptam Romæ formulam scribi: quo anno Evagrius in Orientem redierit. II. Cur Basilii litteræ Damaso non placuerint, quidve in illis desiderasse videatur? III. Quæ ejusdem Basilii, quæ Eusebii Samosatani, qui consultus a Basilio fuerat, de rebus ab Evagrio tunc postulatis, sententia fuerit? IV. De Athanasii obitu, Petri Alexandrini electione, ejusque ad Urbem fuga.*

I. Litteræ quas a Basilio communi Orientalium nomine scriptas, Sabinus in Occidentem retulerat, Damaso non placuerunt. Id constat ex Basilii ipsius epistola ad Eusebium Samosatenum hoc anno data, quæ sic ait: *Presbyter Evagrius Pompeiani Antiochensis filius, qui quondam in Occidentem cum beato Eusebio profectus fuerat, Roma nunc venit, petens a nobis epistolam, ad verbum ipsa illa, quæ ab eis scripta sunt continentem (nostra autem nobis retro retulit, ut viris illis accuratioribus non placentia) et legationem aliquam per viros præstantes celeriter mitti, ut speciosam illi occasionem habeant nos invisiendi (b).* Sunt qui ex hoc loco arguunt, Evagrium invisisse Basilium, cum ab Occidente redux, et Hieronymo comes, per Cappadociam peregrinaretur, atque antequam Antiochiam, unde cum Eusebio Vercellensi discesserat, iterum se redderet. At hæc opinio vix probari potest. Nam si Evagrius retro tulit, ac Basilio reddidit, quæ ille per Sabinum Romam scripta miserat, si Sabinus anno elapso jam profecto ad Damasum rediturus ex Oriente vix solverat, fieri non potest, ut tunc primum Roma venisse dicatur, hoc scilicet anno, quo a Basilio visus est. Siquidem Hieronymus, cui comes fuisse creditur, ante Rufinum, ut ipse probat eisdem Rufino scribens (c), Rufinus autem in Orientem anno 371 profectus fuerat (d), atque insequenti Alexandriam appulerat. Me non latet Syriam, extremum

A fuisse Hieronymianæ peregrinationis terminum: siquidem ait hic in epistola illa ad Rufinum, *in incerto peregrinationis erranti, cum Thracia, Pontus, Bithynia, totumque Galatiæ, et Cappadociæ iter, et fervido Cilicum terra fregisset æstu, Syria velut fidissimus naufrago portus occurrit (e).* At si ille, anno 370 aut altero, in Orientem abiit, quod huic toto itinere conficiendo tempus attribuemus? An vero sub anni 371 finem, aut altero saltem, Antiochiam venire non potuit? At Evagrius in ea urbe agebat, antequam Hieronymus ad solitudinem suam secederet. Hinc Florentio monacho scribit ipse de se, *magistrum pueri tui, de quo dignatus es scribere, sæpe Evagrius presbyter, dum adhuc Antiochiæ essem, me præsentè corripuit (f).* Observandum vero præterea est, epistolam illam omnino scriptam, antequam Rufinus Alexandriam accederet, ut ex ejus tantum lectione aperte constat. Si vero Melania, cui Rufinus *Spiritualis viæ* comes aderat, *sex dumtaxat menses in Ægypto mansit (g).* Si præterea eos partim transegit sub Athanasio, a quo celebri ovina pelle donata est (h), partim sub initio Petri, Athanasii successoris, motæque ab Arianis persecutionis, cujus illa pars fuit (i), Ægypti monasteria circuire non potuit, nisi uno, aut altero tantum ejusdem persecutionis mense, eoque elapso Hierosolymam versus solvisse debuit: at cum Hieronymus solitudine sua jam frueretur, ut ex ejus ad Rufinum epistola constat (j), quo pacto Cappadociam tunc temporis peragrasset cum Evagrio potuit, qui fieri deinde potest, ut Evagrius, qui Antiochiæ jam sedem collocaverat, atque hospitem Hieronymum aliquot saltem menses retinuerat, antequam ad eremum secessisset. Roma tunc venisse dicatur, cum ad Basilium accessit hoc scilicet anno? Certum itaque, ni fallor, ratumque est, Evagrium hoc iter ad Basilium instituisse, uno tantum jussu, mandatoque Damasi. Basilius autem, cum eum Roma tunc venientem scripsit, aut ignorans scripsit, aut Romæ nomine, Damasum Romanum episcopum, a quo missus ille fuerat, intellexit, aut τὸ ὄν, idem valet, ac particula οὖν, ut sæpe solet, ac rectus hoc loco, consequensque orationis ordo postulare videtur: Evagrius enim jam diu antea sedem Antiochiæ constituerat, amicorum litteras ab Occidente accipiens ac vicissim distribuens.

II. Sed ut in viam redeam, cur Damasus legationem ex præstantibus dignitate viris compositam postulaverit, ratio minime obscura est: ita enim major apud omnes futura erat rerum agendarum auctoritas, prætereaque recenserat exemplum Lampsacenæ synodi, quæ præcipuos episcopos ad Liberium legatos miserat. Cum autem optaret ille, ut ea celeriter mit-

(a) In Chron. part. xvi.

(b) Epist. 138, alias 8.

(c) Epist. 3, Veron. edit.

(d) Fontan. de Script. Aquil. lib. iv, cap. 1, p. 8; Ballerini Fratres in Observ. ad Noris. lib. 1, cap. 2; Æl. Vallars. Vit. Hieron., cap. 29.

(e) Ep. 3, Ver. edit. tom. 1.

(f) Epist. 5, Ver. edit., et in Præf. in Abdiam.

(g) Pallat. Hist. laus. cap. 117.

(h) Pallad. in Parad. Her. cap. 6.

(i) Rufin. lib. xi, cap. 2, 3; S. Paulin. Nol. epist. 29, Veron. edit.

(j) 3, Veron. edit.

teretur, hinc ejus deprehenditur erga catholicam A religionem, atque unitatem studium, eique propter ea non rem ipsam a Basilio propositam, sed modum forte, quo eam confici oportere censuerat, displicuisse. Hinc Evagrius, cui Antiochiæ commoranti, ac familiari suo, Damasus ipse agendarum et scribendarum rerum communitorium miserat, Basilium petiit, ut aliæ litteræ componerentur id continentes, quod dictaverat idem Romanus pontifex. At quid hoc erat, quod Damaso displicuit, quid optavit ille, ut in aliis litteris exprimeretur? Mihi quidem, si divinare licet, videtur Damaso non placuisse nimium erga Meletium studium, quod Basilius Athanasio, itidemque Dorotheo, tum Sabino ipsi in Occidentem redeuntis aperte explicuerat. Videbat enim tantam esse viri hujus dignitatem, atque auctoritatem, ut B nisi tantisper a sententiâ jam præjudicata decederet, lis quæ forte pro restituenda Antiochenæ Ecclesiæ unitate, ac tranquillitate meditata ipse fuerat, impedimento esse posset; ideoque optabat, ut litteras iterum scriberet continentes, quod ipse præscripserat, id nempe, quod ad eum finem facilius assequendum, aptum esse intellexerat; et ut cum iisdem litteris viri mitterentur dignitate præcipui. Hoc, ni fallor, non obscure colligitur ex iis, quæ Evagrius ad Basilium scripsit, postquam ab eo discesserat, atque Antiochiam reversus fuerat. Primo enim pacem, atque unitatem impense laudat, ac schismata et divisiones vituperat: deinde Basilium hortatur, ut eas ab Ecclesia Antiochena amoveat, pacemque inter orthodoxos conciliet, ut qui maxime idoneus sit C ad id præstandum. Quia vero aliqua pacis ineundi ratio proposita forte ab Evagrio fuerat, quam neque Basilius pro suo in Meletium studio, neque Meletius pro sua dignitate admittere posse existimabant, respondet ea de re se Meletio scripturum, deinde hæc addit: *Nihil tamen exspecto ex litteris alicujus momenti eventurum, tum viri (Meletii) accuratam agendi rationem considerans, tum ipsam litterarum naturam: quia non solet idoneus esse ad clare persuadendum sermo transmissus. Nam multa opus est dicere, ac multa vicissim audire, et quæ obijciuntur solvenda; et inferenda quæ suffulciunt; quorum nihil potest litterarum sermo iners, et inaninis in charta projectus. Verumtamen quod jam dixi, scribere non gravabor (a).* Agebatur itaque de re aliqua permolesta Meletio, et quæ ægre illi, ac multo cum labore suaderi vix posset. Quia vero Evagrius minime ignorabat, Basilium non bene affectum erga Paulinum, in quem Damasus propendebat, hocque illi forte exprobraverat, veluti futuro pacis sequestro minime congruum subjicit ille: *Scias autem frater vere religiosissime, et nobis desideratissime, nullam mihi cum quoquam, Dei gratia, privatam esse contentionem, neque enim memini me curiose inquirere crimina, quibus quisque obnoxius est, aut dicitur: quare sic vos attendere sententiæ meæ convenit, ut hominis, qui nihil ex propensione facere possit, neque*

(a) Epist. 156, alias 342.

(b) Epist. 120, alias 58.

accusationibus in quemquam præoccupatus sit. Interea hinc inferri potest, Damasum communionem suam minime concessisse tum Meletio, tum Paulino ad hoc usque tempus, sed rem integram servare voluisse, ne unam ex Antiochenæ Ecclesiæ partibus præferens, alteram offenderet, atque ita spem omnem reconciliationis excluderet: neque enim credibile est, Evagrium rem tantam sine Damasi jussu, arcanoque mandato aggredi voluisse. Accedit quod Evagrius ipse, qui Basilio præsentem antea promiserat, communicaturum se cum Meletii partibus orthodoxis, statim ac Antiochiam rediit, promissis minime stetit; an vero promisisset se communicaturum cum Meletio, si Damasus cum Paulino jam antea communicasset?

III. Causa itaque, cur Damaso non placuerant Basilius litteræ per Sabinum redditæ, et cur ille iteratam honestiorem legationem peteret, non alia fuisse videtur, quam ardens ipsius desiderium reconciliandi Antiochenæ Ecclesiæ orthodoxos, atque ideo Basilium abducendi ab omni studio partium, ut eo adjutore potius quam adversario uteretur: atque eum in finem Evagrium ad eum misit, quo ejus animum pertentaret. Basilius tamen Evagrio ipsi tunc responsum distulit, ut prius Eusebium Samosatenum præsens consuleret, quod deinde quominus faceret, longa infirmitate detentus, ea ipsa quam initio memoravi, epistola quærit, quid de rebus ab eo presbytero propositis, constituendum censeat.

Eusebius ex parte saltem Evagrii consilium probasse visus est. Scribit enim Basilius Meletio tunc exsuli se accepisse litteras ab episcopo Samosateno, quæ præcipiunt, ut rursus scribatur ad Occidentales de rebus quibusdam ecclesiasticis, ac velle illum præterea, ut a se epistola efformetur ab omnibus deinde communicatoribus subscribenda. At hanc a se curam deprecatur, et in Meletium ipsum rejicit, cui propterea commentarium eorum, quæ Eusebius scribenda censuerat, per sanctissimum alterum Antiochenæ Ecclesiæ ex Meletii partibus presbyterum mittit. Cæterum spondet sese et subscripturum, et curaturum, ut a reliquis epistola subscriberetur, ut ille qui iturus esset in Occidentem, cum omnium subscriptionibus proficiscatur (b). Hæc eadem repetit in alia ad eundem Meletium epistola scripta, postquam certior effectus fuerat eundem sanctissimum apud illum versari (c). Dum vero de legatione hæc mittenda Basilius, Eusebius ac Meletius deliberant, totus effluxit annus, nullusque Romam est missus. Hinc Basilius ipse Eusebio legationem iterum urgenti scribit. *Mittere autem in Occidentem, ait ille, mihi prorsus impossibile est, neminem habenti idoneum ad hoc ministerium. Quod si quis ex fratribus, qui apud vos sunt, Ecclesiarum causa laborem suscipere volet, is scit proculdubio, ad quos profecturus sit, et ad quem finem, et quorum sit litteris communiendus, et qualibus. Ego enim conjectis in Orbem*

(c) Epist. 129.

oculis, mecum video neminem (a). Quæ profecto omnino probant, nullam hoc anno ad Damasum ab Orientalibus, quamquam cæteroquin pararetur, legationem missam (b).

IV. Athanasius episcopus Alexandrinus ad superos migravit *consulatu Valentiniani et Valentis* iv, Pachom. viii, die scilicet 3 Maii 373. Diu disputatum est a viris doctis de anno ejus emortuali, at postquam cl. Maffei edidit vetus illud, ac pene synchronum monumentum, quod totam fere Athanasii vitam compendio narrat, eoque beneficio præter alia plura eruditos sibi devinxit, causa confecta est (c). Athanasio successit Petrus magno Ecclesiæ plausu, qui Damaso statim pro recepto more et ordinationem suam, et calamitatem denuntiavit, quam Palladius præfectus ethnicus homo, Christiano populo intulerat. Damasus vicissim consuetas communionis, ac præterea consolationis litteras misit per diaconum quemdam urbis Romæ cujus nomen Petrus Alexandrinus tacet, quamquam profecto dignissimum, quod ad posteros transmitteretur. Scribit enim Alexandrinus præsul in encyclicis litteris, quas Theodoretus recitat (d), beatum illum diaconum vinctis post terga manibus ductum a carnificibus, non secus ac insignem quemdam maleficum, homicidarum tormentis cruciatum, lapidibus, ac plumbatis cervice diu verberata, navigium cum permultis aliis confessoribus conscendere jussum, divinæ crucis signo consignata fronte omni cura, ac solatio destitutum, ad metalla datum fuisse. Huic vero diræ persecutioni a Palladio excitatæ contra Alexandrinam Ecclesiam, cumulus accessit ab Arianis. Euzoius enim Arianus Antiochiæ pseudoepiscopus, ac magnus sacrarum comes a Valente missi post auditam Athanasii mortem, ut Lucio Ecclesiæ traderent, Petrum Alexandrinum carceri manciparunt, a quo tamen elapsus, conscensa navi ad episcopum urbis Romæ se contulit (e). Valesius, ac Pagius inter ordinationem Petri, ejusque fugam, satis longum temporis spatium intercessisse putant (f), ut vix fieri possit eum ad Urbem hoc eodem anno venire potuisse: Tillemontius observat hanc Valesii opinionem antiquorum testimonio destitui: at ego addo nulla etiam probabilis ratione fulciri. Trimestri enim spatio hæc omnia confici nullo negotio potuerunt ac quarto, aut quinto ab Ethnicorum atque Arianorum persecutione mense, Septembri nempe, aut Octobri conscensa navi Romam Petrus appellere. Sub prima itaque persecutione, quæ a Palladio ethnico homine excitata est, Petrus minime cessit, neque Ecclesiam deseruit. At postquam Euzoius cum magno sacrarum

largitionum comite Lucium in throno collocarunt, tunc ille exemplo Athanasii ad apostolicam sedem profugium cepit: quamobrem Bonifacius illum merito inter eos numerat, qui præsidio appellationis ad Romanum pontificem usi sunt, ut jus suum sartum, tectumque servarent (g). Hinc synodicus Catalogus latronem Lucium a Damaso anathemate notatum scribit in synodo, de qua mox dicam.

Cæterum qua Damaso charitate Petrum exceperit, ac detinuerit apud se, cum cætera nobis documenta desint, conicere ex his facile possumus, quæ Nazianzenus scribit: *Petrus pro cadaveribus cruentas vestes Ecclesiæ Romanæ protulit, ut auxilium nancisceretur, quemadmodum etiam nactum esse scimus. Fit enim sæpe, ut qui opibus, et potentia præcellit, ad infirmi, afflictique miseriam sublevandam maxime inspectatur, ac spontaneæ benevolentiae affectu, ad eum, qui dignitate imminutus est, se adjungat* (h).

CAPUT IX.

374, DAMASI, 9, GRATIANO AUG. III ET FL. EQUITIO COSS.

I. Basilius, cæterique Orientales episcopi ad Damasum mittunt Dorotheum presbyterum Antiochenum cum litteris, quæ afferuntur, et illustrantur. II. Synodus a Damaso coacta, ejusque ad Orientales litteræ per Dorotheum reducens allatæ, quæ illustrantur. III. Hujus synodi annus statuitur. IV. Lex 20 C. Theod. lib. xi tit. 36 expenditur. V. Simplicius Urbis vicarius, cui lex inscripta: *Theophanes explicatur de Sabbatianis agens, libellus Faustini, et Marcellini iterum excutitur.*

I. Cum itaque Eusebii Samosatani, ac Meletii auctoritas Basilium permovisset, ut Evagrii Antiocheni consilio cederet, ac ut iterum mitterentur ad Occidentales, qui litteras ferrent, ac Orientalis Ecclesiæ calamitates viva voce describerent, Dorotheus presbyter Antiochenus, Orientalium eorundem nomine Romanum iter aggressus est (i). Hoc constat ex epistola Basilii 242 et 243 (j), quarum prior Occidentalibus, sub qua potissimum voce Romanum pontificem designatum scimus, altera vero *Italiam, et Galliam episcopis* inscripta est. Nam cum Evagrii sententia fuisset ut plures, iique præstantes dignitate viri Romam ablegarentur, neque hoc Basilius, ejusque partium sanctissimi episcopi ignorarent, causam quominus id fecissent, gravissimam allegant his verbis: *His de causis plures ex nobis oportebat ad vestram dignitatem accurrere, et unumquemque rerum suarum narratorem fieri: nunc vero hoc ipsum vobis indicio sit*

(a) Epist. 156.

(b) Vid. Marant. Vit. Basil., cap. 28, n. 6.

(c) Vid. eruditos Ballerinos fratres observ. ad Noris. lib. i, cap. 2.

(d) Lib. iv, cap. 22.

(e) Vid. Socr. lib. iv, cap. 21; Sozom. lib. vi, cap. 19.

(f) Valesius, H. E., lib. iv, cap. 22; Pagius ad ann. 372, n. 22.

(g) Bonifac. ad Ruf. Thessal., epist. 15 apud Cou-

stant. Vid. Lup. de Rom. appell. dissert. 1, cap. 4.

(h) Orat. in Laud. Hieron.

(i) Idem ipse, ut ego puto, qui diaconus prioris Basilii litteras Roman attulerat anno 371 ad presbyteratum deinde evectus. Sic Possidonius sub Cyrillo Alexandrino diaconus, deinde presbyter litteras sæpe attulit Celestino, Sixto, ac Leoni. S. Leo Magn., epist. 81, Lugdun. edit.

(j) Alias 50 et 82.

Illius, in qua degimus afflictionis, quod hec facultas A quidem nobis est itineris suscipiendi. Etenim si quis vel brevissimo tempore abfuerit, traditos relinquet populos insidiantibus (a). An vero manifestior esse potest ad hoc Evagrii consilium allusio? Cum vero Evagrius Basilium de hac mittenda legatione monuisset anno elapso, an litteras has, quæ eo respiciunt, differemus ad annum 376, ut nuper viro alicui docto visum fuit. Postquam igitur Basilius causam hanc gravissimam Italis et Gallicis episcopis aperuit, cur plures, liquè dignitate præstantes viri missi non fuerant, tum hæc addit: *Unum misimus vice multorum, religiosissimum, ac dilectissimum fratrem nostrum Dorotheum compresbyterum, qui et quæcumque effugerunt litteras nostras, sua ipsius narratione potest supplere, cum omnia assecutus sit accurate, et defensor sit rectæ fidei. Hunc suscipientes in pace, celeriter dimitte, bonum nobis nuntium afferentem studii vestri ad fratres adjuvandos.* In ea vero, quæ, Occidentibus, Damaso scilicet, eorum coryphæo reddenda fuerat, breviori, et graviori exarata stylo, Orientales auxilium jamdiu ab Occidentalibus expectatum iterum postulant; expositisque, quibus Catholici vexabantur procellis, obsecramus, aiunt, *ut vel nunc tandem porrigatis manum Orientalibus Ecclesiis jam in genua inclinatis, et mittatis, qui adnoneant de reservatis ob mala pro Christo tolerata præmiis: Non enim tantum consueta oratio efficere, quantum peregrina vox solet afferre solatii, præsertim ab hominibus veniens ubique præclarissimam in partem Dei gratia cognitis: sed præter hanc causam aliam addunt, qua magis Occidentales permoveri debeant, quæ cum claris verbis minime expressa sit, nullus dubito, quin in commonitorio rerum a Dorotheo explicandam descripta fuerit: Apud nos, inquit, sunt qui gloriæ desiderio, et maxime evertente animas Christianorum timore, effuierunt quorundam novitatem verborum unde Ecclesiæ quassate, quasi vasa quædam luxata influentem hæreticam corruptelam receperunt. Sed vos, o dilectissimi nobis, ac optatissimi, sauciorum quidem sitis medici, sanorum vero hortatores, quod ægrotum est, ad sanitatem revocantes, et quod sanum incipientes ad pietatem. Hoc tamen loco Apollinarium tecto nomine indicatum puto, iisque coloribus adumbratum, propterea quod ejus tunc fama si non integra, saltem non prorsus mala ferebatur.*

II. Damasus his sibi redditus a Dorotheo litteris D synodum convocat. Ejus ultimum fragmentum superest, quod Holstenius in lucem protulit, ac nos suo loco collocavimus. Hoc autem omnes tunc in Oriente grassantes hæreses proscriptæ sunt, Sabelliana scilicet, et Photiniana, Ariana, sive Eunomiana, Pneumatomachorum, et Apollinarianarum, quamquam posterior hæc levi brachio petita est, ac veluti fugientibus armis, quia nondum palam eruperat. Eas omnes una episcoporum Occidentalium consensione concidisse Damasus ait, veluti Hierico communi Is-taellitarum voce conclamata, prolapsa est. Quia vero

(a) Ep. 245, n. 5.

(b) Epist. 129.

Basilium tum per Sabinum antea scripserat, ut viderent Occidentales, quibuscum communionem habere eos oporteret, tum iterum per Dorotheum presbyterum monendos censuerat, ne sine judicio recipere communionem ex Oriente venientium (b), ideo Damasus post eam fidei ecthesim addit: *Hæc est, fratres dilectissimi, fides nostra, quam quisque sequitur, noster est particeps, his nos communionem danius: ex quo observari potest concessam a Romano pontifice, aut negatam communionem, habitam ubique pro lege fuisse. Monuit deinde Orientales, ne canones in clericorum ordinationibus negligerentur, neve eorum prævaricatoribus facile communio impertiretur, ac tum litteras ita concludit: Cæterum quod ad removendas vestræ dilectionis spectat injurias, nec frater noster Dorotheus presbyter explicare omnia vivaciter prætermittit, nec nisus nostri, ut ipse testis est, defuerunt.* Quibus quidem verbis intelligimus, Damasum cum synodo aliquam pertentasse viam, qua Orientalibus auxilio esse possent.

III. Cur vero hanc synodum præsentis anni coactam dicamus, obvia profecto, ac certa est, ni fallor, ratio. Dorotheus enim, qui litteras Orientalium Romanam attulerat, secum retulit synodicum decretum, ac responsa ad Orientales, ut ex modo recitatis verbis constat. Litteras vero Orientalium hoc ipso anno ineunte scriptas probavimus, tum quia in iis aperta allusio fit ad ea, quæ Evagrium inter, et Basilium non multo antea tractata fuerant, tum quia Orientales ipsi, cum illas scriberent, aiunt, annum esse *tertium decimum*, ex quo hæreticum in Catholicos bellum exortum fuerat, qui si numeretur a persecutione post Constantinopolitanum Arianorum concilium coepta, nos ad hoc tempus omnino ducit, cui præterea cætera omnia, quæ in hac epistola 242 et 243 describuntur, mire conveniunt (c). Quamquam enim sub Juliano, ac deinde sub Joviniano catholici episcopi reversi essent ad sedes suas, alter tamen, cum ita Arianis aperte faveret, ut non multo melius essent Catholicorum res, quam sub Constantio, alter vero post paucos ab Imperio mensis obiisset, persecutio vix interrupta videri poterat. At contra si annos tredecim a Valentis persecutione numerare volumus, quod placuit scriptori Vitæ Basilii, cum ea non coeperit ante annum 367, ut Pagijs probat, sive ante annum 365, ut alijs videtur, hæc temporis nota nos traheret ad annum 378 aut 380, quod falsum oppido est.

IV. Ad hanc itaque synodum puto referri posse legem 20 Cod. Theod. lib. xi tit. 36, quæ Cecropius a concilio septuaginta episcoporum damnatus a Valentiniano dicitur, atque ad præfectum Urbis ab ea sententia provocans, pecuniaria poena mulctatus. Lex illa data est Valentiniano N. B. P. et Victore coss., anno scilicet 369, VIII Id. Jul.; contra cum inscripta sit Claudio P. V. ejusque Urbana præfectura cum in annum cadat 374 (d), quo hæc sub

(a) Vid. Tillem. in Basil., not. 67.

(d) Reines. epist. 49, p. 45. by Google

Damaso synodum habilitam dicimus, vitium in consulatione irrepsisse dicamus oportet. Quod si error, ut aliis magis placet, in inscriptione latet, ac Olybrius loco Claudi teponendus est, Cecropius a prima sub Damaso synodo, anno scilicet 396, damnatus videri poterit. Ipsa vero lex praefecto Urbis inscripta non obscure indicat, verosimillimam esse Baronii (a), aliorumque conjecturam existimantium, Cecropium illum ab episcopatu depositum, quod Ursino adhaerit. Factiosorum enim horum hominum contumacia, ac pertinacia saepe factum est, ut imperatores, Urbanique iudices huic rei sese immiscere debuerint, quamquam id schismaticorum malo semper acciderit, ut jam dixi, atque iterum dicam.

V. Hoc anno vicario Urbis Ursicino Simplicio successor est datus (b). Gratianus hujus Simplicii meminit in scripto ad Aquilinum vicarium, de quo iterum sub loco, atque ei missum a se edictum ait, quo jubebatur, ut omnes, qui impios coetus profanata religione tentarent, ad centesimum ab Urbe milliare expellerentur, ubi pertinax furor ab obsquentibus destitutus, in ejus perniciem rueret, qui solus erraret. His igitur ejus rescripti verbis, quod Simplicio tunc Urbis vicario transmissum, et ad Valentianum imperium pertinet, rebaptizantium omnium sectas designatas intelligamus necesse est, quia Valentianus pater, si eos, et Manichaeos excipias caeteris omnibus quod animo imbibissent, colendi libertatem antea concesserat (c).

Sunt itaque viri docti, qui ad hunc annum referunt, quae Faustinus et Marcellinus vesana capita, ex Damasi mandato gesta fuisse narrant contra Luciferianos. Hac enim lege Damasus agere, per Ecclesiae defensorem potuit, ne Luciferianorum, ac rebaptizantium coetus fierent, atque hac, aliaque forte Valentianum constitutione contra rebaptizantes episcopos edita (d) curare ut Aurelius Luciferianorum tunc in Urbe pseudoepiscopus, veluti sacerdote indignus alio amandaretur.

Hanc vero conjecturam confirmare videtur Theophanes, cum scribit ad annum divinæ incarnationis 377; Damasus Sabbatianos ab Ecclesia ejecisse. Annus enim ille apud Alexandrinos, incipit a kalendis Decembris anni 374, ut etiam Pagius notat (e). Nullos sub Damaso Sabbatianos fuisse certum est: hoc quippe nomen audiri coepit post obitum Theodosii Magni, cum Sabbatius a Novatianis secessione facta, sectam condidit ab eo dicitur; ex quo aperte colligimus; septimum Constantinopolitanum oecumenicum concilium canonem, in quo expressa Sabbatianorum mentio est, alterius ab illo temporis, et concilii esse. Novatianos itaque omnes, sub ea voce Theophanes intelligit, eosque ab Ecclesia Damasus proscriptis potuit, veluti qui cum Montensibus ac

A Luciferianis sub imperatorum edicto ad Simplicium dato comprehensi videri poterant. Novatiani quippe non secus ac Donatistae, anabaptismum profitebantur, atque arcta erat inter eos conjunctio, ut ex Innocentii litteris (f) constat atque ex Cypriano, et Ambrosiastro (g): quam profecto haeresim Hilarius Luciferianorum diaconus inter suos quoque invexerat, ut Romae haberet, quibus cum communione jungi posset. Damasus itaque videtur auctor fuisse, ut Valentianus, et Gratianus hanc contra rebaptizantes legem ferrent, atque ad Simplicium Urbis vicarium mitterent, ut junctis viribus, ac sententiis, religioni consuleretur. Hinc Luciferiani Faustinus et Marcellinus queruntur, Damasum ipsum accepta auctoritate regali catholicos presbyteros, et laicos insecutum, in exilium misisse; Urbis autem iudices accusant, quod imperatorum legem perperam interpretati, Damasum ipso nimium obsequerentur.

Caeterum, ut ipse cognoscas, definitaque, quae Luciferianis schismaticis his presbyteris, cum Damasum, aliosque egregios catholicos episcopos calumniis aspergunt, fides haberi possit, uno hoc praeteris exemplo ostensum eo. Maximo post Ariminense concilium ab sede pulso, Zosimum ab Arianis subrogatum asserunt, quem praeterea honoris gratia ad se venientem a Lucifero ex Oriente reduce non admissum aiunt. At hunc Maximum, Zosimumque, inter Neapolitanos episcopos in Chronico Joannis Diaconi alioque a Blanchino edito frustra quaeras. Quin vero, si ejus ecclesiae monumentis fides est, nullus omnino locus illis esse poterit; nam Severus, cui scribit Ambrosius epistolam 59, et cujus apud Symmachum mentio cum laude est (h), Episcopatum illum tenuit, ac sancte administravit ab anno saltem 342 ad an. 387. Hic vir clar. Alexius Symmachus Mazochius in not. eruditissimis ad vetus marmoreum Neap. Eccl. Kalendarium, ad diem 21 Februarii recte colligit inter fabulas rejici oportere Neapolitanum Ursicini episcopatum, quem cl. Muratorius ante Severum ipsum in notis ad ejusdem Joannis diaconi Chronicon, collocare visus fuerat. Quamquam deinde non video, cur alio loco Zosimum hunc, et Maximum inter ejusdem Urbis episcopos recensere ille potuerit, eosque Ecclesiam illam ab anno 359 ad annum 384 administrasse scripserit (i) quos aequae ad Ursicinum Severus tunc ejus Urbis episcopus rejicit.

CAPUT X.

576, DAMASI 10, POST CONSULATUM GRATIANI
AUG. III ET EQUITI.

I. De Vitali Apollinarista, ejusque ad Urbem accessu, et accedendi causa: de fidei formula ab eo oblata Damaso, et communione per fraudem extorta, ac de tribus ab eodem Damaso scriptis ea occasione ad

(f) Apud Const. ep. 5, n. 2, ep. 2, n. 11.

(a) Anno 369.
(b) Gothof., Chronol. ad hunc ann., Tillem. de Valent. I, art. 29.

(c) L. 9 Cod. Th. de Haer.

(d) Cod. Theod. lib. xvi, tit. 6, l. 1.

(e) Ad ann. 378, n. 2.

(g) Cyprian., epist. ad Jubaian., n. 8; Ambrosiast. in cap. 1 epist. II ad Corinth.

(h) Epist. 51, lib. vii.

(i) Ad. Non. Aprilis p. 188, et ad 11 Junii, tom. II.

Paulinum Antiochenum epistolis agitur. II. Harum postrema inter Catholicos Antiochenos motus excitat, qui referuntur ex Basilio. III. Dorotheus de tertio Romano itinere ob eam causam cogitat, ac eundem Basilium consulit. IV. Simplicianus, qui deinde Ambrosio successit, Romanæ Ecclesiæ presbyter; Baronius propugnatur.

I. Damasi litteræ, quarum dumtaxat fragmentum superest (a), ac Dorotheus redux Orientalium episcoporum animos erexerunt, ob auxilium, cuius Romanus pontifex, ac congregati episcopi tum re ipsa, quoad poterant, tum verbis, ac proluxa voluntatis declaratione spem fecerant. Id colligitur ex iis, quæ Basilius tunc scripsit ad presbyteros Antiochenos, ad Pelagium Laodicensem, et Vitum Charrorum episcopum (b). Verum paulo post mutata rerum facies est, ob ea quæ recenter Antiochiæ contigerant. Vitalis presbyter ex Meletii clero fuerat, qui cum ægre ferret prælatum sibi Flavianum, causatus se contemptui ab illo habitum, ad Apollinarium se transtulit, a quo regendis iis, quos sibi in ea urbe adjunxerat, præpositus est (c). Credibile est rem omnem delatam Damaso per Paulinum, augeri scilicet Antiochiæ Apollinarii sectam, huic nuper accessisse Vitalem magni in ea urbe nominis, atque illum ab eodem Apollinario agendis hæreticorum synaxibus admotum, haud exiguo damnatæ ab Alexandrina, et Romana ante acta synodo hæresis præsidio, et catholicæ fidei detrimento. Quam enim aliam præter hanc afferemus magni illius, quod utrumque obtinuerat, dissidii causam (d)? Romam itaque Vitalis accessit, ut se purgaret, ante sponte sua, an vero accitus, obscurum est. Tillemontius illum sponte sua accessisse putat ut communionem, quam frustra a Paulino rogaverat, a Damaso obtineret (e). At cum idem Damasus, ut Nazianzenus ait, fidei ab eo professionem exegerit, cum præterea in eo libello, quem Pontifici ἀπαρθεῖς obtulit, id agat dumtaxat, atque in hoc incumbat, ut Apollinarii hæresim alienam a se faciat, sequæ ab ea suspicione liberet, facile colligimus, eum non sponte sua, sed accitum, tantum confecisse viam. Cyrillus Alexandrinus quamdam fidei confessionem recitat Vitalis episcopi his conceptam verbis: *Si quis dixerit Dominum, ac Salvatorem nostrum, qui ex Spiritu sancto, et Maria Virgine secundum carnem natus est, anima, aut mente, aut ratione, aut sensu destitutum esse, anathema sit (f).*

Pelavius hæret an eam Vitali nostro attribuat (g). Verum si quis eam piis, ac veram fidem spirantibus dictionibus conscriptam videat, si quis eam cum altera conferat, quam ab eodem Vitali expressam Epiphanius retulit (h), vix dubitaverit, quin ut Leque-

nus ait (i), ex ipsius officina prodierit. Hinc Nestorius Cyrillo exprobrat, quod testimonio Vitalis Apollinaristæ, velut alterius ab illo Vitalis, usus sit (j). Vitalis enim non secus ac alii ejus sectæ homines, rationis, mentis, et sensus voce, quem Christo Domino concedere videbatur, aliud nihil intellexit, Epiphanio teste, quam divinum ipsum Verbum, quod mentis suppleret vices. Cum itaque fides hæc, quam scripto obtulerat, prima fronte sana, ac recta visa esset, Damasus eum, quoad Romæ fuit ad communionem admisit; quod versutam nequitiam atque abditam, et occultam fraudem sub iis latentem verbis, tunc minime deprehendisset: at pro eo, quod ad futurum tempus, et Ecclesiam Antiochenam attinet, scripsit Paulino, ut ille, cui ea exploratior esse debuerat, causam expediret, se ratum habiturum, quidquid optimum censuisset, atque eas litteras Vitali tunc abeunti tradidit, ut illi redderentur. Verum paulo post ejus ab Urbe discessum, scripto iterum brevi epistolio per Petronium presbyterum afferendo, significavit aliquem subortum sibi in ea re scrupulum; at quia deinde prævidit, fore ut Paulinus ob eam causam consilii incertus nihil ageret interea, ac rem omnem detineret, quousque aliæ allatæ essent a Romano pontifice litteræ, quibus eo dubio absolveretur; ne tempus frustra traheretur, ac ne Vitalis, aliorumque ad Ecclesiam venientium receptio diutius differri posset, hanc Antiocheno præsuli, quæ tertia est, epistolam scripsit, qua veluti quodam rerum agendarum communitorio conditiones adjicit, ac expressam in ea fidei formulam (k) mittit, non tam tibi, ut ait Damasus, qui ejusdem fidei communionem sociaris, quam his, qui in ea subscribentes, tibi, id est nobis per te voluerint sociari. Huic vero intelligimus, Damasum cum hæc scriberet, incertum prorsus, atque in expectatione futuri Antiochiæ eventus fuisse: quamobrem *anathematismum* illum, quo Nazianzenus captiosum fidei a Vitalio oblatae libellum eversum et sublatum ait (l), alium esse ab eo, qui hac eadem epistola exprimitur, atque alio tempore promulgatum, postquam scilicet intellexit Vitalem ipsum atque Apollinarianos in pristinis perstare expositionibus, ac postquam *rectius edoctus*, fucum sibi factum vidit, et *permolesse tulit*, ut idem etiam de se Nazianzenus inquit.

II. Hac itaque Damasi ad Paulinum epistola, quam secundo loco ego recenseo, factum est, ut causa ipsum inter ac Meletium diu agitata, confecta aliquando visa fuerit, ut statim dicam. Cur vero Damasus Paulino potius quam Meletio communicandum censuerit, plures sunt, ac gravissimæ rationes. Prima, quod Vitalis presbyter a Flaviano contem-

(a) Vid. post. epist. 1, num. 1.

(b) Ep. 253, 254, 255; Vit. Basil., cap. 36, n. 6.

(c) Sozom. lib. vi, cap. 25.

(d) Vid. Epiph., Hær. 77, num. 20.

(e) De Apoll., art. 9, tom. VII.

(f) Ad Reg. cap. 40, tom. VI.

(g) Theol. tom. iv, lib. VI, cap. 1, § 18.

(h) Hær. 77, ex num. 20.

(i) Dissert. 2, § 7.

(j) Epistol. 15, apud Lup. ad Ephes. Concil. Oper. tom. VII: est Vitalis qui orthodoxus fuit episcopus, est et alius Vitalis, qui ab impio fuit Apollinario consecratus.

(k) Vid. ep. 2.

(l) Vid. Nazianz., epist. 2, ad Cledon.

ptui habitus Meletii communioni renuntiaverat, nec alter supererat Antiochiæ catholicus episcopus, quocum spes esset ut communicare vellet, quam Paulinus. Secunda, quod Meletius, qui longe aberat a suo grege, in exsilium pulsus, gravissimo huic negotio ea, qua par erat, diligentia expediendo adesse non poterat. Tertia, quia Paulinus contra, erat Antiochiæ præsens, et recte fidei studium præ se tulerat in ea urbe, suumque regimen Damaso jam approbaverat. Illum his rationibus inclinatum jam erga Paulinum, promovere etiam potuerunt tum exemplum Athanasii, qui quoad vixit, communionem cum eo retinendam censuit, tum consilium Petri Alexandrini ejus discipuli ac successoris, qui per id tempus Romæ aderat; tum etiam haud laudandus Meletii in Ecclesiam Antiochenam ingressus, frequentesque ejus de Ecclesia ad Ecclesiam migrationes, quamquam deinde eam notam vite sanctitate ac fidei integritate eluisset. Quamobrem non longe a temeritate abeunt, qui injuriam Meletio a Damaso factam, eique præ Paulino Ecclesiam Antiochenam adjudicari debuisse scribunt.

Dorotheus itaque presbyter, qui commode sub antecedentis anni autumnum reversus ab Urbe fuerat, ac legatione illa confecta Antiochiæ substiterat, Basilium illico de iis, quæ ibi agebantur, certiolem fecit: venisse scilicet ab Occidente litteras, quibus Paulino episcopatus adjudicatus fuerat, illisque præterea litteris Pauliniani uti, ut Terentium ducentem ad conjunctionem cum Meletianis pertractandam permoverent. Basilium igitur tum Meletio denuntiavit rem omnem, tum Terentio statim scripsit, ne sese daret omnino alteri parti, sed rem integram ad Meletii reditum servaret. Ex iis autem, quæ ad utrumque scribit, liquido constat, tum agi hic de litteris, quas Damascus in Vitalis negotio ad Paulinum dederat, tum ante hoc tempus alias nullas ad eum scriptas. Sed audiamus Basilium: *Rumor ad nos pervenit versari te Antiochiæ, et quæ in manibus sunt negotia cum summis potestatibus administrare: præter hunc rumorem illud etiam accepimus, stantes a Paulino fratres nonnulla tecum disserere de conjunctione nobiscum ineunda, id est cum tuis, qui sunt ex parte hominis Dei Meletii episcopi, quos etiam et litteris audio nunc occidentalium circumferre, quæ episcopatum urbis Antiochenæ ipsi attribuunt, Meletium vero frustrantur (a).* Nullas itaque ante hoc tempus a Damaso litteras Pauliniani acceperant, quas circumferrent, adjudicatumque Paulino episcopatum probarent. Cur vero Basilium dicat, Paulino attributum iisdem litteris episcopatum, intelligimus ex his, quæ eodem tempore ad Meletium scribit: *Postquam redivimus, ex imbribus et molestiis plurima infirmitate collecta, statim nos ab Oriente (Antiochia nempe) litteras exceperunt, quibus significabatur, Pau-*

lino ab Occidente litteras quasdam veluti cujusdam principatus tesseram allatas fuisse, valdeque efferrî hujus partis duces, et gloriari de litteris, deinde etiam fidem proponere, ac ea conditione paratos esse cum nostra Ecclesia conjungi (b). An vero apertius designari poterant, quæ Damascus ad Paulinum scripserat, ac ipsa litterarum verba, quæ a nobis recitata sunt, clarius exprimi? An vero non iis Paulinus quoddam veluti apostolicæ communionis in Oriente symbolum ac caput constituebatur, cum Damascus illum suo loco ponit, atque eos, qui Paulino communicaverint, secum communionem junctos censerî jubet?

Has autem litteras hoc anno a Damaso scriptas omnino fuisse, probat accuratissimus Vitæ Basilii scriptor, easque inmerito a sodali suo D. Petro Constantio referri ad ann. 378 (c). Argumentis, quæ vir doctissimus affert, nonnulla ego tantum adjiciam, ut res omnino certa videri possit. Primum est, quod statim ac Dorotheus ab Occidente reversus est, ac litteras attulit Orientalibus episcopis, Basilium exsultare potius, ac fructum aliquem ex ea legatione capere visus est: an vero id fieri potuisset, si Meletium ante hoc tempus spe sua palam dejectum vidisset? Deinde cum Damascus ad Paulinum scripsit, Vitalis nondum fuerat ordinatus episcopus, quia eum loco filii habet, ac illum eo nomine in epistola compellat, quamquam Norisius aliud agens aliter senserit (d). Sed ea dignitate auctus nefarie fuerat anno 376, quo colloquium cum Epiphano habuit, quod ille recitat (e). Hæc itaque epistola scripta est, eo intermedio tempore, quod ab ejus ab Urbe reditu ad annum 376 lapsum fuerat. Tertio cum litteræ illæ Antiochiam perlatae sunt, et vulgari cœptæ, Terentius dux, qui publicis curis valedixerat, ut animæ vacaret, ad negotia iterum redire coactus, Basilio teste, cum summis potestatibus rempublicam administrabat in eadem urbe. Quærendum itaque tempus est, quo ille otio se ac quieti dederit, tum quo ad negotia accesserit. Aliud vero non occurrit, quam quod inter annum 375 et 375 medium est. Anno enim 375, negotiis illum vacavisse constat ex Basilii epistola ad eum ex Armenia scripta (f). Putat autem Tillæmontius hoc ipso tempore ducentem illum in Iberiam missum duodecim legionibus præpositum, ut Sauro-matum in regnum restitueret. Re itaque feliciter confecta, ac devictis si qui fuerant, hostibus cum ex Armenia Antiochiam, ubi Valens sedem fixerat, reversus esset, ad otium secessit, ratus se contemptum ab eo imperatore, qui sibi anxie petenti ne unam quidem ecclesiam pro catholicis concesserat, quin potius libellum ab eo oblatum laceraverat, quem Terentius in frusta discerptum cum collegisset, habeo inquit, quod petii. Egregium hoc factum, quod Theodoretus narrat (g), Pagius merito collocat

(a) Ep. 214, alias 359.

(b) Ep. 216, alias 272.

(c) Tom. III, cap. 33, n. 6.

(d) Dissert. de sancti. Siric. oper. tom. IV.

PATROL. XIII.

(e) Hær. 77, cap. 20.

(f) Vid. epist. 99, apud BB.

(g) Lib. IV, cap. 32.

ad annum 373 (a). Si itaque eo anno jam profecto recessit dux ille ad otium, ad aulam et negotia vix redire potuit ante sequentem, eumque ad finem vententem annum: ac proinde litteræ, quæ a Damaso Antiochiam venerant, Terentio iterum ac paulo antea negotiis admoto, extra hunc, de quo agimus annum prætergredi non possunt.

III. Dorotheus itaque, cui non secus ac Basilio Meletii causa cordi fuerat, cum hæc scripsit, significavit etiam sibi in animo esse Romam iterum proficisci, ut eam scilicet, quibus posset rationibus tueretur, rogavitque ut Gregorium Nyssenum ad hoc iter secum suscipiendum impelleret. Hæc ex ipso Basilio discimus (b), qui rescripsit iter illud hyeme omnino confici non posse, ac vias omnes præterea, quæ Constantinopolim ducerent, militibus interceptas esse; quæ intelligimus has litteras scriptas esse autumno inchoato jam et inclinato. Quod si Dorotheus navigatione uti vellet, non negat Basilius, quin tempus abundi commodum, et opportunum sit, et quin statim abeat, dummodo Gregorius frater tum navigationem, tum legationem non recuset. Quæ deinde addit de Occidentalium supercilio, animum prodent ob Meletii causam exulceratam, ac sanctissimum exteroqui virum aliquid humani passum. Nam Damaso fastum omnem, ac supercilium abfuisse probant, tum ejus scripta, quæ exstant ad Paulinum, Hieronymum atque Acholium, tum Hieronymus ipse, qui mississimi cum ingenii virum prædicat.

IV. Annalium parens ad hanc annum (c) S. Ambrosio, qui sub exitum præcedentis anni ex laico et neophyto ordinatus fuerat Mediolanensis episcopus, a Damaso missam scribit Simplicianum Romanæ Ecclesiæ presbyterum, doctorem et monitorem. Tillemontius hac de re majus aliquod testimonium querit; nam primo incertum esse ait, an Simplicianus Romanæ Ecclesiæ presbyter fuerit, cum tantum constet, illum sub Constantio egisse Romæ, ac Victorinam ad Christiana sacra tradidisse sub Juliano, tum illam Mediolani fuisse sub Ambrosio episcopo, atque ab eo patris spiritualis loco habitam Augustino teste; at inde contendit non efflci, eum a Damaso illic missum, atque eum in finem, quem Baronius memorat (d). Verum cum Simplicianus presbyter fuerit, cum Ambrosius præterea eum loco patris spiritualis habuerit, sive quod eum Romæ instruxisset, sive ob aliam causam, eum presbyterum fuisse oportet longe ante ordinationem Ambrosii, quod Tillemontius ipse non negat. Nullus autem tunc presbyter esse poterat, qui non certo loco sive ecclesiæ adscriberetur, quem episcopo invito deserere non poterat, ut alio migraret. Rem notissimam atque a Thomasso egregie pertractatam (e) iterum non agam. Nunc Hieronymus a Paulino Antiocheno

ordinari se passus est, ea adjecta conditione, ut liberum sibi foret eundi quo vellet (f), ac de se idem factum asserit sanctus Paulinus Nolanus, cum ad Severum hæc scribit (g): *Ea conditione in ecclesia Barcinonensi consecrari adductus sum, ut ipsi ecclesie non alligarer, in sacerdotio tantum Domini, non etiam in locum ecclesie dedicatus; quod cum abbas Floridus retulisset, recte etiam adjecit, inter priora liberæ ordinationis exempla referri oportere (h).* Cum itaque Simplicianus Romæ presbyterum ageret, antequam Mediolanum accederet, Romanæ Ecclesiæ presbyter jurè meritoque a Baronio dictus est. Cur vero a Damaso Mediolanum missus censeri debeat, duplex est ratio; altera quod presbyteri sine formati ac invito episcopo deserere stationem non poterant; altera quod Damaso Ambrosii ordinationem confirmaverat, quare etiam per Simplicianum, cujus sanctitas, doctrina, ac cum Ambrosio familiaritas perspecta erat, cavere debuit, ne sub novo episcopo etsi integerrimo in sacris tamen canonibus nondum instructo, aliquid detrimenti caperet ecclesiastica disciplina. Erant enim præcepta cætra, ut recens ordinati, vel ordinandi, ab iis quibus suberant et a suis consecratoribus instruerentur, ac scripto sæpe etiam acciperent regularum ecclesiasticarum codicem (i). Ambrosii vero ordinationem a Damaso causa cognita confirmatam fuisse constat ex Ambrosio ipso, qui hæc ad Vercellenses scripsit: *Ordinationem meam Occidentales episcopi vidit, Orientales autem exemplo probarunt (j).* Hoc autem ad ordinarium Romani episcopi jus tunc pertinuisse colligitur ex iis, quæ disserunt Bacchiniæ ac Joannes Antiochius Blancus, qui conferrî poterunt (k).

CAPUT XI.

376, DAMASI II, VALENS AUG. V ET VALENTINIANUS AUG. 6088.

I. *Dorotheus Romam profectus cum sanctissimo altero Antiochenæ Ecclesiæ presbytero literas affert ad Damasum a Basilio et Orientibus scriptas, quæ expenduntur, ac tota Damaso inter et Basiliū rei gesta series exponitur. H. Idem pontifex cum synodo, cui Petrus Alexandrinus aderat; morem gerit Orientalium votis, ad his rescribit, cuius tunc scriptæ synodice fragmentum adducitur, et explicatur. III. Hac eadem synodo damnati Apollinarius et Timotheus. IV. De Meletii agitata coram Damaso causa, ejusque apud eum pontificem statu, et quid de eo pontifex senserit; Dupinius refellitur. V. Anonymi Amstelodamensis aut mira inconsiderantia, aut mala fides.*

I. Gregorius Nyssenus, quem sibi socium adjungi Dorotheus optaverat, de Romano itinere minime cogitare visus est, sive quod recusaverit, sive quod

(a) Ad ann. 373, n. 3.

(b) Ep. 218.

(c) Ann. 375, n. 22.

(d) De Ambros., art. 40, ac de Simplific., t. X.

(e) Tom. II, lib. I cum pluribus seq.

(f) Bar. ann. 378, u. 65.

(g) Ep. 1, Ver. edit.

(h) Lib. XIX, cap. 57.

(i) Vid. Quesnell. ad S. Leon., ep. 16.

(j) Ep. 63, apud BB.

(k) De Eccl. Hier. Orig., p. II, cap. 5 cum seq. t. IV, lib. II, cap. I, § 16.

eum aliâ negotiâ, ac quibus paulo post vexatus fuit, Arianorum persecutiones delinuerint. At Dorotheus ipse, cui sanctissimus alter Antiochenæ Ecclesiæ presbyter comitem sese obtulerat, illud urgebat diligenter eique sese parabat circa hujus anni initium. Hæc constant ex Basilio epistola ad Eusebium Samosatenum, cujus hæc sunt verba: *De rebus autem Occidentalibus prius ipse didicisti, narrante omnia fratre Dorotheo, cui quales dandæ rursus litteræ abeunt?* Fortasse enim se itineris socium junget optimo sanctissimo, qui magno ardet studio, ac Orientem peragrat, et ab insignioribus quibuscumque subscriptiones et epistolas colligit (a). Accuratissimus postremi operum tomii editor, qui ab hoc anno numerat primum Dorothei presbyteri Romanum iter, primamque ejus ad Damasum legationem, hæc allata verba interpretatur, ac si Basilius quærat quæ rursus dandæ litteræ Dorotheo, non ad Urbem, sed in Orientem abeuntii ex Cappadocia, aut alio Cappadociæ finitimo loco, ad quem ille forte venisse poterat ab Eusebio, quem inviserat, redux (b). At si quis epistolam illam attento animo legerit, facile deprehendet, eo loco sciscitari illum, quid iterum scribendum per Dorotheum Romam cum sanctissimo profecturum; siquidem statim prosequitur, quæ igitur per ipsos scribenda sint, aut quomodo cum scribentibus consilia conjungenda, equidem dubito. Sed si cito reperias, qui ad nos proficiscantur, nobis exponere non graveris: mihi enim venit in mentem illud Diomedis usurpare, utinam precatus non esses, quoniam, inquit, vir est superbus. Etenim si nobis placet Dominus, quoniam alio adminiculo indigemus? Sin autem perseverat ira Dei, quale nobis presidium supercilii Occidentalis? Recens animi dolor ob prælatum Meletio Paulinum, hæc a viro sanctissimo duriora expressit; at ex iis aperte liquet, de quibusnam litteris Dorotheo dandis, quove ejus itinere tunc Basilius ageret. Minime itaque necesse est, ut Dorotheum ipsum, Eusebium in Thracia Scythiis forte proximior exsulantem accessisse dicamus, ut illi Occidentillum rerum statum præsens exponeret, quod facere per epistolam facile poterat: prætereaque minime credibile est, presbyterum illum Meletii causam, in eo, quod scripserat, discrimine Antiochiæ positam deserere voluisse, ut iter nihil profuturum, sive in Thraciam, sive in Cappadociam Institueret, hyemali potissimum tempore, quod iis in locis perdifficile, ac perincommodum esse solet, quodve jam prope aderat, cum Basilius ad eum Antiochiæ agentem rescripsit, ut superiori capite vidimus. Certum itaque ratumque sit, Basilius ipsum hoc loco, ab Eusebio quærere, quæ rursus dandæ litteræ Dorotheo, in Occidentem, unde non diu antea advenerat, iterum abeuntii.

II. Abiit igitur Dorotheus presbyter iterato Romanam, secumque tulit epistolam Orientalium nomine a Basilio scriptam, in veteri editione 74, in nupera 263. Hæc vero lenitate, atque humilitate tanta,

(a) 279, alias 10.

(b) Vit. Basil., cap. 35, num. 6.

adeoque præclaris sinceri erga Romanum pontificem obsequii significationibus referta est, ut verissimum sit, quod magnus Baronius (c) ait, sanctos viros capi humana aliqua animi perturbatione aliquando posse, minime autem detineri. Agit itaque Damaso primo loco gratias, ob eam, quam fecerat in anterioribus alicujus auxilii spem, operamque illam, quam posuerat, ne ea frustraretur. Huc enim pertinet, eoque respicit hoc ejus epistolæ initium: *Dominus Deus noster, in quem speravimus, tantam cuique vestrum gratiam largiatur, ut ad propositam spem perveniat, quanto ipsi gaudio corda nostra implevistis, tum ex commiseratione, quam ærumnis nostris impendistis, ut induti viscera misericordiæ, quemadmodum prædicti viri annuntiaverunt nobis, Dorotheus scilicet ab Urbe tunc redux, et qui comites ei fuerant. Quapropter rursus etiam per dilectos, et salutamus, et adhortamur, ut si Dominus quidem facultati vobis dederit ad nos proficiscendi, ne pigremini nos invisere, . . . Quod si bonus Deus, ac sapiens vitæ nostræ moderator hoc beneficium in aliud tempus reservat, saltem nobis scribite, quæcumque a vobis scribi decet ad solamen afflictorum, et erectionem confractorum . . . nec aliunde expectatio ulla auxilii, nisi Dominus per vos, a quibus sincere colitur, miserit medelam.* Tum deinde rem aggreditur, causasque gravissimas, ob quas apostolicæ sedis auctoritatem efflagitat, ac pauca de Ariana hæresi veluti ab Ecclesiæ corpore abscissa, atque ideo minus ad nocendum apta cum attigisset, ita pergit: *Qui autem pelle ovina induti sunt, ac speciem blandiæ præ se ferunt ac lenem, intus vero dilaniant crudeliter Christi gregem, et propterea, quod ex nobis exortii sunt, facile perniciem inferunt simplicioribus, hi sunt, qui molestiam exhibent, ac ægre vitari possunt. Nos rogamus ut vestra diligentia omnibus Orientis Ecclesiis denuntiet . . . Necesse est autem horum nominatim meminisse, ut et ipsi cognoscatis eos, qui turbas apud nos movent, eosque nostris Ecclesiis manifestos facite.* Primum inter eos locum assignat Eustathio Sebasteno, alterum Apollinario; hisque tandem Paulinum adjungit, quamquam minori hunc cum libertate, ac velut subdubitans tangat. Eustathium itaque post acceptam Romæ Patrum fidem, et ad communionem admissum, nunc inter eos esse ait, qui consubstantiale condemnant, ac ducem se præbere Pneumatomachorum hæresis: Apollinarius vero, intemperanti scribendi facilitate usum, ac non petitis ex Scriptura probationibus, sed humanis rationibus innixum, in varios errores lapsum esse, in iis præsertim, quæ de Incarnatione tradiderat, ut jam pauci, qui ab eo scripta legerant, priscam pietatis formam servarent. Denique quod ad Paulinum attinet, hæc pauca duntaxat scribit. *Paulinus utrum aliquid et circa ordinationem reprehensioni obnoxium habeat, ipsi dixeritis. Nos sane mœrore afficit, quod in Marcelli dogmata propendit, ac illius sectatores sine discrimine ad suam communionem admittit:* quod tamen non diu postea ab eodem etiam Basilio, re

(c) Ad ann. 372, num. 2.

melius perpensa ac cognita, factum fuisse alio loco A probavimus (a). Scitis enim spem nostram omnem everti Marcelli dogmate, quod neque Filium in propria hypostasi confietur, sed prolatum esse, et rursus reversum esse ad eum, ex quo processerat. Quibus Romano pontifici denuntiatis, epistolæ finem imponens hæc ait : A vobis ut horum curam suscipiatis, efflagitamus. Suscipietis autem, si omnibus Orientis Ecclesiis scribere non gravemini, eos qui hæc depravant, si corrigantur, admittendos ad communionem : sin autem pertinaciter novitatibus adhærere voluerint, ab Ecclesiis abscedendos.

Hæc itaque rerum inter Damasum et Basilium gestarum, et litterarum hinc inde scriptarum series est. Basilium anno 371 Dorotheum diaconum legat ad apostolicam sedem cum epistola in nupera editione 70. Rescribit Damasus anno sequenti per Sabinum diaconum Mediolanensis Ecclesiæ, ad Orientales missum. Basilium eodem ipso anno scribit rursus epistolam 90, eamque Sabino in Occidentem redituro ferendam dat. Cum ea forte non placuisset Damaso, idem Cæsariensis præsul Evagrii monitis excitatus scribit iterum anno 374 inenunte, epistolas 242 et 243, easque tulit in Occidentem Dorotheus presbyter : eodemque anno ad Orientales rescribit Damasus per ipsum Dorotheum, ut constat ex Damasio primo fragmento, atque ex hac ipsius Basilii ad Damasum epistola 263. Hæc vero hoc anno scripta, Damasoque per dictum Dorotheum reddita, omnium postrema est, eique ab eodem Damaso responsum fuisse constat longiori epistola synodica, cujus dumtaxat fragmentum alterum ab Holstenio servatum superest, quod numero secundo a primo distinguimus. Duplicem ego hanc synodum colligo ex mutua utriusque fragmenti collatione. In primo siquidem Damasus pontifex multam futuri auxilii Orientalibus spem facit, ob quam Basilii animus mirifice erectus est, et exultare visus, ut constat ex ejus epistola 253, 254, 255. In altero nullum spei locum dat. Nam tamen sapientissimus pontifex episcopos Orientales certos esse jubeat, esse se pro membris sollicitum, aperte tamen fatetur, nullum aliud præsens refrigerium expectari a se posse, quam quod ex mutua in retinenda fide concordia, capi poterat. Si itaque fieri non potest, ut hæc inter se contraria, sibi repugnans oratio ab una eademque synodo, atque uno eodemque tempore profecta sit, eorum alterum fragmentorum ad unam, alterum vero ad alteram pertineat necesse est, primum scilicet ad eam, quæ anno 374 congregata fuerat, ac Basilio pergrata accidit, alterum vero ad eam, de qua nunc agimus.

III. Damasus igitur his acceptis a Basilio litteris, convocata synodo, cui Petrus Alexandrinus adfuit, ac Dorotheus presbyter Orientalium legatus, Apollinarium cum Timotheo damnavit, amentemque eorum hæresim ab Ecclesia proscripsit. Quo vero ad Eustha-

tium Sebastenum, aliosque Pneumatomachos, ac Marcellianum dogma, cujus Paulinus insimulatus fuerat, brevibus sese expedit, hac proposita fidei regula : Ut enim Nicæni concilii fidem inviolabilem per omnia retinemus, sine simulatione verborum, aut sentu corrupto, nullo modo Spiritum sanctum separamus, sed perfectam in omnibus, virtute, honore, majestate, deitate cum Patre conteneramur et Filio; itaque etiam plenitudinem Dei Verbi, non prolativi, sed nati, neque in Patre remanentis, ut non sit, sed ex æterno in æternum subsistentem, perfectum, id est integrum hominem assumpsisse, id est salvasse confidimus. Nam quod ad ejusdem Paulini ordinationem attinet, cui Basilij aliquid vitii objecerat, cum eam Damasus judicio suo jam probavisset, non erat cur aliquid B addere necesse esset.

Nunc vero minime difficile est statuere ejus concilii tempus. Nam si hoc anno nondum profecto citata Basilii epistola scripta est, ad eundem profecto, aut ad sequentis initium, tum hoc fragmentum referri debet, tum ea synodus, cui a me adscribitur. Hoc facile præterea dijudicabit, qui epistolam illam cum eodem fragmento conferat, observetque ab eotria illa confici, quæ Basilij a Damaso potissimum postulaverat. Accedat insuper Socratis testimonium scribentis, Petrum Alexandrinum ad Ecclesiam suam jam reversum, cum Valens Antiochia discedere coactus est, iturus contra Gothos (b), anno scilicet 377 jam ad finem inclinato (c). Si vero idem Petrus Alexandrinus illi synodo adfuit, necesse est, ut intermedio hoc tempore, atque ideo vel hoc ipso anno, vel alio nondum adulto confectam illam dicamus, ac præterea errare illos, qui concilium, in quo damnatus Apollinarius cum Timotheo fuit, in annum conferunt 378.

IV. Fatendum quidem est, ex hoc fragmento Apollinaris nomen, ac Timothei in ea synodo damnatum fuisse, minime probari posse, sed ejus dumtaxat impium dogma proscriptum; at hoc validis argumentis aliunde petitis conficitur. Enim vero quin Damasus in concilio, cui Petrus Alexandrinus adfuit, utrumque damnaverit, graduque moverit, nemo dubitaverit, qui ejusdem Damasi ad Orientales epistolam sextam legerit. Hoc præterea aperte asserunt Rufinus (d), Sozomenus (e), ac episcopi nonnulli in litteris ad Rufum Thessalonicensem Ephesino concilio insertis (f). At utrumque in hoc ipso, de quo agimus, concilio damnatum, graduque motum et ab Ecclesia projectum, ex Basilio ni fallor, manifestum fit. Neque enim Apollinarium meritam hanc sententiam passus fuerat, cum idem Basilium eum detulit ad apostolicam sedem, petiitque tam anxie ut damnaretur. Hinc in litteris ad Patrophilum Ægensis Ecclesiæ episcopum circa hoc tempus scriptis, Apollinarium ait se non habere inimicum, quamquam nec ita amicum habeat, ut ejus in se accusationes susci-

(a) Vid. cap. 6.

(b) Lib. iv, cap. 37.

(c) Vid. Pag. ad ann. 378, num. 5, 6.

(d) Lib. xi, cap. 20.

(e) Lib. vi, cap. 25.

(f) Conc. Ven. edit. tom. III, p. 1274.

piat, cum potius sint, quæ in eo reprehendat non nullis lectis ipsius libris (a). Contra vero Apollinarium pro hæretico, projectoque habuit ab Ecclesiæ corpore, statim ac Dorotheus ab Urbe rediit, attulitque synodicam illam Damasi epistolam. Scribit enim ad Eulogium, Alexandrum et Harpocratonem, exsules pro fide episcopos, de quibus alio loco actum a nobis est, eosque laudat, quod Apollinaris communionem rejecerant, atque hortatur, ut eum conentur ad bene constitutum Ecclesiæ ordinem reducere, eique fortiter rectæ fidei dogmata proponant, ut illius emendatio manifesta fiat, ac fratribus innotescat illius penitentia (b). Cur vero alia de Apollinario ante Dorothei iter, alia vero post ejus reditum Basilio mens, agendique ratio fuisse potuit, quam quia post eam synodum nullus supererat de ejusdem damnatione B ambigendi locus?

Huc itaque concilio præter Petrum Alexandrinum, ac Dorotheum presbyterum Orientalium episcoporum nomine agentem, Timotheus adfuisse debuit eo missus, ut Apollinaris causam tueretur (c). At hic etiam cum magistro suo damnatus, ut in Orientem rediit, simulatione omni deposita, in apertum furiosumque schisma prorupit, ac Petrum eundem Alexandrinum, Basilium præterea, Epiphanium, ac Paulinum *anathematizare* ausus est, alios scilicet ut Sabellianos, alios autem ut Tritheitas, ut ego puto, cum Apollinariani de recta præ cæteris in Trinitate fide sese efferrent, atque alia nulla excogitari possit causa, cur viros illos sanctissimos atque integerrimos excommunicare ausus fuerit. Hujus rei testis est Petrus ipse in epistola ad episcopos, presbyteros, et diaconos pro vera fide in exsilio constitutos, cujus fragmentum Facundus (d) recitat. An vero Timotheus id sceleris ausus sit, postquam idem Petrus ad Ecclesiæ suam reversus fuerat, an vero cum moram Romæ adhuc traheret, statui non potest. Quod affirmari a me posse puto, illud est, hoc accidisse, postquam Epiphanius cum Vitali Antiochiæ congressus fuerat, ab eoque Apollinarista detecto, sese separaverat, ac postquam Basilium ad sedem apostolicam Apollinarianum detulerat, damnarique obtinuerat: neque enim erat causa, cur iis ante hoc tempus vesanus homo anathema diceret: videtur tamen verosimilius, hæc a Timotheo perpetrata flagitia, postquam Petrus Alexandriam reversus Romanam hanc synodum, ut Rufinus ait, confirmaverat, eorumque hæreticorum damnationem episcopis et Ecclesiis sub se positus denunciaverat. Apollinarius enim ejusque asseclæ, tunc quærere qui sibi communicarent, contra præcipua catholicorum episcoporum capita calumnias serere, ac dissensiones ubique, et scissiones Ecclesiarum excitare cœperunt, ac nefaria quæque, pudore omni deposito, audere. Hinc quippe factum, ut idem Petrus, et Basilius, uno eodemque tempore iisdem *exsulibus episcopis* scriberent, alter ut summam Timothei aliorumque Apollinaristarum

A impudentiam iis notam faceret, alter ut eos laudaret, quod eorum communionem aperte rejecerant.

V. Præter hæc, quæ feliciter confecta vidit, Dorotheum non neglexisse episcopi sui Meletii causam, tum verisimile est, tum Basilius probat in eadem ad Petrum Alexandrinum epistola, quin potius eam vehementiori, quam forte par erat, studio ab eo tractatam discimus ex his ejusdem Basilius verbis: *Nos autem in tristitiam conjecit frater noster Dorotheus, quod ut ipse scripsisti, non omnia leniter et mansuete dixerit dignitati tuæ. Is reversus mihi narravit, quos coram Damaso reverendissimo episcopo cum tua præstantia sermones, disputationes, habuisset, ac dolorem mihi afferebat, cum diceret numeratos in Arianis fuisse religiosissimos fratres comministros nostros Meletium et Eusebium.* Forte itaque cum Dorotheus vehementior esset, quam deceret, ac Meletii præ Paulini communionem retinendam contenderet, Petrus, qui Athanasii vestigiis inhærens a Paulino stabat, ut disputatoris vehementiam retunderet, objecit iterum tum retentam a Meletio et Eusebio cum Acacio, atque Arianis societatem; tum præterea, quod cum homœusion præferrent, ab homœusio recedere viderentur, atque ad Arianos ipsos transire. Hæc enim quæ tunc invaluit suspicio, deinceps etiam diu permultis hæsit, ac Hieronymum induxit, ut in Chronico scriberet, *Meletium, in Antiochena synodo, homœusio, anomœoque rejecto, medium inter hæc homœusion, Macedonianum dogma vindicavisse*: ac causam dedit libro inter Athanasii opera impresso, qui inscribitur C *Refutatio hypocrisis Meletii, et Eusebii Samosatani, et sociorum adversus Consubstantialitatem.*

At Damasus ea, qua præditus erat sapientia, atque animi constantia, nihil decedit a concepta semel definitaque sententia. Neque enim ecclesiasticæ disciplinæ ratio patiebatur, ut Paulinus, qui legitime ordinatus fuerat, ac nulla unquam hæreticorum, communionem se polluerat, qui magno animo magnaque constantia, neque Valentis, neque Arianorum minis perterritus, catholicam fidem palam professus fuerat, quem Hieronymus *confessorem*, Rufinus *virum sanctum, ac per omnia sacerdotio dignum* appellat, posthaberetur Meletio, qui Antiochenam Ecclesiam veluti præmium criminis obtinuerat, quamquam eorum societati renuntiasset. Contra vero, atque ob hanc causam, quod Dario anathema dixisset, ac pro vera fide exsul tunc esset, quæ a Petro Alexandrino tunc forte illata sunt veteres criminationes, minime effecerunt, quin Damasus cum Basilio, aliisque Meletii et Eusebii communicatoribus societatem sacrorum servans, cum eodem etiam Meletio communionem mysteriorum sacrorum retineret. Hinc Dorotheum ipsum et sanctissimum Meletianarum partium presbyteros semel iterumque ad se missos perhumaniter suscepti, ac ad sacra omnia admisit. Habitus itaque Meletius pro catholico episcopo fuit, at minime cum eo inita et retenta arcta illa conjunctio, ac fraterna charitas, qua

(a) Epist. 244, alias 82.

(b) Epist. 265, antea 293.

(c) Vid. cap. 22.

(d) Lib. iv, cap. 2.

fruebantur, qui plena Romani episcopi communione A minime carebant, atque hæc cum Flaviano Meletii successore agendi ratio a sede apostolica deinde etiam servata est, donec cum eorum altero, transactione, de qua redibit sermo, cum altero vero Theophilo Alexandrino, et Chrysostomo conciliatoribus, controversia finem habuit. Hinc vero liquet, quam fallaci captiosaque ratione utantur Dupinius, aliique ejus ingenii homines, qui hoc Meletii et Flaviani exemplo abutuntur, ut probent, in Ecclesia catholica esse posse aliquando, qui extra Romanæ Ecclesiæ communionem sit. Quæ enim cum Meletio et Flaviano non habebatur communio, non ea sacrorum mysteriorum privatio fuit, sed arctæ illius ecclesiasticæ societatis et confœderationis, quæ presbytero cum suo episcopo, episcopo cum suæ provinciæ B episcopis, æcum Romano potissimum intercedebat, disjunctio: cujusmodi sunt, mutua visitatio, formatarum ac commendatitiarum commercium, in conciliis concessus, ac alia quæ ad externam Ecclesiæ politiam attinent, ac quibus carere, gravissima iis temporibus pœna reputabatur (a). Hoc enim est, quod Sozomenus (b) scite indicat, cum ait Occidentales ob Flaviani ipsius ordinationem non medio critere indignatos, ad Paulinum quidem tanquam episcopum Antiochiæ consuetas scripsisse epistolas, ad Flavianum vero nullas. Hæc vero externæ societatis disjunctio, quæ aliquando latius porrigebatur, aliquando angustioribus finibus coarctabatur, non prohibebat, quominus illi, qui ita abstenti essent, in ecclesiis, in quibus iis communio concessa erat, C cum aliis etiam, cum quibus erat vetita, episcopis communicarent. Hinc Theophilus Alexandrinus, cum Flaviano ipso, a quo Ægyptus disjuncta erat synodo Constantinopolitanæ cuidam adesse non dubitavit, nullaque est ratio, cur Tillemontius (c), mirari se dicat, quomodo illud ab eo fieri potuerit. Cæterum ut redeam unde diverteram, cum Damasus Dorothei sermones et acriores etiam disputationes, ipso Basilio teste, patienter audierit, humani aliquid passus est Cæsareæ episcopus alioquin sanctissimus cum scripsit, *elatum illum, sublimem, et alius sedentem, audire non posse veritatem humi prædicantem* (d).

VI. Hæc vero cum ita sint, nunc anonymi trans- fugæ sive oscitantia, sive mala iterum fides lectorum oculis exponenda est. Hic igitur primo loco nihil D unquam tum Athanasio, tum Basilio, a Damaso rescriptum fuisse asserit, sive quia libris propriis occupato nihil esset opus alienis, sive quia timuit ne Valentis imperatoris, rebus suis nihil profuturam in se provocaret iram. Secundo litteras, quas Basilius scripserat, ab Evagrio Antiocheno tum Romam allatas, tum ab eodem ad Basilium relatas. Tertio hinc factum ait, ut Basilius omnem cum Romano episcopo litterarum consuetudinem abruperit. Quarto ne quid vero interea religio detrimenti caperet, ab Athana-

sio postulasse ut ad Damasum ipse scriberet, petereque ut Legatos in Orientem mitteret. Quinto Occidentis episcopos acceptis Basilii litteris, Meletium contra Damasi sententiam prætulisse Paulino. Sexto presbyterum sanctissimum ab Occidentalibus iisdem, in Orientem cum Sabino aliisque aliquot clericis legatum missum. Hæc enim omnia, quæ ille scribit, quam falsa sint, tum ex recensita a nobis rerum gestarum serie constat, tum præterea nos docent, quæ deinceps indiligenti huic, mendaci ac insulso scriptori in cæteris etiam fides haberi possit.

CAPUT XII.

377. DAMASI 12, GRATIANO AUG. IV ET MERCHAUDÉ COSS.

I. Hieronymi ad Damasum de tribus hypostasibus epistolæ exponuntur, et explicantur. Disquiritur, quænam fuerit per id tempus, ac præterea in Constantinopolitano concilio recrudescens ejus litis causa. II. Damasi ad Hieronymum rescriptum. III. Antiqua Hieronymianæ epistolæ lectio retinetur et asseritur. IV. An Hieronymus Vitalem pro catholico habuerit? V. Petrus Damasi litteris ad sedem restitutus, Alexandriam redit.

I. Sanctus Hieronymus, qui ad Chalcedis eremum ante quinque circiter annos sese receperat, celebres hoc anno litteras Damaso scripsit (e), quibus quærit an tres in Deo hypostases dicendæ sint, et quocum communicandum sibi Antiochiæ sit. Gur eas litteras hoc anno, aut altero ineunte saltam, cum cl. Vallarsio scriptas censeam ratio ex iisdem constat. Fremebat enim cum scribebantur, *sulta mundi præsidii, Ariana rabies*; ac Hieronymus, cuiam Antiochiæ communicaret, incertus, sequebatur *Ægyptios confessores* in Palæstina exsules, quos in Damasi communione esse noverat, ab iisque *Sanctum Domini* expetebat. At anni sequentis Augusto mense, Valentis obitu *Ariana rabies præsidii* suis omnino decidit nec ulli jam amplius erant *Ægyptii confessores* in Syria exsules, a quibus Hieronymus *Sanctum Domini* petere amplius posset, omnibus exilio solutis. Constantius, qui has Hieronymi litteras iterum impressas dedit, easque anno 380 jam labente exaratas putat, *Ægyptiorum confessorum nomine Petrum Alexandrinum* intelligit. At qui fuerint illi, ex Basilio jam vidimus, ipseque præterea Hieronymus aperte nos docet, qui ad eos veluti sibi viciniore pro *sancto Domini corpore* recurreret: quamobrem vix puto fore, ut Constantius interpretationem hanc suam, a vi genuina verborum et temporum ratione alienam, eruditius probet. Cur vero tum Meletiani, tum Vitaliani dicerent, *hærere* se Damaso, non secus ac Paulinus, ratio minime a longe petenda est, ut visum fuit eidem viro docto, opinanti Hieronymum respexisse legem de restituendis basilicis a Theodosio latam, contentionemque inter Meletium, Paulinum, et Vitalem

(a) Vid. Morin. exercit. l. II, cap. 17, 18, 19.

(b) Sozom. lib. VII, cap. 11.

(c) De Flavian. art. 7.

(d) Ep. 215.

(e) Epist. 45, 46, Ver. edit.

coram Sapore ea occasione habitam, quam Theodoretus narrat (a). Enim vero qui secum reputet, oportere eos, qui se catholicos haberi volunt, cathedræ Petri communione junctos esse, intelligat, quod idem Hieronymus ait: qui vero ab eo indicatam putant contentionem illam, minime advertunt, legem de restituendis basilicis die 10 Januarii anni 381 fuisse propositam, Saporem vero, cui mandatum a Theodosio fuerat, ut eam Antiochiæ exsequeretur, vix ad urbem illam ante Martium mensem venire potuisse. Nemo autem dixerit Hieronymum tam sero Antiochia discessisse, ut disputationi illi adesse potuerit: siquidem, ut reliqua quæ afferri possent argumenta præteream, cum esset ille *Constantinopoli et apud eloquentissimum Gregorium Nazianzenum* tunc ejusdem urbis episcopum (sive episcopi loco eam Ecclesiam administrantem) *sanctarum Scripturarum studiis eruditus, brevem de Seraphim tractatum dictavit* (b), quem deinde publicatum dicavit Damaso. Pammachio autem et Oceano librum illum *ante viginti annos dictatum scribit* (c). Si vero eam ad Pammachium et Oceanum epistolam anno 399 scriptam esse inter eruditos convenit (d), necesse est, ut illum anno saltem 379 moram in regia urbe transisse dicamus. Cæterum quæ Theodoretus dicta factaque inter Meletium, Paulinum ac Vitalem in ea disputatione scribit, vel pro ejus erga Flavianum studio conficta sunt, ut Baronius censet (e), vel ut alii putant, res diversas diversoque gestas tempore indiligenter miscuit.

Sed ut ad institutum redeam, si quis epistolam ipsam legerit, facile intelliget, quæ sit ex S. Hieronymi sententia apostolicæ sedis auctoritas, ac quam indeficiens in fidei quæstionibus definiendis judicium. Pauca referam, ut hoc constet: *Quoniam vetusto Oriens inter se populorum furore collisus, indiscissam Domini tunicam desuper textam, minutatim per frusta discerpit, ideo mihi cathedram Petri, et fidem apostolico ore laudatam consulendam censeo. Ego nullum primum, nisi Christum sapiens, beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri communione consocior. Super illam cathedram ædificatam Ecclesiam scio. . .* Qui itaque aiunt Hieronymum consuluisse Damasum, sive ob Romanæ Ecclesiæ, in qua baptizatus fuerat, dignitatem ac majestatem, sive quod eam sequeretur universa Occidens (f), id agunt dumtaxat, ut animam præjudiciis sane occupatum prodant. *Petrum enim peculiariter inter cæteros elegit Christum, ut eum gentes in fidei controversiis non audirent solum loquentem, sed etiam crederent. Ita enim cum Petrus sententiam edixisset, tacuit omnis multitudo Petro definienti consentiens, ut Act. xv a Luca refertur* (g). Hinc Sanctus Doctor addit: *Non novi Vitalem, Meletium respuo, Paulinum ignoro: nulli enim, quicumque ille sit, a Deo concessum est, ne in fide deficiat, præter-*

quam Petro, ejusque cathedræ heredi, quem proinde cum de dogmate res est, veluti unum fidei magistrum respicit et agnoscit. Hic vero cum sit obvius horum verborum sensus, frustra Tillemontius quærit, cur Hieronymus Paulinum ignorare se dicat, qui illi non cognitus et familiaris esse non poterat, Paulinum enim Hieronymus ignorat præ Damaso, Antiochenum scilicet episcopum, qui falli poterat præ Romano pontifice falli nescio, siquidem statim addit, *quicumque quisquis ille sit tecum non colligit, spargit.*

Quæstio illa de tribus hypostasibus, post *Alexandrinum juncto Occidente concilium*, Eusebio nempe Vercellensi ac Lucifero Calaritano apostolicæ sedis legatis composita fuerat. Athanasius enim *utraq; parte leniter ac benigne accita, verborumque sententia diligenter et accurate perpensa, postea quam concordēs reperit, nec quantum ad doctrinam ullo modo inter se dissidentes, ita rem transegerat, ut nominum usum concedens rebus eos constringeret* (h). Cur igitur ea potissimum recrudescere visa est circa hæc tempora, ratio minime a longe petenda est. Nam postquam Damasus Paulini communionem elegerat litteris ad eum scriptis, Eustathianos quibus ille præerat, de conjunctione cum Meletianis ineunda cogitasse, atque in eum finem Terentii comitis tunc Antiochiæ versantis operam adhibuisse vidimus. Basilius itaque, aliique Meletiani, qui merito timebant fore ut ii qui a Meletio stabant, ab eo tunc exsulante facile abscederent, ac Paulino præsentī accederent, ut huic conjunctioni suis partibus minime profutura impedimentum aliquod afferrent, totis iterum viribus trium hypostaseon dicendarum necessitatem tueri cœperant, ac trium personarum vocabulum veluti Sabellianismi vehementer suspectum explodere. Hinc idem Cæsariensis præsul, qui de tribus hypostasibus ne verbum quidem fecerat, cum de reducendis ad Meletium Paulinianis ad Athanasium scripserat, atque eos proinde tres personas, et unam hypostasim professos, recipere paratus erat, in litteris ad Terentium deinde missis, ait: *Paulinum dum unam hypostasim ac tres perfectas personas admittit, a Sabellio minime discedere, qui unum pariter hypostasim ac tres personas admiserat: quæstionem propterea de tribus hypostasibus levis momenti videri non posse, sed latissimum hæreticis campum ad detrahendum de Ecclesia apertum iri, si qui unam cum Sabellio hypostasim profiteretur, Ecclesiæ Antiochenæ principatum, contempto Meletio obtineat* (i). Hæc omnia acute perspexit nuperus doctissimus tertii operum Basilii tomi editor, qui propterea hæc scribit: *Non id agebatur, ea scilicet concordia, ut schismati Antiocheno finis imponeretur, et ad legitimum (ut ipse quidem opinatur) pastorem Meletium oves redirent. Si tanti commodi spes affulsisset, certo scio Basilium omnia pact ac*

(a) H. E., lib. v, cap. 3.

(b) In Isai. cap. vi.

(c) Ep. 84, cap. 3, Ver. edit.

(d) Vid. cl. Vallars. in præf. ad Hier. epist. Fontan. S. A. lib. v, cap. 3.

(e) Ad ann. 378.

(f) Tillem. in Hieron. art. 16.

(g) Melch. Cau. de loc. lib. vi, cap. 3.

(h) Nazianz. Orat. 21.

(i) Epist. 214.

charitati posthabiturum fuisse ac libenter suscepturum Paulini plebem, ac clerum, etiamsi unam hypostasim admitterent. Sed Paulini amicorum consilia omnia eo spectabant, ut Paulinus excluso sancto Meletio solus Antiochiæ præesset. Non immerito ergo cum Paulino communionem ineundam negabat, quippe cum iniri non posset, quin Meletius rejiceretur, qui solus Antiochiæ legitimus erat episcopus (a). Id quo erga apostolicam sedem ac tot sanctissimos Occidentis episcopos obsequio affirmet, quibusve præterea rationum momentis hæc probet, viderit clarissimus auctor. Nunc ut eo redeat, unde divertet oratio, Flavianus ac Diodorus, Antiochenæ Meletianorum seu Campensium Ecclesiæ duces, Basilii litteras, atque auctoritatem, tunc iterum ostendere cœperunt, Paulini assecclas cauterio unionis inurere, Sabellianæ hæresis reos traducere, atque eo pacto suos a conjunctione cum iis ineunda detertere. Hæc vero est causa, cur ea contentio iterata fuerit in Constantinopolitano concilio post Meletii obitum, veluti ad Paulinum ab episcopatu Antiocheno repellendum, comparata et in primis accommodata, ut colligi potest ex Gregorii valedictoria ad 150 Patres: Desinant, ait enim, qui de his inter se contendunt, ineptire, perinde ac si fidei nostræ pietas in nominibus, non in rebus consistat...., quid igitur vobis hypostases volunt, aut vobis personæ? Nimirum tria esse, quæ dividantur non naturis, sed proprietatibus: optime; an fieri potest ut quidam magis inter sese concordent, atque idem dicant, quam cum ita sentiunt, tametsi alioqui syllabis discrepent? Enim vero cui bono Nazianzenus rem illam egisset iterum, si non erant qui eandem contra Paulinum cationem iterum canerent?

II. Quid Damasus Hieronymo responderit, certo non constat, cum ad nos Damasi litteræ non pervenerint. At cum ille sub hujus anni finem, aut alterius initium scribat iterum ad Marcum presbyterum, hæreticum se judicari, quamquam idem dicat, ac credat, quod Damasus et Petrus Alexandrinus et credunt, et ore exprimunt, cum præterea presbyter a Paulino Antiocheno ordinatus deinde fuerit, idque per hæc ipsa tempora contigerit ut cl. Vallarsius invictè probat (b); hinc apparet tum factam illi a Damaso facultatem, hypostasim unam ac tres personas proflendi, tum præscriptum, ut cum Paulino communicaret: neque enim, qui Paulinum ipsum ignorare se paulo antea profitebatur sacram ab eodem ordinationem accepisset citra sibi præscriptam a Romano pontifice legem. Eorum itaque sententiam, qui Damasum hypostaseos voce ad designandas personas usum aliquando fuisse asserunt, erroneam esse constat ex Hieronymo ipso: siquidem ad Marcum presbyterum deinde ait: *Hæreticum me cum Occidente, hæreticum cum Ægypto, id est cum Damaso, Petroque condemnent. Quid unum hominem exceptis*

(a) Præf. ad tom. III, § 3.

(b) Vit. Hier., cap. 11.

(c) Apud Cyrill. ep. 15.

(d) Ad ann. 378, num. 37.

A sociis criminantur? Si rivus tenuiter fluit, non est alvei culpa, sed fontis. Hieronymo præterea accedit Acacii Beroæ in Syria episcopi testimonium, ex quo scimus Paulinum a tribus dicendis hypostasibus abstinuisse, ut piissimos Occidentis episcopos sectaretur (c). Cum itaque Damasus a tribus dicendis hypostasibus abstinuerit, magnus Baronius (d) merito Theodoretum rejicit scribentem, Meletio a Sapore, Arianorum ecclesias adjudicatas ea de causa, quod Damasus non secus ac Meletius ipse, unam Trinitatis substantiam confitens, tres hypostases discrete prædicaret (e). Hinc quæ in aliis Damasi ad Paulinum litteris leguntur verba, *unum Deum in tribus hypostasibus (f)*, purum ejusdem Theodreti putumque additamentum sapiunt, quæ propterea a latinis omnibus exemplaribus absumunt. Nec vero id insolens huic scriptori est: nam cum in Illyricana synodo, cujus alibi a nobis mentio facta est, congregati præsules aperte professi fuissent cum reliquis omnibus Latini imperii episcopis, *eandem substantiam Patris et Filii et Spiritus sancti in tribus esse personis*, Theodoretus, qui eas litteras in Græcum versas recitat (g), statim addit τούτ' ἔστιν ἐν τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσιν, quod itidem apertum ejusdem glossena est.

III. Priusquam ab his Hieronymi litteris discedam, locum ex iis afferam, quod illum haud recte sæpius acceptum viderim: ait itaque, *Trium hypostaseon ab Arianorum præsule et Campensibus, novellum a me homine Romano nomen exigitur.* Sunt qui disjunctionem illam et omittendam censeant, ac sub Arianorum præsule Meletium unum intelligunt, qui eorumdem Arianorum manu evectus ad cathedram Antiochenam fuerat: aliis vero placet, ut legamus *sub Arianorum prole Campensibus*, aiuntque Meletianos Arianorum prolem non sine probabili ratione a Hieronymo dici posse. Ego vero opinor, aliud nihil eundem Hieronymum hoc loco velle, quam se revera tum ab eodem Arianorum præsule, sive Euzoius ille fuerit, sive Dorotheus, tum a Campensibus, Meletianis scilicet, ob eam causam vexatum; ideoque nihil a veteri lectione movendum. Neque enim minoris Arianorum quam Meletianorum intererat tres hypostases dici, eratque una eademque omnium causa, quamquam non idem omnium finis. Hinc in alia epistola, *Campenses cum Tarsensibus hæreticis copulatos* ait, quia Meletianorum partium duces, vires cum hæreticis Arianis, et consilia in ea contentione junxerant. Falluntur itaque meo judicio, qui *cives Tarsenses* hoc loco ab Hieronymo hæreticos dictos putant, ac in hujus rei perquirenda causa laborant. *Campenses enim cum Tarsensibus* idem Hieronymus jungit, quia Flavianus et Diodorus, qui Silvani Tarsensis episcopi alumnus fuerat, Meletianarum partium Catholicis conjunctim præerant; uterque vero cum hæreticis copulatus videri poterat, tum quod unam cum Arianis eandem-

(e) Lib. v, cap. 3.

(f) Apud Theodor. lib. iv, cap. 8.

(g) Lib. iv, cap. 8.

que causam in tribus hypostasibus tueri videbantur, tum quod, Theodoro (a) ac Philostorgio testibus, promiscua erat inter Meletianos et Arianos, *precationum, hymnorum, consultationum, aliorumque omnium, si mysticum sacrificium excipias, sacrorum communio*. Quid enim Tarsenses, si qui forte hæreticis adhæserant cum Antiochenis Catholicis, commune habuere, ut eos Hieronymus hoc loco præ cæteris omnibus expressos velit. Hoc iterum Hieronymus ipse indicat, in epistola ad Marcum presbyterum, cum ait, *Sabellianæ impietatis arguor, subsistentes, veras, integras, perfectasque personas pronuntians: si ab Arianis, merito: si ab orthodoxis, qui hujusmodi arguunt fidem, orthodoxi esse desierunt*. Ultramque enim factionem notat, a qua molestias illas ferre cogebatur. Hinc vero colligi etiam aperte potest, hæc Antiochiæ gesta fuisse, antequam Meletius eo iterum reversus esset, atque ideo has epistolas, eo quem dixi anno scriptas esse oportere.

IV. Nunc quærendum restat, cur Hieronymus Vitalem pro catholico habuerit, atque eum numeret inter episcopos, qui Damaso hære se dicerent. An vero Romano pontifici hære Hieronymo videri poterat, qui Apollinario parebat, atque ordinatus ab illo fuerat, ab Ecclesia jam projecto? Ego sic existimo, Vitalem ordinatum ab Apollinario fuisse non diu postquam a Damaso rediit cum communionis litteris; idque dolo malo, atque eum in finem, ne a Paulino cogi posset ad subscribendam formulam, quam illi a Damaso transmissam noverat. Ne vero vaferrimus homo malam de se suspicionem injiceret, Paulinum Sabellianismi incusare, atque ejus communionem palam ejurare deinde cœpit. Rem narrat Epiphanius (b), qui Antiochiam sese contulerat anno 376, ut utrumque inter se conciliaret. Interea vero Apollinarius ac Timotheus ab Ecclesia ejecti, ac eorum assecularumque hæresis a Damaso cum Romana synodo proscripta est. At Vitalis Damaso sese hære dicebat, non secus ac Meletius, ac Paulinus, sive quia ejus rei fama nondum Antiochiam pervenerat, cum Hieronymus scriberet, sive quia nominatim, ut cæteri, minime damnatus, fultus præterea communionis litteris, quas olim a Damaso surripuerat, ac simulatione virtutis et religionis, pro catholico sese gereret, et Ecclesiam falleret. Hunc profecto ludum deinceps etiam diu lusisse discimus ex Ambrosii epistola ad Theodosium imperatorem, atque a secunda Nazianzeni ad Cledonium quas expendi diatr. 2, cap. 4; ex iisque non obscure colligimus vaferrimum illud caput nunquam fuisse ab Ecclesia aperte projectum, atque inter hæreticos proclamatum.

V. Diximus Petrum Alexandrinum hoc anno ad Ecclesiam suam reversum. Itaque litteras illas, quas a Damaso secum attulit, quæque perierunt, hoc anno

(a) Theodor. Hist., E., lib. II, cap. 24; Philost. lib. III, cap. 14.

(b) Her. 77, cap. 20.

(c) Socr., lib. IV, cap. 37. Sozom., lib. VI, cap. 39.

A scriptas fuisse oportet. Earum mentio est tum apud Socratem, tum apud Sozomenum (c), qui eodem tempore, quæ illarum vis esset, nos docent, cum eorum alter et consubstantialis fidem, et Petri in sedem Alexandrinam collocationem; alter vero ordinationem a Damaso confirmatam scribit, atque ita uterque ejus, quæ Romano pontifici inest, auctoritatis specimen Damasum dedisse fateatur. Huc sane respexisse liquet Eutherium Thianensem, et Heliadum Tarsensem episcopos, qui ita ad Xistum scribunt: *Et olim sæpius ex Alexandria hæreticis zizanitis insurgentibus suffecit vestra apostolica sedes per universonum tempus istud, ad mendacium convincendum, impietatemque reprimendam, et corrigendam quæ necessarium fuit, muniendumque orbem terrarum ad gloriam Christi, tam sub illo ter beato episcopo Damaso, quam pluribus aliis (d)*. Hæc autem cum Lupus annotasset pertinere ad Petri Alexandrini in sedem confirmationem, Luciique Ariani damnationem, Baluzius eum errare vehementer inquit, cum Damasus non solus, sed cum concilio Italiæ et totius Occidentis Lucium damnaverit (e). Unde autem synodum illam Baluzius ex omnibus Occidentis episcopis collectam probet, ipse viderit: ego enim præter Petrum ipsum, ex suburbicariis, atque iis, qui Romano pontifici præsto esse solent, episcopis compositam fuisse crediderim. Cæterum inepta prorsus observatio est, quamquam alii, qui non æquo in sedem apostolicam animo sunt, ea uti soleant. Nam quæ fuerit in Romana synodo episcoporum Italiæ auctoritas, ipsi aperte explicant, ut nemo melius, cum ad clericos et monachos Orientales hæc scribunt: *Quoties intra Italiam propter ecclesiasticas causas, præcipue fidei, colliguntur Domini sacerdotes, consuetudo retinetur, ut successor præsulum sedis apostolicæ ex persona cunctorum Italiæ sacerdotum, juxta sollicitudinem sibi Ecclesiarum omnium competentem cuncta constituat, qui caput est omnium (f)*. Nam qui cuncta constituit, ad illum ex eorum episcoporum sententia pertinet decernere, quid faciendum ab aliis sit.

CAPUT XIII.

378, DAMASI 13, VALENTE VI ET VALENTINIANO 11 AA. COSS.

D I. *Gracchus hoc anno P. U. Mithræ spelæum destruit, ac quæ Damasi in ea re partes. II. Romanum quoddam concilium, ejusque ad Gratianum, quæ extant litteras ad hunc annum erronee consignari.*

I. Hic annus clarus est in ecclesiastica historia ob partem Ecclesiæ pacem Valentis obitu. Cæterum quod ad Damasi res gestas attinet, ejus potissimum studio referri potest, quod Gracchus, cum præfecturam gereret Urbanam, spelæum Mithræ, et omnia portentosa simulacra, quibus Corax, Gryphus, Miles,

(d) Lup. in Synodic. cap. 117.

(e) Collect. Concil. nov., p. 817, not. c.

(f) Concil. Rom. II, sub Felic., contr. Acac. Cone. tom. V, Ven. edit.

Leo, Perseo, Helios, Bromius pater initiantur, subvertit, fregit, excussit (a), Baronius, ut hoc factum conferat in annum 385, quo Gracchus P. P. fuit, Hieronymum errasse, urbanamque loco prætoriz præfecturam scripisse putat. At Gothofredus, Pagius ac Tillemontius rem narrat ad annum 376 et 377, quo Gracchum urbanam eandem præfecturam gessisse colligunt ex duabus illi inscriptis legibus Theodosiani Codicis (b). Altera enim data est Valente v et Valentiniano AA. coss., anno scilicet 376; altera vero Gratiano augustinio iv et Merobande coss., anno nempe 377, aiuntque non obstare huic sententiæ, quod utraque ad Gracchum P. P. inscripta sit: inscriptionem enim in mendo cubare censent, eamque corrigendam ex Codice Justiniano, quæ lex illa prima ad Gracchum P. U. directa legitur; quod etiam probatur ex ms. Wurceburgensi Theodosiano Codice, qui cl. Rittero teste, loco P. P. habet ad Gracchum P. U. At Philippus a Turre Adriensis episcopus cuius ego sententiam sequor, Græchi præfecturam urbanam, ac Mithræ excidium ad hunc annum revocat (c). Observat enim anno 376 magistratu functum fuisse Rufinum, cui in Junio mense data est lex 3 de Off. P. U., quam Codex Justinianus recitat. Sequenti anno ac post Rufinum, Urbis præfecturam Probianum administrasse constat ex Theodosiano Codice l. 3 tit. 2 lib. xi, quæ Septembri mense data legitur. Quamobrem unus Graccho locus esset, inter Januarium scilicet et Septembrem menses, quod idcirco intermedium spatium Tillemontius illi attribuit (d). At si Probianus Graccho successerat in Septembri, ut Tillemontius putat, cur iterum eidem Graccho inscriptam legimus in Codice Justiniano legem, *ne in sua causa quis iudicet*, datam kal. Decembris, Valente vi et Valentiniano ii coss., anno nempe 378. Restat itaque ut dicamus errorem Codici Justiniano irrepisse: at cur non potius Codici Theodosiano contigisse potuit? Id ego libentius inducor ut credam, quia ms. Wurceburgensis codex legem illam Valente et Valentiniano coss. lectam ait, sed consulatus annum silentio præterit, quæ proinde ad utrumque referri potest; atque nihil impedit, quominus Gracchus implere debeat, annum illum, quo nullus apud Panvinium et Blanchinum præfectus notatus legitur.

II. Huic itaque egregio facinoræ, quia Damasus manus admoverit, ego minime dubito, erat enim episcopi munus tum baptismum conferre, tum baptizandos probare per aliquod aut tempus, aut factum, antequam ii ad baptismi gratiam admitterentur (e). Hinc cum Hieronymus scribat, Græ-

cham monstruosis destructis simulacris, *his quasi obediibus promissis impetravisse baptismum Christi*, facile intelligimus hanc illi a Damaso propositam conditionem fuisse pro eo consequendo. Nam cum præfecto Urbis inter cætera, ludorum ac spectaculorum cura ac disciplina incumberet, quæ Cypriano teste (f) cum vix idololatriz crimine aut periculo carere possent, eum pro recepto Ecclesiæ more a baptismo repellere videbantur; æquum proinde, ac e honore religionis fuerat, ut antequam admittiret ad gratiam, majus aliquod, ac constantis in proposito voluntatis argumentum, Damasus in Graccho quæreret. Quo loco Urbis positum esset Mithræ spelæum, quod Gracchus destruxit, affirmare vix ausim, quamquam minime dubitem, quin celebri, et præcipuo. Forte vero in Capitolio ipso atque in ea parte, quæ aquilonem spectat, quo Adriensis episcopus subterraneum repertum templum, ac Mithræ simulacrum ex Grætero refert (g), eaque omnia ut et inscriptionem se vidisse Ricquius et Pignorius affirmant (h). Cæterum Damasus hanc a Graccho rem petere, ac Gracchus eo facilius præstare debuit, tum quod Constans aras, et idola Romæ destrui jusserrat (i), tum quod Gentiles Socrate teste (j), Mithræicis sacris ad magicas artes et divinationem abuterentur, quæ gravissimis Christianorum principum constitutionibus prohibita fuerant (k). Hinc Nazianzenus in Carmine ad Nemesium, *Mithræi sacri scelera, orgiaque haud memoranda* execratur, ac S. Paulinus eos jure merito perstringens ait:

Quid quod et Invictum spelæa sub antra recondunt.
Quemque tegunt tenebris, audent hunc dicere solem.
Quis colat occulta lucem, siquæque supernum.
Celet in infernis, nisi rerum causa malarum (l)?

Sirmondus in lucem protulit Romani concilii litteras inscriptas ad Gratianum et Valentinianum, nec non Gratiani ejusdem et Valentiniani rescriptum ad Aquilinum vicarium, in quo iidem de rebus agitur, de quibus in ejusdem concilii litteris (m). Pagius, Tillemontius ac cæteri fere omnes tum Romanam hoc concilium, scriptasque ab eo litteras, tum Gratiani rescriptum referunt ad hunc annum, nulla alia prorsus ratione, nisi quia cum nulla neque in Romani concilii litteris, neque in imperatorum rescripto aut Valentis aut Theodosii mentio sit, intermedio proinde tempore, quod ab alterius obitu ad alterius electionem elapsum est, hæc contigisse oporteat; quæ levissima prorsus conjectura est, nam neque semper omnium imperatorum nomina exprimebantur in litteris, quæ ad eos pro rerum

(a) Hier. epist. 407, Ver. edit.

(b) L. unic. lib. i, tit. 2, et leg. 3, lib. ix, tit. 35.

(c) Dissert. de Mithr. cap. ultim.

(d) De Gratian. art. 5.

(e) Bingham. lib. x, cap. 1, § 3 et 5.

(f) Cyprian. de Spectac. : *quod enim spectaculum sine idolo, quis ludus sine sacrificio, quod certamen non consecratum mortuis?*

(g) Cap. 5.

(h) Ricq. De Capitol. cap. 42; Pignor. adnot. ad Cartar. de Deor. imagin., p. 506.

(i) L. 3 de Pagan. Cod. Th.

(j) Lib. iii, cap. 2.

(k) Vid. Vulp. Vet. Lat. lib. iv, cap. 7.

(l) Carm. ultim. vers. 412, Veron. edit. Vide etiam virum doctum Banuerium Mytholog. lib. vii, cap. 12, tom. III.]

(m) Append. ad Cod. Theod. tom. I, p. 420.

opportunitate scribebantur, neque id necesse videbatur, cum satis esset ut litteræ, aut rescripta eorum principum nomen præferrent, quorum erat iis in locis imperium, ac potestas, quod (ne ego non necessario labore defungar) ex Symmacho colligi potest. Deinde quot sunt in Codice Theodosiano leges, ac edicta publice recitata, quæ unius aut alterius ex Imperatoribus nomine sæpe careant? Percurrat tantum apud Gothofredum chronologiam legum sub Valentiniano, Valente ac Gratiano editarum, videatque Reinesii epistolam 49, qui quam imbecillum sit hoc probationis genus, exploratum habere capit. Plura itaque sunt, quæ me impellunt, ut Romanum hoc concilium ab hoc anno removeam, atque ut in aliud tempus transferam. Primum, quod vix fieri potuit, ut tam brevi intervallo temporis, quod a Valentis obitu ad Theodosii electionem interjacet, Romanum illud concilium Gratiano scribere, ac Gratianus rescribere potuerit, tam longum positus, ac aliis iisque gravissimis reipublice negotiis distentus. Prælium enim, quo Valens occubuit, die 9 Augusti initum est, et acceptæ cladis nuntius ad Gratianum delatus a Victore fuit, qui fugâ elapsus, per Macedoniam ad eum se receperat, in Dacia eum exercitu positum. Quantum vero residuum est temporis, ut Romam de Valentis obitu nuntius afferri, ac deinde ea omnia, quæ reliqua sunt, fieri potuisse credatur ante Theodosii electionem, quæ die 16 aut 19 Januarii subsequentis anni publicata est? Secundo Gratianus post Valentis cladem cum Sirmii constitisset, temporum necessitate coactus, legem dedit, quæ Manichæis, Eanomianis, ac Photinianis exceptis, cæteris eujuscumque religionis hominibus permisit, ut *securæ et libere conventus in ecclesiis propriis agerent*. Hujus legis testis est Socrates (a), Sozomenus (b), ac Suidas, cujus verba Gothofredus recitat (c); quamquam eam sequenti anno iter faciens, Ambrosii (d) ut par est credere, consilio obsecutus revocaverit (d). Qui igitur fieri potuit, ut aliam huic omnino contrariam eodem hoc tempore dedisse videatur? Nam quæ Aquilino vicatio inscripta est, alteram tollit omnino.

Postremo rerum aliquot gestarum series, quæ in ejus concilii epistola narratur, minime patitur, ut illud hoc anno celebratum censerî possit. Ne vero alio loco dicta repetam, vide, si placet; ad ann. 380, cap. 15.

CAPUT XIV.

379, DAMASI 14, AUSONIO ET OLYBRIO COSS.

I. Antiochenum schisma mutua inter partes consensione depositum; Theodoretus notatus. II. Synodus sub Meletio Antiochiæ habita; quid actum in illa, definitumque fuerit. Acta ad Damasum missa. III.

(a) Lib. v, cap. 2.

(b) Lib. vii, cap. 1.

(c) Ad lib. iv de Hær.

(d) Vid. lib. v, eod. tit.

(e) Theodor. H. E., lib. v, cap. 3.

A De hujus synodi tempore, atque anno emortuali S. Basilii.

I. Facta itaque, ut diximus, Gratiani lege catholicis episcopis ad Ecclesias suas redeundi copia, S. Meletio ea inter primos uti licuit; siquidem ejus exsilio locus circa Nicopolim fuerat Armeniæ metropolim, quæ Antiochia non longe aberat. Statim vero ac reversus est, concordiam studuit, proposuitque ad eam sarciendam, ut greges ambo episcopi jungerent, atque in commune pascerent, sive ut communi auctoritate Ecclesiam illam administrarent (e). Hanc conditionem, cum Paulini pars merito rejecisset, alia oblata est, quæ cum omnibus placuisset, transacta res fuit, ac populus ad unitatem, sacrarumque societatem rediit. Conditio vero, quæ tunc pacis beneficium attulit, hæc fuit (f): ut ii scilicet, qui ad regendum episcopatum idonei videbantur, sperabanturque, jurejurando se adstringerent, neque ambituros se, neque oblatum episcopatum suscepturos, quamdiu alteruter sive Paulinus, sive Meletius in vivis essent, sed ut is, qui e duobus superstes esset, sedem illam solus obtineret. Theodoretus igitur, qui concordiam a Meletio oblatam, a Paulino rejectam scribit, nimio suo, ut sæpe solet, erga Flavianum studio indulsisse visus est, frustra que Tillemontius causas querit, quibus illum purget (g). Hujusce siquidem pacti ac juramenti aperta est apud Nazianzenum mentio in oratione xiv, quam pro pace habuit in Constantinopolitana Ecclesia, paulo antea quam illi cathedræ valediceret, siquidem hæc ejus verba eo respiciunt: *Pax amica non re dumtaxat, sed nomine quoque ipso jucunda, quam nunc populo dedi, ac recepi; haud scio au sinceram ab omnibus vocem, spirituque dignam, an non potius PUBLICA PACTA DEO TESTE VIOLATA, quo gravior sit nostra condemnatio*. Socrati præterea et Sozomeno, quorum major, quam unius Theodreti auctoritas est, fidem adstruit sancti Ambrosii Aquileiensis concilii nomine scribitur testimonium, quod alio loco expendam.

II. Rebus itaque hoc pacto Antiochiæ compositis, Meletius ex episcopis communionem sibi junctis synodum cogit. Cui synodo præter Eusebium Samosatenum, Pelagium Laodicenum, Eulogium Edessenum, Zenonem Tyri, ac Diodorum Tarsi, quorum nomina in fragmento, quod Holstenius, ac deinde Constantius edidit, expressa sunt; alii 146 episcopi subscripserunt, quorum memoria periit, præter quam Gregorii Nysseni, qui se concilio illi adfuisse aperte testatur duobus in locis, quos Baronius (h) recitat. Ejus synodi acta, ingenti rei ecclesiasticæ jactura tempus abripuit. Hoc tamen constat, recitatas in eo fuisse Damasi litteras, tum eas quæ primo ad Illyricos missæ fuerant ex Romana prima ejus-

(f) Soc. lib. v, cap. 5; Sozomen., lib. vii, cap. 3.

(g) De Meletio not. 12, tom. VIII; de Flaviano, art. 3, tom. X.

(h) Ad ann. 379.

dem synodo, ac deinde ad Orientales per Sabinum A allata; tum quas a secunda ac tertia synodo anno scilicet 374 ac 376 exeunte aut altero ineunte scriptas Dorotheus presbyter Orientalium legatus, secum retulit, ut diximus. Iis autem lectis Meletius primo loco, tum Eusebius Samosatensis, aliique deinde omnes subscripserunt verbis hisce, quæ digna sunt ut observentur: *Consentio omnibus supra scriptis, ita credens, et sentiens; et si quis præter hæc sentit, anathema sit.* Ex his enim tum colligitur, quanti habitum perpetuo fuerit apud omnes Catholicos sedis apostolicæ in rebus fidei definiendis iudicium, tum præterea an verum sit, quod Bossuetius ait, controversiam de sancti Spiritus divinitate, quam Sozomenus (a) Romanæ Ecclesiæ iudicio finitam dixerat, in Constantinopolitano deinde concilio retractatam fuisse. Nam ut mea faciam verba viri clarissimi P. Orsi (b): *Cum totus Occidens, universa Ægyptus, omnis Orientalis Ecclesia et omnes per universam Ecclesiam catholici episcopi, Damasi, et Ecclesiæ Romanæ, de Spiritu sancti divinitate iudicium amplecterentur, et Macedonianos tanquam manifestos hereticos ab Ecclesiæ communione repellerent, dirisque devoverent, ac sæpius repetitis anathematis jacularentur, quis æquo animo ferat, ut tam solemne iudicium non adhuc omnino immobile et irreformabile, sed adhuc retractationi obnoxium videretur?*

Blondellus ad hoc ipsum concilium revocat pactum illud, quod Paulinum inter et Meletium atque utriusque partem, initum fuisse diximus, quod tamen ante Blondellum magnus Baronius scripserat C (c), cui Valesius etiam consentit. At Tillemontius (d), qui non potest adduci ut credat, concordiam illam tam frequenti gravissimorum episcoporum numero confirmatam, in Constantinopolitano deinde concilio irritam fieri, nulloque in pretio haberi potuisse, Blondelli opinionem rejicit, sed hæc Tillemontii ratio infirma prorsus et nullius momenti est; nam primo, graviore ac seniore episcopi, qui Constantinopolitanæ synodo aderant, nihil innovandum cum Nazianzeno censebant, ut alio loco dicam: deinde, si ea concordia ab eorum pluribus probata antea, et confirmata non fuerat, cur Gregorius ipse pacem ab iis fractam, ac publicas Deoque teste confirmatas pactiones violatas doluit?

Hujus deinde synodi acta ad Damasum a Meletio D ipso missa fuisse oportet, cum eadem originalia in Romanæ Ecclesiæ archivis pridem servata fuerint. Hoc ipsum præterea nos docet synodicus libellus his verbis: *Meletius suo in throno Antiochiæ, divinam et sacram convocavit synodum, quæ divinum confirmans Symbolum, et Marcellum, et Photinum, et Apollinarium anathemate notans, divinam ad Damasum et episcopos Occidentis missi expositionem (e).* Quis autem Romam

- (a) Lib. vi, cap. 21.
- (b) Lib. i, cap. 8, art. 2, tom. I.
- (c) Ad ann. 378, num. 26.
- (d) De Meletio art. 13, num. 8.
- (e) Synod. cap. 74.
- (f) BB. O. tom. I

missus, dicam ad annum sequentem: nunc enim pauca de hujus synodi tempore.

III. Hanc itaque eruditi omnes conferunt in annum 379. Enimvero ante hoc tempus profecto haberi non potuit, quia Eulogium Edessenum episcopum ab Eusebio Samosateno ordinatum ad Ecclesiam, unde sub Valente pulsus fuerat, hoc ineunte anno reversum fuisse constat ex Chronico Edesseno, quod vir doctissimus Joseph Assemanus edidit (f). At qui Septembrem illi aut Octobrem mensem assignant, mihi videntur rem prorsus incertam, pro certa asserere. Quamquam enim Gregorius Nyssenus eam congregatam scribat (g) nono aut decimo post obitum Basilii mense, ac sedata jam persecutione, quia tamen disputatur adhuc de Basilii die emortuali, nihil certi exculpi ex eo potest. Si Nazianzeno credimus (h), Basilii octo tantum annos in episcopatu vixit: vel ut Nyssenus ait, nonum incœpit. Quamobrem si annos ipsos numeremus ab ejus ordinatione, quæ a Petavio, Tillemontio, ac nuper operum editore in vita Basilii consignatur ad annum 370 (et si quo mense, quove die obscurum sit), vivendi finem fecisse debuit vir sanctissimus anno 378, et, ut mihi videtur, non diu post Valentis obitum, ac Gratiano solo imperante, sub quo et Hieronymus ejus obitum collocat (i).

Hanc vero sententiam, alia etiam gravissima, ni fallor, conjectura confirmat. Nam cum ille ad superiores translatus est, Nazianzenus, *gravi ac periculoso morbo*, quo afflictabatur, *ereptum* sibi fuisse doluit, *ut sanctum cinerem exoscularetur*, ac Nysseno cui scribit, cæterisque communibus amicis, consolando adesset (j). Non itaque longe ab iis aberat, cum hæc scriberet, quamquam Tillemontius, Floridus, ac scriptor Vitæ Basilii, illum Seleuciæ Isauriæ tunc agentem, ac ex ea urbe Constantinopolim recta profectum statuunt. Horum enim doctissimorum hominum iudicio, ipsius ego Nazianzeni auctoritatem potiore habeo, qui Seleucia, quo secesserat, Nazianzum se reversum scripsit, questusque est, res ab eo, quo eas reliquerat statu, minime immutatas a se reportas. Siquidem cum Seleuciam se contulisset, *ibi que tempus haud breve peregisset*, tum ut Deo vacaret, tum sperans fore, ut interea Nazianzenæ Ecclesiæ, cujus curam constantissimum declinaverat, episcopus aliquis præficeretur cum *reversus est, nil reperit horum, finxerat quæ mens sibi; fugisse, sed quæ putabat, hæc agmine oborta magno comperit negotia (k)*, ecclesiastica scilicet, quæ excutere optaverat; apertissima itaque sunt Nazianzeni verba, nec aliam quam quæ a Gregorio presbytero in ejusdem Nazianzeni vita, et a Billio illis attributa est, interpretationem ferunt. Statim itaque, ac reversus Nazianzum fuit, actum est iterum, ut ejus Ecclesiæ curam suscipe-

- (g) Vit. Macr. tom. III, pag. 187.
- (h) Carm. 64, num. 45.
- (i) De S. E. cap. 116.
- (j) Naz. ep. 371.
- (k) Carm. de vit. sua.

ret; at cum flecti nullo modo posset, Basilius cæterique provinciæ præsules obtinuerunt, ut iret saltem ad regiæ urbis Catholicos instruendos, et veræ doctrinæ in ea Ecclesia reliquas excitandas favillas. Hæc enim est causa, cur in oratione de laudibus ejusdem Basiliï profiteatur, non præter ejus sententiam voluntatemque, illud a se susceptum onus, atque hæc verba Gregorius presbyter sic intellexerit, ut Cæsariensis præsul Nazianzeno jam currenti stimulus addiderit eumque ad spirituale hoc certamen inunxerit. Sed cur argumentis utimur non necessariis, cum ille Constantinopolim se accessisse asserat, Cappadocia relicta (a). Constans itaque certumque est Gregorium Seleucia Nazianzum, et ad suos reversum, antequam Constantinopolim proficisceretur. Reliquum nunc est, ut eum ante Basiliï mortem, inde minime abiisse probemus: at hoc una ejus ad Simpliciam hæreticam pulcherrima epistola demonstrari potest. Ejus itaque irrequisitæ ac minime consentientis servum Basilius ante aliquot annos episcopum ordinaverat; gravique deinde et vehementi oratione ejusdem fœminæ furias et convicia compresserat (b). At quæ eo vivente mutire amplius non auserat, vix defuncto, sæcularia judicia minari, atque iterum vehementer contendere cœpit, ut ordinatio illa antiquaretur. Gregorius igitur, cui ea de re matrona scripserat, lenissimo illam sermone demulcendam censuit, laudavitque propterea primo, quod de Basilio tunc recens defuncto perhonorifice loqueretur; tum deinde ad negotium quod attinet, eam rogavit, ne Ecclesiam optimo illo episcopo quodam veluti donario divitiem expoliaret, majorem sibi laudem conciliatura rebus ea inconsulta gestis consensum accommodans, quam si antea rogata acquievisset. Quod si petat, ut servus ille, qui bona administraverat, rationes reddat, æqua illam postulare inquit: sin autem contendit, ut deponatur velut sacerdotio indignus, hæc coepiscoporum provinciæ nomine rescribit: Nos nec alium quemdam ex iis, qui criminis alicujus rei sunt, incognita causa dimittimus, nec hunc dimitemus. Verum si quis aliquid habet, quod eum accuset; te præse, simulque judicante, si ita liberit, sin minus absente quoque, nobis iudicibus exploratus, siquidem innocens inventus fuerit, etiamsi servus fuerit, absolvetur, si vero convictus fuerit condemnabitur (c). Nondum itaque Nazianzenus ex Cappadocia pedem moverat, cum Basilio vix tunc defuncto hanc epistolam Simpliciæ scripsit, seque iudicem cum reliquis ejus provinciæ episcopis hoc in negotio sessurum obtulit: atque hæc insuper ratio est ut, cum in vicinia esset, purgare se debuerit apud Nyssenum Basiliï fratrem, cur ipsius funeri non adfuisset. Si itaque Gregorius Constantinopolim accessit post obitum Basiliï, ipse vero eam Ecclesiam administravit integro fere triennio (d); si eam denique dimisit medio anno 381,

vix elapso, fieri non potest, ut Basilius vitam protraxerit ad kalendas usque Januarias anni 379, ejusque idcirco obitus dies revocandus erit ad annum 378, atque ad Julium mensem, vel Augustum. Rationes autem illæ, quibus alia sententia defendi solet, haud difficulter everti, aliaque rursus argumenta afferri possent, quibus confici videtur, tum illegari haud posse Basiliï mortem anno 379, tum ad aliquot saltem menses Antiochenum hoc concilium retrahi oportere. At cum perinde sit, quod ad nos attinet, utram eligas opinionem supervacaneo labore abstinere, ut ad alia transitum faciam.

CAPUT XV.

380, DAMASI 15, GRATIANO AUG. V ET THEODOSIO AUG. COSS.

I. Lex 2 Cod. Theod. de Fid. cath. assertur, expenditur. II. Acacius Beroæ in Syria episcopus Romam venit, ut videtur, cum actis Antiochenæ synodi a Meletio legatus: alia enim Acaciani hujus itineris causa adducitur, ut pactum scilicet, quod Meletium inter et Paulinum Antiochiæ initum fuerat, confirmaretur. III. Synodus sub Damaso, a qua, pactum illud ratum habitum, Meletius ad plenam communionem susceptus, ac scriptæ ad Theodosium litteræ, ne illud aliquando frangi sineret. IV. Agitur de altera Damasi ad Paulinum celebri epistola, eamque ab hac synodo scriptam fuisse probatur. Pneumatomachi quo primum tempore Macedoniani dici cœperint? V. Vigilii papæ locus expenditur, quo Ambrosium huic concilio adfuisse conficitur.

I. Hoc anno III kalen. Mart. data est celebris l. 2, de Fid. catholic. , Acholio suadente, atque hoc a Theodosio sinceræ fidei testimonium forte exigente, antequam ille ad baptismum, quod ægrotans postularat, admitteretur. Causa vero, ob quam Sozomenus (e) legem illam datam memorat, aperte etiam demonstrat, quid imperator intellexerit, cum subditos suos ad religionem revocat, quam divinus apostolus Petrus Romanis tradidit, quamque pontificem Damasum sequi claret, et Petrum Alexandriæ episcopum: nempe ut Orientales sui in varias sectas divisi, intelligerent aliquando, quo se vertere possent, ne amplius in fide nutarent, ad Romanam scilicet Ecclesiam, quam divinus Petrus in fide instituerat, supremumque ejus episcopum Damasum, quem Basilicorum libri ejusdem apostoli hoc loco successorem vocant (f), ac Petrum Alexandrinum. At cum de Petro sermo est, cur nullam Theodosius Alexandriæ Ecclesiæ mentionem facit? An forte Alexandrina Petri Ecclesia a fide tunc defecerat? nullo modo: sed ut intelligerent, quanta esset inter unam alteramque Ecclesiam, atque inter utriusque episcopos differentia, atque hanc cum suo capite conjunctam errare non posse, ut poterat, ac potuit altera. Hinc

(a) Ἐκεῖ δ' ἐπὶ ἅλθον Καππαδόσσαν γῆν λέπων ἡ πίστιως ἔρεισμα τοῖς πᾶσιν δοκεῖ: Carm. de Episc., vers. 94.

(b) Epist. 115.

(c) Ep. 38.

(d) Carm. de Episc., vers. 101, τοῦτ' ἔτος τρίτον.

(e) Lib. VII, cap. 4.

(f) Δάμασος ὁ καὶ διάδοχος αὐτοῦ δοξάσσει.

Petrus Alexandrinus nullam aliam ob causam propositus est Orientalibus pro exemplo quod sequerentur; quam quia cum ille Damaso et Romanæ Ecclesiæ manifesta communione junctus esset; minime dubitari poterat, quin veram fidem profiteretur. Illi igitur errare convincuntur, qui cum rationum, et Scripturarum pondere oppressi, Romanam Ecclesiam periculo etrandi subtrahant, non idem de Romano episcopo sentiunt; perinde ac si membra sine capite perfectum efficere corpus possent; aut dotes esse aliquæ in corpore præcipuæ, et excellentes; quæ non sint capitis, et a capite deriventur. Sed ne extra campum excurram, adis Orsium hac de re optime disserentem (a), ego siquidem ad institutum redeo.

II. Dixi superiori capite, a Meletio missa fuisse Antiochenæ a se habitæ synodi gesta. Quærendum videtur est, quis ea tulerit, quoque anno.

Alexander Hierapolitanus Acacio Beroeæ in Syria episcopo hæc scribit: *Scit Sanctitas tua, sicut olim mihi per epistolam scripsit, quia et in Roma coram S. M. episcopo Damaso præsentem tua Sanctitate, motum est de hæresi Apollinarii: et nobis duas naturas consentientibus, ut non divinitati passionem tribuamus, dicebant hi, qui erant Apollinarii, duos nos dicere filios (b)*. Pagius post recitata hæc verba ita prosequitur: *Lupus in scholiis ad illam epistolam existimat sermonem hic esse de synodo Romana tertiâ, quam anno 375, ille habitam putat; sed ut animadvertit Baluzius in notis ad eundem, Acacius tunc nondum erat episcopus: huc usque detegere non potui, an Acacius sub hujus anni 378 finem vel anno 382, quo alia synodus Romana celebrata, in Occidentem venerit (c)*.

Ego vero Acacium neque anno 378, neque anno 382, Romam venisse puto: ad priorem enim quod attinet, constat illum ordinatum episcopum circa ejus anni finem a S. Eusebio Samosateno ad suam Ecclesiam redeunte post Valentis interitum (d); quomobrem unusquisque facile cum Baluzio affirmaverit illum adesse non potuisse Romanæ synodo; quam anno illo congregatam plerique frustra asserunt, ut dictum est superius.

Quo minus vero dicamus, Acacium fuisse Romam anno 382 illud prohibet, quod Damascus, ac cum eo cuncti sacerdotes Occidentales, Theodorum Tarsi, et Acacium Beroeæ, episcopos reos agebant; ob ordinatum Flavianum Paulino superstitite, eoque pro excommunicationis habebant (e); vix itaque fieri potest, illis paucis tantum elapsis ab ea ordinatione mensibus, rebusque, animisque adhuc exasperatis, Acacium ad synodum Romam ire, Damasi atque omnium Occidentalium episcoporum conspectam subire voluisse, atque inter eos locum habere potuisse: hinc non legitur ejus nomen inter tres illos episcopos, quos anno illo ab Orientalibus iterum Constantinopoli con-

gregatis missos ad Damasum Theodoræus ait (f), nec ejus in litteris tunc scriptis mentio est.

At si ad causas attendimus, ob quas Acacius Romam mitti potuit, ac debuit, tum tempus, quo eo accessit, tum ejus synodi, cui adfuit, annus haud difficulter statui poterit. Causa itaque duplex afferri potest; prima ut Meletius de pacto, quo Inter ipsam ac Paulinum, atque utriusque partis Catholicos divisio sublata fuerat, Damasum atque Occidentales episcopos certiores faceret, atque eâ ratione plenam atque apertam apostolicæ sedis communionem sibi suisque conciliaret; ac præterea ut pactum illud sedis ejusdem auctoritatè, ratum, inconcussumque haberetur: neque enim ignorare Meletius poterat, hæc esse canonibus Interdictum, ne duo essent in civitate episcopi, atque eos canones probe intelligebat valere oportere, nisi aliter supremæ Ecclesiæ capiti ob graves rationes visum esset. Altera vero causa, eaque justissimâ fuit, ut ad eandem apostolicam sedem ferret actâ Antiochenæ synodi, ex quibus Damasco perspecta fieret Meletii ipsius atque Orientalium illi communicabilium fides, et obsequium erga definita ab eodem Damaso dogmata, atque eo pacto æquior, tum Antiocheno huic præseni, tum cæteris omnibus fieret, quorum fides in suspicionem adducta aliquando fuerat. Hanc porro causam synodicus libellus non obscure indicat altatis superiori capite verbis, quibus ait, ejusdem Antiochenæ synodi expositionem ad Damasum et Occidentales a Meletio missam; atque hoc est multo probabilius, quam illud, quod Valesius ait (g) legatos scilicet a Damaso Antiochiam missos, ut synodo illi adessent, a quibus deinde actâ ad Urbem relata putat, ut in Scribitis recorderentur.

III. Hæc vero cum ita sint, Beroeensis episcopus nullo alio commodiori tempore Romam venisse potuit, quam hoc anno, post confectam scilicet Antiochenam synodum, cujus afferebat actâ. Hic vero cum Romæ præsens esset, habitâ est quarta sub Damaso synodus, cujus Alexander Hierapolitanus meminit, eique adfuit; adfuerunt itidem Apollinaristæ, quos etiam post synodum illam Antiochenam, a qua damnati fuerant, Romam versus ut se purgarent, malantique causam pro hæreticorum more tueri pegerent, ab Oriente discessisse, verosimilimum est. Hæc vero illa ipsa est synodus, quam synodicus libellus post Valentis obitum a Damaso congregatam narrat his verbis: *Valens autem cum in Thracia adversus Gothos pugnasset, igne absumptus ad æternum ignem migravit. Valentiniano etiam defuncto, Gratianus filius pius ab exilio episcopos revocavit, quo tempore beatus etiam Damasus sacram Romæ congregavit synodum adversus Arianos Pneumatomachos, et alios plurimos hæreticos (h)*. Neque enim existimare debemus, aut supre-

(a) Tom. III, lib. xv, art. 2.

(b) Apud Lup. epist. 57, ad concil. Ephes.; oper. tom. VII.

(c) Ad ann. 378, ex n. 17, 18.

(d) Theodor. H. E., lib. v. cap. 3.

(e) Sozom. lib. vii, cap. 11.

(f) H. E. lib. v, cap. 8.

(g) Ad Theod. lib. v, cap. 5.

(h) Cap. 72.

mun illis pontificem innumeris ex diffusis Italiae partibus episcopos convocare; aut hosce adesse potuisse, primis illis post Valentis obitum turbulentis temporibus, sed cum reddita Ecclesiae pacē ac securitate; majori omnes eum libertate ac religiosis commodo; officio sub fungi poterant.

Fructum vero, quem ex ea legatione sibi proposuerat Meletius, uberrimum cepit; nam Damasus et ratum habuit pactum illud, quo Antiochenum schisma sublatum fuerat, et Melitium ipsum in plenam communionem recepit non sebus ac Paulinum. Hæc constant tum ex eo, quod Acacius, ab eo missus, synodo sub Damaso adfuit; tum ex eo quod acta, et subscriptiones, quas ab Antiocheno concilio attulerat, in Romanæ Ecclesiae archivo reconditæ fuerunt; consistant hæc eadem insuper ex Gregorio Nazianzeno et literis Aquileiensis concilii, de quibus ad annum sequentem reditarius erit agendi locus. Ne quid vero res ita compositas turbare deinceps posset, Ambrosius, ut ego puto, cæterique tunc Romæ congregati episcopi provide displicentes, quod deinde accidit, scripserunt Theodosio, ut iustâ partium pactam, altero decedente, penâs superstitem Ecclesiæ remaneret; de ne altera superordinatio attentaretur. Eam potro epistolam ante Aquileiense concilium scriptam esse, nemo saltem negaverit, qui alias legerit ejusdem concilii litteras, quæ supersunt, aliam vero aut aptiorem occasionem, aut italicorum episcoporum conventum excogitasse vix poteris; præter hunc, à quo sic scribi poterit.

IV. Ab hac autem synodo quarta sub Damaso, profectam ego insuper existimo celebrem illam fidei confessionem ad Paulinum, quam iterum impressam damasus sub numero quarto. Illam profecto synodicam fuisse; Theodoretus, Vigilii papa, auctor synodici, atque veteres asserunt. Hinc Valerius (a) eam scriptam putat in synodo, quam Damasus habuit anno 382; missamque Paulino, qui redux in Orientem, Thessalonice substiterat. At nullâ est causa, cur Paulino mitti debuerit, quæ ei tunc præsentem in manus tradi potuit. Pagius itaque ob ejusdem synodici libelli auctoritatem; eam refert ad eam synodum, quam post Valentis obitum anno 378, collectam putat (b), Harduinus autem anno 379. Cæterum si nullâ idonea ratio, cur adeo coarctemus synodici libelli verba, ut jam præmonui, propius ad veritatem accesserit, qui eam tunc synodum, tum divinatorum capitum definitionem ad hunc revocaverit annum: quam præterea opinionem; nonnullæ; ut mihi videtur, conjecturæ confirmant.

Nam primò ex Alexandro Hierapolitano constat, Apollinaristas in ea synodo, cui Acacius adfuit, Catholicis objecisse; quod duos Filios assererent, quia duas in Christo Domino naturas profitebantur: hanc igitur calumniam occasionem, ut deinceps eriperet, tunc factum puto, ut Damasus eos anathematizaverit, qui duos asserunt Filios, unum ante sæcula,

(a) Ad Theod. H. E., lib. v, cap. 11.

(b) Ad ann. 378, num. 49.

A et alterum post assumptionem carnis ex Virgine.

Secundo. Cum omnes ad eam usque diem exortas hæreses eâ fidei ecclesie proscripsisse videatur, cur de Priscilliani portentosis opinionibus nullâ mentio est? An forte aut Priscillianum ipsum, aut infamiam ejus hæresim silentio præterisset, meritoque sententia minime conflinxisset Damasus, si hæc illi innotuisset? Hoc ego mihi persuaderi non potiar, ac potius credam, illam fidei regulam scriptam fuisse, priusquam hæreticus ille Romam accederet, atque idem ante annum 381, quo constat enim a Cæsare-Augustano concilio damnatum ad Urbem accessisse, ut dicam.

Tertio. Observanda sunt hæc Damasi verba ex anathematismo quarto: *Anathematizamus Macedonianos, qui de Ariti stirpe venientes non perfidiam intavere, sed nomen.* Macedoniani, quos Damasus hoc loco exprimit, qui sint, neminem latere putô: at inquirendum, quo primum tempore, qui sancti Spiritus divinitatem oppugnabant, hoc nomine à Macedonio sectæ duce appellati sint. Ut vero hinc facilius assequamur, tria tempora distinguenda et observanda sunt: primum quod excurrit à morte Constantii ad Lampsaceham synodum, quæ congregata est anno 364 aut altero nondum profecto: posterius; quod eam synodum usque ad Valentis imperatoris interitum; tertium denique, quod Valentis interitum subsequutum est. Constantio itaque defuncto, Semidariani usque assertores, qui ex indulgentia novi principis ad sedes suas reversi fuerant, libere congregare sese, arctiorem inter se societatem jungere, Arianos sive Acacianos iterum palam exsecrari, ac ritus devovere cæperant. Ea igitur occasione Macedonius; qui ad eandem Semitarianos jam se transfulerat, ac cum iis in laetociniali conventu Constantinopoli depositus fuerat, sequē in villa hinc urbi proxima abdidit, e latebris exiens in publicum erupit, missaque ad Semitariorum capita legatione, vires illis suas addidit, effecitque nedum ut homœusiam mordicus retinerent, verum etiam ut Spiritum sanctum a divinitate excluderent, eumque in creaturarum numero collocarent. Eam itaque hæresim Silvanus, Eleusius, Eustathius, Sophronius, ac quotquot demque ab Acacianis Constantinopoli depositi fuerant, professi sunt, aliquē deinceps ex iis etiam, qui in recta cæteroquin de Filio doctrina fuerant. Hæc ex Socrate, Sozomene, Nazianzeno, aliisque eorum temporum scriptoribus constant, quorum dicta huc afferre supervacuum est (c). Eam vero hæresim haud diu latuisse colligimus ex Alexandrina synodo, quæ eam damnavit, et ex Athanasio ad Serapionem epistolâ: at qui eam profitebantur, Socrates Pneumatomachorum dictos ait; Macedonianorum scilicet vocabulo nondum exorto, cui Socratis testimonio vim hæc exigunt eorum temporum scripta addunt, in quibus Pneumatomachorum vox perpetua est; Macedonianorum nulla. Joviano interea defuncto, habita a Se-

(c) Vid. Socr., lib. II, cap. 45; Sozom., lib. IV, cap. 27.

mianianis Lampsacena synodus est sub Valente, A quæ decrevit, ut omnia Arimini, et Constantinopoli ab Arianis gesta, irrita essent, Antiochena in Encænii formula, ac homœusium mordicus retineretur, et ubique reciperetur; Acacianis, et Eudoxianis pœnitentiæ locus datus, sin minus iterum depositi. Hinc vero Valentis, qui se Eudoxio dederat, jussu orta in Catholicos, æque ac in eosdem Semiarianos dira illa persecutio, quæ eos impulit, ut tres illos Eustathium scilicet, Silvanum, ac Theophilum legatos ad Liberium, et Occidentales mitterent, qui Nicænam fidem profiterentur, et communi cæterorum omnium nomine communionem exposcerent. Recepti itaque in plenam catholicæ Ecclesiæ communionem ab eo sunt, ut ex Liberii ejusdem, quæ adhuc supersunt, litteris constat; Basilius quoque in epistolis B rem sæpe memorat, sed accurate descriptam legimus apud Socratem et Sozomenum (a); qui præterea Semiarianos illos per anticipationem quamdam *Macedonianos* perpetuo vocant, ut intelligamus unam eandemque esse hujus vocabuli vim. Ab anno igitur 366, quo hæc gesta sunt, quousque Valens rerum potitus in Oriente est, nullum Semiarianos inter et Catholicos episcopos discrimen fuit, nullus ejus vocis usus, cum omnes haberentur ut fratres: nam si qui cum Eunomio Spiritum sanctum a divinitate excludebant, uno Pneumatomachorum nomine adhuc compellabantur, ut antea. At quonam igitur primum tempore hæc vox usurpari cœpit? Ab hac Romana synodo, et a Damaso hoc ipso anno. Nam Valente defuncto, cum Gratianus Manichæis, Photinianis et Eunomianis exceptis, necessitati rerum ac temporum compulsus, lege lata concessisset, ut quam quisque vellet, religionem profiteretur (b), Semiariani illi seorsim a Catholicis collectas agere instituerunt, ac conciliabulo Antiochiæ in Caria celebrato, decreverunt vocem *consubstantialis* rejiciendam esse, nec ullo modo communicandum cum iis, qui Nicænam fidem profiterentur. Hæc igitur publica atque iterata antiquæ hæresis professio, et a Catholicis separatio, prima hujus anathematis origo, et causa censenda est: cumque conciliabulum illud extra annum 379 collocari certe non possit, manifesto etiam deprehendimus, anathematismum ipsum, quo primum Pneumatomachi, a Macedonio hæresis duce *Macedoniani* dicti sunt, non diu postea publice propositum, denuntiaturque catholicæ Ecclesiæ esse potuisse. Hinc Nazianzenus cum Ecclesiam Constantinopolitanam administraret, et orationem anno illo aut altero haberet, quæ quinta de Theologia dicitur, quæstionem de Spiritu sancto pridem oppressam et extinctam, atque a fide summatam et exurbatam vocat, ac propterea tunc renovari dolet, et ingemiscit. Ab eo vero tempore *Macedonianorum* vox passim usurpata est: nam Theodosius eo vocabulo utitur in l. 11, proposita die 22 Julii anno 383, ac deinde in

(a) Socr., lib. iv, cap. 12; Soz., lib. vi, cap. 11.
 (b) Socr., lib. v, cap. 24; Sozom., lib. vii, cap. 2.
 (c) Diss. 14.

A leg. 12 et 13, Cod. Theod. de Hær., ac Socratis et Sozomeni ætate non alio nomine hæretici illi compellabantur.

Hæc autem cum ita sint, Quesnellium (c), aliosque errare oportet, qui hanc epistolam cum epistola alia conjungunt, quæ de Vitali agit, unamque esse Damasi ad Paulinum epistolam censent, duplici constantem parte. Ut enim cætera nunc omittam, diversa inter utramque, scriptionis causæ, et temporis ratio duas esse probant ejusdem pontificis ad eundem Paulinum litteras. Nam quod ad tempus attinet, hæc scribi vix potuit ante hunc annum, alia vero anno 375 Basilio jam innotuerat: hæc Thessalonicam missa est; alia Antiochiam: deinde hæc synodica, alia vero familiaris est: postremo cum Vitalis ob unam Apollinarii hæresim delatus esset, nulla erat causa, cur ad tot abjurandas hæreses adigeretur, a quibus erat alienus. Hinc nihil mirum est, si Paulinus ipse, hac minime usus est coram Epiphano, ut Sabellianismi notam, quam Vitalis vicissim illi exprobrabat, a se amoliretur, sed ea fidei professione, quam pridem Athanasio obtulerat, sese catholicum probaverit (d): nondum enim anno 376, quo rem coram se actam Epiphanius narrat, plenam hanc a Damaso eccliesim acceperat, quam profiteri posset. Duas igitur Damasi ad Paulinum litteras merito distinguit Cœlestinus pontifex hæc scribens: *Prædecessor meus Damasus scribens ad Paulinum Antiochenæ Ecclesiæ episcopum inter cætera ait: Anathematizamus eos, qui duos filios Dei asserunt, alterum qui ex Patre ante sæcula est genitus, et alterum qui assumptione carnis natus est ex Virgine; quæ ex prima epistola sumpta sunt: tum pergit: Item ipse apostolicæ memoriæ vir Damasus in altera epistola ad Paulinum anathematizamus eos, qui duos in Salvatore filios confitentur, alium ante Incarnationem, et alium post assumptionem carnis ex Virgine, et non eundem Dei filium, et antea, et post.* Duplicem etiam Damasi epistolam numerat, unamque ab altera distinguit Codex Canonum Ecclesiæ Hispanæ a viro clar. Joseph Cennio nuper egregie illustratus.

V. Dixi supra celebrem eam fidei expositionem in synodo episcoporum a Damaso scriptam, atque ad id probandum Vigilii papæ testimonium attuli. Verum ejus verba recitanda a me sunt, cum ex iis alia etiam D colligi possint, quæ ad historiam illustrandam pertinent. En vero illa ex priori ejus constituto (e): *Perspectis prædecessoris nostri B. M. Damasi synodalibus constitutis, quæ post Nicænum concilium de sancto Spiritu tractantibus et convenientibus in urbe Roma episcopis catholicis, et B. M. Ambrosio Mediolanensis civitatis antistite sunt edita, inveni plenissime definitum, eos qui duos Filios affirmant unum ante sæcula, et alterum post assumptionem carnis ex Virgine, anathematis pœna percussos; quæ ex anathematismo sexto sumpta sunt. Primo itaque intelligimus, hoc concilium,*

(d) Vid. Epiph., hæc. 77, num. 20.

(e) Constitut. pro damnat. trium Cap., 26, Conc. Ven. edit. tom. VI.

a quo anathematismus ille promulgatus est. illud A ipsum esse, in quo collecti episcopi post *Nicænum*, tractarunt et addiderunt etiam de Spiritu sancto, atque id verissimum esse, plura ad ejus divinitatem et adorationem attententia capita abunde probant: nec me ab hac sententia revocat, quod in ejusdem expositionis initio non *addimus* scriptum sit, sed *addiderunt*, quod verbum aliud concilium designat anteriori tempore habitum: siquidem cum apud Theodoretum aliud sit Damasianæ eccliesis initium, ea quæ ille omittit indicio nobis sunt, pro vario transcriptorum ingenio exordium fuisse adjectum, nec illud pro ejusdem eccliesis parte habendum. At quod gravius est, deinde ab eo Vigiliæ loco cognoscimus, Ambrosium, huic concilio adfuisse, quod duplici alio argumento confirmari potest: primo quod cum ejus epistola ad Gratianum Augustum, de qua sequenti capite agam, certos nos faciat, Romano huic concilio *innúmeros ex diffusis Italiæ partibus episcopos adfuisse*, nulla est ratio, cur ab eorum numero Mediolanensem præsulē excipiamus: secundo quod epistola illa ejusdem consequenter Ambrosii factus reputari possit, quidquid BB. editoribus visum sit. Paulinus profecto unum refert Ambrosio Romanum iter, quod post aliquot ab ordinatione elapsos annos collocat, quodve propterea Tillemontius, et BB. conferunt in annum 382. At si quis Paulini verba attendat, nihil exsculpet, quod eorum sententiam probet magis quam nostram, qui Ambrosium Romam venisse dicimus, tum hoc anno, atque occasione concilii a Damaso tunc convocati, tum anno 382, ut alteri quoque concilio adesset. Certe idem Paulinus unam tantum Ambrosii ad Maximum legationem memorat, an vero propterea alteram, cujus ipse Ambrosius in oratione in funere Valentiniani dicta testis est, falsam esse dicemus? Scio magnum Baronium scribere, Ambrosium ipsum hoc anno Sirmium profectum fuisse pro Avemio episcopo ordinando: at quidquid hujus rei sit, nihil impedit, quominus utrumque iter confici commode potuerit.

VI. Reliquum est, ut causam afferamus, cur hæc epistola, Theodoro teste, Thessalonicam missa fuerit. At quisque facile dijudicabit, illam Acholio familiari suo Damaso perdidisse, ut Paulino in Romano itinere posito ac per eam urbem, unde percommoda et parata in Italiam navigatio, pertransituro redderetur. Cum autem Hieronymus cum Paulino ipso ac Epiphania Romam venerit (a), utrique socium se junxisse debuit in regia urbe, quo anno elapso se contulerat post sacros ordines Antiochiæ acceptos. Epiphanium porro Constantinopolim accessisse imperatoris litteris evocatum, ut Romam navigaret, scribit Polybius ille, cui Papebrochius (b) Epiphania Vitæ supplementum tribuit, cujus ego testimonio utor, quamquam alia prorsus occasione, atque alio tempore, hoc ab eodem Epiphania iter susceptum scribat; siquidem cum in iis erret, iter illud, quod aliunde confirmatur, minime rejiciendum, sed suo

(a) Epist. 127, num. 5, Ver. edit.

(b) Ad diem 12 Maii.

tempori, sævique causæ reddendum est. Eo igitur Paulinum quoque Antiochenum venisse puto, tum quod hæc Antiochia Romam cuncti terrestri itinere via esset, tum ut Hieronymum suum videret in ea urbe tunc conmorantem. Quin cum ego lego decimam tertiam Gregorii orationem, videoque illum de Antiocheno schismate recens transacto luculenter agentem, ac duos ejusdem civitatis episcopos impense laudantem, ac pari in honore collocantem, eundem Paulinum familiari Nazianzeni consuetudine, non secus ac Hieronymus, ac Meletius ipse, usum fuisse suspicor in ea urbe, antequam inde discederet.

CAPUT XVI.

I. *Agitur de Romanii concilii epistola ad Gratianum a Sirmondo edita in appendice Codicis Theodosiani, eaque expenditur, illustratur, atque huic ipsi concilio attribuitur.* II. *Confertur cum Aquileiensis concilii epistola, ut inde ratio intelligatur, cur Romani hujus concilii Patres pro Damaso adversus Ursinum tunc scripserint; et cur præterea hæc eadem epistola hoc anno scripta censeri debeat, ac tribui Ambrosio.* III. *Ostenditur Damasum nunquam de adulterio accusatum fuisse; et anonymi Amstelodamensis temeritas et inscitia notatur.*

I. Ad hoc præterea concilium referendam ego puto epistolam illam ad Gratianum et Valentinianum, quam Sirmondus Romani concilii nomine in lucem protulit (c), ac deinde tum in Veneta Conciliorum editione, tum inter Damasi epistolas a Coustantio impressas legimus. Cur vero ea referri non possit ad annum 378, ut plerique censent, rationes jam protulimus cap. 13 et 15. Dicendum modo superest, cur huic anno et concilio alligandam eam censeamus; quod ego epistolam ipsam exponens facilius assequar. Laudant itaque hujus concilii Patres pietatem principum, ac beneficia in Ecclesiam religionemque collata, atque illud præ cæteris veluti necessarium ad reintegrandum ejusdem Ecclesiæ corpus furore Ursini tunc in partes sectum, quo decretum fuerat, ut eo jam pulso, sociisque ab ejus conjunctione divulsis, de reliquis ecclesiarum sacerdotibus episcopus Romanus haberet examen, ut de religione, religionis pontifex cum consortibus judicaret; cujus sub initio schismatis, dati a Valentiniano rescripti, nullo alio quam hoc loco memoria superest. Hoc tamen bonum, quod præcipuum reputant, effectu hactenus caruisse dolent, ejusdem Ursini culpa. Hic enim quamquam extra suburbicarias regiones relegatus esset, Urbemque accedere prohiberetur, per eos tamen, quos sacrilege ordinaverat, plebem sollicitare conabatur continuo, atque populos impellere, ut a Damaso officioque deficerent. Hinc vero factum fuisse aiunt, ut apud nonnullos alios episcopos, hoc pessimo exemplo, quadam quasi auctoritate commotos, ipsius Damasi judicium, atque auctoritas nullo jam loco esset, ac res eo redactæ essent, ut qui vel se damnatos ab eo intellexerant, vel merito timebant, ne damnarentur, vulgi

(c) App. ad Cod. Theod., Oper. tom. 1, p. 422, Ver. edit.

multitudinem redimerent, qua iudices perterrefecerent fugarentque; eaque ratione, quo quisque *flagitiosior* esset, eo *tutior*, deque retinenda injuste Ecclesia certior videretur.

Ilæc vero in Parmensi episcopo, ac Florentio Puteolano manifesto deprehendi scribunt. Parmensis enim, quamquam Damasi ejusque synodi iudicio damnatus esset, *Ecclesiam tamen retinebat* impudenter. Parmensis hujus episcopi nomen reticent, at si Ughellio credimus, Philippus fuit, Rōmanus patria, ob eamque causam in partes Ursini trahi potuit, ac a Damaso deinde deponi. Florentius (a) Puteolanus æque damnatus fuerat; atque hic deinde ab imperatore, ad quem confugerat jure meritoque pulsus, per summam audaciam *post sextum* a depositione *annum repererat ad civitatem*, Ecclesie incubabat, multasque in eo oppido seditiones concitaverat. Hinc vero non obscure colligi potest, has ipsas litteras hoc anno, cui eas alligavi scriptas esse. Nam si Florentius *post sextum annum*, ex quo dejectus ab Ecclesia fuerat, iterum ad eam repererat, hæc temporis nota, tum nos ducit ad annum 374 atque ad eam synodum, quam anno illo Romæ collectam diximus, tum ad hanc ipsam, quam currenti congregatam asserimus. Hinc in Gratiani rescripto, de quo ad sequentem annum rediturus est sermo, cum antea legeretur Florentium *post quintum decimum annum* Ecclesiam a qua pulsus fuerat, *iterum contaminare conari*, Blondellus locum corruptum fuisse vidit, ac non ut antea *post decimum quintum*, sed *post quintum denum annum*, merito legendum censuit, quod P. Agius etiam aliique observarunt.

Inter eos autem, qui sacerdotale iudicium declinaverant, ne damnarentur, *Restitutum* deferunt in Africa episcopum, quem a Gratiano coram synodo jussum causam dicere, *sæva et insolentium manu diffugisse* aiunt. Quis fuerit Restitutus ille, cujusve Ecclesie episcopus, vix conjici datur inter tot hujusce temporis, et nominis horumque locorum episcopos, ex quorum etiam numero eum fuisse scimus, qui cum cæteris Ariminensis concilii legatis manus perfidie dedit Nicææ in Thracia. Quod asseri pro certo potest, illud est, aut Romanæ huic synodo aliquot ex Africa episcopos adfuisse, aut Damaso hujus negotii relationem de more transmissam, ut ille quid facto opus esset, rescriberet.

Per eandem præterea Africam *sacrilegos rebaptizatores* Gratianus *expelli* jusserat. At expulsi *Claudianum* sacrilege ordinaverant, et Romam transmiserant, ut Montensibus præset *quasi episcopus*. Imperator jusserat, ut hic Roma abiret, *patriamque repereret suam*. Sed sæpe etiam *constrictus, iudiciis contemptis*, ac imperialibus rescriptis, residebat adhuc, pretio pauperiores sollicitans, et redemptos rebaptizans. Hujus Claudiani memoriam ad nos transmisit

(a) Florentii nomen cum iis legitur, qui contra Athanasium in Mediolanensi concilio subscripserunt, sed Ecclesie locus non additur. Vid. Bar. ad ann. 355, num. 22.

A Optatus (b), a quo discimus illum, post Macrobius, qui vivebat circa annum 370, quo alter lucubravit opus suum, ac Lucianum qui Macrobio successerat, præfuisse iisdem Donatistis in Urbe, ac vitam produxisse ad Siricii tempora.

Cæterum cum rebaptizatores, hoc loco *sacrilegos* dictos audis, facile intelliges, qui fuerint *sacrilegi* illi, a quibus inferius hæc eadem epistola Sylvestrum accusatum dicit, causamque cognosces, ob quam accusatus fuit. Hi sunt Donatistæ, quos *sacrilegos* per excellentiam jure dictos, eoque nomine ab imperatoribus ipsis sæpe designatos nemo negaverit (c). Cum igitur, Romani hujus concilii Patres Sylvestrum a *sacrilegis*, Donatistis scilicet accusatum scribunt, falsum traditionis, et thurificationis crimen indicant, de quo illum cum Melchiade, Marcello et Marcellino presbyteris, per summum scelus ex Augustino delatum scimus (d), ut conficerent, se ab eo, qui iudex esse non poterat, nullo jure damnatos; quam etiam ob causam Lupus et Norisius, Sinuessanam synodum ab iis obrusam putant. Hinc præterea discimus summum illud Ecclesie caput sese purgare apud imperatorem voluisse, ut Ecclesiam ipsam ab iis difficultatibus expediret, in quas illam conjicere per putidam calumniam *sacrilegi* allaboraverant. Cum igitur a Donatistis Sylvestrum accusatum fuisse certo constet, cum præterea calumniosæ illius accusationis manifesta sit causa, nulla est solida ratio, cur Floridus et Constantius non hanc hujusce rei fuisse causam sint arbitrati, atque aliam inutili sane labore exquisierint.

Deinde quod hoc loco *Claudianum ab expulsis ordinatum* scribunt intellige de expulsis ab Ecclesiis. Neque enim Gratianus aliunde quam ab Ecclesiis, quas occupabant, Donatistas per Africam expelli jusserat, ut illæ Catholicis restituerentur, ut ex l. ii Cod. Theod., Ne sanct. Baptism. iteret., aperte constat. Hæc vero cum data sit die 17 Novembris anni 377, cumque ordinatio Claudiani ejus publicatione posterior sit, jam vides, neque hanc Romani concilii epistolam, neque Gratiani rescriptum, de quo proxime agendum erit, anno 378, ut plerique falso putant, datum videri posse. Neque enim Claudianus ordinari potuit, statim ac lexilla proposita fuit; nec confestim Roman venit: rursus non statim ac Romam venit deprehensus est: tum postea ad imperatorem scribi debuit, ac rescripta expectari oportuit, quibus expelli juberetur, eaque postremo cum venissent, nec ille cessit tamen; sed iudiciis, rescriptis ac vinculis, quibus sæpe constrictus fuerit, neglectis et contemptis, contumax resederat, antequam hæc eadem epistola scriberetur, ac residebat adhuc: quibus omnibus transigendis profecto si spatium datus, biennium vix nimium videri poterit. Non ego diffiteor,

(b) Lib. ii, num. 4.

(c) Lib. ii et iv, Ne Sanct. Baptism. iter.

(d) De unic. Bapt. cap. 16

quin hæc lex, quæ Flaviano Africæ vicario Inscrībitur, aliam memoret ad *Nitentium*, quæ dudum præterea data scribitur. At ea, quæ ad *Nitentium* data fuerat, si bene advertatur, agit dumtaxat de fundis ac domibus, in quibus hæretici vetitos conventus agerent, publicandis; de pellendis vero Donatistis ab Ecclesiis, quas occupaverant, nihil habet omnino. Quia vero solemne erat, ut hæretici, qui ab Ecclesiis sacrisque locis ejiciebantur, profanas synaxes agerent ubi possent, ut ex pluribus Theodosiani Codicis legibus (a), aliisque scriptoribus constat, Gratianus ut Donatistas ipsos, non secus ac alios hæreticos eo commodo arceret, ejus, quam alias ad *Nitentium* præscripserat, legis exemplo usus est, magnasque domos et fundos, in quibus sacrilegos illos ab Ecclesiis eodem tempore pulsos grassari occulto furore contingeret, publicari jussit. Sed jam revertimur ad hujus concilii epistolam.

His igitur Ecclesiæ ac religionis incommodis, quorum in Ursinianos culpam vertunt, Gratiano denunciatis, eum præterea monent in hæc verba: *Sic denique factio profecit Ursini, ut Isaac Judæo subornato, sancti fratris nostri Damasi peteretur caput, sanguis innocentium funderetur, componerentur doli, quibus divino plane instinctu, providentia vestræ pietatis occurrit, spoliaretur prope Ecclesia omnibus ministeriis, ea fraude videlicet, ut dum causam dicit, qui iudex in omnes fuerat constitutus, nemo esset, qui de lapsis vel certe de factiosis posset episcopatus invasoribus judicare.* Hinc nonnulli scriptores putant, atque hæc ita intelligunt, ut velint Damasum, tum accusatum recenter ab Isaaco, tum ab imperatoribus paulo antea absolutum. Quærent etiam quo de crimine sanctissimus hic Pontifex postulatus tunc fuerit, ac levissimis conjecturis permoti, illum de adulterio falso accusatum aiunt. Ego vero existimo non agi hoc loco de recenti aliqua contra Damasum rursus excogitata propositaque accusatione, sed antiquas illas, quas etiam Rufinus indicat, calumnias dumtaxat, atque insidias memorari, eo scilicet consilio, ut Gratianus iis perpensis, quæ Ursiniana factio in primis illis contentionis æstibus ausa fuerat, videret, quam necessario ab iis sibi etiam cavendum esset imposterum; nam si Ursiniani contra Damasum fraudes composuerant, ut illo inter reos delato, nemo esset, qui de factiosis episcopatus invasoribus judicare posset, necessario sequitur agi hic de re prave meditata, antequam *factiosi episcopatus invasores*, Ursinus scilicet, ejusque socii damnarentur collecta synodo; quod anno 369 ac deinceps etiam factum diximus; atque ideo conficitur hæc omnia iterum Gratiano eum in finem referri, ne se ab iis decipi pateretur, ac ut ad ea quæ postulabantur in his litteris, veluti futuris eorum dolis destruendis ac-

A commodata, facilis concedenda permoveretur.

Quæ vero pro eorum temporum ratione Romani hujus concilii Patres a Gratiano petunt, duo sunt potissimum: 1° *ut quicumque Damasi, ejusque synodi judicio, fuerit condemnatus, atque injuste voluerit Ecclesiam retinere, vel vocatus sacerdotali judicio non adesse, a præfectis prætorio Italiæ, vel vicario Romam evocaretur: in longinquis vero partibus ad metropolitani examen per locorum judices deducere-tur; sed si metropolitanus ipse, aut damnatus jam, aut contumax esset. Romam contendere, aut ad eos, quos Romanus episcopus judices daret, auctoritate publica juberetur.* Id enim si fieret, necessario consequeretur, *ut qui depositi essent, ab ejus civitatis finibus segregarentur, in qua gesserant sacerdotium, ne rursus usurpare possent, quod jure sublatum fuerat.* Alterum quod petunt, illud est, ne Damasus publicis judiciis subjectus esset, sed si quæ emergere-tent causæ, in synodo episcoporum, cui sese ipse sponte subjiceret, deinceps proponerentur: Iniquum enim videbatur, Romanum episcopum, qui omnes prærogativa apostolicæ sedis excellit, eo jure privari, quo cæteri episcopi gaudebant (b). Primum si Gratianus præciperet, futurum erat ut plurimum auctoritatis, et splendoris eidem Romano pontifici arce-deret, ac Parmensis, et Puteolani episcopi, hisque similibus, qui deponi deinceps poterant, audaciæ ac temeritati obviabatur. Alterum vero si concederet, futuris Ursinianorum ac factiosorum hominum calumniis atque insidiis obstruebat osium. Nec vero esse sicut, cur Gratianus suspicari possit, hoc peti pro Damaso dolo aliquo malo, atque eum in finem, ut illum sæcularium judiciorum severitati subtrahant. Nam cum id peterent *post latam pro illo sententiam, ac postquam ejus innocentiam et integritas Valentiniani patris judicio comprobata jam, et prædicata fuerat, atque ideo non lateret Gratianum ipsum, quæ a perspectæ sanctitatis viro expectari deinceps possent, videri ille non poterat ad sacerdotes perfugere, ut publica judicia declinaret, sed ut collati episcopis omnibus beneficii ipse etiam particeps es-set: ac præterea, ut caveretur deinceps, ne quis iterum calumniator existens, dum virum innocentia satis munitum sua frustra impetit apud sæculares iudices illud, obtineat dumtaxat, ut tormentis, et vexationibus sacrorum ministrorum, religioni injuriam inferat, ut alias factum fuerat, Damaso ipso cæteroquin ob integritatem suam innocuo et incolumi.* Cæterum ne reliquum huic suspicioni locum faciant, ac ut probent, Damasum, quem virum sanctum appelliant, aliquid potius de suo jure cedere, quam sibi arrogare velle, Gratianum postremo rogant, ut ejus causas, si noluerit ab episcoporum synodo cognosci, ipse ad se trahat, et ad suum consistorium, cui spondent eum, Silvestri exemplo, adfaturum. Illud

(a) Vid. lib. III. IV et V, de Hær.

(b) Hoc eodem Valentiniani Senioris rescripto Ambrosius iterum usus est scribens ad Valentinia-

num filium in causa de non tradendis basilicis epist. 24; quem locum vide, ac cum hoc, si placet, conferas.

dumtaxat eo casu petunt, ut negotium prius ipse **A** *examinet*, an honestum scilicet, an justum, an verosimile sit, *interroganda* deinde *distinguat*, edat scilicet, et distincte perscribat puncta quæ sub inquisitione cadent (*a*), inquisitionem ipsam iudici committat, sed *arbitrium sententiæ sibi reservet*. Quod hinc sperant fore, illud est, ut *nulli perditio, vel infami, aut accusandi summi sacerdotis*, aut in eum testificandi *facultas* deinceps, *pateat illicita*, siquidem huic hominum generi difficilius ad principem, et periculi plenior esse solet accessus, quam ad ordinarios iudices. Hoc enim ad eorum temporum infelicitatem accesserat, ut calumniosi episcoporum accusatores impune haberentur, quos ideo ut furiosæ huic licentiæ Constantius subtraheret, apud alios episcopos iterum explorari iusserat, edita l. xii C. Theod. de Episc. **B**

Quæri hoc loco posset, quænam sit lex illa, quam concilii Patres memorant in his epistolæ verbis: *Certe prius examinet causam vestra clementia, etsi emerit quæstio, interroganda distinguat, ut quemadmodum dudum estis censere dignati, factorum a iudice ratio quæretur, non arbitrium sententiæ vindicetur*. Neque enim dubitari potest, quin legem aliquam respiciant, rei quæ tunc ab iis tractabatur accommodatam; sane dicitur inveniuntur in Cod. Theodosiano ab hac re minime alienæ. Altera Valentiniani Patris ad Prætextatum P. U. data anno 367, altera Gratiani ad Senatum, lecta Valente v et Valentiniano coss., anno scilicet 376. Prima jubet, ut cum senatores vocantur in crimen, ac pœna aliqua gravior infligenda iis fuerit, imperatoris arbitrium **C** præmissa relatione exploretur Cod. Th. l. x de Pœn.; secunda vero statuit, ut ordinarii iudices intendendi examinis et cognoscendi criminales senatorum causas potestatem habeant, sed nihil de animadversione decernant, et integro personæ statu, aut ad imperatorem referant, aut *ad inclytas potestates*, Urbi scilicet et prætorio præfectos, Cod. Theod. l. xiii de Accus. Hanc itaque putarem respicere verba illa, quæ retuli, potius quam alteram; Valentinianus enim pater ordinariis iudicibus, ne hanc quidem simplicem cognitionem permiserat, ut constat ex l. ii Cod. Theod. de Exhib. reis. Quamobrem scriptam oportuit epistolam hanc anno minimum 380. Si enim, ut alii censent, anno 378 hæc scripta credatur, lex illa, quæ biennio nondum **D** elapso publicata recens potius esse videbatur, nulla prorsus ratione, ab episcopis illis *dudum lata* dici poterat.

II. At enim cui bono Romanum hoc concilium veteres illas calumnias et insidias Gratiano commemoratas voluit? Optimo sane sapientique consilio. Ursinus enim ac Valens Petavionensis, per ea tempora in sceleris societatem Mediolani convenerant, ac occulta agitabant consilia, quibus Ecclesiæ pax turbaretur, quod aperte constat ex litteris Aquileiense concilii ad eundem Gratianum anno insequenti scrip-

tis. Romani itaque concilii Patres, ac Ambrosius potissimum, cujus sub oculis res agebantur, cum timerent ne qua rursus ex pessima illa conspiratione, injuria Damaso, aut ecclesiasticæ tranquillitati detrimentum accederet, imperatorem monendum censuerunt de antiquis illis factionis Ursinianæ fraudibus, ut Damasum eo pacto ex insidiis, quas eidem forsitan ii parabant, subtraherent. Hæc ipsa enim de causa, atque ut idem Ambrosius ait, *non solum futura præcavens, sed præterita, quæ Ursini temeritate gesta fuerant, perhorrescens*, Aquileiense concilium Gratianum ipsum rogandum iterum censuit, ne quid sibi e turbido illo et irrequieto capite obrepi pateretur. Quæ profecto cum ita sint, tum liquet eandem in Romano hoc, ac in Aquileiensi concilio **B** rotam versatam esse, tum perspicua est ratio, cur Romanum hoc concilium, ejusque ad Gratianum litteras ad hunc annum retulerim. Valens enim pseudoepiscopus Petavionensis, quocum Ursinus ad turbandam Ecclesiæ pacem fœdus iniverat, Mediolanum accedere vix potuit ante annum 379, siquidem Gothis, qui post Valentis cladem in Illyricum, atque ad ipsa Italiæ ostia proruperant, sese junxerat, ac patriam suam prodiderat, inclinato jam anno 378. Hinc vero manifestum est, hoc idem concilium, si eam sceleratorum hominum societatem, cum scriberet, præ oculis habuit, vix alio quam hoc tempore congregatum existimari posse: deinde vero colligo, cum viris gravissimis Sirmondo, atque Harduino, has ipsas Romani concilii litteras Ambrosio attribuendas esse, quidquid **BB.** editoribus videatur, qui eas ex operum editione eorum cura adornata expunxerunt; tum quia illum ipsum adfuisse huic Synodo probavimus, tum quia idem utriusque epistolæ, Romanæ scilicet et Aquileiense, et stylus est et scopus, ac eadem pene sententiæ. Sirmondi vero et Harduini iudicium præferendum esse præterea liquet ex Henrico Clerico, qui in mss. codicum monasterii Padolivonensis catalogo sæculo xi confecto eam Ambrosio attribuit (*b*), quamquam deinde decipiat, cum ex Aquileiensi concilio scriptam asserit: cum ab hoc Romano exarata potius fuisse probet altera ejusdem Aquileiense concilii ad Gratianum epistola, quam modo indicavi: neque enim, una eademque de causa, ab una eademque synodo ad unum, eundemque imperatorem geminas uno tempore litteras scriptas esse crediderim.

III. Nunc redeo ad eos qui Damasum de adulterio delatum putant, quod Gratianus *turpissimis* illum *calumniis* impetum dicat in rescripto ad Aquilinum vicarium. Ac si cujuscumque generis calumniæ perpetuo turpissimæ per se ipsæ non sint, ac legum infamia eas non sequatur, non ego tamen contendo, quin huic opinioni pondus aliquod videatur Anastasius addere, in Damaso hæc scribens: *Hic incriminatus de adulterio, et facta synodo purgatus est a 44 episcopis, qui etiam damnarunt Concordium et Callix-*

(a) Vid. l. xxx de App. Cod. Th.

(b) Montfauc. Diar. Ital. p. 93.

sum diaconos accusatores et projecerunt de Ecclesia. At in describendis Liberii, Felicis et Damasi gestis, Anastasius tot erroribus scatet, tantaque rerum confusione laborat, ut nulla prorsus aut exigua illi fides haberi possit, nisi argumenta aliunde suppetant. Saltem concilio illi, quo accusatus, et hoc crimine purgatus dicitur, nullum locum esse posse toto illo biennio, quod ab electione ad celebrem illam synodum anno 369 congregatam intercurrit, quidquid Baluzius asserat, jam vidimus. Ego itaque ne eorum qui sic statuunt opinioni accedam, duplici potissimum ratione adducor, silentio nempe Marcellini et Faustini, ac litteris ipsis Romani hujus concilii. Nam quod ad primum attinet, an vero hi presbyteri, qui livore atque odio perciti, omnes in Damasum aliosque illi similes sanctitate episcopos calumnias evomunt, qui eum præterea matronarum auriscalpium dictum fuisse scribunt, turpissimum hoc crimen silentio præterissent, si ejus nedum suspectus, verum etiam reus apud Judices traductus fuerat?

In litteris vero Romani concilii non aliud Damaso crimen ex parte accusatorum affligitur, quam publicas leges ipsum violasse, ut ex his earum verbis constat: *Nam quod ad publicas leges pertinet, quæ potest esse vita munitior, quam vestra prudentia, qua innititur, judicata?* si vero nullus præter necessarios, proximosque accusare adulteros poterat (a), tum nulla est ratio, cur Isacco judæo, nulliusque nominis ac conditionis homini, hoc licuisse putemus, tum præterea aliud fuisse crimen oportet, quo Damaso in leges publicas peccasseINGERETUR, ut ab eo verbo accusari posset; aliud vero nullum ego video, quam *de vi publica*, ob dejectos pridem a Liberiano, et S. Agnetis basilica Ursinianos paratasque ea occasione cædes, ut dixi: cui quidem delicto cum pœna capitis statuta foret, ideo præsules congregati scribunt, ab Isacco factione Ursini subornato, eos instructos dolos, olim scilicet, quibus sancti fratris Damasi peteretur caput. Hinc vero factum puto, ut Schismatici contra Symmachum, neque Damasi, neque Sixti III exemplo uterentur, ut eum pontificem synodo adesse egerent, quamquam de simili accusatione, eodemque de crimine scilicet adulterii ageretur, atque alia in cum finem exempla allegarent; neque enim credibile est res tantas, publice actas, ac quæ hominum memoriam vix excesserant, Symmachi ejusdem adversarios latere potuisse.

Hæc autem cum ita sint, quisque facile diducere poterit, quanta se prodant in Janponio oscitantia, seu potius inscitia, cum scribit *rogatum ab Italiae episcopis Gratianum, ut Damasi, quem ipsi accusaverant, causas ipse cognosceret.* Sed eo, quem cum magistro suo Dupinio egregie castigatum dedit P. Joannes Antonius Blancus (b) nunc omisso, ad anonymum, qui anceps est, an sanctissimum illum pontificem ab hoc turpi crimine inissum faciat, an vero damnet,

(a) Cod. Theod. l. II, ad l. Jul. de Adult., ibiq. Gothofr.

A oratio iterum convertenda est. Si enim hunc audis, cum synodus illa Damasum absolverit, Christianæ charitatis officium est, ut illum falso accusatum credas: at quia vix credibile, esse potuisse adeo perfrictæ frontis homines, qui dicam illam tam grandem Romano episcopo impingere ausi sint, et in judicium vocare innocentem, ac præterea cum nullum de calumniatoribus illis capitale supplicium sumptum fuisse constet, res adhuc in ancipiti posita est, tibi-que, anonymo iudice, quam malueris, sententiam eligere fas erit. Pape, quam doctus es, quam sapiens theologus, cum hæc pronuntias! Aliam porro sententiam ab Apostolo I Cor. XIII, didiceram ego: at tu mihi potiori loco deinceps eris, tuoque periculo credam, cum de honesta proximi fama agitur, magis valere posse, obscurorum aliquot, viliumque ac nullius pretii hominum audaciam, quam diligentium plurimorum gravisimorum, ac sanctissimorum virorum iudicio confirmatam sententiam. Vereor tamen ne cum hæc scribis lectorem tuum fallere velis. Siquidem tu minime ignoras, unam illam, quam pro tua opinione comprobanda, rationem affers, falsissimam esse, ac minime licere Ecclesiæ, calumniatores suos in sæculari foro ad pœnam persequi, ac sacerdotum religionem, ut aiunt hujus concilii Patres, tormenta abhorrere. Cæterum hæc ego te sollicitudine liberum deinceps esse jubeo. Siquidem nullam esse synodum assero, in qua Damaso de hoc crimine aut accusatus aut innocens pronuntiatum fuerit, nulloque aut gravi auctore, aut solida aliqua conjectura niti, qui secus censent. *Je ne sais, ait ille (c), ce qu'il faut croire de l'accusation d'adultère intentée au pape Damase. Avait-il donné lieu à cet affreux scandale? Ou n'était-ce qu'une malice de quelque partisan d'Ursin? je pense qu'on ne saurait sans témérité prononcer sur ce fait, quoique S. Jérôme ait dit de ce pape qu'il fit profession d'une continence parfaite, et qu'il la garda inviolablement jusqu'à la mort. La charité nous oblige à croire que le synode qui justifie Damase de cette accusation atroce, agit avec équité et ne fit que lui rendre justice; mais se persuadera-t-on aisément qu'il se soit trouvé des gens assez effrontés pour calomnier un pape avec tant d'insolence? Et leur imposture étant avérée, comme on le suppose, pourquoi ne furent-ils pas livrés au bras séculier pour être punis selon toute la rigueur des lois romaines contre les calomnieurs publics? Je borne ici mes réflexions: il est fâcheux de faire sentir qu'on est assez fondé à juger mal de la vertu d'un prélat, dont l'Eglise honore la mémoire.*

CAPUT XVII.

I. Damaso irritam pronuntiat ordinationem Mazimi Cynici, scriptis litteris ad Acholium Thessalonicensem, quæ expenduntur et illustrantur. II. De vicariatu Thessalonicensi. III. An Damaso mutata

(b) Tom. IV, lib. II, cap. 3, § 7.

(c) In Damas. Vit., p. 135.

deinde sententia, ejusdem Cynici ordinationem cum Italico quodam concilio defenderit?

I. Cum S. Gregorius Nazianzenus, quem anno elapso saltem inueniente Constantinopolim accessisse diximus, eam Ecclesiam pro episcopo administraret magno religionis bono, parum absuit quin Ecclesia ipsa atque Urbe exturbaretur frande Maximi Cynici. Res cum ipsis etiam cognita sit, qui ecclesiasticas historias summis tantum labijs degustarunt, ea ego dumtaxat eligam, quæ ad Damasum pertinent. Is itaque ambitiosam atque illegitimam Cynici ordinationem irritam denunciavit, data hoc anno ad Acholium Thessalonicensem, Euridicum, Severum, Uranium, Philippum et Joannem gravissima atque elegantissima illa epistola, quam inter multas, quas Damasus in hac causa Nicolaus I scripsisse memorat, et tenebris erutam Holstenius, vir apprime doctus et singularis iudicii, primus edidit in Romana collectione, ac Constantius deinde inter Damasi epistolas octavo loco recensuit, ego vero quarto. Quarum Ecclesiarum episcopi fuerint, cæteri illi, quibus epistola inscripta est, nullus prodit. Ad Thessalonicensem tamen metropolim pertinuisse oportet, siquidem Ambrosius (a) Severum et Philippum, eos ipsos scilicet quibus illa inscribitur, *Thessalonicenses sacerdotes*, ad eam nempe metropolim pertinentes, vocat, ab hac Damasi epistola triennio nondum transacto.

Causæ cur Damasus eam ordinationem in irritum miserit, plures sunt: 1° quod ab extraneis confecta fuerat, ab episcopis scilicet ad eam Ecclesiam et provinciam nihil attinentibus: hinc concilium, quod anno sequenti in ea urbe congregatum est, cavendum censuit, can. 2, ne episcopi ex una diocesi ad aliam transirent ad ordinationes faciendas, aut ad alia negotia, jussitque ut ea quæ suæ essent diocesis curarent dumtaxat; 2° quia ea ordinatio nocturno tempore ac clandestine in Ecclesia incepta, intra profanas deinde ædes festinanter continuata, ac consummata fuerat, quæ omnia receptæ ecclesiasticæ disciplinæ adversabantur; 3° quia nulla populi ac cleri postulatio præcesserat: hinc Julius Romanus pontifex, Gregorii, quem in locum Athanasii intruserant, ordinationem Arianis exprobrat quia *externus homo, qui non illic baptizatus, qui compluribus ignotus nec a presbyteris, vel episcopis postulatus*; nec decere ait sic præter jusque fasque, et contra Ecclesiasticum canonem ordinare quemquam (b): cui Athanasius ipse consentit (c); 4° quod alienus esset a Christiana religione habitus ille, quo Maximus utebatur, quemque Damasus. *habitum idolii* merito vocat, siquidem philosophorum hujus sectæ habitus, non secus ac idolorum, uno tantum sine tunica palliolo, barba præterea, ac coma constabat, ut ex Luciano liquet (d). Eum Theodoretus (e) videtur inter sectatores Apollinarii recensere. At cum nullus eorum temporum scriptor, ne Gregorio quidem Nazianzeno excepto, qui illum profecto optime noverat, hanc illi dicam inscripserit, verèor ego ne forte Theodoretus, nomine deceptus, Maximum unum pro alio acceperit, illum posteriorem scilicet, qui post Ephesinum concilium, atque initam cum Cyrillo concordiam habitu monachi indutus, et *Apollinarii errore fervens*, a Joanne Antiocheno missus per Orientem dicitur cum *imperialibus litteris*, et *præceptis præfectoriis*, ut *hæresis languorem* disseminaret, atque anathema ferret adversus eos, qui Apollinarii deliramenta ejusque hæresis venena detexerant (f).

II. Episcopos illos ordinatores, quos Damasus ab *Egypto venientes* ait, a Petro Alexandrino Constantinopolim missos, ut Maximum ejus civitatis episcopum constituerent, Gregorius ipse testis est, cui tamen Alexandrinus ille præsul suasor antea atque auctor fuerat, ut Ecclesiam illam pro episcopo administrandam assumeret. Hinc mihi verosimilis eorum opinio fit, qui putant, Maximum hunc, illum ipsum esse, quem Athanasius et Basilius scriptis ad eum litteris impense laudant, quem propterea nihil mirum est, si Petrus Athanasii successor, vacanti Constantinopolitanæ Ecclesiæ, qui præficeretur idoneum censuit. Nunc vero si quis eam Damasi epistolam cum iis conferat, quæ Nazianzenus ait in Carmina de vita sua, aperte reprehendit Romanum illum pontificem nihil lauisse eorum, quæ cum hæc fabula ageretur, contigisse alter commemorat; adeoque alterum alteri similem mirabitur, ut verba ipsa, ac sententias alter ab altero accepisse videantur. Hinc colligitur, quæ in iis inquirendis ac referendis Acholij fides, et diligentia fuerit, siquidem hæc Damasus ab illo se didicisse profitetur. Cum autem idem pontifex esset eodem tempore jam certior factus, Maximi conatus a Theodosio imperatore, ad quem Thessalonicæ tunc agentem confugium ceperat, in irritum missos, ac quod male ceptum ab eo fuerat, *auctoritate publica* jam destructum, hinc discimus, has ejus ad Acholium, cæterosque episcopos, hoc anno, quem Theodosius fere integrum in ea urbe transegit, scriptas esse oportere, quamquam haud facile sit præcisum tempus statuere. Rerum tamen gestarum series exigit ut eas Septembri aut Octobri mense datas conjiciamus; siquidem scriptæ sunt, postquam Theodosius Maximum rejecerat, ac concilium pro episcopi Constantinopolitani electione jam indixerat. Quidquid horum sit, quod pro certo videtur asserti posse illud est, scriptas illas fuisse postquam Damasus in Romana synodo Antiochenam concordiam confirmaverat, plenamque Meletio, atque ejus omnibus communicatoribus communionem concesserat. Ait enim optare se ut, cum brevi tuturum esset Constantinopoli concilium pro ejus urbis eligendo epi-

(a) Epist. 15, apud BB.

(b) Jul. epist. 1, num. 14.

(c) Epist. encycl. ad ep., num. 2.

(d) Vid. not.

(e) Hist. lib. 7, cap. 8.

(f) Vid. Synod. adv. Trag. Iren., cap. 195.

scopo, dent operam, ut is assumatur, qui nullam habeat reprehensionem, ut Deo propitio cum integra pax catholicorum omnium sacerdotum fuerit confirmata, nullæ deinceps dissensiones in Ecclesia oriantur, ut præstante Deo, quod jamdudum optavimus, cum catholicis sacerdotibus, possit pax perpetua permanere : quod in familiari etiam ad Acholium epistola repetit. Verebatur itaque ne quid in ea electione fieret, quod partam jam confirmatamque illam pacem iterum perturbare posset. Atque hinc colligo, sublatum jam cum scriberet, diuturnum illud inter Occidentales et Orientales dissidium.

Sunt qui ex allatis hujus epistolæ verbis faciunt Acholium Damasi nomine adfuisse Constantinopolitano concilio, ejusque vices egisse. At hæc opinio communi eruditorum calculo, ac gravissimis præterea rationibus, quæ apud Baluzium, Pagium, Lupum, Tillemontium, aliosque legi possunt, rejecta est. Baluzius tamen in alium errorem lapsus est, cum existimavit ex eodem loco colligi, Acholium ipsum ejusque tractus episcopos Damaso scripsisse, postquam ad eam synodum evocati fuerant (a), siquidem Gregorius Nazianzenus aperte asserit, Macedones episcopos aut ex improvise accitos a Theodosio, aut ex improvise venisse post Meletii obitum, sero scilicet, ac diu postquam Damasus de indicto concilio monitus ab iis fuerat : cum itaque idem Damasus Acholio scribit, ut det operam quemadmodum catholicus episcopus in urbe regia constitutur, id vult dumtaxat, ut hoc agat officiis suis ac consiliis apud imperatorem ab eo baptizatum, ac Thessalonicæ tunc agentem : nam qua ratione petere potuisset ab Acholio Occidentali Ecclesiæ accensito, ut eam rem præsens curaret in synodo illa, cui soli Orientis episcopi interesse debuerant (b)? Cum vero Thessalonicensis præsul pro singulari sua sanctitate ac religione hoc negotium sæpius ac diligenter egisset apud imperatorem ipsum, quousque in ea urbe mansit, illudque eidem Constantinopolim sub ejus anni exitum profecturo sedulo commendasset, hinc ego factum fuisse puto, ut Theodosius, ejus rei memor, Acholium ipsum ac qui ab eo pendebant Macedones episcopos tam sero ad conciliium acciverit, inopinato præterea, ac eo ipso tempore, quo Gregorius ob decretam Flaviani ordinationem, ortaque ob eam causam gravissimas contentiones in proximo erat ut sese episcopatu abdicaret (c), ut ii nempe componendis rebus, ac sanciendo fœderi adlaborarent ; sin minus, curarent quod Damasus pridem in mandatis dederat, ne qua illi, qui eligeretur, nota iniuri posset.

Censet iterum Baluzius, quem Pagius exscribit (d), Damasum non favisse Gregorio, ut Baronius scripsit; quin potius illum, eorum consilium damnasse ait, qui ejusdem Gregorii translationem peregerant, at-

que ad id probandum his utitur epistolæ verbis : *Illud præterea commoneo sanctitatem vestram, patiamini aliquem contra statuta majorum nostrorum de civitate alia ad aliam transduci, et deserere plebem commissam, et ad alium populum per ambitionem transire, etc.* Alii vero Meletium hoc loco notatum putant. Ego tamen neque hunc, neque illum perstrictum existimo, sed Romanum pontificem sacrorum canonum observantiam promovere voluisse censeo, quos apud Orientales tum in electionibus, tum frequentibus migrationibus violatos fuisse non ignorabat, ut ex Socrate discimus, ac ex Nazianzeno ipso, qui hoc vitium iis exprobat in carmine adversus Episcopos (e). Quod saltem ad eundem Gregorium attinet, certum manifestumque est non potuisse ejus hoc loco translationem perstringi, siquidem ea epistola scripta est diu ante quam illa decreto episcoporum Constantinopoli congregatorum fieret, ac proinde Baronium, cum Damasum Gregorio favisse censuit, a vero aberrasse haud liquet. Me tamen non latet, Macedones, Ægyptiosque episcopos, statim ac Constantinopolim venerant, post decretam scilicet Flaviani ordinationem, Gregorii inthronizationem improbasse, ob violatos in ea re canones. At illud ab iis factum præter Damasi mentem videri poterat; siquidem ille, qui nulli se Ecclesiæ addici passus unquam fuerat, ea lege, ut ipse ait in carmine de vita sua, non tenebatur.

Epistolam hanc Acholio inscriptam reddidisse videtur Rusticus, familiari alia Damasi epistola eidem commendatus ut filius, a se ipso scilicet baptizatus, Erat hic ex silentiariis Gratiani Augusti, quorum officium erat excubias agere ante cubiculum principis, vel cum in consistorio is resideret, vel cum externos, eorumque legatos audiret (f), atque iis principes sæpe utebantur, ut huc illuc pro rerum opportunitate mitterentur, quod huic Thessalonicam forte ad Theodosium tunc misso contigit. Utraque vero hæc epistola tam aperta familiaritatis argumenta continet, ut veterem Damasum inter et Acholium ipsum confirmatamque consuetudinem fuisse ex iis clare pateat : quamobrem cum Ambrosius frequentes illum in Italiam excursus fecisse asserat (g), quin Romam usque, ante hoc tempus accesserit, ut habitis a Damaso antea actis conciliis interesset, atque inde quin huic pontifici probe notus Acholius fuerit, ego minime dubito.

Interim hinc colligi non obscure potest, eundem Acholium diu ante hoc tempus vices gessisse Romani pontificis per Illyricum, siquidem illum sæpe a se monitum Damasus inquit, ne fieret aliquid inconsiderate. Vicariam illam potestatem a Damaso Acholio collatam, Siricius deinde, Anastasius, Innocentius, ac successores Romani pontifices, Anisio, Rufo, ac cæteris Thessalonicensibus episcopis ad Justiniani usque tempora confirmarunt. Ex quibus vir clar. Jo-

(a) De Conc. lib. v, cap. 24, num. 2.

(b) Vide etiam adnotat. ad epist. 4.

(c) Carm. de vita sua ex num. 152.

(d) Ad ann. 379, num. 44 et seqq.

(e) Vers. 800, ex Toll. edit.

(f) Vid. Gothof. ad l. iv, et tit. de Decur. et Silent.

(g) Epist. ad Anisium apud BB.

sepi Cennius merito colligit, eam delegationem veluti personæ attributum, cessavisse moriente pontifice, cujus agebantur vices (a). Hunc Vicariatium minime placuisse Dupinio, ejusque similibus, deprimendo Romanæ Ecclesiæ juri unice intentis, nihil miror. Mirum profecto videri potest, cur Tillemontius qui veritati tantum studuisse videri vult, vicariam illam delegationem rejicere, ac sub invidioso *innovationis* vocabulo traducere sibi licere putaverit. Illic enim vir sane doctissimus, primo loco dubius est, an Damaso vicariam illam præfecturam instituire licuerit, et an hoc ab illo consilium, ex canonum præscripto, an vero potius ex solo retinendæ per Illyricum totum recenter a Gratiano divisum, potestatis studio captum fuerit (b). Rursus alio loco vicariatium illum aperte exagitat, ac veluti contra canones institutum damnat, laudatque Theodosium, quod eum rescripto suo revocaverat (c), ac dictatorie pronuntiat, nullam esse juri congruam rationem, cur Damaso primum per Illyricas provincias vicariatium suum conferre potuerit (d). Verum nondum evictum est, Gratiano deberi Illyrici divisionem, ut ex ea Damaso ad Vicariatium instituendum moveri potuerit: deinde probari oporteret, eumdem vicariatium minime institutum fuisse ante Illyrici divisionem a Gratiano factam, quod Tillemontius nunquam evincet. Fac tamen Damaso Acholio commisisse vices suas, ut Illyricum totum, tunc divisum, sub se ac patriarchatu suo retineret: quid, rogo, peccavit in canones? Quid Basilius Cappadociam integram contra Anthimum Thianensem sibi asserens tanta contentione, veteri consuetudini, ut Nazianzenus ait (e), ac huic, quæ a Patribus facta fuerat divisioni inhærens? Cæterum apostolici vicariatus origo, natura, et causa alia est, quam quæ Tillemontio visa fuit, siquidem ea petenda est, ut Bacchinius ait, in dissertatione de ecclesiasticæ hierarchiæ originibus, ab eo jure, quo Romanus episcopus velut unicus metropolitanus Occidentem totum sub se habuit, atque ecclesiastica negotia per se cum poterat in vicinis provinciis, in longe vero a se dissitis, per certos, quibus demandandum censuit, episcopos administrabat, ut factum etiam per episcopum Alexandrinum in toto suo patriarchatu ex Synesii epistolis discimus; quæ est causa, cur Nicæna synodus celebrem illam inter eos comparisonem instituerit can. 6. D. Quam viri doctissimi sententiam confirmare videtur Innocentius I, in epistola ad Alexandrum Antiochenum, qua eum monet, ut episcopos longe a se positos per datas a se litteras ordinari jubeat (f); ac Leo Magnus cum Anastasio Thessalonicensi profitetur vices suas delegasse se, ut curam, quam universis Ecclesiis principaliter ex divina institutione debemus, adjuvares, et longinquis a nobis provinciis

A *præsentiam quodammodo nostræ visitationis impenderes* (g). Hoc autem apostolicæ sedis in Illyricum utrumque jus, quod Tillemontius verbis a subreptitio Theodosii rescripto mutuo acceptis, *innovationem* vocat, Theodosius Magnus, Gregorius Nazianzenus, Basilius, ac Constantinopolitani concilii Patres facto probarunt, ac rationi consonum judicarunt, illudque Bonifacius I, Honorius deinde Imperator, ac Theodosius ipse, veritate cognita, alia prorsus justaque voce laudant, ac *dudum a Patribus constitutum, perpetuo servatum, tot sæculorum reverentia confirmatum, asserunt, ac sub illis etiam principibus obtinuisse dicunt, quos nulla nostræ religionis cura constrinxit* (h). Hæc obiter dicta sufficiant, cum nihil non sit animus jus hoc apostolicæ sedis a viris doctis egregie vindicatum asserere, sed Damasi gestis lucem afferre.

III. Ut itaque unde discessit revertatur oratio, postremo quæri posset, cum Damaso Maximi Cynici ordinationem rejecerit, qui fieri potuerit ut Italicum concilium eam deinde tueri ac probare videatur in literis ad Theodosium scriptis, atque a Sirmundo editis in appendice Codicis Theodosiani. Ego quid sentiam exponam part'culari diatriba, qua utramque illam epistolam discutiam, ne interea lectorem plus æquo detineam.

CAPUT XVIII.

381, DAMASI 16, FL. SYAGRIO ET FL. EUCHERIO COSS.

I. *Agitur de Constantinopolitano concilio in iis quæ ad Damasum attinent, ac defensor Gallicanarum propositionum rejicitur*. II. *Quæritur quid sit Occidentalium tonus can. 5 memoratus, ob quem sectatores Paulini Antiocheni ad communionem suscepti sunt, idem canon Meletio auctore conditus, et promulgatus, ejusque occasione dicta a Gregorio Nazianzeno oratio 13, quæ explicatur, ut etiam 14*. III. *Aliqua de 3 seu 4 canone, quo Maximi Cynici ordinatio rejecta est*. IV. *De Flaviani Antiocheni ordinatione, atque iis, quæ tunc gesta et tractata sunt*.

I. Hic annus ac sequens plures ac gravissimas res secum adducit, quibus illustrandis pro ingenii modulo immorabimur. Initium vero faciam a Constantinopolitano concilio, quod anno ipso pene ineunte cœptum, die 9 Julii finem habuit.

Disputatum est, an illud auctore Damaso convocatum sit, aliis asserentibus, negantibus aliis: an præterea Acholius ejusdem pontificis vices in eo egerit. Quod itaque ad primum attinet, qui illud Theodosii jussu, Damasi accedente etiam auctoritate et consensu convocatum ac congregatum scribunt, vim errare dixeris. Nam cum Romanus pontifex tempestive monitus, convocatiōni, quod facere jure poterat (i), minime intercesserit, auctor videri ac

(a) Antiq. E. H., disp. 3, cap. 2.

(b) De Damas. art. 13.

(c) Cod. Theod. leg. 45, lib. XVI, tit. 2.

(d) De Bonif. art. 9, tom. XII.

(e) In laud. Bas. orat. 20.

(f) Apud Const. epist. 24.

(g) Epist. 12, Juxt. Lugd. impress.

(h) Apud Constant., in epist. Bonif. 7, 8, 9, 10.

(i) Soer., lib. II, cap. 17; Sozom., lib. III, cap. 10; Bar. ann. 351, num. 20.

dici potuit, ut illud congregaretur; quæ profecto est ratio, cur sexta synodus, Theodosio ac Damaso ejusdem concilii convocacionem tribuat (a), at nullus omnino Damasi ejusdem legatus affuit, errantque si qui sunt, qui Acholium dignitate illa ab eo ornatum censent, cum Thessalonicensis episcopus sub ipsius concilii finem, atque ut electioni Constantinopolitani episcopi post Gregorii dimissionem faciendæ adesset, advocatus fuerit, ut alio loco dixi.

Jam vero, quod ad ejusdem concilii Acta pertinet, illa jam Photii ætate perierant: aliquot itaque dumtaxat supersunt canones, quorum alii ad fidem, alii ad disciplinam spectant. Ad fidem pertinet primus canon, quo cum aliis hæreticis Pneumatomachi, atque Apollinaristæ damnati sunt. At eos ipsos Damaso jam antea damnaverat, ejusque decreta, tum Occidentales omnes episcopi, tum Orientales, si paucos Macedonianos excipias, complexi fuerant. Si quis hac de re dubitat, adeat virum doctissimum P. Orsi, qui Ecclesias omnes percurrens rem in aperta luce collocat (b). Frustra itaque Bossuetius hoc canone abutitur, ut probet, in fidei controversiis finiendis ad sedis apostolicæ auctoritatem, aliarum quoque consensum Ecclesiarum accedere debere, eumque propterea in finem, Constantinopolitanum hoc concilium congregatum fuisse, ut eo scilicet canone de consensione hac et unitate constare posset (c). An vero episcoporum aliquot hæreticorum contumacia efficere potuit, ut generali concilio opus esset, pro dogmate, quod apostolicæ sedis iudicio definitum atque Ecclesiæ totius obsequio comprobatum fuerat, iterum stabiliendo? Id vero, neque pseudo-Bossuetius, neque aliquis ex doctissimo, religiosissimoque Gallicanorum præsulum corpore unquam dixerit; nam quo alio telo Janseniani hæretici generale concilium frustra, doloque malo inclamantes, nuper ab iis disjecti sunt et prostrati? An vero aliam Gregorio utrique, Meletio, Amphilochio, cæterisque illis Constantinopolitani concilii Patribus, aliam Gallicanis episcopis mentem fuisse dixerit scriptor ille?

Certum itaque, ratumque sit, episcopos illos non potuisse congregare sese, neque canonem illum condidisse eo potissimum consilio, ut de consensione et unitate constaret, de qua nullus erat dubitandi locus. Quin vero si Socratem et Sozomenum attente legimus, aperto colligimus a Constantinopolitanis Patribus damnatos Semiarianos et Pneumatomachos ob eam potissimum causam fuisse, quod a fide Patrum, ut Basilius ait (d), Romæ accepta discesserunt. Ut enim Socrates et Sozomenus scribunt (e), antequam canon ille pronuntiaretur, quo Semiariani, seu Macedoniani proscripti sunt, *Imperator cum episcopis partis ipsius omni ope adnitebantur, ut Eleusium, et qui cum illo erant, ad partes suas traderent, revocata illis in memoriam legatione, quam olim ad Libe-*

rium Romanorum episcopum miserant per Eustathium, nec recte eos facere, qui cum consentientem fidei doctrinam semel agnoverint, iterum nunc ea, quæ ab ipsis decreta sunt, subvertere conentur. Unde enim Constantinopoli congregati episcopi doctrinam illam fidei consonam esse cognoverant, quam ex antea apostolicæ sedis sub Liberio definitione, et iudicio, cui Macedoniani ipsi sese submiserant? Illa itaque eorundem episcoporum sententia, pro alienis a fide censebantur ante ipsum concilium, fidesque a Liberio proposita, irreformabilis, atque irtractabilis dogmatis, eorum iudicio vim assumpserat. Eritne igitur qui putet illos in synodum congregasse sese, ut definitionibus illis assensu suo robur conferrent, et auctoritatem? At, inquit scriptor ille quisquis sit, *Constantinopolitani Patres, relatis iis, quæque circa fidem, quæque circa disciplinam a se decreta essent, id tantum postulant, ut Damaso, et qui cum ipso erant, episcopi, secum collætentur, atque ita futurum aiunt, ut cum verbum Dei communi consensu stabilitum, et Christiana inter nos charitas confirmata fuerit, designamus id dicere, quod ab Apostolis condemnatum est, Ego quidem sum Apollo, ego autem Cephæ. Videt eruditus lector, ut in communi consensu verbi interpretationem ac fidei stabilitatem collocent.* Hæc litteræ non ad Constantinopolitanum primum concilium pertinent, sed ad alterum quemdam conventum sequentis ab hoc anni, ad quem earum discussionem rejicimus. Verum non id quærimus, an Constantinopolitani Patres apostolicæ sedis definitionibus consenserint, ut facere tenebantur, sed an dissentire potuerint. Id vero est, quod sibi minime concessum putant, ut ex Socrate et Sozomeno audivimus. Quamobrem ex hoc loco, detortisque a recto sensu verbis nullum sententiæ suæ præsidium capere idem scriptor potest.

II. Cæterum, quæ fuerit Constantinopolitani concilii erga primam sedem observantia, et obsequium, ex quinto ejus canone non obscure colligitur. Ait itaque canon: *De tomo Occidentalis etiam eos suscipimus qui unam, Antiochiæ, Patris, et Filii, et Spiritus sancti divinitatem confitentur.* Quæritur inter eruditos quid intellexerint concilii Patres *sub Occidentalium tomo*; variasque in sententias itum est, quæ apud de Marca, Valesium, Lupum, Tillemontium, Caveum, atque alios legi possunt. Ego tamen ad veritatem accedere puto Baronii (f) opinionem, qui sub his verbis indicari censet *regulam seu confessionem fidei* a Damaso Romanæque synodo expositam, de qua superiori anno egimus. Antiochenos enim Catholicos duplicis generis fuisse constat: alios, qui unam divinitatem, ac tres hypostases, alios vero qui, hypostascon voce repudiata, divinitatem unam ac tres personas profitebantur; atque illi Meletium, hi vero Paulinum episcopum sequebantur. Ad primi generis Antiochenos quod attinet, nulla apud episcopos Con-

(a) Act. 18 prosphon. ad imp.

(b) Tom. I, lib. I, cap. 8.

(c) Vid. part. II, lib. XII, cap. 8.

(d) Epist. 244, juxta BB.

(e) Soer. lib. V, cap. 7; Sozom. lib. VII, cap. 8.

(f) Ann. 381, num. 28.

stantinopoli congregatos controversia esse poterat, A quin Catholici forent, atque ad communionem recipiendi. Canon itaque ille secundi generis Antiochenos respicit, quos ad communionem recipiendos esse jubet, quamquam tres hypostases minime profiterentur, cujus rei causas alibi exposuimus. Cur vero *Occidentalium tomi* hic mentio est, aut quis hic tomus? *Occidentalium* voce Romanum unum pontificem velut eorum caput, et e synodo sua plerumque scribentem, a Græcis designari solitum, tam certum est, quam quod certissimum: vid. cap. 20. Nemini præterea obscurum est *tomi* vocabulo significari dogmaticas definitiones ab eo propositas. Hinc Basilius (a) alias Damasi litteras ad Orientales scriptas *Occidentalium tomum* vocat, atque eas veluti ad fidei normam provocat.

Hoc igitur loco agebatur de aliqua definitione Romani episcopi, ejusque concilii, quæ ad eorumdem Antiochenorum causam pertineret; at Damasus anathematismo 20 et 21, sublata trium dicendarum hypostaseon necessitate, eos perfecte Catholicos esse pronuntiaverat, qui unam divinitatem, potestatem, majestatem ac gloriam Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ac tres veras, æquales, semper subsistentes personas profiterentur. Hæc vero erat eorum Antiochenorum fides, ut ex Hieronymo (b), Nazianzeno (c), ac ex Paulino ipso constat, eaque formula Antiochenæ synodo adjecta, quam coram Athanasio professus est. Ille igitur *Occidentalium tomus* aliud nihil est in Constantinopolitano eo canone, quam celebris illa Damasis ecthesis, quam episcopi illi cum pro lege habent, eos quos antea pro alienis habuerant, complectuntur, velut ad ejus normam egregie Catholicos. Id vero est quod præter Damasi ipsius acta a Saraziano publicata, Eutyechius Alexandrinus aperte asserit apud Renaudotium (d), ac synodicus libellus non obscure indicat, cum ait, eum pontificem, collecta Romæ synodo, divinum decretum edidisse, et ad eam quæ Constantinopoli cogeatur, emisisse synodum (e).

Hunc ego canonem, ut obiter dicam, Meletio auctore, cujus magna erga sedem apostolicam observantia profecto fuit, conditum fuisse puto, dictamque ea occasione Nazianzeni orationem 15 de Pace inscriptam. Elias Cretensis eam refert ad eandem causam, ob quam oratio 12 habita fuerat, ad sublatum nempe Monachorum, qui ab ejus parte discesserant, schisma. Billius qui merito observat plures esse locos, qui neque ad eam causam, neque ad id temporis referri possunt, ab Eliæ opinione discedit, sed a judicio abstinere, neque ipse indicat, qua occasione, quoque tempore dicta videri possit. Tillemontius itaque (f) eam Constantinopoli dictam putat, post Valentiis obitum, ac collatum non diu antea Theodosio imperium, quod profecto nemo negaverit, qui orationem ipsam prope finem attente

legerit. Censet etiam eo loco agi de Antiocheno schismate tunc sublato, ac mutua dissidentium concordia extincto, quod certum omnino est; nam Gregorius de reintegrata charitate gaudio affectus, ad Arianos sese convertens, qui antea tam dissensionem Catholicis probro vertebant, *Ubi sunt, ait, igitur, qui res nostras tam bene, quam male se habentes, observant, non ut judicent, sed ut improbent. Agite igitur... ad concilium vos etiam exosi vocamus, ut pudefacti, victique recedatis, cognita nimirum ex ipso quod ægrotavimus, nostra sanitate... Non enim de Deitate dissensimus; sed ordinis et disciplinæ causa certavimus: nec de eo inter nos contentio extitit, utra impietas eligenda esset, eane quæ Deum contrahit, an illa quæ Spiritum sanctum dumtaxat, vel Filium*

B quoque ipsum a divina essentia distrahit... Quibus profecto verbis Paulinianos ac Meletianos respicit, eosque omnes perfecte Catholicos et integræ fidei fuisse ait, quamquam alii ob reticentiam trium hypostaseon de Sabelliana hæresi, alii vero, ac si Ariani et Macedoniani essent, calumniose traducerentur, ob retentam cum iis societatem. Tum pergit: *Nostra non eadem ratio est. Nam quod ad divinitatem attinet, inter nos consentimus, labiumque unum, et vox una fuimus... Verum aliis de rebus contentio inter nos fuit. Male etiam id quidem, non enim inficiabor: Nam cum fieri non posset, quin aliquid, homines cum simus, peccaremus, nostrum hoc erratum fuit, quod nimio pastoris amore affecti sumus, nec ex duobus bonis utrum magis expetendum esset reperire potuimus; quousque in hoc convenimus, ut*

UTRUMQUE PARI IN LAUDE et admiratione poneremus. An vero quid clarius, et exprimendo Antiocheno schismati et concilio, quod tunc habebatur designando, aptius quid dici poterat? At quamquam vir exquisitæ diligentiæ ad veritatem propius accesserit, fallitur tamen, cum putat agere Gregorium in ea oratione de peculiari suæ Ecclesiæ dissidio; ex cujus clero cum aliquis, aut Meletio, aut Paulino tantum, communicandum crederet, a Nazianzeno ipso, qui se designat *candidi ac probi patris* nomine, secessionem fecerat, ac deinde ad eum redierat, quem proinde Gregorius *fili obsequentis* loco habet: nam si quis orationem illam recte perpendat, facile dijudicabit, Tillemontii interpretationem nullo fundamento niti: siquidem Nazianzenus utrique parti communicaverat. Deinde *candidus ille, ac probus pater* Gregorio tunc decenti assidebat cum *obsequente* sibi *filio*. Ille præterea ante Gregorium de pace verba fecerat. Alius itaque ab ipso Gregorio ille esse debet. Postremo probum illum ac candidum patrem et obsequentem filium sibi assidente, et *mutuum sibi ipsis ornamentum afferentes* ait. Id vero ea qua erat humilitate ac modestia Gregorius minime de se diceret. Ego itaque hoc loco, atque iis verbis de Meletio et Flaviano, quem Meletius non diu antea ad

(a) Epist. 265, num. 3.

(b) Hier. epist. 45.

(c) Nazianz. or. 32.

(d) Renaud. H. P. Alex. in Timotheo.

(e) Cap. 76.

(f) De Greg. Naz. act. 56 et lot. 30, tom. IX.

presbyteratus ordinem exegerat, agi puto. Hunc igitur, *probi ac candidi patris*, illum vero *filii obsequentis* nomine appellat ac designat. Uterque Gregorio tunc dicenti assidebant, ac mutuo sibi ipsis ornamento erant, quia Flavianus Meletium ad regiam urbem secutus fuerat. Meletius tandem *vir simplex, apertis moribus, et vultu placidus*, tum pro pace laboraverat, tum paulo antea, ut erat eorum temporum mos, ad populum de eadem sermonem habuerat (a), eos igitur veluti pacis et concordiae eo concilii canone restituta auctores, sibi tunc dicenti assidentes, pro concione laudat, atque hoc est, ni fallor, certum minimeque obscurum ejus orationis argumentum. Atque hinc etiam lux affulget ad cogitandam causam, ob quam oratio 14, quae similiter de pace inscribitur, recitata est. Nam cum divinus ille vir, concordiam vixidum sartam, iterum ac turpiter abruptam, et *publicas ac Deo teste confirmatas factiones in irritum missas* doleat, aperte intelligimus habitam fuisse ad episcopos Constantinopoli congregatos, postquam, Meletio defuncto, de subrogando contra vim pacti in ejus locum Flaviano agi coeptum est, eamque esse illam ipsam, cujus a se ea occasione dictae meminit in carmine de vita sua.

III. Ad canonem 3, alias 4, transitum facio, quo scilicet Maximi Cynici ordinatio in irritum mittitur, qua etiam in re Damasi sententiae concilium obsecutum est. Hinc vero factum ut Aegyptii et Macedones episcopi, quos inter Acholius recensendus est, quamquam Gregorii Nazianzeni episcopatum improbare visi sint, ac violatos ob ejus translationem canones, causarentur, nihil tamen pro eodem Cynico, aut contra ejus exauctorationem moverint. Quin potius haec ab illis gerebantur, non tam odio ejusdem Nazianzeni, vel ut in ejus throno alium collocarent, quam ut iis qui illum episcopum Constantinopoli constituerant, dolorem aliquem, ut ipse ait (b), inirent. Ex quo discimus Maximum ipsum ad hoc usque tempus, neque in Italiam venisse, neque aliud quidpiam egisse apud Damasum et Occidentales episcopos, quo rebus suis opem ferret. Caeteros autem concilii canones omittimus, tum quod nihil ad eum pontificem sedemque apostolicam pertineant, tum quod dubium adhuc sit, an ex iis nonnulli ad hoc ipsum concilium, an vero ad aliud quodpiam, referri debeant, quod vero proprius videtur.

IV. Agendum itaque superest, de ordinatione Flaviani, et Nazianzeni abdicacione, quae sunt ejusdem concilii pars et accessio. Meletio ante ejus finem defuncto, Paulinus, vi pacti quod juratum fuerat, Antiochenam Ecclesiam retinere solus debuerat. Id censebat Gregorius, atque ut haec sententia obtineret, totis eloquentiae viribus adlaboravit, ea praer

A caeteris ratione usus, quod venia fortasse dignum videri poterat Occidentales ab Orientalibus molestia aliqua affici, quousque nondum manifestum fuerat, an illi Meletium, dum vivoret, pro Antiocheno episcopo habituri essent, atque excepturi (c). At cum eundem illum excepissent, ac parta utrinque pace, res in tranquillitate, Dei beneficio, positae jam fuissent, alios ab Orientalibus animos induendos, ac nihil omnino innovandum (d). Verum episcopi illi, tumultu, clamore, ac turpi etiam arte offecerunt, ut sapientissimo Gregorii atque aliorum graviorum Patrum consilio posthabito, unico praesuli, praesul novus opponeretur, atque ut Flavianus Paulino superpositus potius quam successor vacanti Ecclesiae datus esse videretur. Rem omnem ab eodem Nazianzeno in carmine de vita sua atque alibi elegantissime descriptam, praeterea recitant Baronius, Tillemontius, atque alii, ut nihil opus sit illam iterum a me recantari. Minime tamen impetrare a me possum, quin iterum asseram Theodoretum nimio suo erga Flavianum studio abruptum fuisse, cum episcopos illos, quos Gregorius graculorum ac vesparum nomine compellat, tueri voluit per apertam adversus Paulinum calumniam, haec scribens (e): *Paulinus quidem praesulatum Ecclesiae illius sibi vindicabat: sed reclamavit antistitum coetus, rationi consentaneum non esse dicens ut qui Meletii consilia respuisset, post ejus obitum sedem illius acciperet.* Nam si Meletius et Paulinus pacto convenerant, ut qui eorum alteri superstes esset, Ecclesiam integram administraret, falsum profecto est, Paulinum Meletii consilia concordiae restituendae idonea respuisse. Hinc Gregorius, cujus testimonium nemo repudiaverit, aliam, eamque prorsus ridiculam, causam affert cur sequior illa, quamquam major episcoporum pars Flavianum Meletio subrogandum censuerit. Quamobrem si Flavianus ipse, ne episcopatum illum aut ambiret, aut sponte oblatum acciperet, juramento sese obstrinxerat, nulla est ratio cur juramenti religionem sprevisse non videatur, cum nequam se eligi et ordinari Antiochenum episcopum passus est, sed tanta deinde contentione sedem retinere studuit. Neque, quod Graeca Ecclesia ejus inter sanctos memoriam colat, aestimare debemus nullius eum peccati reum fieri potuisse, quod deinde poenitentia aliisque virtutibus eluerit.

Hosce itaque improbos episcopos et tumultuarios coetus cum abhorreret Gregorius, de regiae civitatis episcopatu dimittendo consilium cepit, quod post adventum Aegyptiorum ac Macedonum episcoporum exsecutus est, tunc scilicet, cum manibus Flaviano tandem impositis, nulla amplius supererat tentatae ab eo concordiae spes. Flavianus enim ordinatus est, ut ego puto, medio illo tempore, quo Grego-

(a) Vid. Greg. Carm. de Vita sua ex n. 121.
 (b) Carm. de Vit. sua ex num. 155.
 (c) *Ἐὰς πλοῦ ἐν τῷ ἐν πλοῦ δὲ τῶν οὐρανῶν*
Ὁδὸν τῶν οὐρανῶν, καὶ οὐ τῶν ἁερῶν
Τὴν ἁέρην δὲ τῶν ἁερῶν ἵπποκρίτων τῶν.
 (d) Vid. Naz. Carm. de Vit. sua ex num. 127 et seqq.
 (e) Lib. v, cap. 25, ex interp. Vales.

Norunt vero omnes, quae sit Ecclesiastico stylo per-

rius, nondum resignatione facta, a domo Ecclesiae secesserat, seque abdidit, ne malis, ut ille ait, conventibus adesse cogeretur (a). Nam cum orationem valedictoriam ad Patres 150 habuit, exemplum se relinquere professus est, quod si nonnulli imitentur, ac thronis cederent, non facturi essent iacturam, sed habituri supernam cathedram multo sublimiorem, ac tutiorem. Ex quibus non obscure colligi potest, Flavianum ipsum, qui hoc loco perstringitur, episcopum, cum hæc Nazianzenus diceret, jam creatum, ac in throno collocatum fuisse. Flavianus deinde, si Sozomeno credimus, auctor imprimis fuit, ut Nectarius Gregorio ipsi succederet. Quid autem de utraque hac ordinatione Damasus senserit, dicam sequenti anno.

Me non latet (b) Tillemontium scribere, ab episcopis sedi suæ redditus, atque deinde Antiochiæ in eum finem iterum congregatis, impositas Flaviano manus. At ille quærit opinioni suæ præsidium, unde illa destruitur, ut alio loco probatum dedi. Deinde hæc viri docti sententia receptæ tunc disciplinæ minime consentanea est. Nam episcopis, qui aut defuncti, aut in plena synodo dejecti fuerant, alter dabatur, et consecratur eodem in loco ac ab eadem plena synodo successor: cuius rei a Nicæna, quæ Philogonum, Constantinopolitanam ipsa, quæ Nectarium, Ephesina, quæ Maximianum Chalcedonensi, quæ alium Dioscori loco, ac sexta, quæ Theoplianem consecravit, exempla peti possunt. Unum pro Tillemontio præsidium videtur capi posse ex ejusdem Constantinopolitanæ Synodi actis, quibus Flavianus ipse subscribit, ut presbyter. At qui ex hujusmodi subscriptionibus aliquod ad suas opiniones confirmandas argumentum trahunt, næ ii prorsus e tenebris lucem quærunt, ut idem Tillemontius alio loco probat (c), ego vero puto duo habita fuisse, ac distingui oportere concilia, quæ est plurium doctissimorum hominum sententia, Socratis ac Sozomeni testimonio non obscure confirmata. Primum non adeo frequens: alterum multo frequentius. In primo Maximum exactoratum, ac confirmatum Meletio præside in sede Gregorium. In altero, cui Gregorius aliquando præfuit, Flavianum ordinatum, ac deinde Nectarium, editosque aliquot præterea canones: utriusque autem subscriptiones, et canones in unum deinde collatos, ac ex duplici unum effectum ac reputatum. Hinc factum, ut Flavianus, qui Meletio vivo, primo subscripserat, ut presbyter, alteri illi, iterum subscribere postquam ad episcopatum eve-

ctus est, minime sibi necesse duxerit. At de hoc concilio rebusque ad illud attinentibus iterum agendum erit sequenti anno.

CAPUT XIX.

I. De Aquileiensi concilio scriptisque ab illo synodiciis epistolis, priores duæ ad Gratianum recensentur et expenduntur, ad eorum temporum historiam illustrandam. II. Gratiani imperatoris rescriptum ad Aquilinum vicarium affertur et illustratur. Neotonus notatur, et Anonymi Amstelodamensis impudentia castigatur. III. Tertia Aquileiensis ejusdem concilii epistola expenditur et explicatur. IV. Priscillianus Romam venit, ut se purget. Quesnellius et Dupinius refelluntur.

I. Non diu post Constantinopolitanum concilium, Aquileiense congregatum est, ac mense Septembri absolutum. Ex illo igitur, quod si non frequentia, dignitate saltem, ac sanctitate episcoporum qui adfuerunt, celeberrimum inter concilia locum tenet, ego ea dumtaxat colligam, quæ ab instituto meo haud aliena sunt, atque ad Damasum attinent.

Præter ejus Acta, quæ a Chiffletio frustra sollicitata sunt, tres exstant epistolæ, quarum geminæ ad Gratianum Occidentis imperatorem, altera ad Theodosium pertinet, quamquam earum inscriptio omnibus communis sit. Memorantur priore epistola ea quæ ad fidem spectant, et confecta in concilio fuerant: depositos scilicet Palladium et Secundianum, episcopos Arianos, atque Attalum presbyterum concilio ipso præsentem. Palladii et Secundiani mentio est in litteris Singedunensis conciliabuli, et in Germinii ad eas responso, anno 366 jam labente scriptis: at Secundianus nondum promotus ad episcopatum fuerat (d). Presbyterum Attalum Aquileienses Patres Juliani Valentis discipulum vocant: Valentem vero ipsum, quamquam non longe abesset, concilium declinasse scribunt, ne everse patriæ, perditorumque civium causas præstares in eo teneretur (e). Hic post proditam, ut Ambrosius ait, Gothis patriam, in Italiam secesserat, eamque contaminare, et inficere conabatur constitutis variis in locis, falsis suæ sectæ episcopis, atque hoc ipso anno, et tempore, quo concilium congregatum fuerat, Mediolani latebat, Justinæ forte præsidio tutus. Hunc igitur a Gratiano petunt ut domum suam repetere jubeat, atque florentissimas Italiæ civitates ea peste liberet.

In altera ejus concilii epistola de Ursicino agitur, eaque eodem tempore, quo prior, scripta ac legatis abeuntibus tradita est, ut eidem Gratiano reddere-

Litteratis Italiæ, Venetiis impressi ann. 1749, tom. II, ac Tillemont. tom. V, pag. 707. Ætate profecto Innocenti III, ut ego ex ejus pontificis epistola in archivio Passaviensi asservata olim legi Pataviensis dicebatur. Si itaque hæc vera sunt, Passaviensis Ecclesia Victorinum episcopum et martyrem, cui Hieronymus in catalogo locum dedit, sibi merito vindicabit. Deinde illustris ejus cleri et populi laudanda religio, et fides crit, qui latronem illum sibi præesse noluerit ac turpiter reiectum a se expulerit.

(a) Carm. de Vit. sua ex num. 151.

(b) De Flavian. art. 3, tom. X.

(c) De Nazianz. tom. IX, not. 42.

(d) Conc. Ven. edit. tom. II, pag. 989.

(e) Hic atrocinaliter Petavionensem Ecclesiam occupaverat. Sunt qui eo vocabulo illam intelligant quæ nunc Passaviensis dicitur, quod utraque in Norico sita sit, ac fieri facile potuerit ut Petavionensis, seu Petaviensis in Petavionensem, ac postremo in Passaviensem transierit. Vid. auctorem commentarii de

tur. Postquam igitur decretis suis se providisse putaverant, ne duo illi, qui juxta angulum ripensis Daciæ, Nicænum concilium oppugnare ausi fuerant, amplius latere ac venenum Arianum afflare possent, aliud se negotium curare debuisse aiunt, gravissimum sane, ac magnam ipsis sollicitudinem afferens, quippe quod Ecclesiæ corpus toto orbe diffusum turbare posset. Eorum vero verbis exprimam, quid hoc fuerit. *Licet frequenter compererimus Ursinum non potuisse obrepere pietati vestræ, quamvis quietum nihil esse patiatur, et inter bellicas necessitates obreptio importuna tentetur, tamen ne sancta mens vestra animique tranquillitas, quæ omnibus consulere gestit, importuni hominis simulata adulatione flectatur, deprecandos vos, et obsecrandos, si dignanter ducitis, æstimamus, non solum præcaventes futura, sed etiam præterita, quæ jam ipsius teveritate gesta sunt, perhorrescentes. Nam si aliquam viam nactus fuerit audaciæ, quid non ille confundat?... et ideo petimus, et rogamus, ut obripiendi et adimere dignemini facultatem.* Ursinus itaque Valentiniani rescripto, quod anno 371 datum diximus, pridem relaxatus a certo constitutoque exilio, Mediolani sedem fixerat, ac cum Juliano Valente, quietiam eo deinde secesserat, in sceleris societatem coierat. Inde vero ad Romani concilii preces anno superiori abire coactus, et in Galliam relegatus, Gratianum tunc bello Alanannico occupatum adire potuit, atque omni suo suorumque studio agere, ut imperatorem illum flecteret, suasque in partes traheret. Obsecrantur itaque, ut *sediciosum illum, Arianorum socium, ac sceleratum hominem a se rejiciat, atque eo facto Ecclesiam tutam tranquillamque servet.* Hoc vero consilium, atque hanc agendi rationem eo magis Gratiano necessariam scribunt, quo Ursini animus apertius sese prodiderat. Eo ipso enim tempore, quo ille imperatori in Galliis molestus fuerat, Romanam quoque Ecclesiam, civitatemque adversus Damasum concitabat, missis distributisque per Urbem litteris per Paschasium quemdam, seditione plenis. Hinc præfectus Urbis, a quo curandum erat ne quid civium quieti detrimenti caperet, iis de rebus Gratiano ipsi retulerat, ac populus Romanus cum hæc Aquileiæ scribebantur, *pendebat* incertus, ac rei exitum exspectabat. Hujus Paschasii, cum in hisce litteris dumtaxat mentio sit, nihil mihi occurrit quod addam: quia tamen abscisus dicitur, illum eunuchum fuisse intelligo, quod hominum genus impudens, atque ad omnia audax esse solet. Nunc si hæc conferantur cum epistola Romani concilii, quam superiori anno adscripsimus, nemo dubitaverit quin una eademque res utrobique agatur, ne scilicet Damasus Ursini ejusque similium fraudibus ac calumniis deinceps pateat, ac præterea facili negotio intelligitur unam epistolam diu ab altera distare non posse. Cum igitur Gratianus tunc bello occupatus, neque ad Romani concilii, neque ad præfecti Urbis litteras rescribere potuisset, ideo

(a) Cod. The. lib. ix, tit. 29, l. 1.

(b) Cod. Th. lib. ix, tit. 5, l. 5, et tit. 16, l. 1, 2.

A Ambrosius, alique eorum plures, qui eidem concilio adfuerant, tunc Aquileiæ positi, scribendum iterum censuerunt, rogandumque imperatorem, ut provide pro rerum necessitate consuleret; quod tamen extra Damasi ipsius consilium sententiamque non ego factum crediderim. Nam quod Acholius in eodem concilio, legati munere functus sit, nonnullorum opinio est, quam ipsa synodi acta destruunt.

B II. His itaque litteris Gratianus excitatus est, ut hoc anno rescriptum daret ad Aquilinum, ut videtur, urbis vicarium, Cod. Theod. lib. xvi, tit. 2, l. 35, memoratum, confirmatumque, quo tum Romani, tum ipsius Aquileiensis concilii postulatis fecit satis. Hoc ex vaticano codice magnus Annalium parens ad an. 381, tum deinde magis correctum Sirmondus, postremo Coustantius edidit inter Damasi epistolas. Obscurum illud identidem, perplexumque est, sive ob aliquod transcriptorum vitium, sive ob stylum ipsum, qui Gallicano cothurno perpetuo assurgit. At eorum, quæ continet, hæc summa est: Se pridem dedisse litteras ad Simplicium quondam vicarium, quibus jubebatur: primo *ut omnes, qui impios cætus, profanata religione tentarent, ad centesimum Urbis milliæ pellerentur, ubi pertinax furor ab obsequentibus destitutus, in ejus tantum perniciem rueret, qui solus erraret; secundo ut condemnati judicio recte sententium sacerdotum, reditum ad Ecclesias, quas contaminaverant, non haberent, ac redintegrationem judicii frustra apud imperatorem precarentur.* Prima hujus ad Simplicium rescripti pars Donatistas, Luciferianos, ac Novatianos perstringit, ac cum iis omnibus communionem junctos Ursinianos. Alteri vero ejusdem capiti, Florentium Puteolanum, ac Parmensem episcopum, postquam a Romana secunda synodo sub Damaso collecta damnati fuerant, causam dedisse puto. Simplicium siquidem vicarii Urbis officium administrasse scimus Gratiano A. III et Equitio coss., anno scilicet 374 (a), atque ita Valentiniano adhuc vivo. At Valentinianus Ursicinianos, dumtaxat, et rebaptizantes legibus suis coercuit (b), ad hos enim Augustinus scribit: *Huic, Joviano, successit Valentinianus: legite quæ contra vos jusserit.* Hujus itaque furfuris et pertinaciæ homines, ultra centesimum lapidem, episcopos vero ab eorum Ecclesiarum, a quibus depositi fuerant, sinibus expellere Simplicium a Valentiniano et Gratiano jussus fuerat. Quærent nonnulli cur hic Parmensis episcopus *inclytæ Urbi proximior* a Gratiano dicatur, atque ideo perniciosior, quam Florentius. An vero Puteolanus non erat Romæ proximior? Inclytæ igitur Urbis appellatione Tillemontius ac Coustantius Mediolanum potius quam Romam designatam putant, quod ego verissimum existimo, quamquam ad hoc probandum, idoneam rationem non afferant: observandum siquidem est, Urbis præfectos ac præfectos prætorio, *inclytas potestates* per excellentiam dictos (c). Eodem igitur jure nihil obstat quominus *inclytarum Urbium* nomine eas

(c) L. 13. C. Th. de Accus.

intelligamus, in quibus illi residere ac jus dicere A consueverant: sed iterum ad rem.

Nec Donatistas tamen, nec Ursinianos ad centesimum ab Urbe lapidem pulsos, nec Puteolanum et Parmensem episcopos ab earum Ecclesiarum finibus trusos scimus: sive quia idem Simplicius aliis gravioribus occupatus, hoc negotium neglexerit, sive quia non diu post hoc mandatum, munere abiverit, alii vero, qui deinde successerunt, ut Aquilino contigit, privatæ gratiæ, ut Gratianus ait, imperiale hoc præceptum condonaverint. Hinc ea iudicium ac ministrorum socordia freti, Donatistæ qui expelli debuerant, Claudianum ex Africa in Urbem evocaverant, ut iis loco episcopi præset, in eaque ille hactenus residebat, spretis imperatorum legibus; Ursiniana vero factio, quæ extra centesimum irudenda B fuerat, audaciam adversus Damasum receperat, ac populum Romanum sollicitabat, eoque exemplo episcopi nonnulli, qui aut jam damnati fuerant, aut quos damnari oportebat, ejusdem Damasi Romanæque synodi definitiones nihili pendebant, ac sedes, a quibus depositi fuerant, per scelus ac seditiones, et popularem emptam pretio gratiam, aut retinebant, aut repetere audebant.

Illis igitur gravissimis calamitatibus, partim se jam providisse, partim vero se nunc occurrere, hoc rescripto Gratianus significat. Nam quoad Ursinum attinet, qui fuerat potissimum in causa cur Romanum, et Aquileiense concilium ad eundem Gratianum scriberent, eum *Agrippina secessione tunc cohiberi* ait, ne *motus aliquos inquietos exercent*. Cum vero imperator sese quodammodo purgare videatur, quod inquietum illum hominem, *per occurrentes obtundentem sapius, quam monentem* audiverit, id scilicet eo consilio a se factum asserens, ut ad saniora pertraheret, suaderetque ut *sectatores abjiceret*, duo hinc colligi possunt. Primo hoc rescriptum videri datum post Aquileiense concilii litteras, quibus ob eam causam facilitatem nempe suam, perstrictus fuerat, atque ideo huic ipso anno, quo Baronius illud collocat, secus ac alli censent omnino alligandum. Secundo Ursinum ipsum, qui anno 379 suas cum Juliano Valente vires contra Ecclesiam Mediolani junxerat, extra Italiam trusum, ac certis exsilio finibus conclusum fuisse eo, quod inter annum 379 ac 381 interjacet, temporis spatio. Cum vero illum, ejusque amicos sibi occurrentes Gratianus in Galliis a se auditos scribat, facile intelligimus hoc contigisse anno 380 jam profecto, cum scilicet Sirmio redux eo profectus est, ut bello Alamanico vacaret (a), eaque est ratio cur Ambrosius ait Aquileiense concilii nomine, *inter bellicas necessitates obreptionem importunam tentari*. Verissimum itaque est quod cl. Muratorius ait: (b) Ursinum sero admodum in Galliis exulasse; quamquam hæc satis feliciter, ut alio loco dixi, hinc conjiciat, eum in cathedra Neapolitana sedere potuisse ante Severum. Cum igitur Ursinus factionum dux, Isaac præterea

antiquus Damasi calumniator, procul ab Urbe positi, certoque exsilio conclusi nihil amplius efficere per se possent, quo pax Ecclesiæ turbaretur, reliquum erat, ut etiam de cæteris aliquid gravius statueretur: jubet itaque Aquilino, ut leges exsequatur in eos quos rescriptum nominatim complectebatur, ac rebaptizantes, Ursinianos, omnesque alios, quos episcoporum judicia, hujusmodi turbarum reos ostenderent, ultra centesimum milliarem ab Urbe depellat; depositos vero episcopos ab earum civitatum finibus extorres faciat, quarum plebem, vel Ecclesias sive per se, sive per alios sui similes vexant, piaculo neglectæ sanctionis, nisi parnerit, obstringendus. Cæterum si Parmensis episcopus Romanæ synodi decreto damnatus fuerat, si ea civitas vicario Italiæ suberat, hinc primo colligas, frustra contendi suburbicarias Ecclesias eas esse dumtaxat, quæ suburbicariis provinciis includuntur. Deinde vides quantum ex eo facto momenti accedat conjecturis illis, ac rationibus, quibus Bacchinius, serius ac alii putant, ortam censuit Mediolanensis episcopi per reliquas vicariatus Italiæ provincias jurisdictionem.

Ut vero ejusdem Damasi securitati magis consu- leret, ac cæteri in eo, quo par erat, erga apostolicam sedem officio continerentur, duo præterea statuit imperator: primo ne quis scilicet sive ob pravitatem morum, sive ob calumniæ crimen infamis, aut episcopos accusare, aut testis contra illos esse possit; secundo ut qui Damasi iudicio sistere se nolisset, ac contumax fuisset, cum damnatus ab eo, quinque aut septem episcoporum habito consilio depositusque esset, si Ecclesiam, a qua dejectus fuerat, retinere pergeret, ad urbem Romam *sub prosecutione, fida scilicet atque idonea custodia, per præfectos prætorio Galliæ, et Italiæ, Proconsules et Vicarios* transmitteretur. Quod si quis item contumax episcoporum iudicium spreverit diffugeritque, eadem publica auctoritate ad idem episcopale iudicium remitteretur. Constat igitur licuisse Romano pontifici episcoporum causas in primâ etiam, ut aiunt, instantia cognoscere extra suburbicarias provincias, per Gallias scilicet et Italiam totam, ejusque hoc jus ab imperatore ipso assertum confirmatumque fuisse, nisi illæ ad episcoporum provinciæ synodum delatæ antea fuissent. Minime diffiteor tamen, quin hoc eodem rescripto statui videatur, eas que in *longinquiorebus partibus* emergerent, a metropolitans cognoscendas esse, nisi metropolitans ipse suspectus esset. At quæ sint longinquoires illæ partes, aut certo definire nemo poterit, aut saltem constat, nullam in re de qua agitur, intra Galliarum et Italiæ præfecturas provinciam, in longinquoirebus partibus positam dici posse; siquidem Gratianus earum præfectis aperte imperat, ut episcopos, qui Romano pontifici aut non parnerint, aut ejus iudicium diffugerint, ad urbem Romam etiam invito pertrahant. Sed hæc cum a meo instituto aliena sint, attigisse satis sit.

(a) Sozom., lib. vii, cap. 4.

(b) Not. ad Joann. Diac. Sc. Ital. tom. I.

Newtonius (a) huic Gratiani rescripto Petri successorum in tota Ecclesia priuatus originem attribuit : atque hinc Romanum pontificem repræsentatum scribit sub undecimo cornu Danielis cap. viii, cuius deinde durationi annis nescio quot præstitutis, iudicium postremum futurum inquit. At si hæc serio scripsit, aliud nihil consecutus est quam ut magnam tum civilis, tum ecclesiasticæ historie inscitiam proderet, augetetque numerum prophetarum ex grege sectariorum, in quorum ore dedit Deus spiritum mendacii. Anonymus vero historiæ Romanorum pontificum consarcinator, Gratianum ipsum vecordix incusat, quod ea lege nedum Romanos eosdem pontifices a sua ac cæterorum imperatorum jurisdictione subtraxerit, verum etiam illam, qua deinde abuterentur, in eos transtulerit. Si enim transfugæ huic fidem habes, cum Romanus episcopus ad forum sæculare tunc trahi posset, nondum fuerat ante hoc tempus supremus Ecclesiæ iudex : hoc Damasi exemplo probatum putat ; quem primum synodale iudicium ab imperatore postulasse inquit, ut sæcularium magistratum sui conscius severitatem atque integritatem declinaret, quamquam deinde, cum neque apud synodum, neque apud civiles ipsos magistratus purgare se posse confideret, ad ipsum principis consistorium velut ad asylum, confugiendi consilium postremo ceperit. Profecto si putidum hoc bibliopolæ mancipium ob singula mendacia notari deberet, nullus esset orationi finis ; nam quot uno hoc in loco dolos consuat, fallaciaeque neccat, facile aperteque deprehendet, qui Romani concilii et Aquileiensi litteras, ac Gratiani ipsius rescriptum ad Aquilinum, cum his ejusdem anonymi dictis conferat. Cæterum, quod ad divinam Romanorum pontificum, episcoporum, ac sacerdotum, sacrorumque omnium ministrorum exemptionem attinet, eam tam solidis, invictisque rationibus asseruerunt complures scriptores catholici ante me, ut iis, quæ tam sæpe dicta sunt, iterum dicendis, tempus frustra tereretur.

III. Præter hanc epistolam, quæ ad unum Gratianum spectat, eique reddenda fuerat, alteram scripsit Aquileiense concilium, quæ ad unum Theodosium et ad Orientales episcopos pertinet, quæque per legatos ab eo concilio missos allata, ac reddita imperatori fuit, ac plura complectitur, quæ ad ejus temporis illustrandam historiam faciunt, si recte advertantur. Primo itaque imperatores laudant, quod eorum pietate factum sit, ut in Occidente vix duo hæretici reperti fuerint : in Oriente vero *Arianis ejectis, quod omnes ecclesiæ Dei catholicis restituta sint, atque illæ per solos catholicos frequententur* : ex quo patet episcopos Aquileiæ congregatos de legibus a Theodosio die 10 Januarii, et 30 Julii in eum finem latis, certiores factos, cum scriberent. Tum dolent, *crebras inter ipsos catholicos dissensiones, impacatamque discordiam, in causa esse, quominus his beneficiis integre gaudere possint. Cum itaque*

dissensiones illæ inter ipsos catholicos fuerint, eas hoc loco expressas existimare debemus, quas post Meletii obitum ortas fuisse diximus, ac Gregorius Nazianzenus iis lacrymis dignas ait *quales, nec olim nec recens quisquam edidit adhuc, ob ullos sortis adversæ impetus. Etenim magistri plebis, atque antiistites sancti datores Spiritus, et qui thronis fundunt ab altis verba, quæ paritur salus ; tanto furore se petunt ipsi invicem, tumultuando, contrahendo copias, carpendo sese mutuo linguis, effere saliendo, mentis ut solent, sanæ impotes, prædando quos quis ante prædari queat rabida imperandi dum tenet mentes sitis orbem universum prorsus, ut divulserint.*

Hæc igitur omnia, quæ ob unam Flaviani ordinationem contigisse Gregorius tum hoc loco ait, tum rursus in oratione ad 150 Patres, cum perspecta haberent Patres concilii Aquileiensi, simulque intellexissent, non levem Paulino injuriam factam, aiunt sese non mediocriter commotos, quod pleraque *innovata* compererant, quodque ii *gravabantur*, quos ob perpetuo servatam cum Occidentalibus communionem *adjuvari* potius oportebat, Timotheum nempe Alexandrinum et Paulinum Antiochenum. Hos enim queruntur *eorum dissensionibus* urgeri, quorum fides superioribus temporibus hæsitabat, eorum scilicet, quos idem Gregorius ἀπειθοῦς, et μίσους vocat, ac qui *tuentur, quam princeps tenet, fidem*. Si vero Timotheus post turpissimas illas exciatas, atque agitates contentiones, cum suis episcopis Constantinopolim venit, *ut sciendo sæderi* adlaboraret, si nihilominus eorum hominum molestias ac dissensiones ferre coactus est, planum perspectumque est, aliam non posse excogitari causam, quam unam retentam cum Paulino, rejectamque cum Flaviano ordinato jam episcopo communionem, ac proinde manifestum est, Aquileiense concilium, quidquid Tillemontio ac Florido visum sit, nihil latuisse eorum, quæ constantinopoli decreta, ac confecta jam fuerant, hoc autem si constat, contra vero si nihil de Maximi Cynici exauctoratione, si de Gregorii inthronizatione, si de Nectarii ordinatione nihil prorsus in hisce litteris afferunt, dijudicare ipse potes, quid Ambrosius, cæterique ejusdem concilii Patres iis de rebus censuerint. Sed ut eo revertar, unde breviter digressus sum, hos *dubiæ fidei* Orientales episcopos optat Ambrosius suæ, atque aliorum Occidentalium communioni adjungi, dummodo integræ sinceræque fidei illi sint, *ac vetustæ communionis sociis*, Paulino scilicet ac Timotheo, eadem *prærogativa* servetur, quos ejusdem juris particeps esse volunt, sive quia *communis societas nullam habere debet offensam*, sive quia cum Occidentales *utriusque partis*, Meletianæ scilicet, et Paulinianæ, *litteras dudum accepissent*, utriusque communicaverant, nullaque erat causa, cur unam modo præ alia eligerent. Ut illam igitur, qua ipsi cum omnibus utebantur, inter utriusque partis catholicos pacem conciliarent, pridem se deliberasse

(a) In Daniel. proph. cap. viii et in Apoc. c. iii. ,

addunt, de mittendis ex suo corpore legatis episcopis in Orientem : at cum hoc captum consilium hostilibus deinde irruptionibus, publicisque tumultibus retardatum impeditumque fuisset, negotium illud per litteras agendum censuerant, quibus Theodosius rogaverant, ut pactum, quo Antiochenum schisma compositum sedatumque fuerat, ratum firmatumque esse vellet, neve pateretur *subordinationem aliquam attentari*, qua profecto timendum erat, ne illud asperius recrudesceret. Sed eos audire præstat : *Sed quia studia nostra tunc temporis habere effectum per tumultus publicos nequiverunt, oblatas pietati vestræ opinamur preces nostras, quibus juxta partium pactum roscimus, ut altero decedente, penes superstitem Ecclesiæ permanerent nec aliqua superordinatio attentaretur.* Hic liquet igitur, primo illas Occidentalium preces oblatas imperatori fuisse, quia hostiles irruptiones ac publici tumultus vias interceperant, ne legati mitterentur; secundo postquam iisdem innoverat Antiochenum illud pactum, quod medio circiter anno 379 jurejurando firmatum in ea urbe fuisse diximus, necesse itaque est, ut preces ipsas Theodosio oblatas fuisse dicamus anno elapso, bello tamen Gothico nondum confecto ac, ut dixi, ejus synodi Romanæ nomine, cui Acacius Meletii legatus adfuit. Sed cum deinceps neque ejus pacti, neque earum precum Theodosio oblatarum rationem habitam fuisse aliquam episcopi Aquileiæ congregati cognovissent, ac vix restitutam concordiam, ruptam iterum, dissociatamque in Constantinopolitana synodo, hujus proinde decreta parvifacientes, *petimus, aiunt, vos clementissimi et christiani principes, ut et Alexandria catholicorum omnium sacerdotum concilium fieri censeatis, qui inter se plenius tractent, utque definiant, quibus impartienda communio, quibus servanda sit.* Cæterum Aquileienses Patres non in eum finem Orientale plenarium concilium Alexandria convocari petunt, ut ejus ipsi definitionem in ea causa sequantur. Nam quod ad se attinet aperte asserunt, permansuros se in communione Timothei et Alexandrinæ Ecclesiæ, neque a pacto, quod Antiochiæ jurejurando adjecto initum fuerat, sese quoquo modo discessuros, atque ideo Paulinum pro Antiocheno episcopo perpetuo habituros; in quo vides, quid Occidentales ipsi de propria dignitate ac suffragii prærogativa sentirent. Cur itaque concilium illud convocari petunt? Ratio in iisdem litteris, atque his verbis exprimitur, *ne aut aliqui videantur esse posthabiti, qui et pacto, quod stare volumus, communionem nostram rogarunt, aut ullius pacis et societatis neglecta compendia.* Duplex igitur hujus concilii petendi causa: altera, ut eo pacto eorum, qui ad Paulinum et Occidentalium communionem recenter accesserant, rationem habuisse viderentur: plures enim qui Meletii partes secuti fuerant, ab Flaviano ob violatum pactum deinde recesserant (a): altera, ne in Occidentales

A ipsos dissidii culpa deinceps transferri posset, atque iis iterum exprobrari, quod Orientales negligerent. Videntur tamen in spe optima justaque positi cum scriberent, res Antiochenas feliciorum in Alexandrino illo concilio, secus ac in Constantinopolitano contigit, exitum habituras. Hinc aiunt, *id obsecramus, ut cum inter se cœtu plenius tractaverint, etiam auxilia decretis sacerdotilibus vestræ pietatis aspirent, et nobis deferri in notitiam censeatis, ne titubanti nutemus affectu, sed læti atque securi pietati vestræ apud Deum omnipotentem gratius agamus, non solum quia exclusa perfidia est, sed quia catholicis fides et concordia est restituta.* Hæc tamen sic accipienda sunt, si Romani deinde episcopi auctoritas accederet. Hinc idem Ambrosius in hac Flaviani causa Theophilo Alexandrino cum suis episcopis, a Capuana plenaria synodo delegato judici scribit, *sane referendum arbitramur ad sanctum fratrem nostrum Romanæ sacerdotem Ecclesiæ, quoniam præsumimus ea te judicaturum, quæ etiam illi displicere nequeant: ita enim erit consultum sententiæ, ita pacis, et quietis securitas, si id vestro statuatur consilio, quod communioni nostræ dissensionem non afferat (b).*

IV. Severus Sulpicius scribit Justantium, Salvianum, ac Priscillianum a Cæsaraugustana synodo damnatos, ac Romam profectos, ut apud Damasum objecta purgarent, ne in conspectum quidem ejus admissos esse (c); quod profecto nemo est, qui non videat uni tantum relationi ad apostolicam sedem de more ab ea synodo mature transmissæ tribuendum. Hæc eruditi viri ad hunc annum merito referunt; Cæsaraugustana enim synodus habita fuit anno elapso circa Septembrem mensem. Priscillianus autem neque statim movit ab Hispaniis, neque iter deinde cœptum prosecutus est diligenter, sed substitit in Aquitania, spargendis perfidiæ seminibus ac corrumpendis moribus occupatus. Damasi pietatem ac religionem laudant hoc loco qui sapiunt, animumque gerunt præjudiciis vacuum: at qui vel hæresi patrocinium quærunt, vel odio in transversum aguntur, Quesnellus nempe, ac Dupinius (d) hoc ab eodem factum asserunt metu excommunicationis, qua eadem synodus eos obstrinxerat, qui damnatos illos hæreticos in communionem reciperent. Apageliria: an vero duo illi episcopi recto itinere Romam se contulissent eo consilio, ut objecta apud Damasum purgarent, si non fuissent omnino certi, hoc Romanum pontificem jure uti, ut supremus sit omnium iudex in fidei causis? An vero Hosius Nicænorum ac Sardicensium canonum auctor præcipuus, ac promotor, Hispanos suos ignorare passus fuerat, hanc iis in conciliis confirmatam divini primatus prærogativam? Id ego mihi persuaderi non patiar. Cæterum ut non ex conjecturis tantum, sed ex iis, quæ adhuc supersunt monumentis cognoscas, benigne lector, quæ fuerit erga Sardicensis canones Hispanæ

(a) Sozom. lib. vii, cap. 41.

(b) Apud. BB. ep. 56.

(c) Hist. lib. ii, n. 250, Oper. Sigon. tom. IV.

(d) Quesn. dissert. 5, cap. 16; Dupin. diss. 2, cap. 2, § 2, pag. 161.

Ecclesiæ observantia quarto hoc sæculo, adis vir. A clar. Cajetanum Cennium in eruditis ejus Ecclesiæ antiquitatibus (a), qui nobis otium hoc a labore fecit. Cum vero hæreticos illos Roma pulsos, cum Mediolanum accessissent, ab episcopo Ambrosio Sulpicius pariter rejectos addat, hinc colligas cum eodem clarissimo auctore, magnam Damasum inter atque ipsum Ambrosium, animorum consiliorumque conjunctionem fuisse, ac Mediolanensem eximiam jam Ecclesiam, Romanæ inprimis obsequentem exstitisse. Neque enim puto inter Catholicos, quin vero neque inter doctos a catholica religione alienos esse posse, qui nunc asserant, Gnosticos Roma pulsos Mediolanum confugisse, quod episcopum illum Romano æqualem, aut etiam superiorem existimarent: hæc vero utriusque Ecclesiæ, quæ sub Damaso potissimum et Ambrosio conspicua erat, præclara conjunctio; cum aucta deinde, atque ad Siricium, Anastasium, Simplicianum, et Venerium propagata fuisset, effecit, ut Africani, Hispanique præsules Mediolanensem episcopum aliquando consulerent, quem non ignorabant Romanæ Ecclesiæ arctissimo junctum fœdere, ac dogmatum, sententiarum, consiliorumque instructissimum et tenacissimum.

CAPUT XX.

352, DAMASI 17, SYMACHIO ET ANTONIO COSS.

I. Damasus ethnicorum senatorum de Ara Victoriæ restituenda consilium disturbat, scriptis ad Ambrosium litteris. II. Celebre ab se anno elapso convocatum concilium Romæ habet. III. Præcipuæ ejus convocandi causæ. IV. Orientales se excusant, quominus ad illud accederent, eorumque litteræ ex rei tunc gestæ serie observanda proponuntur. V. Cur de Cyrillo Hierosolymitano, cur de Nectarii electione iidem ad Damasum retulerint. VI. Quinam huic concilio adfuerint? Basnagii erronea sententia.

I. Primis hujus anni mensibus per senatores Urbis idolorum cultores, actum est de restituenda statua, atque ara Victoriæ, dataque est Symmacho cura legationis in eum finem petendæ ad Gratianum imperatorem. Statuam illam Tarento pridem Romam advectam, Ægyptiis deinde spoliis decoratam, Augustus in media Curix latitudine collocaverat, qua parte introitus erat Patribus ad senatum pro deliberatione euntibus, aramque dedicaverat. Ad eam Romani duces, rebus feliciter gestis, bellisque perfuncti cum sacrificarent, acceptasque ex hostibus victorias referrent, Symmachus inde copiam hausit, qua lulentior in hac causa fluere in litteris ad Valentinianum, quæ etiam num exstant. Quo factum, ut idolo huic a senatoribus curiam pro consilio ingressuris, mero, et thure sacrificari, ac juramentum dici oportebat: Hinc Ambrosius (b): *Ferendumne istud est, ut Gentilis sacrificet et Christianus intersit; hauriant omnes, hauriant vel triviti fumum oculis, symphoniam auribus,*

et aversantium licet ora, excitata focis vestris favilla respergat? Non illis satis sunt lavacra, non porticus, non plateæ occupatæ simulacris? Etiamne in communi consilio non erit communis conditio? Obstringetur pia senatus portio obtestantium vocibus, adjurantium sacramentis? Aram igitur illam a Constante dirutam, a Magnentio restitutam, a Constantio iterum eversam, ac rursus sub Juliano superstitioni repræsentatam, Græchus, ut creditur, cum Urbanam præfecturam gereret, legis ab eodem Gratiano latæ auctoritate fultus destruxerat, quod egregium facinus Prudentius his versibus contra Symmachum indicat:

Jam quid Publicolas percurram carmine Græchos
Jure potestatis fultos et in arce senatus
Præcipuos, simulacra Drum jussisse revelli,
Cumque suis pariter lectoribus omnipotenti
Suppliciter Christo se congregasse regendos?

At senatores illi, qui Christianæ fidei nomen dederant, ut alterius partis studia frustrarentur, communicatis cum Damaso consiliis libellum alium composuerunt, quo obtestabantur falso obtendi a Symmacho senatus nomen; quin vero, se non adituros amplius curiam, si res ea juberetur. Eum deinde libellum Damasus Ambrosio misit, injunxitque ut daret operam penes Gratianum, qui annum fere integrum in Italia transegit, ne quid interea Christiana religio detrimenti caperet. Eorum, qui libello scribendo adfuerunt nomina cum Damasi ad Ambrosium litteris perierunt, quos tamen Ambrosius ipse innumeros fuisse ait, atque id Prudentius confirmat, aliquot indicans. Gratianus itaque, cui Mediolanensis præsul haud imparis Damaso erga religionem studii eum libellum miserat, cum intellexisset rem iniquam, cui præterea gravissimorum senatorum numerus haud exiguus repugnaret, a se postulari, legationem non concessit; atque ita Damasi providentia, atque Ambrosii opera evenit, ut Symmachi aliorumque conatus male tunc verterent. Quæ sub Gratiano haud hene cesserat, res iterum tentata est eo defuncto, apud Valentinianum puerum ab eodem Symmachio, cujus relatio etiam nunc superest inter ejus epistolas lib. x, ep. 54. Verum huic etiam petitioni magna animi vi intercessit Ambrosius, memor legationis a Damaso acceptæ, effecitque gravissima ac vehementissima epistola, ac oratione, ut adversariorum spes iterum frustraretur. Hanc alteram autem legationem cum Symmachus obierit jam *Præfectus Urbis*, Urbanam vero præfecturam cum administrare cœperit elapso jam medio anno 384, liquido constat priorem removeri non posse a primis hujus anni mensibus, ac rem illam confectam antequam Ambrosius pro synodo, de qua mox dicam, Romam accederet, siquidem ille hæc scribit: *Nam et ante biennium ferme, cum hoc petere tentarent, misit ad me sanctus Damasus Romanæ Ecclesiæ sacerdos judicio Dei electus, libellum, quem christiani senatores dederant, et quidem innumeri, postulantes nihil se tale mandasse, non congruere gentiliū istiusmodi petitionibus non*

(a) Dissert. 2, cap. 4.
PATROL. XIII.

(b) Ep. 17, ex BB. edit.

præbere consensum: questi etiam publice privatimque, se non conventuros in curiam, si tale aliquid decerneretur..... Hunc libellum ego fratri Clementiæ vestræ direxi.

II. De synodo itaque, quæ hoc anno Romæ congregata est, nunc agendi locus. Quæritur autem primo loco quis eam convocaverit, ac quam ob causam: tum deinde quo tempore convocata, ac etiam celebrata, quidve actum, definitumque in ea fuerit.

Theodoretus illam a Damaso convocatam scribit (a) his verbis: *Sequenti vero æstate, ab ea scilicet, qua Constantinopolitanum generale concilium confectum est, cum plerique eorum episcoporum, qui ei adfuerant, ad eandem urbem venissent, OCCIDENTALIUM episcoporum epistolam acceperunt, quæ ipsis hortabatur, ut Romam ad maximam synodum, quæ illic parabatur, se conferrent.* Nemo enim nescit, Occidentalium vocabulo Romanum episcopum imprimis intelligi, eorum scilicet coryphæum. Hinc litteras Lampsacensæ synodi, quamquam *Liberio et Occidentalibus* inscriptas, uni Liberio traditas ex Socrate et Sozomeno scimus (b). Hinc quoque Hieronymus ait, *Hæreticum me cum Occidente, hæreticum me cum Ægypto, hoc est cum Damaso, Petroque condemnent* (c). Errant igitur, ut obiter dicam, qui hoc Theodoretii loco, *Occidentalium* voce, Italici cujusdam concilii episcopos designatos putant, quorum epistolam existare aiunt a Sirmondo vulgatam (d). Hanc enim interpretationem, ac divinationem, ne alio loco dicta repetam, præter Theodoretum, Sozomenus etiam manifeste refellit, iniquens *Romanum episcopum, ac reliquos Occidentalium partium sacerdotes ob Flaviani ordinationem non mediocriter indignatos ad Orientales scripsisse, ut eos in Occidentem convocarent.*

Cum autem Orientales Romani pontificis epistolam accepisse se dicant, *æstate jam facta*, ac postquam juxta litteras Aquileiense concilii anno superiori scriptas, a Theodosio acciti Constantinopolim venerant, seque vix non deprehensos tunc doceant, merito colligas primo, hoc concilium fuisse confectum jam Aquileiensi convocatum, deinde tractoriam illam Damasi epistolam primis hujus anni mensibus transmissam; atque hanc esse, ni fallor, rei gestæ seriem. Diximus enim anno elapso Aquileiense concilium a Theodosio postulasse, ut ad sedandum ex ordinatione Flaviani ortum dissidium, Alexandriæ synodum cogi juberet, ex omnibus Orientalibus collectam. Hæ litteræ mense Septembri jam labente scriptæ, ac per legatos missæ, vix reddi potuerunt anno illo jam ad finem inclinato. Theodosius igitur iis post episcoporum discessum acceptis, Aquileiensem sententiæ obsecuturus, imperii sui præsules Constantinopolim iterum convocat, cum iis acturus, tum de loco, tum de causa concilii, quod propositum postulatumque fuerat. Interea vero Romano pontifici præstare visum

est, ut concilium Romæ potius, quam Alexandriæ indiceretur, misitque in eum finem evocatorias litteras, quæ ideo, *æstate jam facta*, episcopis illis Constantinopolim juxta litteras Aquileiense concilii a Theodosio convocatis, communicatæ sunt. Utramque siquidem hanc epistolam, a Damaso aliam, aliam ab Aquileiensibus Patribus, Orientales commemorant aperte ac distinguunt; ac quod ad Aquileiensem attinet, ad regiam urbem se venisse aiunt *secundum litteras anno superiori post Aquileiense concilium ad imperatorem Theodosium missas*; cum vero de recenti a Damaso scripta agunt, inexpectato nuntio, se quasi deprehensos dolent, ac Romano illi itineri se imparatos asserunt. Cæterum Romam hujus concilii indictio minime a Damaso facta est inexplorata Gratiani imperatoris sententia, quem ideo suas ejusdem Damasi litteris adjunxisse ex Sozomeno liquet: atque hæc est ratio cur Hieronymus *Orientis et Occidentis episcopos imperialibus litteris Romam contractos scripserit* (e), et cur præterea Orientales ipsi *piissimi imperatoris Theodosii litteris ad Romanum concilium se evocatos dicant*; siquidem unius imperatoris litteræ, alterius etiam nomen præ se ferre debuerant.

III. Quod ad causam cogendi ejus concilii spectat, hanc potissimum fuisse Sozomenus nos his verbis docet: *Meletius sepulturam est consecutus, Flavianus vero ejus loco ordinatus contra jurisjurandi fidem: qua ex re ingens perturbatio Antiochensem Ecclesiam iterum occupavit: et plurimi se a communione Flaviani sejunxerant, ac seorsim sub Paulino collectas celebrabant: sed et sacerdotes ipsi hujus rei causa inter se dissidebant. Verum episcopos Romanos, ac reliquos Occidentalium partium sacerdotes non mediocriter indignantur, et ad Paulinum quidem tanquam episcopum Antiochiæ consuetas scribebant epistolas, quas synodicas appellant; ad Flavianum vero nullas litteras dabant: quin et Diodorum Tharsi, et Acacium Beroæ episcopos, qui illum ordinaverant, in crimen vocabant, et ab eorum communione abstinebant. Itaque ut his de rebus cognosceretur, tum ipsi, tum imperator Gratianus ad Orientales episcopos scripserunt, eos in Occidentem convocantes* (f). Quod Sozomenus aperte asserit, Hieronymus sub involuero verborum indicat, *episcopos ob quasdam Ecclesiarum dissensiones Romam contractos scribens* (g), atque hæc est ratio, cur Orientales illi Damaso cæterisque sub illo episcopis rescribentes, paratum ad pacem atque unitatem animum declarant.

Nolim tamen ego asserere hanc unam fuisse hujus concilii convocandi causam; sed eam inter cæteras probare non possum, quam Valesius, Baluzius, aliique Patroni Italici concilii studiose sæpe urgent, ut nempe de Nectarii ordinatione cognosceretur, quam Occidentales rejicere videbantur, pro suo erga Maxi-

(a) Lib. v, cap. 8.

(b) Lib. iv, cap. 12; lib. vi, cap. 10.

(c) Epist. 18, Ver. edit.

(d) Tillem. de Ambros., art. 50.

(e) Epist. 108, Ver. edit.

(f) Sozom., lib. vii, cap. 11.

(g) Epist. 127, Ver. edit.

mum Cynicum ad eum appellentem studio. Haec enim falsam esse probant, tum Sozomeni silentium, tum Bonifacii, et Nicolai testimonia, quæ alio loco produxi; tum præterea quod a vero prorsus abhorreat, Damasum qui tumultuariam Maximi ordinationem in irritum miserat, solemnè publicoque edito iudicio, adeo sibi deinde non constitisse, ut Nectarii ordinationem eodem Cynico impellente reprehenderit. Quamobrem, si in Romanâ hæc synodo de Nectarii ordinatione actum fuit, alia prorsus, quam quæ obtenditur, ratio esse debuit, cur de illa, ut dicam, ageretur.

IV. Evocatoriis Damasi litteris rescripserunt Orientales, epistola illa, quam Theodoretus recitat et impense laudat (a), in eaque causas attulerunt binas, quominus Romam accederent: primo quod cum hæretici quamquam ab ovilibus depulsi, greges in saltu diripere, profanos conventus agere, ac nihil non in religionis perniciem moliri pergerent, concilio adesse non poterant: quin Ecclesias deserere ac necessario nudare præsidio viderentur; secundo quod præstitutum tempus non erat tam longo itinere, cæterisque ad illud parandis sufficiens. *Siquidem conveneramus, aiunt, Constantinopolim secundum litteras a Reverentia vestra anno superiore post Aquileiense concilium ad piissimum imperatorem Theodosium missas, ad hanc solam professionem instructi, et de hac una synodo consensum episcoporum, qui in Provincia erant, afferentes, cum de longiori itinere suscipiendo nec suspicati essemus, nec audivissemus quidquam, priusquam Constantinopolim convenissemus; ac præterea constituti temporis angustia, nec ad longioris itineris apparatus, nec ad omnes communionis nostræ episcopos, qui in diversis provinciis sunt, commoendos, et consensus ab iis accipiendos sufficeret.* Hæc vero ego attuli, ut videat lector hoc loco apertam de litteris, quæ tum ab Aquileiensi concilio, tum deinde a Damaso scriptæ fuerant, mentionem fieri, nullam vero de illa epistola, quam postremo loco Italici concilii nomine Sirmodus protulit: atque ut hinc rursus colligat, illam supposititiam esse, ac nunquam aut scriptam, aut saltem ante æstivos hujus anni menses Constantinopolim transmissam; tum deinde errare eos, qui illam ipsam a Theodoro indicatam putant sub Occidentalium epistolæ voce, eique tunc cum scriberent acceptæ, ab Orientalibus responderi. Nam si illam Ambrosius, cæterique Italici vicariatus præsules soli scripserant, ut Tillemontio aliisque hujus sententiæ patronis placet, nulla erat causa cur Orientales rescriberent Damaso, Acholio, Britoni, ac Basilio, qui scitatio huic Italico concilio profecto non adfuerant, ac ejusdem gesta ignorabant. Sed hæc obiter, cum res alibi atque operose discussa a me fuerit.

Postquam vero iidem Orientales his se rationibus excusaverant, ne Romam accederent, ut charitatem, qua se ad synodum vocatos aiunt, mutua charitate rependerent, tres ex suo corpore legatos miserunt, Cyriacum nempe, Eusebium, ac

Priscianum, eisque dederunt in mandatis, tum ut cæterorum omnium voluntatem pacificam esse, atque ad unitatem spectare declararent, tum ut eorum pro sana fide solum manifestum facerent: qua profecto declaratione ii revincuntur solum facere, qui eos Romam accedere noluisse aiunt, quia supremam esse contendebant Orientalium conciliorum auctoritatem. Cæterum quo ipsi etiam sanos sese atque integros esse probarent apud Romanum pontificem, in litteris, quas legatis ad Damasum ferendas dederant, tum aperta copiosaque fidei expositione, Arii Sabelli, Eunomii, Macedonii et Apollinarii hæreses damnarunt, tum postremo hæc, quæ referre operæ pretium est, verba adjunxerunt: *Si quid amplius desideratis, satis vobis fiet, si totum Antiochiæ a synodo, quæ illic celebrata est, conditum, nec non eum, qui superiore anno Constantinopoli ab œcumenica synodo editus est, legere dignemini: quibus in tomis fidem nostram uberius exposuimus, et in hæreses recens exortas anathematis sententiam protulimus.* Ex his enim tria potissimum colligo: primo, inter eos qui hanc epistolam scripserunt, aliquos fuisse ex illis, qui Antiochenæ synodo adfuerant, atque, ut ego conjicio, Diodorum Tarsi, Acacium Beroeæ, Pelagium Laodicæ, ac Gregorium Nyssæ episcopos; secundo, certos illos fuisse Antiochenæ synodi acta ad Damasum allata antea fuisse: nam quo pacto ea legere alioquin hic poterat, ut pleniori cognitione ea de re instrueretur? Atque hoc confirmat conjecturam meam, qua opinabar, anno 380 acta illa per Acacium allata ad Urbem fuisse (b). Tertio, si ad ea quæ de Constantinopolitana antecedentis anni synodo, Orientales scribunt animum diligenter advertas, facile intelliges, eorum quæ gesta ac constituta fuerant, aliud nihil ad apostolicam sedem referri præter hæreses, in quas anathematis sententiam protulerant, aliaque nonnulla ad disciplinam spectantia capita, de quibus nunc sermo erit. Jure igitur ac merito Leo Magnus ad Anatolium scribit, quo ejus ambitionem retunderet, *episcoporum quorundam conscriptionem, eam scilicet, qua Constantinopolitano præsuli primæ honoris partes post Romanum attributæ fuerant, nunquam fuisse ad apostolicæ sedis transmissam notitiam (c), gravissimamque viro sanctissimo injuriam inferre, qui hæc de re dubitare visi sunt.*

Quæ vero ad disciplinam spectant, de quibus Orientales, nulla reliquorum canonum mentione facta, per legatos Damasum retulerunt, Nectarii et Flaviani ordinationem respiciunt, ac Cyrillum Hierosolymitanum; sic enim habent: *De particulari autem Ecclesiarum administratione, antiqua ut probe nostis obtinuit sanctio, et sanctorum Patrum Nicææ congregatorum regulæ, ut in singulis provinciis episcopi illius provinciæ, et si illis placuerit, una cum episcopis ipsis finitimis, ordinationes, prout utile fuerit, faciant; eæ quarum legum præscripto Constantinopolitanæ Ecclesiæ, reverendissimum ac religiosissimum*

(a) Lib. v, cap. 9.

(b) Vid. Cap. 15.

(c) Epist. 80, Lugd. edit.

Nectarium ordinavimus episcopum in universali concilio, communi omnium consensu, coram religiosissimo imperatore Theodosio, adstipulante omni clero et civitate. Antiquissimæ vero Antiochenæ in Syria Ecclesiæ reverendissimum et religiosissimum episcopum Flavianum, tum illius Provinciæ, tum diæcesis Orientalis episcopi in unum congregati canonice ordinarunt tota Ecclesia consentiente, et quasi uno ore virum collaudante: quam quidem ordinationem synodus universa suscepit. Hierosolymitanæ autem Ecclesiæ reverendissimum ac religiosissimum Cyrillum indicamus, qui canonice olim fuit ordinatus, et plurima variis in locis contra Arianos certamina subiit. Hoc autem loco Beveregius utitur (a), ut apostolicorum canonum, quos sub voce antiquæ sanctionis indicatos recte putat, auctoritatem atque antiquitatem adstruat, ac ut Nectarii et Flaviani ordinationes, nedum a cujuslibet provinciæ, verum etiam aliarum provinciarum ac totius Orientis, in concilio Constantinopolitano tunc congregatis episcopis, factas probet. Nam si secus esset, cur provocassent ad antiquam illam sanctionem, canones scilicet apostolicos 34 et 35? Hi enim tantummodo agunt de vocandis, si placuerit, aliarum etiam et finitimarum provinciarum ad sacras ordinationes episcopis: hoc vero contra eos, qui Flavianum Antiochiæ consecratum asserunt interim observatum volui. Sed iterum redeamus, unde discessimus.

Quid igitur Cyrillo crimini datum fuerit, ut Orientales episcopi, ejus apud sedem apostolicam Romanamque hanc synodum causam lueri debuerint, minime constat. Sunt qui factum putant, quia Damasus ac Occidentales ejus ordinationem infamatam noverant. Rufinus præterea, Socrates ac Sozomenus illum in fide varium fuisse scribunt, quod recentia aliquot Græcorum menæa confirmare videntur. At vir doctrina ac pietate insignis Toutæus, in Vita ejusdem Patris operibus præmissa, hanc ab eo culpam diligenter amovet. Rationibus autem ab eo allatis addi posset id, quod in Synodica legitur, eum scilicet, *ab synodis sub Damaso Romæ, ac Constantinopoli sub Nectario celebratis, multis elatum laudibus*, ut hinc colligas pura fuisse illum fide: accedat quod si hæresim professus aliquando fuerat, ad communionem recipi per Orientales non poterat, nisi causa a sede apostolica antea cognita et discussa. Siquidem Felix III hanc esse Ecclesiæ regulam et veterem traditionem scribit, primarum sedium episcopi cum ab hæresi revertuntur, non prius recipiantur, ac communionem obtineant, quam ad primam sedem acta relata, atque ab ea, quæ definita fuerant, confirmata sint (b).

V. Quod ad Nectarium atinet, sunt, quod jam observatum a nobis fuit, qui censent ejus ordinationem, ex præscripta Nicæni concilii lege factam Orientales asserere eo consilio, ut eam tueantur adversus Damasi atque Occidentalium, qui Maximo

(a) Cod. Can. Vend. lib. 1, cap. 51.

(b) Conc. Ven. edit. tom. V, p. 187.

(c) Vid. cap. 9, in fin.

A Cynico favebant, minas; at li prorsus divinare mihi videntur, suisque præconceptis opinionibus abrepti: pontifex enim Bonifacius, testis procul dubio idoneus, unam tantum offert hujus rei causam, quia nempe id negotii in Romani episcopi *notione non esset*, eamque propterea firmitatem non haberet, quæ ex una tantum apostolicæ sedis communionem accedere illi poterat; siquidem Nectarium, catechumenus cum esset, Nicæno can. 2 ab episcopatu arcebat, eaque est causa cur plures ex Patribus ejus consecrationi ab initio intercesserint. Hoc itaque cum etiam Theodosius probe intelligeret ac vereretur ne quid iterum propterea contra Nectarium moveri posset, tribus qui tunc ab ea synodo Romam legati episcopi fuerant, aulicos suos adjunxit, quo facilius Damasus B permoveeret ad concedendas suæ communionis litteras, sive *formatam*, quæ collatum neophyto sacerdotium roboraret. Id vero est, ni fallor, quod Ambrosius, cujus alio loco verba attuli, non obscure sensit, cum ordinationem suam *ab Orientalibus et Occidentalibus* comprobata scripsit, atque aliis, *Orientalibus* scilicet, *exemplum dumtaxat, Occidentalibus* autem, supremo nempe ejus Ecclesiæ capiti, *judicium* attribuit (c). Cum igitur certam ac necessariam causam teneamus, cur episcopi illi de Nectarii ordinatione Damaso retulerint, minime necesse est, ut ad Italicum concilium ejusque litteras, mera nempe figmenta, recurramus. Cæterum erat altera præterea ratio, cur *formata* a Romano pontifice pro Nectario peteretur, sed quæ silentio tegi ac dissimulari debuit. Nam cum episcopus Constantinopolitanus ab Heracleæ metropoli subtractus, decreto synodi primum honoris gradum post Romanum consecutus esset; ut novæ dignitatis quasi possessionem iniret, videbatur necessarium, exemplo Alexandrinæ et Antiocheni, ut de sui ordinatione apostolicæ sedi referret, ab eaque litteras communionis acciperet, quod exemplum sub Nectario positum sanctus Joannes Chrysostomus ac cæteri successores longo deinceps ordine secuti sunt; hisce autem, quæ Orientales a se *ἐκθέστωρ καὶ κωνσταντινῶς* constituta putabant, epistolam concludentes petunt, ut Damasus cæterique Occidentales secum *gratulentur*: qua ecclesiastica, ac mutuam charitatem exprimente formula utuntur, ut eorum omnium quæ constituerant confirmationem peterent, siquidem hic erat synodiarum relationum, quæ ad Romanum pontificem mittebantur, finis (d).

VI. Hæc Orientalium epistola inscripta est *Damaso, Ambrosio, Britoni, Valeriano, Ascholio, Anemio et Basilio, ac cæteris in magna urbe Roma congregatis*, ex quo colligimus eos omnes concilio illi adfuisse. Si *Basilium* excipias, ac *Britonem*, aliorum sedes cognitæ satis sunt: *Britonem* tamen Bollaundus, cujus sententiam Tillemontius (e) sequitur, Trivirensi magni in illa etiam ætate nominis Ecclesiæ præfuisse censet: pro *Basilio* alii *Bassianum* legunt; at

(d) De Marc. lib. 1, cap. 10, § 9.

(e) De S. Just., tom. VIII.

frequentiores codices *Basilium* habent, quæ mihi lectio magis placet; Bassianus enim Laudensis episcopus haud pridem ordinatus non ita magni nominis et dignitatis erat, nec tam illustrem Ecclesiam administrabat, ut præ cæteris, qui prætermitti sunt, nominari debuerit; quamobrem *Basilium*, ne cæteris, qui compellantur, inferior sit, aut in Hispaniis, aut in Africa, aut etiam in Galliis, primariæ alicujus Ecclesiæ episcopum fuisse verosimile est. Ex Oriente adfuerunt Paulinus atque Epiphanius, ac forte etiam non defuerunt, qui ex *Ægypto* venerint, ob arctum cum Romana Ecclesiæ fœdus, ac imperialium, quibus omnes evocati fuerant, litterarum auctoritate. Basnagius quidem Paulinum atque Epiphanium abfuisse, Maximum vero Cynicum concilio illi adfuisse asserit (a). Unde autem colligat, quod de Paulino et Epiphanio scribit, viderit ille: nam quod de Maximo asserit, a Baluzio hausisse potuit, qui hac sæpe fabula delectatur (b). His deinde accessere tres illi episcopi, Cyriacus nempe, Eusebius, ac Priscianus ab Orientalibus Constantinopoli congregatis, legati; quibus forte aulici illi a Theodosio missi comites sese junxerant.

Cum Paulino præterea atque Epiphanio Hieronymus ad Urbem accessit, cuius rei ipse testis est in epistola ad Principiam (c). Si enim *pene certe triennium Romæ vixit* (d); si præterea Hierosolymam post obitum Damasi profecturus *mense Augusto in Romano portu navim ascendit* (e), ad Urbem cum iisdem sociis accessisse debuit hoc anno circa autumnum, concilio jam prope futuro, ac proinde longiorem, secus ac nonnulli censent, moram Constantinopoli traxerat. Illius autem, a quo etiam litteras acceperat, nomen haud erat Damaso ignotum. At eum præterea huic pontifici familiarem fuisse, conjectare possumus tum ex epistola de tribus hypostasibus, qua ejus humanitatem laudat, tum etiam ex ea, quæ inter Evagrium eidem Damaso pernecessarius, ac Hieronymum ipsum, consuetudine intercedebat. Virum itaque, cuius doctrinam ac pietatem noverat, apud se retinuit, ut sibi in causis negotiisque ecclesiasticis expediendis præsto esset, ac ut *Orientis et Occidentis synodicis consultationibus* suo nomine responderet (f). In quo tum optimum ejusdem Damasi iudicium laudes, tum supremæ Romanorum pontificum in Ecclesia potestatis argumentum inde capias certissimum. Nam totum, quia patet, orbem si mente complectaris, quænam alia tibi occurret Ecclesia, cuius proinde ac Romanæ tanta fuerit dignitas, et auctoritas, ut ab ea difficultium obscurarumque tum in fide, tum in disciplina quæstionum constantia tanta, ac diuturnitate, fiducia præterea, atque humilitate, explicatio postularetur, ac tanto sinceroque obsequio exciperetur? Hiero-

nymi præterea eruditione toto illo tempore quo Damasus superstes fuit, usus est in sacris illustrandis Scripturis, earumque enodandis difficultatibus, atque ut hoc ageret, tum voce, tum scriptis ad eum epistolis excitabat, quæ adhuc exstant, ejusque pontificis incessantis in Christianam doctrinam studii testes sunt. Sed jam ad alia.

CAPUT XXI.

I, II. *Quid definitum in eo Romano concilio, ac de Constantinopolitani confirmatione.* III. *De fragmentis deinde agitur ab Holstenio editis.* IV. *Baronii conjecturæ expenduntur, ac vindicantur.* V. *Daduli de eodem concilio testimonium adducitur.*

I. Dolendum profecto est, si quæ alia, tum profecto hujus synodi, quam Theodoretus maximam vocat, acta, quæ ætate scriptoris libelli synodici adhuc extitisse videntur, deperdita postea fuisse: neque enim dubitari potest quin ea omnia quæ gesta decretave ab ea sunt digna prorsus fuerint doctrina ac sanctitate Patrum, qui frequentes in ea adfuerunt: at cum vetustas temporum hoc nobis bonum præripuerit, reliquum est, ut pauca, quæ possumus, conjectura saltem assequamur.

Quin itaque iis de rebus in illa actum fuerit, ob quas a Damaso convocata diximus, nemo dubitaverit. Verum cum interea tres ab Orientalibus episcopis legati litteras, de quibus nuper actum est, attulissent, quibus eorum quæ tum circa fidem, tum circa Constantinopolitanam et Antiochenam sedem decreta a se fuerant, confirmationem postulare videbantur, hac etiam de causa, quæ omnium maxima, de fide scilicet actum fuisse oportuit, eaque occasione quæ in Constantinopolitano concilio definita fuerant, Romæ iterum probata fuisse, ac confirmata, quæ Baronii aliorumque sententia est.

Objici quidem posset, Damasianæ hujus confirmationis nullum exstare certum argumentum ante Photii ætatem: quin potius cum in Gelasiano decreto ex Vaticanis codicibus per Fontaninum, ac virum cl. Blanchinum edito ac recensito (g) Nicænæ, Ephesinæ, et Chalcedonensis synodi mentio dumtaxat sit, secus ac in Hormisdiano a Chiffletio edito, in quo post Nicænâ additur etiam Constantinopolitana, hinc colligi videatur, illam ab apostolica sede ante Hormisdæ ætatem minime acceptam et confirmatam. At ejusdem Photii testimonium apertum adeo expressumque est, ut ego vix dubitem quin litteras ab ipso Damaso ea de causa scriptas, ut moris erat (h), aut aliud aliquod documentum legerit, quo ea de re certior factus fuerit. Recensitis enim in libro de synodis præcipuarum in Oriente Ecclesiarum episcopis, qui Constantinopolitano huic concilio

(a) Ad ann. 382, n. 2.

(b) Vid. lib. v de Conc., cap. 21.

(c) Ep. 127, n. 10, Ver. edit.

(d) Ep. 45, n. 2.

(e) Adv. Rufin. lib. III, n. 22.

(f) Ep. 123, n. 20, Ver. edit.

(g) Prolog. ad Anast., tom. IV, opus. 3.

(h) Hoc aperte discimus ex epistola Marciani imperatoris ad Leonem Magnum, qua cum episcopis, qui synodo Chalcedonensi adfuerant, proficitur mirari se cur non vicissim litteras misisset hic pontifex, quæ in sacris Ecclesiis legerentur, ostenderent, que acta ejusdem synodi a sede apostolica approbari

lio adfuerant, Timotheo Alexandrino, Meletio Antiocheno, Cyrillo Hierosolymitano, ac Nectario, quos synodi principes fuisse ait, illis Damasum postremo jungit, eadem non multo post confirmantem, et consensu suo comprobantem, eumque consensum, ut vides, non ex nudo tantum silentio præsumptum, sed ejusmodi præterea fuisse judicat, ut ea valida et firma redderet, certo aliquo scilicet documento munitum, ac cum imperio et potestate conjunctum (a). Etsi igitur vigilantissimus pontifex hæreses illas antea sæpe damnaverat, credibile tamen est, aliquo iterum solemnique scripto, novam hanc invictamque definitis in Constantinopolitano illo concilio dogmatibus vim conferre voluisse, tum quod ea erant Orientalium episcoporum vota, tum quod post preemptorium hoc apostolicæ sedis judicium, nulla erat amplius Macedonianis atque Apollinaristis evadendi spes. Cum itaque, ut nuper dictum a me fuit, Orientales illos a se gestororum confirmationem postulasse constet litteris per legatos episcopos Romani allatis, Damasus id præstitisse videtur in eorumdem reditu: illos siquidem abeuntes sine responsione aliqua ac sine aliis ad Theodosium litteris, quibus certior fieret de confirmata Nectarii ordinatione, ab eo pontifice fuisse dimissos nemo dixerit, quem in respondendo synodicis consultationibus diligentissimum fuisse constat, tum ex iis quæ supersunt litteris, tum vero ex Hieronymi, cujus opera utebatur, testimonio. Hanc vero puto fuisse causam cur idem pontifex, Hadriano teste, qui basilicam S. Laurentii longo post intervallo reparavit, Constantinopolitanum hoc concilium pictura representatum ad posteros in eadem transmitti voluerit (b), quo deinde exemplo Coelestinus ac Sixtus Ephesinum in Liberiana, Leo Magnus Chalcedonense in Vaticana expresserunt (c). Atque hæc sunt, quæ in Romano hoc concilio circa fidem confecta videri possunt.

II. Tillemontius actum præterea fuisse putat de Apollinarianis ab Ecclesia recipiendis: cumque ex mandato papæ Hieronymus concinasset formulam, cui hæretici illi deinceps subscribere cogentur, illud contigisse, quod Rufini verbis hic referre præstat: *Damasus episcopus cum de recipiendis Apollinarianis deliberatio haberetur, editionem ecclesiasticæ fidei, cui iidem editioni, si Ecclesiæ jungi vellent, subscribere deberent, conscribendam mandavit amico suo presbytero, viro disertissimo, qui hoc illi negotium ex more procurabat, necessarium visum est in ipsa editione de Incarnatione HOMINEM DOMINICUM dici: offensi sunt in hoc sermone Apollinaristæ: novitatem sermonis incusare cœperunt (d)*. Nemo profecto negaverit quin in Romano hoc concilio agi rursus potuerit de Apollinarianis, occasione Constantinopolitanæ synodi, a qua damnati fuerant, cujusve definitiones Romæ

(a) Οἷς οὐ πολὺς χρόνος Δάμασος ἃ τῆς Ῥώμης τὰ κενὰ κρατῶνων ἔγνωρίζετο σύμφωνος, τοῖς προκαθοῦσι καθίσταμενος.

(b) Conc. Ven. edit. tom. VIII epist. ad Carol.

tunc relatas et lectas fuisse oportet. At ego vix puto, ut iteratam contra eos fidei expositionem Damasus tunc condi jusserit: cui enim bono alia fidei formula ab Apollinarianis subscribenda post illam, quam Paulino Antiocheno anno 375 transmissam diximus, atque allatis modo verbis Rufinus aperte memorat? Anno itaque 375 contigisse hoc debuit, quod idem Rufinus ab Hieronymo audiverat, scriptoque deinceps consignavit; *presbyter autem ille disertissimus*, quo amico et administro Damasus tunc usus est, alius fuerit oportet ab eodem Hieronymo, qui nec presbyter dici tunc poterat, ut vidimus, ac Roma aberat, seque ad solitudinem Syriacam receperat. Cæterum factum illud a Rufino minime excogitatum, sed veritati consentaneum esse, conjici potest ex mss. cod. in notis ad illas priores ad Paulinum litteras a me productis, qui eam vocem, qua impressi carent, adjunctam habent.

III. Holstenius, ex vetusta Vaticana canonum collectione fragmentum protulit, quod inscribitur *ex concilio urbis Romæ sub Damaso, de explanatione fidei*. Hoc duplici parte constat. Agitur in priore de *septiformi spiritu, qui in Christo requiescit*; in posteriori vero *multiformis nominum Christi* dispensatio explicatur; eamque si quis conferat cum carmine sexto, observetque iis versibus pressius repetit, quod uberiori calamo eodem fragmento hic expressum fuerit, facile concedet, utrumque scætum unius ejusdemque auctoris esse, Damasi nempe, cujus nomine inscriptus est.

Utraque vero ejusdem pars Eunomium ejusque assecclas respicit: nam ut a postrema incipiam, cum ex multiplicibus iis nominibus blasphemi illi conficerent Christum Dominum facturam et creaturam esse, eatholici e contra Patres iis utebantur, ut vel maxime ejus erga nos misericordiam ostenderent et commendarent, quod aperte colligi potest ex Germinii litteris ad Arianos, a quibus is ad Semiarianos transiverat: *Quod putant, ait ille, se pro magno de divinis Scripturis proferre, ut dicant Christum facturam et creaturam, e contrario nos secundum Scripturas dicimus Viam, et Janam, et Lapidem offensionis, et Petram scandali, et Fundamentum, et Brachium, et Manum, et Sapientiam, et Verbum, et Agnum, et Ovem, et Pastorem, et Sacerdotem, et Vitem, et Diem, et alia: sed hæc omnia sic intelligimus, et dicimus, ut virtutes, et operationes filii Dei intelligamus, non ut divinum ejus ex Patre nativitatem comparemus (e)*. Varias illas ac multiplices appellationes, quibus Christus Dominus designatus legitur, ipse etiam Ambrosius, Basilius ac Nazianzenus sæpe adhibent, quibus operationum ejus varietatem multiplicemque beneficentiam indigiari aiunt dispensationemque ipsius, ac servatoris ministerium non coactum.

Quo vero ad priorem ejusdem fragmenti partem

Mag., pag. 1591.

(c) Vid. Blanch. not. ad Sixt. 3.

(d) Hieron. Apol. 2, cap. 20.

(e) Apud Hilar. Frag. xi, Ver. edit.

attinet, neminem latet, Eunomium Spiritui sancto A synodum, ac proinde non sine aliqua verosimili conjectura a me asseri posse, hoc fragmentum ad aliud potius, quam ad hoc concilium, ut Holstenius opinatur, pertinere, ad illud scilicet, quod anno 380 congregatum dixi, in quo de Eunomii et Macedonii hæresi actum potissime fuisse constat.

IV. Præter hæc Holstenianus idem codex decretum continet de Patriarchalibus sedibus, ac de recipiendis, ac rejiciendis libris. Insignem Dionysianæ collectionis codicem in monasterio Sanctæ Crucis ego tractavi beneficio abbatis tunc doctissimi ac religiosissimi, nunc sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis Besutii, atque alterum huic similem Vallicellianæ bibliothecæ, concedente viro celebri atque humanissimo patre Josepho Blanchino. Tertium ex vetustissimo Veronensis Ecclesiæ archivo memorat numquam non laudandus marchio Maffei; alterum a Dacherio sibi communicatum se legisse ait Baluzius (e), qui omnes hæc ipsa decreta continent, quæ Holstenianus hic codex. Merito igitur magnus Baronius (f) hoc de patriarchalibus constitutum eidem Damaso, ac Romanæ huic synodo vindicat, quocum viri celebres Holstenius et Franciscus Blanchinus consentiunt. Huic autem sanciendo decreto inde acceptam occasionem putant, quod cum Pontifex turbatam clandestino Constantinopolitano canone patriarchalium Ecclesiarum dignitatem intellexisset, necessarium duxerit synodali hac sua lege ejus episcopi, atque Orientalium inconsultam ambitionem retundere Paulino præsertim curante, ne quid Antiochena sua ac Alexandrina sedes, quæ suæ erat communionis, detrimenti caperet.

Primus hoc asseruit Alexius Aristenus XII sæculi scriptor in scholiis ad synopsis Canonum a Justello editam; illum siquidem veluti hujus sententiæ auctorem producit Joannes Methonensis episcopus in responsione ad Marcum Ephesium, ac Simon Constantinopolitanus in epistola ad Joannem Nomophylacem, cujus verba, quæ huc pertinent, ex Allatii (c) interpretatione hæc sunt: *Sciendum porro est, ut narrat Dei amantissimus diaconus, et magnus œconomus magnæ Dei Ecclesiæ Dominus Alexius Aristenus compendioso de omnibus canonibus, et œcumenicis sanctissimis synodis, nec non, et quæ inter eas acclatata sunt, tractatu, post Nicænum concilium exortam esse hæresim, quæ Filium quoque Patrem asserebat: namque nonnulli dicebant, quemadmodum Filius ex Patre, ita et Spiritum a Filio esse genitum, sicque Spiritum sanctum Filii filium, et Patris nepotem decernebant: quapropter ad abolendam similem hæresim et orthodoxam fidem constabillendam, Damasus sanctissimus papa ante sanctam synodum Constantinopolitanam secundam, una cum sibi obnoxiis catholicis episcopis Romæ concilium coegit, qui in sancto Nicæno symbolo addiderunt Spiritum sanctum a Patre et Filio procedere, asseverantes vero illum genitum esse ex Filio anathemati subjecerunt. Eodem modo anathemati subjecerunt, qui non libere, et confidenter prædicarent eundem cum Patre et Filio unius esse auctoritatis atque essentia, et plerosque alios anathematisimos contra plures hæreses addiderunt.* Me non latet Aristenum, seu quisquis ille sit ipso Aristeno scriptor antiquior, aliosque recentiores Græcos profecto falli, cum additionem illam Nicæno symbolo factam Damaso attribuunt, quæ multo recentioris ætatis est, quamquam quo potissimum tempore ea cœperit, non vacat inquirere (d). At hinc saltem colligi poterit ea de re actum tractatumque fuisse sub Damaso ante Constantinopolitanam

Me non latet hoc ipsum de patriarchalium sedium prærogativa decretum ab editore epistolarum Romanorum pontificum, aliisque Damaso abjudicari, ac Gelasio attribui, cujus esse canonem de recipiendis ac rejiciendis Scripturis, cui junctum legitur, apud eruditos convenit. Potissima hujus opinionis ratio inde capitur, quod cum fragmentum illud Holstenianum, quamquam Damasi nomine insignitum huic de prærogativa sedium decreto adjunctum habeat generalium synodorum indicem, in quo nec Ephesini, nec Chalcedonensis, sicut nec Cælestini, nec Leonis, neque Nestorii, neque Eutychetis nomina tacentur, Damasi esse nequeat, miraturque ideo Coustantius, quo pacto Baronius eo titulo atque inscriptione, cujus falsitas adeo manifesta est, tam facile decipi potuerit.

At cum hoc de sedium prærogativa decretum contineatur verbo tenuis in Codice Canonum Quesnelliano, ratio hæc non eam, quam Coustantius putat, vim habere posset si Codex ille jam scriptus fuisset ante Leonis Magni ætatem, ut editor censuit, misso tamen hoc incerto, fallacique præsidio, quod mihi videor asserere posse, illud est, ordinem illum numerumque primæ, secundæ ac tertiæ sedis, ante æta-

Me non latet hoc ipsum de patriarchalium sedium prærogativa decretum ab editore epistolarum Romanorum pontificum, aliisque Damaso abjudicari, ac Gelasio attribui, cujus esse canonem de recipiendis ac rejiciendis Scripturis, cui junctum legitur, apud eruditos convenit. Potissima hujus opinionis ratio inde capitur, quod cum fragmentum illud Holstenianum, quamquam Damasi nomine insignitum huic de prærogativa sedium decreto adjunctum habeat generalium synodorum indicem, in quo nec Ephesini, nec Chalcedonensis, sicut nec Cælestini, nec Leonis, neque Nestorii, neque Eutychetis nomina tacentur, Damasi esse nequeat, miraturque ideo Coustantius, quo pacto Baronius eo titulo atque inscriptione, cujus falsitas adeo manifesta est, tam facile decipi potuerit.

At cum hoc de sedium prærogativa decretum contineatur verbo tenuis in Codice Canonum Quesnelliano, ratio hæc non eam, quam Coustantius putat, vim habere posset si Codex ille jam scriptus fuisset ante Leonis Magni ætatem, ut editor censuit, misso tamen hoc incerto, fallacique præsidio, quod mihi videor asserere posse, illud est, ordinem illum numerumque primæ, secundæ ac tertiæ sedis, ante æta-

(a) Vid. in adnot. ad epist. 33, n. 16 et n. 20.

(b) Vid. Allat. Græc. Orth., tom. 1, p. 72 et p. 460; Petav. Th. Dogm., t. II, lib. VII, cap. 2, n. 1.

(c) Cont. Hotting., cap. 18 et cap. 20.

(d) Vid. allat. eod. cap. 20; Lequien, Dissert. I ad Damasc. oper.

(e) Ad Lup. Ferr. ep. 128.

(f) Ad an. 382, n. 19.

tem Gelasii constitutum fuisse atque præscriptum : A ut ejus conservationem rite recteque factam probarent ; alia enim erat causa , cur non oporteret eam fieri , aut factam recipi : nam primo Flavianus impositus fuit , ut Nazianzenus ait , *antiquo præsul præsul novus* , quod apostolicæ traditioni Nicæno concilio confirmatæ adversabatur : secundo jurisjurandi religio , illum quominus assequeretur Antiochenum episcopatum , inhabilem effecerat : quarum tamen rerum , ac peracerbi inde orti dissidii , cum nulla in Orientalium litteris ad Romanum hoc concilium scriptis mentio sit , merito viri gravissimi dubitant , an illæ , quod Ecclesiastica simplicitate ac sinceritate careant , ea laude dignæ sint , quam Theodoretus eisdem attribuit.

Hæc itaque sunt , quæ ab hoc postremo Damasi concilio gesta præ cæteris videri possunt : nam quæ plura alia ejus nomine , tum in conciliorum collectionibus decreta circumferuntur , incertum est , an ad istud , an ad aliquod aliud spectent , multoque incertius an Damasum auctorem habeant , de quo consule , si lubet , Tillemontium ac Coustantium. Cæterum cum hoc concilium postremum dixi , velim id intelligas ex iis quorum memoria superest ; facile enim crediderim , Damasum advocatis ad natalem suum de more vicinioribus episcopis singulis fere annis synodos celebrasse , quarum tamen aliquæ ob temporum vetustatem in oblivione sint positæ.

Idem esto judicium decreti de recipiendis ac rejiciendis Scripturis librisque ; nam qui exstitit in Romana Ecclesia sacrarum Scripturarum librorumque Canon , necesse etiam fuit , ut pro rerum temporumque ratione confirmaretur aut etiam augetur a Romano pontifice. Id vero cum sub Hormisda factum concedant viri docti , qui Gelasii Catalogum auxil (c) , cur non Gelasius ipse Damasi Decreto addidisse potuit , atque inde Decretum hoc quamquam ab eo dumtaxat auctum eidem attribui , ut deinde Hormisdæ etiam attributum aliquando legimus ? Neque enim Damasi ætate aut Manichæi deerant , aut Ariani , aut Priscillianistæ , qui vel Scripturas sacras falsarent , vel apocryphas obtruderent , quorum proinde fallaciis confirmato iterum , ac publicato earum canone occurri debuit , ac dari præterea Hieronymo earumdem corrigendarum cura : hæc tamen fragmenta cum haud omnino constet ad Damasum pertinere , malui a judicio ferendo abstinere , ac inter dubia appendicis loco conjeci.

Quod autem ad canones spectat , qui a Constantinopolitana synodo conditi fuerant , eos , si quod de Maximo Cynico decretum fuerat excipias , a Damaso Romanaque sede nullo in pretio habitos , Leo Magnus , Gelasius , ac magnus Gregorius nos docuerunt , quorum dicta supervacaneo labore huc ego non transferam : quin tamen Nectarii ordinatio confirmata fuerit , idonei omnino testes Bonifacius I ac Nicolaus nos minime dubitare sinunt (d). Contra vero externam omnem cum Flaviano rejectam communionem Sozomenus , Theodoretus , aliaque eorum temporum monumenta probant : frustra vero Orientales obtendebant Apostolicos Nicænosque canones ,

(a) Vid. Conc. Venet. edit. tom. V, p. 185 , et pag. 341.

(b) Quesnell. dissert. 12, cap. 4 , n. 13.

B ut ejus conservationem rite recteque factam probarent ; alia enim erat causa , cur non oporteret eam fieri , aut factam recipi : nam primo Flavianus impositus fuit , ut Nazianzenus ait , *antiquo præsul præsul novus* , quod apostolicæ traditioni Nicæno concilio confirmatæ adversabatur : secundo jurisjurandi religio , illum quominus assequeretur Antiochenum episcopatum , inhabilem effecerat : quarum tamen rerum , ac peracerbi inde orti dissidii , cum nulla in Orientalium litteris ad Romanum hoc concilium scriptis mentio sit , merito viri gravissimi dubitant , an illæ , quod Ecclesiastica simplicitate ac sinceritate careant , ea laude dignæ sint , quam Theodoretus eisdem attribuit.

Hæc itaque sunt , quæ ab hoc postremo Damasi concilio gesta præ cæteris videri possunt : nam quæ plura alia ejus nomine , tum in conciliorum collectionibus decreta circumferuntur , incertum est , an ad istud , an ad aliquod aliud spectent , multoque incertius an Damasum auctorem habeant , de quo consule , si lubet , Tillemontium ac Coustantium. Cæterum cum hoc concilium postremum dixi , velim id intelligas ex iis quorum memoria superest ; facile enim crediderim , Damasum advocatis ad natalem suum de more vicinioribus episcopis singulis fere annis synodos celebrasse , quarum tamen aliquæ ob temporum vetustatem in oblivione sint positæ.

V. Si Landulpho cuidam seniori Mediolanensi episcopo fides est ; *sedente D. Ambrosio , gravissima dissensio orta est coram Apostolico in synodo inter sacerdotes monogamos et alios sub castitate aut virginitate degentes : eaque Apostolico imperante , et aliis episcopis consentientibus , judicio B. Ambrosii delegata , ut quidquid ipse diceret , sanctum et firmum teneretur* , pro uxoris definita est : quin , si *Pseudo-Datum* audias , ea controversia agitata est in *synodo Damasi I* , 150 episcoporum , celebrata Constantinopoli , ubi *B. interfuit Ambrosius*. At eas eorum temporum quisquillas referre , viro clarissimo Muratorio iudice , refellere est ; quamquam Puricelli laudanda diligentia est , qui in ea fabella refutanda studium et operam serio collocavit suam , in dissertatione post ejusdem *Landulphi Chronicon* , inter Italicos scriptores vulgatum. Propius ad veritatem accessit Dandulus , cum in hoc eodem Damasi concilio , tum *Priscillianum* damnatum scripsit , tum synodalia ejusdem gesta tribus Orientalium legatis fuisse communicata (e) ; quæ tamen unde hauserit obscurum nobis nunc est.

CAPUT XXII.

383, DAMASI 17, MEROBAUDE ET SATURNINO COSS.

- I. *Libellus precum Faustini et Marcellini in iis quæ ad Damasum pertinent , ad exanien revocatur*. II. *An hi duo presbyteri , Luciferiani fuerint , an potius Ursiniani ? Bassus Urbis præfectus quis , et an Christianus ?* III. *De Ephesio Ursinianorum in Urbe pseu-*

(e) Vid. Blanchin. in not. ad Clem. et Gelas.

(d) Vid. Diatrib. 2, § 3.

(e) Scr. Ital. Tom. 12.

do-episcopo, ejusque expulsionem. IV. De Fabella- A
damnati a Damaso Liberii. V. De Hilario Romano
diacono, an ille ad Ecclesiam reversus sit, et an au-
ctor commentariorum quæ inter Ambrosii opera
circumferuntur? VI. De Arsenio Romano diacono
Arcadii præceptore ac monacho sanctissimo.

I. Ad hunc annum eumque nondum adultum refero
 (quamquam haud omnia) quæ studio Religionis et
 veritatis, Damasum Romæ fecisse legimus in libello
 Precum Marcellini et Faustini a Sirmondo edito.
 Primo itaque Aurelium graviter ab eo afflictum aiunt,
 eo quod Gregorio Bético communicaret. Quis ille
 Aurelius fuerit, quasve afflictiones perpressus sit,
 minime exprimunt: Luciferianis illum Romæ præ-
 fuisse puto, siquidem Donatistæ, Novatiani, Mani-
 chæi ipsi, atque omnes propemodum sectæ, quibus
 persuasum merito fuerat in ea urbe centrum catho-
 licæ communionis esse, curarunt semper, ut suos
 Romæ episcopos haberent, ne extra Ecclesiam positi
 viderentur. Secundo loco schismatici hi *Macarium*
presbyterum recensent, quem miris laudibus ma-
 ctant, quasi vero virtus christiana sine charitate esse
 aliqua possit. Hic cum vetitas imperiali lege, et
 clandestinas collectas ageret, ab apparitoribus com-
 prehensus Damasi adstantibus clericis cum vi traheretur,
 graviter inter eundem vulneratus est: alia
 vero die ad iudicem ductus, cum ut Damaso commu-
 nicaret, ac imperiali rescripto obsequens esset, nec
 vi, nec blanditiis adduci posset, in exilium pellitur
 atque apud ostia Tiberina ex accepto vulnere
 mortuus, a Florentio ejus urbis episcopo, cujus ta-
 men nulla apud Ughellium mentio est, in basilica S.
 Asterii sepulturæ datur. Hæc libellus de Macario
 presbytero; an vero Luciferianus fuerit, an Ursinia-
 nus, hoc ille non exprimit non sine fraude, et dolo
 malo. Alio autem loco dictum probatumque a me
 fuit (a) Luciferianos nulla imperatorum lege prohibi-
 tos quin, si rebaptizantibus non se junxissent, libere
 suæ religioni vacarent. Addo nunc canonem nul-
 lum adversus eos editum, ante Constantinopolitanum
 aliquod sub Nectario concilium, quamquam
 ubique ab Ecclesia segreges haberentur, in Occi-
 dente potissimum. Alia igitur causa fuisse debuit
 cur presbyter ille collectas agere non posset, cur
 comprehensus Damasum pro legitimo Urbis episcopo
 habere juberetur, cur deinde contumax, et obfirmatus
 cum esset, in exilium pulsus est, præter unam,
 nullaque publica aut civili, aut ecclesiastica lege
 damnatam, Luciferiani nominis professionem. At
 quæ alia afferri poterit præter confirmatum ejus
 presbyteri in schismate Ursiniano animum, quod
 imperatores iteratis legibus puniri jusserant? Hoc

A vero manifeste probat, præfationis ad ipsas Marcellini
 Preces coævus auctor cum Ursino viro sancto ac
 sine crimine (vide petulantiam) jussione imperatoris
 in exilium sponte iterum profecta, ejus factionis presby-
 teros diversis modis afflictos, et in peregrina loca dis-
 persos scribit, quos inter Marcellinum et Faustinum
 statim collocat. Ex eorum itaque numero Macarius
 fuisse debuit, qui cum Romæ clam substitisset, ac
 collectas agere, factionesque fovere pergeret, pos-
 tremo deprehensus, exulare merito coactus est.
 Hinc vide quam phaleratæ sint, quot dolis consultæ
 eorum presbyterorum Preces, nam primo quæ ad
 Luciferianos pertinent, susdeque miscent, ut ejus
 sectæ invidiam minuant: deinde Ursiniani cum
 essent, atque ob eam causam exilium paterentur,
 execratum Ursini nomen silentio tegunt, Luciferiani
 videri volunt, atque ob unam *incontaminatæ reli-*
gionis causam, tum se a Damasi communionem alie-
 nos, tum se vexatos aiunt, ea fraude scilicet, ut im-
 peratorum animos ad misericordiam flecterent. Ma-
 carium hunc ego cum reliquis ejectum puto sub
 Olybrii aut Ampelii præfectura; siquidem cum hæc
 velut diu antea gesta libellus narret, ad eorum præ-
 fectorum tempora trahi possunt, sub quibus Ursinia-
 num schisma, pulsus refractoriorum capitibus, finem
 Romæ habuisse visum est. Nunc pergo ad reliqua,
 quæ ad hunc annum pertinere videntur.

II. Ait itaque libellus ille *nuper etiam factum, ut*
idem Damasus Ephesium perdere aggressus sit coram
Basso Judice: at Bassum Damasi *accusationes repu-*
lisse ea ratione usum, quod *constitutiones imperato-*
rum contra hæreticos solummodo promulgatæ videan-
tur, non contra eos, Luciferianos scilicet, qui sanc-
tissimam fidem sine sæculi ambitione conservent.
 Damasum tunc primum erubuisse, quod inventus
 iudex esset, qui *solus imperialia rescripta piissime in-*
terpretans tueretur. Antequam progrediar, quæro quis
 idem Bassus fuerit, iudex eo tempore sive præfectus
 Urbi, sub quo res acta dicitur; notum enim est, qui
 illicita collegia celebrasse dicebantur, apud præfec-
 tum Urbis accusari debuisset. Bassus, qui præfectus
 Urbi fuit, antea quam ad eam dignitatem ascenderet,
 Campaniæ consularis fuerat, ut ex inscriptione,
 quam mutilatam Sirmondus, integram Reinesius at-
 tulit (b) manifeste discimus: at qui Campaniæ con-
 sularis fuit, Anicius Auchenius dictus est, ut idem
 Reinesius probat, ac ex inscriptionibus constat, quarum
 altera apud P. Josephum Vulpium in Antio legi
 potest, alteram a viro cl. Josepho Maria Pratllo pro-
 ductam iterum refero (c). Urhanam itaque præfecturam
 Bassus nondum attigerat anno 381, quo Syagrius
 et Eucherius consules fuerant; contra, illa jam
 functus fuerat anno 384, quo Symmachus tunc Urbis

(a) Vid. cap. 9.

(b) De Suburb. cap. 3, Rein., p. 395.

(c) PRO SALUTE
 ET VICTORIA
 DD. NN. GRATIANI
 ET FL. THEODOSII PP. FF. AA.
 ANICIVS, AUCHENIVS BASSVS

V. C. CONS. CAMPANIÆ
 LUDIS POPULO DATIS, ATQUE
 VECTIGAL L. ABSOLUTIS
 POS.

SYAGRIO, ET EUCHERIO COSS.

Pratl. de Via Appia lib. III, cap. 4.

præfectus suos in ea dignitate antecessores *Bassum* A ipsum, et *Aventium* vocat, ac ut Orphiti socieri sui hæreditatem tueatur adversus fiscum, hæc potissimum ratione utitur *Valentiniano* scribens, quod cum *Bassus*, et *Aventius*, ea de controversia novissime retulissent, hæredes *recenti præceptione* absoluti iudicio fuerant (a). Cum itaque *Bassi* præfectura initium ceperit post annum 381, ac reliquum, quod inde ad præfecturam *Symmachi* excurrit, partim eidem *Basso*, partim *Aventio* necessario tribuendum sit, facile intelligimus, hujus *Ephesii* causam, cuius idem *Bassus* cognitor fuisse dicitur, anno 382 aut insequenti confectam. *Tillemontius* dubitat an hic christianus fuerit, siquidem *Libellus* precum, qui illum *catholicam religionem* dumtaxat *venerantem* vocat, quod homini ethnico convenire potuit, nihil pro certo definire videtur. At hæc verba, quibus *Luciferiani*, ut solos se catholicos esse prædicarent, pro more utebantur, ad christianam religionem indicandam retulit aliud agens vir accuratissimus: nam quin *Bassus* christianus fuerit, vix dubitare nos patitur *Prudentius*, ac monumentum *Junii Bassi*, quod in basilica Vaticana adhuc superest, ab auctoribus *Romæ subterraneæ* productum.

III. *Ephesius* ille ordinatus a *Taorgio* fuerat episcopus *incontaminatæ plebis Romanæ*, ejus scilicet, quæ in schismate adversus *Damasum* permanserat, et *Ursini* absentis et relegati sequebatur partes; qui locus ut obiter dicam, observatione dignus est, cum argumentum præstet minime dubium, ex quo ordinandi pro Romano episcopo pontifice, aut absente aut impedito vicarii episcopi recepta pridem disciplina constet. Sed ne longius abeam, quis ille *Taorgius* fuerit incertum est: forte *Novatianis* tunc plures in Urbe ecclesias obtinentibus præerat, quibuscum *Ursiniani* fœdus et societatem junxerant; siquidem adversus *Taorgium* ipsum ex parte *Damasi* nihil actum legimus: *plebis vero incontaminatæ* nomine, *Ursinianos* laicos intelligo, quia projectam eorum temeritatem numquam deseruisse, probat epistola *Romani concilii* ad *Gratianum*, quam supra expendimus, ac *Valentiniani* rescriptum ad *Pinianum P. U.* a magno *Baronio* relatum pro confirmanda *Siricii* electione adversus iteratas *Ursinianæ* factionis molitiones. Hujus autem *Ephesii* nomen idem *Baronius* (b) asterisco notat, velut in mendo cubans: *Gothofredus* vero *Ephesium* nostrum, *Euresium* illum fuisse putat, quem *Arcadius* anno 395 in numero sacrorum antistitum haberi non oportere jussit in l. 18. Cod. Theod. de Hær., quod scilicet episcopatu jam dejectus fuisset. *Gothofredum* *Pagius* ac *Tillemontius* secuti sunt, quorum probabilis est opinio ob eam, quæ sæpe occurrit litterarum V et F commutationem, fierique facile potuit, ut librarius loco *Ephesii Euresium* levi errato scripserit. Quidquid horum sit, quin *Ephesius* ille pulsus a Urbe fuerit, ac *Libellus* precum, qui fuisse illum iudicio liberatum ait,

(a) Vid. *Symmach.*, epist. 33, 36, 39 et 47, lib. x.

hoc etiam in capite mentiatur, vix dubitaverit, qui ad hæc adverterit animum: primo scilicet *Bassum* non fuisse *Urbanæ* præfecturæ admotum ante annum 381, atque aliquam sequentis anni partem *Aventio* ejus successori dandam; secundo celebre *Theodosii* edictum, quo *Ariani* occupatas basilicas *Catholicis* restituere jussi sunt, *Constantinopoli* fuisse promulgatum die 19 *Julii* anni 381: tertio cum illud *Oxyrinchi* effectui datum est, *Ephesium* eo loci adfuisse, atque etiam aliquandiu post hæc ibi substitisse: vides igitur, quid hinc effici possit. Nam si ille *Bassus* jam *Urbis* præfecto delatus est, si eodem, aut sequenti anno eum per interiora *Ægypti*, ac per *Palæstinam* cursitasse constat, haud diu *Romæ* substitisse sub eodem præfecto potuit, sed solum vertere coactus est: cur enim aut *Romam* tam cito, ac *gregales* suos, quibus episcopus datus fuerat deseruisset, aut quæ illi cum *Heraclida* tam longe a se posita negotia esse poterant, ut ad eum *Oxyrinchum* usque sese sponte conferret? Cur vero eo tempore quo *Bassus* *Urbanam* præfecturam gerebat *Ephesium* per *Ægyptum* ac *Palæstinam* cursitantem dixerim, alia etiam ratio ex eodem libello manifesta est. Postquam enim *Oxyrinchi* *Theodosii* jussa impleta vidisset, inde *Eleutheropolim* ab eodem *Heraclida* *Luciferianorum* episcopo missus dicitur, ut *Hermionem* ejus sectæ virginem visitaret, atque ea forte occasione factum, ut arctum illud cum *Faustino* et *Marcellino* fœdus stringeret, qui jamdiu antea eo exsules sese contulerant; ac cum aliquandiu in ea quoque urbe moratus esset, in *Africam* navigavit: gravia deinde, ac continuata incommoda, quæ post *Ephesii* discessum se ac cæteros *Luciferianos* passos aiunt a *Turbone* *Eleutheropolis* episcopo, in causa tandem fuerunt, ut eas preces scriberent, ac *Theodosio* offerrent. At *Damasus* superstes erat, cum supplex ille *Libellus* scriptus, oblatumque imperatori fuit. *Cyngius* autem præfecturam prætorii *Orientis* tunc temporis administrabat, ut ex ejusdem imperatoris rescripto, quod eidem *Libello* subest, cognoscimus. Cum vero eam dignitatem indeptus ille sit primo aut altero mense anni 384, *Libellum* ipsum eodem currente anno datum fuisse oportet. Concedamus itaque illo jam medio datum, oblatumque *Theodosio* fuisse; si diuturnas *Ephesii* peregrinationes moramque in *Ægypto* factam, antequam in *Palæstinam* se conferret, si tempus, quo ibi substitit, ac illud quod ab ejus discessu deinde fluxit, antequam *libellus* ille scriberetur, ac ii presbyteri ad imperatorem *Constantinopolim* accederent, supputemus, id quod dixi, facile statuemus, *Ephesium* scilicet sub præfectura *Bassi* *Romana* urbe necessario excessisse.

IV. Quod itaque ex eodem tot mendacis scatente libello colligi potest, illud est, fabellam de damnato *Liberio* per *Damasum*, in actis *Eusebii* presbyteri a *Baluzio* publicatis recitatam, ejusdem *Damasi* ætate posteriorem esse. Nam si ille *Liberium* prævaricato-

(b) Ad ann. 396, n. 10.

rem facta synodo damnaverat, cur non illum presbyteri hanc eidem prævaricationem vicissim deinde eodem libello exprobrassent, ut Athanasio, Hilario atque aliis ejus generis, ac nominis episcopis? Cur ne momento quidem, ut ex eorum scripto constat, tum ipsi, tum cæteri Romanæ urbis pervicaces clerici, huic pontifici communicarunt?

V. Codex canonum a Quesnello editus expositionem fidei continet Faustini presbyteri nomine inscriptam. Eandem scriptor ille ab eodem Presbytero oblatam Theodosio conjicit, atque a Theodosio deinceps transmissam Damaso contra schismatico Imperatore illum obtinenti, a quo postremo ad scripna sedis apostolicæ, atque ab his in eum, quem Romanæ Ecclesiæ peculiarem vocat Codicem, transierit (a). Quæ tamen quanti sint, inde cognoscitur, quod Codex ille tam fuit unius Romanæ Ecclesiæ, quam cæterarum omnium peculiaris, ut viri doctissimi Constantius et Maffelus, qui consulti poterunt, jam demonstrarunt.

VI. Antequam a Luciferianis discedam, illud postremo adjiciam, esse scilicet viros gravissimos, qui Damasi in religionem studio factum alunt, ut Hilarius Romanæ Ecclesiæ diaconus ab eo schismate ad Ecclesiam redierit (b), ejusque rei illustre testimonium reliquerit in cap. III, epist. I ad Timoth. his expressum verbis: *Cum totus mundus Dei sit, Ecclesia tamen domus ejus dicitur, cujus rector est Damasus* (c). Quæ et si meram veritatem sapiant, ita tamen nonnullis displicuisse miror, ut, mss. omnibus repugnantibus, vix non pro spuris, et additiis habeant. Scio non deesse viros doctissimos, qui hoc opus eidem diacono abjudicant, neque mihi animus est, ut meam faciam hanc litem. Fateor tamen ea verba vix non efficere, ut commentarium illud ab aliquo saltem auctore scriptum existimem, qui Luciferianam et schismaticam sectam professus antea fuerit. Siquidem eum si neque Liberium, neque Damasum haberent pro legitimis Romanæ Ecclesiæ episcopis, eosque Hieronymus monuisset *Ecclesiam salutem in summi sacerdotis dignitate pendere* (d), videbatur viri tunc ad Ecclesiam ipsam sincere redeuntis esse, fidem in eo capite suam argumentis minime dubiis palam publiceque testatam facere, quam etiam ob causam, iteratum baptismum, quod antea cum Luciferianus esset, asservorat, palam deinde a se rejici oportere existimavit, cap. I Epist. I ad Corinth. Hæc autem cum ita sint, nosque impellant, ut commentarium illud a Luciferiano ad Ecclesiam reduce scriptum fuisse opinemur, cur non ab Hilario, cui S. Augustinus illud attribuit? Auctorem porro Romanum fuisse, atque in Urbe circa hæc tempora illud scripsisse constat ex I Timoth. III, ubi hæc ait: *Nunc autem septem diaconos esse oportet et aliquantos presbyteros, ut bini sint, per Ecclesias, et unus*

A *in civitate episcopus. Omni enim hebdomada offerendum est, et si non quotidie peregrinis, incolis tamen vel bis in hebdomada; et si non desint, qui quotidie quoque baptizentur ægri. Sed de his jam satis.*

VII. Prioribus etiam, ut ego puto, hujus anni mensibus Arsenium Arcadio puero jam declarato Augusto, huic muneri obeundo parem, Damasus præceptorem misit, rogatus a Gratiano, cui Theodosius ea de re scripserat (e). Baronius Metaphrastis fide nixus eum Romanæ Ecclesiæ diaconum vocat: at Tillemontius non una Metaphrastis auctoritate adduci potest, ut illum diaconum fuisse credat, ac gravius aliquod et antiquius testimonium quaerit. Verum cui bono scriptor ille hanc in Arsenio dignitatem fingere potuisset? Cur potius non hoc scripserit ille, antiquiori aliquo, minimeque dubio testimonio fretus? Nicephorus sane, cui Constantinopolitana bibliotheca patuit, lectorem provocat ad libros ab Arsenio relictos, et ad historiam, quæ de illo conscripta est (f), eaque legi a Metaphraste potuerunt. Neque vero rationes, quas Tillemontius affert, gravioris momenti sunt; siquidem minime necesse fuit, ut hæc Arsenii dignitas in veteribus martyrologiis, Patrumque Vitæ exprimeretur, a quibus una dumtaxat ejus professio suspiciebatur monasticum scilicet institutum: quod autem vitæ genus paulo mollius, ac splendidius, cui se illum dedisse ferunt post suum ad aulam accessum, minime conveniat tum diaconi officio, tum pietati, quam Romæ præ se tulerat, hinc colligi poterit moribus aulæ fractum declinasse illum tantisper a pristina sanctitate: an vero hoc mirum, et insuetum? Cæterum quidquid horum sit, vides, lector, quam acris maturique iudicii in deligendis viris Damasus fuerit. Theodosium vero laudaveris, quod Libanio, Themistioque neglecto, quos Arcadio præceptores dare poterat, Arsenium elegerit, velut qui probe sciret, doctrinam, cæteraque ornamenta a sincera pietate, ac religione sejuncta, principibus Republicæ admoventis obesse sæpius magis quam prodesse.

CAPUT XXIII.

- I. *Damasi epistola ad Orientales, quo anno, quave occasione scripta sit, ac de Timotheo Apollinarista.*
- II. *De Symbolo in Actis Ephesinæ synodi, Nicæno concilio attributo.*

I. Hoc eodem anno scriptam a Damaso ad Orientales epistolam puto, quam a Theodoro acceptam Epiphanius latine reddidit, postremo loco a me recensitam. Apollinaristæ enim et si ab eo pontifice semel atque iterum damnati fuerant, ut dixi, ac deinde a Constantinopolitana synodo, sese tamen, ut hæretici solent, in perfidia obfirmaverant, atque in ea disseminanda totis viribus allaborabant. Aiebant vero impudenter, se veluti rectæ fidei consentientes

(a) Quesnell. dissert. 14, n. 6.

(b) Vid. Pag. ad annum 362, n. 5; Not. Alex. sec. IV, cap. 6, art. 14.

(c) In Append. Oper. Ambr., tom. II, p. 295.

(d) Adv. Lucif. cap. 9.

(e) Bar. ad ann. 380, n. 22.

(f) Lib. XII, cap. 23.

ab Occidentali Ecclesia susceptos esse, et nullam ex A legibus, quæ adversus hæreticos promulgatæ fuerant obstare sibi quominus religioni vacarent, ac suæ sectæ dogmata prædicarent ubique. Hinc publicos colligebant cœtus, prophanasque agebant Synaxes, ac circuibant palam per Ægyptum, Syriam, Cappadociam, totumque Orientis tractum, mysteriorum suorum, aut ordinationum exercendarum causa, quæ fieri non poterant absque gravissimis Ecclesiarum bene constitutarum ac catholicorum episcoporum incommodis, ac molestiis, quas Nazianzenus Olympio tunc Cappadociæ præsi enarrat hæc scribens (a): *Præter alia omnia eo quoque audaciæ proruperunt, ut episcopus etiam quosdam, quibus dignitas ab universali Orientalium et Occidentalium synodo abrogata fuerat, accersentes, aut transeuntibus abutentes imperialibus omnibus constitutionibus, atque omnibus vestris edictis violatis, cuidam impii, et adulterini sui gregis (Nazianzi scilicet) episcopi nomen imposuerunt.*

Quamquam plures fuisse oportet deambulones illos pseudo-episcopos, paucorum nomina ad nos a Leontio transmissa sunt. At primas inter eos agebat partes Apollinario tunc defuncto, Timotheus ejus discipulus arcanorum omnium particeps, atque ingens jam sub eodem magistro Ecclesiæ turbo: nam quam aliam ob causam ejus potissimum damnationem Orientales a Damaso enixe efflagitassent, nisi quia ille unus omnium instar cum esset, eum nominatim damnari tanti interesse putaverunt? Hunc Berythi episcopum fuisse idem Leontius ait, quod tamen nullus eo auctore paulo antiquior asseruit. Hinc vereor ne ille subscriptionibus episcoporum, qui Constantinopolitano I concilio adfuerunt, deceptus sit, ac quod inter eos Timotheum Berythi legerit, unum pro alio acceperit: neque enim fieri potuisse videtur, virum hunc perditæ famæ, et gradu jam antea dejectum, sedisse inter catholicos præsules, ac sententiam præterea in Apollinarium suum dixisse, atque ideo illum inter eos potius numerandum puto, quos profane ordinatos Apollinarius huc illuc commeari jusserat, ut Ecclesias bene constitutas scinderent, quosque Basilii memorat, et sine populo, sine Clero obambulantibus, ac nudum episcopi nomen circumferentes appellat (b). Timotheus autem iste semel atque iterum Romam venerat primo ante obitum Athanasii, a quo etiam commendatitias ad Damasum cum attulisset simulatæ tunc fidei reus, litteras in Orientem retulit suæ cum sede apostolica communionis testes, atque hujus primi ejus Romani itineris præter Leontium, Facundus Hermianensis meminit (c). Venit iterum Athanasio jam defuncto ab Apollinario missus, ut sectæ suæ negotia procuraret apud Romanum pontificem; sed Apollinaristarum fraude tunc detecta, in concilio quod habitum fuisse dixi anno 376 aut altero ineunte, Petro Alexandrino præsentate, tum

ipse damnatus est, ut Leontius ait (d), tum qui cum miserat Apollinarius; ex quo factum, ut longe obstinatiores, et audaciores nefarii homines evaserint, ut alibi diximus; quamquam eodem tempore, quoad potuit, perseveraret ille se catholicum asserere, ac subdolis, captiosisque formulis simpliciores decipere, ut constat ex pseudo-Julii epistola ad Prosdocium, qua vix non assequitur, ut recte, ac cum Catholicis sentire videatur; siquidem eam ipsi Timotheo Leontius adjudicat; rejiciuntque viri docti Lequienius, Coustantius, ac Muratorius inter eas quas Apollinaristæ Julio papæ affinxerunt; aliud etiam simulatæ ab eo religionis argumentum ducitur ex Polemii opere contra illum scripto, cujus apud Photium eod. 130 fragmentum superest, ubi Timotheus reprehenditur, quod esse se ex Apollinarii discipulis videri vellet, atque ea, quæ docuerat ille sentire, quamquam binarium naturarum prædicaret, atque ad Cappadocum dogma et Italorum arrogantiam accederet.

Gregorius itaque Nazianzenus qui summum, quo tenebatur, religionis studium minime cum solio deposuerat, præter litteras ad Olympium Cappadociæ præsidem, alias dedit ad Nectarium Constantinopolis episcopum, rogavitque ut imperatorem adiret, mone-retque, nihil Ecclesiæ rediturum ex ejus pietate utilitatis, si eam Apollinaristarum licentiam diutius valere permitteret ad rectæ fidei eversionem (e). Scripsit etiam Posthumiano PP. Orientis, petitque, ut cum episcopi in regia urbe iteratam synodum celebraturi essent, Ecclesiarum paci ab hæreticis illis potissimum labefactatæ, pro ea summa, qua præfectus prætorio utebatur, auctoritate provideret, etiamsi asperius aliquid statuere necesse esset: has enim litteras agere constat, de synodo illa, quam Socrates et Sozomenus hoc anno a Theodosio convocatam scribunt (f), quia anno superiori Posthuvianus nondum evector ad Orientis præfecturam fuerat. Minime vero ego dubito, quin præterea Gregorius ad alios scripserit, ad amicos scilicet, probosque episcopos, ad eam synodum convocatos, et ad Nyssenum præcipue, quem concilio illi adfuisse scimus, ac habuisse orationem quæ de Abraham titulum præfert (g).

Videntur vero Nectarius, et qui Constantinopolim venerant Orientales episcopi, Nazianzeni monitis excitati, ex postulavisse imperatoris opem, ac præterea scripsisse Romano pontifici; responsio enim Damasi, quæ *episcopis Orientem gubernantibus* inscripta est, non obscure indicat plures ac simul collectos fuisse, qui communi nomine scripserant: quantum vero colligi ex eadem responsione potest, Orientales Damaso renuntiaverant, Timotheum præcipue jactare se, ac in vulgus spargere, aut se minime Romæ damnatum, aut iterum velut catholicum ad communionem admissum, eaque fraude ingens sanæ doctrinæ et Ec-

(a) Epist. 77.

(b) Epist. 265.

(c) Lib. vii.; cap. 3.

(d) Adv. Fraud. Apoll. in fin.

(e) Nazianz. or. 46.

(f) Socr. lib. vii, cap. 10; Sozom, lib. vii, cap. 12.

(g) Oper. tom. I, p. 898.

clesiarum tranquillitati detrimentum in præsentia affe-
ferri, ac in posterum imminere, nisi illum a sede
apostolica publici damnatum, ac rejectum fuisse Ec-
clesiis omnibus palam fieret.

Quis earum rerum eventus Constantinopoli fuerit
aperte discimus ex l. 2 Cod. Theod. de Hæret. pro-
posita die 4 Septembris hoc anno, et eidem Posthu-
miano inscripta. Hac enim cum cæteris hæreticis eo
loco expressis, Theodosius *Apollinarianos*, quorum
nulla in antea actis constitutionibus mentio fuerat, ma-
nifeste recenset, eosque velat, ut Gregorius fieri
oportere existimabat, ne collectas agant quoquomodo,
ne Ecclesias constituent, neve adulterinas ordina-
tiones habeant, atque ut a cæteris, locisque omnibus
a quibus extranei sunt, expellantur, et ad terras a
quibus ortum traxerant amendantur, a quibus insu-
per vult ne umquam discedere iisdem liceat. Hanc
synodum latamque ejus occasione legem Sozomenus
memorat (a), eaque factum inquit alio loco (b), ut
hæreticorum duces ex amœnioribus imperii Romani
locis in squalidas ac desertas regiones deportati tunc
fuerint, quos inter Timotheum numerandum puto,
siquidem illum Byziam regum Thraciæ arcem, impe-
ratoris jussu relegatum fuisse scimus (c).

Sed neque Damasus defuisse officio suo, hæc
ejus ad Orientales epistola certiores nos facit. Hinc
vero auctum est, adversus Gregorium et Damasum
ipsum, cujus auctoritatem hæreticorum more, arro-
gantia loco habuerunt, Apollinaristarum odium, ut
ex memorato Polemii fragmento vidimus, ac præ-
terea colligimus ex iis quæ Eunomius Berocæ in
Thracia pseudo-episcopus scripta reliquit (d), quibus
Ægyptios, Cappadoces et Romanos perstringere au-
det, eo quod duplicem naturam prædicarent, quam
vesanus ille unam ex utraque compositam et contem-
peratam, ut Apollinarius deliraverat, esse asserbat.

II. Observandum modo est, in eadem Damasi epi-
stola moneri Orientales ipsos, ut in fide a Nicæno
concilio tradita immobiles persistant. An forte Apolli-
naristæ Nicæni fidei repugnabant? Hoc profecto ve-
rissimum; Nicæni enim Patres ita *incarnatum* asse-
runt Christum Dominum, ut illum etiam *inhumanatum*
statuant, id est hominem prodiisse in simili nostræ
forma ac specie, anima ac mente minime carentem,
ut explicat Chalcedonense concilium in allocutione
ad Marcianum imperatorem: quod etiam docemur a
Leone Magno, cum scripsit, id ipsum quod a Chalce-
donensi concilio de Domini nostri incarnatione tra-
ditum fuerat, apud Nicæam etiam definitum antea
fuisse (e). Hæc itaque est ratio, cur idem Damasus
in priori ad Paulinum Antiochenum epistola, qua for-
mulam præscripsit Apollinaristis, qui ad Ecclesiam
revertebantur, recipiendis accommodatam, edixit

A primum atque iterum hic repetit, ut *Nicæni fidei*
subscriberent; atque hinc præterea intelligimus, cur
Vigilius Tapsensis, postquam scripserat, Macedo-
nium incusasse Alexandrinam synodum, quod a Pa-
trum sententia recessisset, nova decernendo de Spi-
ritu sancto, quæ a Nicæna fide tradita non fuerant,
adjiciat statim, eadem quoque impietatis præscri-
ptione contra Ecclesiam usum fuisse Apollinarianum
(f); nam cum negare non posset, quin Nicæna eadem
synodus *inhumanatum* fuisse diceret, Ecclesia
vero hujus vocis vim ita explicaret, ut Verbum hu-
manam mentem, atque animam cum carne, ac totum
perfectumque sine peccato hominem assumpsisse as-
sereret, ac duas in una persona naturas perfecte
unitas statueret, ejusque hæresim everteret, catho-
licam verissimamque interpretationem calumniatus
ille est, perinde ac si aliquam Nicæno symbolo addi-
tionem induceret. Hoc deinde argumentum ab Apol-
linario magistro suo haustum adhibuit Eutyches deli-
rus senex, cujus verba eodem loco Tapsensis af-
fert: neque enim intelligere potuerunt, aut volue-
runt vesana capita, quo pacto Christus Dominus in
duabus et ex duabus naturis totus esse posset, atque
una persona complecti, quidquid utriusque naturæ
unitæ convenit, quin duæ personæ, ac duo filii esse,
ac dici deberent: hominem itaque factum Christum
Dominum, eumque perfectum hominem conflentur
cum Nicænis Patribus, ita tamen ut duarum natu-
rarum unionem sine commixtione rejicerent, velut
nuper Nicæni fidei additum dogma, ac Christum Do-
minum hominem dicerent, *divina tantum perfectione*
perfectum, Verbo scilicet humanæ mentis supplente
vices ad omnia, ut ait Leo Magnus, rationis officia
(g). Quæ profecto cum ita sint, nulla est solida ratio,
cur Valesius (h) et Pagius (i) magnum Baronium re-
darguant, qui eam fidei expositionem, quæ in græcis
actis Ephesinæ synodi, Nicænis Patribus libroriorum
forte errore tribuitur (j), Latina veteri interpreta-
tione usus, Antiocheno contra Paulum Samosatenum
concilio adjudicaverit, putaveritque Eusebium dolo
malo ac studio Ariani dogmatis in ea referenda ver-
satum: quam deinde Baronii sententiam eruditi alii
scriptores merito complexi sunt a Fabricio memo-
rati (k), ac nuper etiam cl. Bencinus, qui illam
sumptam existimat ex veteris ejusdem Antiochenæ
synodi encyclicis litteris (l), nam cum ea fidei ecthe-
sis Christum Dominum in duabus, et ex duabus na-
turis apertissime definiat, ac velut inconcussum
dogma credendum proponat, non erat cur Apollina-
rius, ejusque assectæ Catholicos criminentur,
quod nova Nicæno concilio decreta addidissent, si ea
jam fides a Nicænis Patribus conscripta, ac proposita
fuerat.

(a) Lib. vii, cap. 12.

(b) Lib. vi, cap. 26.

(c) Add. ad Aug. de Hær. in fin. tom. viii Ven. edit.

(d) Lequien. dissert. 2, n. 21.

(e) Epist. 79, Lugd. edit.

(f) Cont. Eutych. lib. v.

(g) De Nativ. Serm. 8.

(h) Ad Euseb. lib. vii, cap. 30.

(i) Ad an. 272.

(j) Conc. Ven. edit. t. III, p. 1502.

(k) BBG. lib. vi, cap. 4, p. 363, t. XI.

(l) De lit. encyc., p. 272.

Videtur nonnullis mirum atque insuetum, quod Damasus episcopus, quibus scribit, *filiorum* vocabulo compellet. At hoc exemplo non caret, siquidem Athanasius, Diodorum Tyri *filius* vocat, et amatissimum sacerdotem: ac propterea hoc concedendum tum sedis dignitati, ob quam Ambrosius Siricium Damasi successorem, *parentem* vocat (a), tum charitati, qua idem pontifex eos in sinu suo gestare videri voluit, tum grandævæ ejus ætati, cui tamen, si ad eam epistolam attendas, de consueta ingenii vi nihil interea decessisse videatur.

Hæc cum Romæ agerentur Gratiano die 25 Augusti defuncto, ac Maximo per tyrannidem imperium adepto, magna rerum mutatio facta est; de qua tamen, majoris perspicuitatis, atque ordinis servandi gratia, agendum superest sequenti ac postremo Damasi pontificatus anno.

CAPUT XXIV.

384, DAMASI PONTIFICATUS POSTREMO, CLEARCHO ET RICHOMERE COSS.

Damasi ad Valentinianum pro Symmacho litteræ; de Prisciliano, et Burdigalensi synodo. Hujus pontificis obitus, depositionis locus, et elogium.

Hi consules postremum signant Damasi pontificatus annum: ejus siquidem tunc superstitis Ambrosius meminit in epistola ad Valentinianum contra Symmachum, cujus, cap. 20, verba attuli, ac Symmachus ipse tunc Urbis præfectus in litteris ad Theodosium, Valentinianum et Arcadium pro se scriptis (b): hic enim delatus imperatoribus, quod prætextu inquirendi publicorum ornamentorum spoliatores, *Christianos ex Ecclesiâ penetralibus ad tormenta rapuisset, ac de longinquis finitimisque urbibus antistites in vincula duxisset, tragicasque de ministris Ecclesiæ catholicæ quæstiones agitaset*, specie quidem mandatis imperatorum obsecuturus, at revera *fana* sua diruta, ac destructa *Christianæ legis injuriis vindicaturus*, ut se purgaret, Damasum innocentæ suæ testem dedit, qui litteris Valentiniano datis significavit Christianos nullam omnino a præfecto contumeliam passos; Symmachus addit, inter plures quos in custodia habebat variorum criminum reos, nullum fuisse repletum christianæ legis cultorem: quod viri ab ea religione alieni testimonium eorum temporum mores haud parum commendat.

Nunc ut ad annum elapsam revertamur, quin gravissimam Damaso molestiam attulisset Gratiani interitus, vix dubitaverit, qui secum reputet optimum illum principem ab eo pontifice filii loco habitum. Accesserat præterea ad ægritudinis cumulum scæda Ecclesiæ facies ob impia Priscillianistarum facinora. Hi enim corrupto Macedonio officiorum magistro, sedes a quibus ejecti fuerant iterum occupaverant, tractoque ad suas partes Volventio Hispaniarum

proconsule, rerum domini effecti, catholicos aliquot episcopos ad fugam compulerent. Quamquam itaque Maximus, dum hæc agebantur, in Gallias penetrasset, Gratianum magna celeritate oppressisset, Gallias sibi ipsas, ac Hispanias adjunxisset, pontifex tamen ad eum minime scripsit, sive gravi casu percussus, sive consilii inops et dubitans, ut Valentinianum Justinæ matris artibus in religione tunc nutantem, a Catholicis magis alienum faceret, atque ad Ariarum partes prorsus impelleret. Ex ejusdem igitur Maximi litteris ad Damasi successorem, non diu post usurpatum imperium datis intelligimus, Siricium ipsum primum in scribendo fuisse, ac novum principem ad catholicæ fidei defensionem cohortatum esse. Cum vero Maximus Siricio rescribens, se statim ac in Gallias advenit, religioni, quam acceleratum labe pollutam deprehenderat, opem celeriter attulisse asserat, hinc merito viri docti conficiunt Burdigalense concilium ad annum 384 Damasi pontificatum referri oportere: cum enim non diu post Gratiani obitum Treiros Maximus illico ingressus sit, atque eum Ithacius episcopus vilico accesserit, cum statim deinde collapsis Ecclesiæ rebus restituendis consilia, manumque admovent Burdigalensis synodus, anno 383 convocari, eique omnes sequenti anno adesse commode potuerunt, Damaso nondum defuncto. Hinc ego vix debito quin omnia ad illum relata de more fuerint; at fractas senio, tristitia morboque vires in causa fuisse puto, cur hoc negocium successori expediendum reliquerit, quod Siricium statim ac pontificatum inijt, diligenter aggredi visus est, ut ex memoratis ad eum Maximi litteris a Baronio (c) productis constat; quas, ut obiter dicam, si quis attente legat, videatque Priscillianistarum scelera non argumentis, neque suspicionibus dubiis, vel incertis, sed ipsorum confessionibus inter judicia prolatis in aperto posita, eaque in gestis ad eundem pontificem transmissis exposita; si quis etiam omnes, eorum temporum historias consulat, secum profecto statuet, quam leviter, ne dicam temere, Beausobrius eam hominum faciem, turpemque eorum causam defendendam ausperit; dignum prorsus patella operculum (d); sed jam ad finem pergo.

Damasus itaque post 18 in pontificatu exactos annos, menses duos, ac dies decem, *prope octogenarius*, ut Hieronymus ait (e), rebus humanis ereptus est, die scilicet 10 Decembris, qua vetustissima kalendaria ejus depositionem collocant. *Sepulta fuit iuxta matrem suam ac germanam in basilica a se excitata, via Ardeatina in Catacumbis*; cum vero locum ipsum, viris clarissimis Boldetto et Marangonio facem præferentibus, quasi digito ostenderit illustrissimus Æsius episcopus, eoque lectorem non sine multa voluptate manu ducat (f), ego plura non addam.

(a) Epist. 85.

(b) Lib. x, epist. 34.

(c) Ad ann. 387, n. 65.

(d) Dissert. de Præadam. apud Lenfant, Hist.

du Concil. de Basil.

(e) De S. E., cap. 108.

(f) Lib. i, cap. 8.

Quamquam cum Idem cl. Marangonus rem totam A narraverit iterum in *Commentariis ad Chronologiam Romanorum pontificum in picturis Ostiensis basilicæ superstitem*, quæ nuper prodierunt, ejus ipsius verbis velut futuram lectori jucundiorē, descriptam dabo: *Qui etiam sepultus est via Ardeatina in basilica sua, juxta matrem suam et germanam . . . Situm ejusdem basilicæ inter cæmeterium Callixti, seu Prætextati, et viam Ardeatinam, putamus nos detexisse anno 1736, una cum sepulcris tum etiam matris atque sororis. Cum enim anno ipso fossosque eminentissimi cardinalis vicarii sub custode Marco Antonio Buldetho in ea parte cæmeterii operi incumberent, sub vinea tunc Margaritæ Bellotti sita inter viam Appiam, et Ardeatinam, invenerunt sarcophagum marmoreum ex candidissimo Pario lapide figuræ ovalis, palmorum fere 14 B longitudinis, sex altitudinis, latum quinque, cujus prospectus spiralibus undis in fronte exornatus erat, et utrinque desinens in prægrandis formæ duos leones affabre sculptos. Ex hoc jamdiu corpus diligenter extractum fuisse apparebat, sed coopertum tamen erat prægrandi, sed diversi generis marmore effracto, quo super erecta fuerat fabrica lateritia, quæ pertingebat usque ad superiorem partem cubiculi: juxta vero sarcophagum in superiori parte aderat janua parva, per quam patebat aditus in non admodum amplum cubiculum, xv fere passuum latitudinis, totidemque longitudinis et altitudinis; in cujus fronte aderat alter simplex marmoreus sarcophagus, sicuti in latere similis formæ alius, qui pariter vacui reperti sunt. Post paucos etiam dies non longe ab ipso mausoleo reperta fuit quædam ampla scala, seu descensus, per quem ipsummet vas marmoreum introductum olim fuit in cæmeterium. Hisce attente consideratis in animo fuit nobis explorare quodnam in superiori parte hujus loci adesset ædificium, quod sulciretur eo muro, seu columna structili constituta supra grande illud marmoreum sepulcrum; unde reperimus adesse antiquam formam Ecclesiæ longitudinis palmorum fere 60, in cujus parte septentrionali exstant tres absidæ circulares; unde dignoscitur eam olim exstitisse Ecclesiam, quæ locum superiorem tum cubiculi inferioris, tum sarcophagi occupabat: insuper cognovimus illam fuisse olim depictam ex quibusdam residuis coloribus, qui adhuc supersunt. Ex his igitur probabilibus conjecturis judicavimus hanc esse potuisse basilicam S. Damasi, sub qua S. pontifex matrem, sororemque defunctas sepelivit in supra memorato cubiculo cæmeterii, juxta quas et ipse sepeliri voluit in ea parte cæmeterii, quæ postea Damasi appellata fuit, prope viam Ardeatinam. Baronius epitaphium profert ex pervetusto codice Trevirensis bibliothecæ a Browero exscriptum, quod sibi ipsi, si codici fides, Damasus fecerat. Illud iterum Sirmondus inter opera Theodulphi Aurelianensis lib. II, carm. 14, in obitu Damasi inscriptum, ac postremo Sarazantius edidit: quod tamen an revera tumulo incisam fuerit, nunc incerta*

res est, amisso scilicet, disjectoque superiori lapide sarcophagi, in quo eum pontificem depositum fuisse conjiciunt viri illi clarissimi. Vaticanæ Ecclesiæ codex, cupientem dissolvi, *febri correptum*, sumpto corpore et sanguine Domini, elevatisque in cælum oculis ac manibus orantem obiisse illum refert, quæ forte est causa, cur eum febricitantes patronum aliquando elegerint (a). Hujus sanctissimi, ac sapientissimi pontificis in tuenda catholica fide constantiam, in moribus integritatem erga pauperes oppressosque episcopos misericordiam, atque humanitatem, christianam humilitatem, doctrinam, sacrarum ædificiorum curam, aliasque præclaras virtutes, allata per Sarazantium ac P. Constantium Græcorum ac Latinorum Patrum testimonia, ac ejus præterea quæ supersunt scripta, ita commendant, ut frustra sint omnes antiquorum, ac recentium hæreticorum adversus illum calumniæ.

§ I. — *Damasi scripta referuntur.* Cur Marius Mercator Bonosum ab eo Pontifice prædannatum dixerit; an Bonosiaci Photiniani fuerint, an ejus tantum hæresis suspecti habitissimi?

Hieronymus inter scriptores ecclesiasticos Damaso locum dedit, ejusque elegans in versibus componendis ingenium, multaque in eo genere opuscula laudat (b). Alio loco memorat quæ de *Virginitate*, metro prosaque composuerat, Eustochiumque monet ut ea legat non secus ac Tertulliani, Cypriani et Ambrosii scripta (c). Hæc opuscula Baronius Ireni sorori ab eodem inscripta fuisse putat, quod tum præterea acta ejusdem virginis a Bollando producta, tamen laud magni ponderis sint, confirmant (d). Eginhartus, cujus alio loco testimonium attuli, acta SS. Petri et Marcellini ab eo pontifice ad nos transmissa asserit; sed quæ nunc apud Surium, et Bollandianos ad diem 2 Junii referuntur, alium auctorem habent. Quia vero in actis ipsis legimus Dorotheum, a quo SS. martyres percussi fuerant, pœnitentia peracta ad baptismum admissum sub Julio, qui Pontificatum iniit anno 337; videri posset, Damasum pubertatem egressum ac plus minus triginta annorum fuisse, cum ea scripsit, secus ac ipse de se et Eginhartus ait (e); at cum fieri facile possit, ut Dorotheus ille, seu coacte, seu sponte per plures annos inter cathecumenos manserit, sua proinde tum actis, quæ Tillemontius et Bailletus frustra sollicitant, ac cl. Mazochius egrogis notis illustrat (f), tum Damasi dictis fides constat. Oldoinus huic præterea pontifici adscribit de *Fide contra hæreticos librum unum, ac de Trinitate libellum unum*, quem ms. Verderius, et Possevinus Constantinopoli vidisse aiunt. At eum de *Fide contra hæreticos* librum, illum ipsum fuisse puto quem Trithemius etiam indicat, alteram scilicet ad Paulinum epistolam, de qua a me actum est cap. 15. Libellus vero de *Trinitate*, aliud fortassis non est quam symbolum Damasi nomine sæpe inscriptum, de quo mox dicam.

(a) Fonsec. lib. I, cap. 16.

(b) De S. E. cap. 103.

(c) Epist. 22. n. 12, Ver. edit.

(d) Ad diem 28 Febr., tom. III.

(e) Vid. cap. I.

(f) Ad Kalend. Neapol. 11 Junii.

Ex iis tamen, quæ supersunt fragmentis, liquido constat, huic egregio pontifici, nec ingenii, nec iudicii, nec doctrinæ præsidium defuisse, neque immerito cum Ambrosio et Cypriano, a Theodoro ejusdem doctrinæ gratia comparari (a).

Cæterum, quamquam ille gravissimis Ecclesiæ universæ expediendis negotiis occupatus haud multa, et præter necessitatem scripserit, in causa tamen fuit, et plura Hieronymi opuscula, quibus forte caruissemus, a nobis possideantur, ut sunt tractatus de Seraphim, bihæ Origenis homiliæ in Cantica Cantorum, liber Didymi de Spiritu sancto, ac de perpetua B. M. virginitate contra Helvidium, quem ab eo pontifice lectum antea probatumque Hieronymus ipse innuit in litteris ad Pammachium (b). Helvidius ipse tunc præterea ab eo pontifice videtur ejectus ab Ecclesia fuisse, siquidem Marius Mercator Bonosum a Damaso prædamnatum scripsit, in Helvidio scilicet, ut ego conjicio: enim vero Bonosum ob eam quam Helvidius professus fuerat, hæresim a Siricio reprehensum constat epistola ad Anisium Thessalonicensem, quam Ambrosio pridem inscriptam, Holstenius huic pontifici restituit (c). Me non latet, Mercatorem ipsum scribere, Bonosum, Ebionis, Pauli Samosatani, ac Photini execratum dogma secutum esse; Gelasium præterea, ac Arelatensis II concilii Patres, Bonosiacos eodem cum Photinianis ac Paulinavistis errore abreptos asserere. At hoc factum, quia cum II perpetuam B. M. virginitatem cum Helvidio negarent, merito in suspicionem venerant, de non servata in ipso etiam partu integritate ipsius Deiparæ, eoque ex capite cum Photino et Ario facere videbantur, ac Deum puri hominis loco habere, ex quadam dumtaxat nefarii dogmatis consecutione. Hoc innuit Siricius ipse cum eos, ait, qui hoc adstruunt, aliud nihil adstruere, quam Judæorum perfidiam; atque hæc præterea est ratio, cur Ambrosius, cum perpetua B. M. integritate adversus Bonosum ipsum, Filii quoque divinitatem defendendam suscepit (d), optimo scilicet, sapientique consilio advertens, quam hæc duo inter se arcte conjuncta, ac colligata sint; atque hinc præterea factum, ut Arelatensis II synodus, quæ Photinianos et Bonosiacos ex eodem errore venientes dixerat, illos ad Ecclesiam redeuntes baptizari, hos vero veluti jure suspectos, si interrogati fidem nostram ex toto corde confessi fuerint, cum chrismate, et manuum impositione, Can. 17 et 18, recipiendos statuerit; sed iterum ad rem.

Ut Damaso hos Hieronymi tractatus, ita Hieronymo debemus binas Damasi epistolas, quas ille inter suas servavit integras, atque ejus præterea, quæ est de Filio luxurioso et frugi, partem. Quæ integræ supersunt suo loco recensui. Postremæ vero, quæ periiit, eam quam Hieronymus retinuit, ut Damasi propriam, hoc loco partem affero (e). Ais quis est iste in Evangelio pater, qui duobus filiis substantiam

dividit? Qui duo sint filii, qui major, sive minor? Quomodo minor acceptam substantiam cum meretricibus dissipat? Fame facta a principe regionis præponitur porcis, siliquas comedit, ad patrem redit, accipit anulum et stolam, et immolatur ei vitulus saginatus? Quis sit major frater, et quomodo de agro veniens susceptioni fratris invadeat? Et cætera quæ in Evangelio planius explicantur. Addis insuper, Scio multos in hac lectione diversa dixisse, et fratrem majorem Judæum, minorem existimasse Genulium populum; sed quæro, quomodo Judaico populo possit aptari: Ecce tot annis servivi tibi, et numquam mandatum tuum præterii, et numquam dedisti mihi hædum, ut cum amicis meis epularer; et illud, Fili, tu mecum semper es, et omnia mea tua sunt: si autem, ut ais, de justo et peccatore voluerimus esse parabolam, justo non poterit convenire, ut de salute alterius et maxime fratris contristetur. Quid vero ad hæc proposita dubia Hieronymus responderit, ex eadem epistola cupido lectori constare poterit. Aliæ circumferuntur Damasi ejusdem ad Hieronymum, et Hieronymi ad Damasum epistolæ; sed quin utriusque falso adscriptæ sint vix est qui dubitet. Ejusdem etiam generis sunt, quas hujus pontificis nomine ad Stephanum archiepiscopum et concilia Africæ, ad Prosperum Numidiæ primæ sedis episcopum, ad episcopos Italiæ, et Aurelio episcopo, Sarazianus edidit numero 8, 9, 11 et 12. Hinc Petrus Constantianus merito eas omnes rejicit a numero epistolarum Damasi a se editarum, cujus ego aliorumque iudicium secutus, illas dumtaxat, quæ certæ prorsus, et minime dubiæ fidei sunt, retinui.

At fructum præcipuum, quem hujus pontificis in sacras litteras studium ab Hieronymo obtinuit, ego facile collocaverim in novi Testamenti ad Græcos codices, et Psalterii juxta LXX castigatione. Quid in novi Testamenti emendatione præstiterit Hieronymus, explicat ipse in præfatione ad eundem Damasum, ex qua præterea colligimus, quæ fuerit, et quanta consilii ab eodem capti necessitas et utilitas. Psalterium vero, cujus ipse S. Pater meminit in epistola ad Paulam, et Eustochium, illud ipsum esse creditur, quo una dumtaxat Vaticana basilica nunc utitur, Romanum deinde appellatum, quod ab initio esset Romani cleri proprium, eique a Damaso traditum: hinc idem Hieronymus adversus Rufinum ait, Psalterium quoque certe emendatissimum juxta LXX interpretes nostro labore, Roma suscepit, Damasi nempe jussu, quem præterea hac accepta occasione divinam, ut Anastasius ait, ordinasse psallendam, putant viri docti, recto scilicet psallendi per Urbis ecclesias ordine constituto. Huic deinde illud successit, quod S. Pater Bethlhemi positus ex Hebræis fontibus vertit, ac ubique præterquam in Vaticana eadem basilica postremo obtinuit; qua tamen de re, ne quid ego amplius addam, fecit labore suo vir cl. abbas Antonius Martinettus ejusdem basilicæ presby-

(a) Epist. 146, Oper. tom. III.

(b) Epist. 48, Ver. edit.

(c) Coll. Rom. p. 1, p. 189.

(d) De Justit. Virg. cap. 5 ad 12.

(e) Vid. epist. 21, Ver. edit.

ter beneficiatus, singulari eruditaque dissertatione de Romano Psalterio inscripta, quam te, si lubeat, consuluisse non pigebit.

Sed hæc, quæ ego attigi, juvat nunc in *gestis* ejusdem Damasi ex archivio Vaticanæ ipsius ecclesiæ uberius expressa referre: *Sciens virum* (sanctum Hieronymum) *in omnium diversitate linguarum sufficienter instructum, cœpit eum ad explanationem divinarum Scripturarum impellere, et quæstionibus difficilimis pulsare. At ille libenter obediens, multa posteris profutura ejus nomini dedicavit, quorum quædam inter ejus epistolas continentur, ut sunt solutiones quarundam quæstionum libri Genesis, homiliæ in Canticum canticorum, de Hosanna liber unus, de morte Ozia, de Seraphim et Calculo liber unus, et de Prodigio filio liber unus. Seriem quoque quatuor Evangeliorum, diversorum arbitrio confusam ad rectam lineam ejus jussione reduxit, sed et psalterium juxta LXX interpretes de Græco transtulit in Latinum, cujus postea meram veritatem non ex aliarum linguarum rivis turbidis, sed ex ipsa fontis Hebraici puritate transfudit. Quæ quidem translatio, licet in ecclesiis non cantetur, usu pristino prævalente, ad evitandam tamen Hebræorum illusionem multum prodest. Epistolarum autem ejus ad eundem incertus est numerus, nec scientiæ nostræ præ multitudinem subjacet: quod utique volens innuere vir ille doctissimus, in quodam loco sic ait: *B. M. Damasus meus sermo erat, et in Apologetico ad Pamphacium, quam sapiens fuerit beatus Damasus, quam pudicus sic commemorat: dum adiveret S. M. Damasus, librum contra Helvidium de B. Mariæ virginitate perpetua scripsimus, in quo necesse nobis fuit ad virginitatis beatitudinem præferendum, multa de molestiis dicere nuptiarum: num vir egregius, et eruditus in Scripturis, virgo virginis Ecclesiæ doctor aliquid in illo sermone reprehendit? Sed et beatus Damasus plures luculento stylo scripsit epistolas, quarum quædam inter epistolas Hieronymi continentur. Scripsit et passionem SS. Marcellini, et Petri, quam sibi eorumdem spiculatorem in sua adolescentia asserit tradidisse. Librum quoque de laude Virginitatis versu prosaque composuit, sed et summam quorundam voluminum, tam Novi Testamenti, quam Veteris, hexametris versibus composuit.**

Sarazanius operibus a se editis addidit acta Damasi, seu potius lectionaria, quæ ex Vallicellianæ et Vaticanæ Ecclesiæ archivio Baronius sæpe memorat; at ex iis, si pauca excipias, quæ suo loco ego minime neglexi, vix colligas unde diuturni hujus pontificatus atque eorum temporum historiam illustrare possis; atque hinc conjicio acta ista ætatis esse a Damaso longissime remotæ, atque ob eam causam censui illa omiti sine dispendio posse. Hoc tamen dumtaxat te monitum volui, *Vitæ Damasi*, quam Sarazanius primo loco impressam dedit, initium deesse, quod ego ex antiquo Vaticano cod. olim S. Mariæ Rotundæ, ut Holstenius annotat,

(a) De Proc. Sp. S., sect. VII.

(b) Cour. Hotting., cap. 20.

A exscriptum, in Barberinam BB. illatum, tibi sistendum hoc loco censui, ut dijudices quanta ejus etiam auctoritas esse posse videatur.

VITA ET ACTUS B. DAMASI PAPÆ.

Imperante Constantio filio Magni Constantini, Liberius urbis Romæ præsidebat episcopus, qui mira quidem sapientia et virtutibus tempore quodam enituit, ita quidem ut Constantinum Christiani nominis inimicum publice redargueret, asserens eum post Christianæ professionis susceptionem, famulis omnipotentis Dei emolumenta non incommoda conferre debere: unde iratus Constantinus eum quasi in exsilium deportari præcepit extra civitatem, et habitavit extra milliario tertio in cæmeterio, quod dicitur Noellæ via Salaria. Sed humani generis inimicus sensum Liberii commutavit, adeo ut hæresi Constantii consentiret: fuerat namque Constantius rebaptizatus ab Eusebio Nicomediensi in Aquilone, villa in Arianorum dogmate, sed, Domino Ecclesiæ providente pacem, in Nicomedia mortuus est, et cessavit persecutio. Regnante autem Valentiniano, etc.

Præter hæc duplex circumfertur Damasi nomine inscriptum Symbolum, particulam *Filioque* exprimens. Alterum illud est, quod Hieronymo etiam attribuit mss. aliquot codices. Alterum vero in Florentini concilii disputationibus coll. 23 et a Genнадio prolatum est (a). Primum tum Hieronymo, tum Damaso abjudicant critici ob eam potissimum rationem, quod additio ejus particulæ recentioris ætatis est; quæ tamen ratio haud decretoria profecto est, quia cum ea fuerit eorum etiam temporum fides, ut ex Hieronymi ipsius, Ambrosii, Hilarii, aliorumque Patrum scriptis liquet, nihil prohibet, judice Allatio (b), quin Damasus in privata suæ fidei ecchesi ea formula uti potuerit, quæ præterea ejus ætatem sapit, et a scriptoribus octavi sæculi laudata est. Alterum quod in concilii Florentini disputationibus laudatum dixi, majorique in pretio videtur haberi a Lequienio, veluti ex antiquissimo exemplari productum (c), aliud nihil est, quam pars libelli, qui inter Augustini opera legitur, in Toletani concilii calce cap. 40, quamquam codex hic particula illa, *Filioque*, careat. Mihi vero in tanta codicum atque opinionum varietate, cum etiam illud mecum reputarem parum inde laudis aut accessurum, aut Damaso decessurum, præterquam quod nullæ in utramque partem satis validæ rationes, sed leves tantum conjecturæ afferri possint, nihil statuere visum est. Nihil etiam atinet de *Pontificali* verba facere, quem Damaso, cujus falso fert nomen, eruditi omnes abjudicant: quod vero ad Bucherianum catalogum spectat, qui in Liberio nondum e vivis sublato desinere videtur, quamquam nulla est causa cur ab eodem Damaso tunc diacono scriptus esse non possit, ut nonnulli censent, ita etiam nulla est certa ratio cur hoc ab eo factum dicamus: quamobrem ad alia ejusdem scripta progredior.

(c) Dissert. 1, Damas. cap.

§ II. — Multa Damasus scripsit, quæ perisse constat; ex iis quæ supersunt, epigrammata aliquot illustrantur; alia pauca Damaso eidem vindicantur, alia appendicis loco referuntur.

Carminum quæ Damasus composuit, ut de iis etiam pauca dicam, major pars amissa periit, siquidem ea desunt quæ de Virginitate scripsit, et in Vetus et Novum Testamentum. Præterea neque omnia habemus, quibus ornavit memorias martyrum, ut ex hoc Vigilii papæ testimonio constat.

DE SS. MARTYRIBUS VITALI,
MARTIALI ET ALEXANDRO.

Dam peritura Gethæ possissent castra sub Urbem,
Moverunt sanctis bella nefanda prius.
Totaque sacrilego verterunt corde sepulcra,
Martyribus quondam rite sacra piis.
Quos monstrante Deo Damasus sibi papa probatos,
Affixo monuit carmine jure coli.
Sed periit titulus, confRACTO marmore, sanctus,
Nec tamen his iterum posse latere fuit.
Diruta Vigilus nam posthæc papa gemiscens,
Hostibus expulsi, omne novavit opus.

Quin igitur ob eandem causam atque eodem naufragio alia multa lapidibus incisa perierint, ego minime dubito, atque illud præ cæteris, quod inscripsisse debuit Alexandri episcopi et fortissimi martyris sepulcro, siquidem illum vigesimo milliario a via Claudia ad Urbem ab eodem pontifice translatum: ac in nova Crypta reconditum memorat Adonis Martyrologium ad diem 26 novembris: immo vero ea ipsa, quæ superfuerunt, ac nunc posidemus variis temporibus, ac locis detecta, atque hinc inde paulatim collecta fuisse constat. Nam quæ priora lucem viderunt, inter christianos poetas ab Aldo editos Venetiis 1502, in-4°, ac rursus per Georgium Fabricium Basileæ 1562, paucissima sunt. Tum deinde paulo auctiora prodierunt in veterum poetarum corpore Genevæ 1614, 2 vol. in-4°; et Londini 1713, in-fol. At omnium diligentiam superavit Martius Milesius Sarazanius Romæ 1638, qua ego editione utor. Hic enim tum ea retinuit quæ publicam lucem jam conspexerant, tum plura alia addidit quæ numerum quadragenarium complent; nam quæ in antea editis editionibus legebantur, hæc sunt dumtaxat: 1° de Paulo apostolo, 2° de Agnete, 3° de eadem, 4° de Andrea apostolo, 5° de Agatha, 6° de Felice, 7° de Nomine Jesu, 8° de eodem, 9° de Christo, 10° de Ascensione Christi, 11° de cognomentis Salvatoris; quamquam Sarazanius, qui hæc ex Baronio et ex Palatinis membranarum a Grutero editis fere omnia accepit, alia duo iis adicere potuisset, quæ cum Damasum, nisi ego fallor, auctorem habeant, collegi ego, ne diutius a cæteris divulsa, ac sine patre essent.

In his autem recensendis ordinem ab eodem Sarazanio servatum paululum immutavi. Nam, quod ille non tanti esse putavit, ut faceret, ego primum iis, qui in *laudem Davidis* sunt, versibus locum dedi, quod profecto hexametrum carmen unum forte ex iis superest, quæ Damasus in *Vetus*

(a) Fabr. BB. Lat., lib. III, cap. 13, p. 125, tom. II, Ven. edit.

A Testamentum composuit: tum ea locavi quæ de Deo sunt, de SS. Apostolis deinde, ac Romanis pontificibus. Transeo deinde ad martyres, ac primo loco Laurentium recenseo, velut illum quem Damasus præcipue coluit, ac cæteros deinde; postremo vero illas, quæ supersunt, inscriptiones colloco: sed prius de iis lectorem nonnulla monitum volo, quæ tum carminibus ipsis, tum ecclesiasticæ historiæ lucem aliquam affundere posse existimavi ne prolixior in notis deinceps sim.

I. Carmen itaque de *Christo Servatore*, inter opera cl. Claudiani etiam impressum legitur, quem propterea Christianum fuisse Barthius opinatus est: at quoniam Vossius et Colomesius ad Giraldum, Damasi nomen in quibusdam mss. præferre asserit, ac Damaso præterea attribuit del Rio in calce conjecturarum ad Claudianum (a), ego etiam quidquid Sarazanius dubitet, Damaso asserui: nam quin Claudianus alter, Mamercus scilicet, ejusdem auctor videri possit, faciunt postremi hi versiculi:

..... Mox æthereas evectus in auras,
Purgata reparans lætum te læce, Parentem
Augustum foveas festis ut sæpe diebus
Annua sinceri celebret jejunia sacri.

Si enim rationem temporum tecum ineas, vix statuas, cuiquam ex imperatoribus, qui cum Mamercus scriberet ac floreret rerum potiti sunt, aptari illi commode possint. Hinc vero colligas, quam vetus mos iste fuerit, cujus in Marculphi formulis mentio est, ut episcopi in solemnioribus anni celebritatibus missis ad reges litteris fausta omnia apprecarentur.

C II. Quæ de Apostolis agunt, tria sunt. Primum, quod de *S. Paulo* inscribitur, atque illud, ex iis forte unum, quæ ad *Novum Testamentum* pertinent, ven. card. Thomasius in Hymnario, cani solitum fuisse notat in ejusdem apostoli conversione, postremis duobus omissis versiculis. Alterum, quod de *S. Andrea* est, an Damasum auctorem habeat Sarazanius ambigit, nuffa, ut mihi videtur, de causa, siquidem in omnibus ejus operum editionibus legitur; atque illud etiam cani alicubi consuevisse colligimus ex veteri Mozarabica liturgia, quam Josephus Blanchinus vir clarissimus edidit, addita dumtaxat ad usum chori doxologia.

III. Postremum, quod ad Apostolos attinet, Catacumbis ad S. Sebastianum, ubi sacra Petri et Pauli corpora jacuerunt, inscriptum legebatur, atque hoc illustre Damasi testimonium, si cætera deessent, eos revincit manifesto, quibus ea de re incertus adhuc animus esse posset. Cæterum quo tempore eadem sacra pignora ad *Catacumbas* allata, ac iterum inde accepta, antiquæ primæque sedi restituta fuerint, obscura et perplexa res est. Consule, si placet, præsules eruditissimos Blanchinum et Vignolium in notis ad Cornellium, cui Anastasus hanc laudem attribuit ac Romam subterraneam viri clar. Bottarii alterius ex *Vaticanae bibliothecæ* custodibus (b); si vero causam quæris, cur tam-

(b) Tom. I, p. 31.

diu in *Catacumbis* fuerint, Gregorius Magnus hanc A dem collocat: Malmesburiensis, Stephanum, Zephyrinum, Eusebium, Eutychianum, Dionysium, Pontianum, ac Lucium addit, quorum alii martyrio coronati fuerant, alii in pace obierant, ac *proceres et sacerdotes* summi fuerant, atque ideo præ cæteris indicati eo loco videri possunt.

diu in *Catacumbis* fuerint, Gregorius Magnus hanc attulit: *De corporibus vero BB. AA. quid ego dicturus sum, dum constat quia, eo tempore quo passi sunt, ex Oriente Fideles venerunt, qui eorum corpora sicut civium suorum repeterent, quæ ducta usque ad secundum ab urbe milliarium in loco, qui dicitur ad Catacumbas, collocata sunt: dum exinde levare omnis eorum multitudo conveniens niteretur, ita eos vis tonitruï atque fulguris nimio metu terruit atque dispersit, ut alia denuo nullatenus attentare præsumerent (a).* Addit sacra hæc pignora a Romanis deinde levata, ac prioribus in locis recondita, sed nec tempus exprimit, nec quo auctore id factum. Hoc ipsum itaque, quod Gregorius aperte explicat, Damasus haud obscure indicat, cum ait:

Discipulos Oriens misit, quod sponte fatemur,
Roma suos potius meruit defendere cives.

Me non latet, narrationem hanc prostare etiam in Actis Petri, a Florentino Marcelli cujusdam nomine, ac deinde a Fabricio inter apocrypha Novi Testamenti scripta editis, in quibus præterea adjicitur sacra corpora novemdecim mensium spatio in *Catacumbis* jacuisse, quod Gregorius Magnus siluit. Sed ego ob eam impostoris audaciam non inducar, ut apertum hoc et antiquissimum ea de re Damasi testimonium inter incertas traditiones, sive ut Pearsono placuit, inter fabellas rejiciam. Primo enim existimo, quæ pseudo-Marcellus de sacris AA. corporibus sub Actorum finem narrat, pannum esse recentius iis assutum: siquidem pseudo-Abdias, falsarius alter, quamquam Petrum a *Marcello* discipulo e cruce depositum, ac in Vaticano sepultum scribat, hac tamen de re ne verbum quidem habet: suspicor autem additamentum hoc sumptum ex historia, quam Carolo Magno regnante in Gallicanis ecclesiis Mabillonius lectam probat (b), atque actis illis deinde insertam; atque hoc, ut ego jure suspicer, facit idem utrobique expressum spatium temporis, quo AA. corpora in *Catacumbis* jacuisse dicuntur, novemdecim scilicet mensium: deinde pseudo-Marcellum illum, aut Damasum, aut Gregorium Magno antiquiorem dixerit, ut viri illi gravissimi sua ex impuro hoc fonte hausisse videri possint: quia potius in eo signum tantam prodit impostor ille Romanarum rerum inscitiam, tantam præterea styli crassitiam, ut nedum Damasi aliorumque ejus sæculi Patrum ætatem æquare, sed ne sequiora quidem tempora excedere videatur; unde fit, ut ille ex probatis potius, confirmatisque traditionibus veri aliquid acceperit, quo suas incrustaret fabulas. Sed de his satis. Ejusdem Prætextati cœmeterii vestibulo inscriptum fuerat carmen aliud de *Sepulcro suo* dictum, quod huic præterea conjunximus: quos autem eo carmine præter Sixtum ejusque socios Damasus exprimat, incertum est. Cinsildensis monachus a Mabillonio editus, ubi Sixtum, ibi Fabianum, Anterum et Miltia-

atque aliis in locis legitur. Eo vero Stephanum papam ac martyrem designari facile deprehendet, qui eum Actis conferat a Barone productis (c). Hic siquidem cum christianos in cœmeterio Callixti congregatos ad martyrium fortiter tolerandum cohortaretur, a militibus eo immissis *in sua sede decollatus est*, atque eodem loco sepultus a suis, illæsis tunc dimissis, atque orbitatem dolentibus, ex quo conjici potest, Stephanum sub Valeriano passum, qui in *episcopos, presbyteros et diaconos* potissimum, gladio *incontinenter* animadverti jusserat (d). Eam itaque *sedem sanguine respersam*, eodem in cœmeterio diu servatam, ineunte hoc sæculo ab Innocentio XII, Cosimo III, magno Etruriæ duci dono datam, ac Pisas translata, collocatamque in ecclesia charissimi Equitum Ordinis sub ejus papæ et martyris nomine, describit Damasus cum ait:

Hic positus rector cœlestia jussa docebam.

Siquidem, ut Augustinus ait, *sedens Dominus docet quod pertinet ad magisterii dignitatem (e)*: atque hinc colligas Actorum illorum fidem, quod saltem ad genus martyrii attinet, a criticis intemperantioribus temere ac frustra sollicitatam. In eodem Palatio codice legitur epigramma de Nemesio martyre, de quo in eisdem Actis sermo. An vero Damasum auctorem habeat, ego non assero: illud tamen iterum affero, tum ut eorum Actorum fides magis constet, tum præterea, ut videas, quantum in iis describendis epigrammatis incuriam collector attulerit:

Martyris hic Nemesi sedes per sæcula floret,
Senior ornatu, nobilior merito.
Incaltamque pridem dubitatio longa reliquit,
Sed tenuit virtus, asseritque fidem.
Effera quem rabies neglecto jure sepulcri,
Sanctorum tumulos, præda furentis erat.

Postremi enim hi duo versiculi leguntur etiam in eo carmine quo Chrysanthus et Daria laudantur.

V. Ex Marcelli papæ et martyris inscriptione discimus, ceptam sub Cornelio de lapsis recipiendis controversiam, licet confectam tunc et definitam ob eorum, qui deinde ceciderant, proterviam iterum excitatam sub eo pontifice; atque ex sequenti carmine,

(a) Oper. tom. II, pag. 4, ep. 30, juxt. BB.
(b) Apud Tillem. de Petr., art. 3.
(c) Vid. Notas.

(d) Cyprian. ep. LXXX.

(e) Lib. I, de serm. Dam. in Mont. Vid. Bonar. Vetr., p. 102.

ad Eusebii etiam successoris ætatem protractam atque ampliata; siquidem uterque a tyranno in exilium pulsus est, ob apostolicam in servanda Ecclesiæ disciplina constantiam. Intelligimus etiam, cur idem Marcellus Titulos 25 in urbe propter baptismum, et pœnitentiam multorum constituisse dicatur ab Anastasio, et cur præterea tentus et coarctatus fuerit, eo quod ordinaret Ecclesiam: enim vero hæc omnia collapsam præcedentium persecutionum causa pœnitentiæ disciplinam ab eo restitutam demonstrant. Cur vero Damasus eodem carmine martyrium sileat, atque unum Marcelli exilium referat, hanc ego causam fuisse puto, quia scilicet Donatistæ, quorum haud exiguus Romæ erat numerus, pontifici huic per summum scelus dicam traditoris impegerrant, quorum Damasus calumniam ut palam faceret, excelsum ejus adversus lapsorum audaciam animum, ac toleratum eorum vitio magna fortitudine exilium commemorat et laudat.

VI. Venio nunc ad Eusebianam sepulcralem epigraphen, quam ex antiquis inscriptionibus Baronius produxit, et ad Eusebium presbyterum retulit (a). At cum ea, quæ ad hunc Eusebium presbyterum attinet, omnia prorsus incerta sint, ac magnis tenebris obruta (b), ego virorum gravissimorum Tillemontii, Coustantii ac P. Orsi apostolici palatii magistri nunc meritissimi, cum quo me sentire gavisus sum, judicium secutus, carmen hoc tum Damaso attribuo, tum Eusebium papam in eo laudari censeo. Id vero jure factum diducabit, ni fallor, qui carmen ipsum, cum eo quod de Marcello est, conferat, videritque utrumque ita sibi simile, ut iisdem sententiis ac pene verbis constet. Nec a mea me sententia deterret, quod Eusebius papa in Callixti cœmeterio sepultus dicitur in indiculo Bucheriano, ille vero, de quo in hoc carmine agitur, in Sicilia defunctus sit: potuit enim Eusebius pontifex ex Sicilia, ubi decesserat, ad Urbem transferri, ut factum de Pontiano ex Sardinia legimus. Quin vero si quis hoc pro certo habebat, a vero vix ipse aberraverit: Bucherianus enim alter Romanorum pontificum Catalogus, Eusebii mortem consignat ad diem 17 Augusti; aliam vero causam exponit, si vales, cur ejus depositio dilata fuerit ad diem 26 Septembris. Hinc patet pontificem illum in vetustissimis aliquot martyrologiis a Florentinio indicatis (c) inter martyres jure meritoque annumeratum, ac certum hujusce rei argumentum Damaso potissimum acceptum, ferri oportere. Si aliquid exstaret de Heraclio illo, qui lapsos dolere vetuit, in ecclesiasticæ historiæ monumentis vestigium, aut si judicis, sub quo Eusebius pulsus est, nomen exprimeretur, in majori forte luce res collocari posset. Heraclium Rufinum, sive sit ille Statius, sive Ara-

dius, Urbanam præfecturam administrasse legimus sub Maxentio anno 310-311 (d), ac nihil obstat, quominus ille sit, cujus in eo carmine mentio est, quive innocentis et integerrimi pontificis pœna et exilio gliscentem in Urbe furorem ac gravissimam seditionem conspici posse existimaverit. Quidquid autem sit, ad hæc potissimum adverti velim, primo magnas a lapsorum contumacia excitatas tunc temporis in Ecclesia turbas, quod etiam liquet ex Arelæntis concilii can. 5, quo repressi sunt. Secundo Eusebium illum a Damaso rectorem dici, quo verbo Romanos pontifices designare ille solet: Tertio denique, quod hic rector, ob eam ipsam, ob quam Marcellus causam, pulsus est, ac quod ejus exemplo, læto animo exilium pertulit. Cedo itaque Eusebium alterum, cui hæc omnia aptari possint, præter eum, qui cum summus pontifex, ac Marcelli ejusdem successor fuerit, recens sibi propositum exemplum habuit, quod sequeretur.

VII. Marci sepulcro inscriptum carmen obscurum facit, ut ego puto, scriptoris indiligentia, his potissimum versiculis:

Te custos, Christi perfectus amicus,
Et Damasus, tumulum cum reddit honorem.

qui aut nullam, aut satis perplexam sententiam reddunt: primo igitur loco moneo legendum tumuli, aut tituli. Sic apud Gruterum tituli honorem usurpatum videas (e), deinde, si nullus in transcribendo error irrepsit post hoc Te, subaudi in Pace: formulam enim hanc Te in pace, Te cum pace, solemnem esse, ac Christianorum tumulis sæpe inscriptam legas apud Boldettum, Marangonum, et P. Lupum (f); Fabrettus præterea has etiam ad Gentilium lapides incisas memorat extremas litteras ET TV., lector scilicet, aut viator, qui me prius valere jusseras, vale (g). Custodis autem voce, si proprium nomen haud sit, illum intelligere poteris, cui vel Martyrum, qui in eo cœmeterio sepulti fuerant, vel basilicæ in eodem loco a Marco conditæ custodiendæ cura commissa fuerat, et qui forte ejus pontificis ornando sepulcro cum Damaso allaboraverat: utrumque enim titulum inter ecclesiastica officia sæpe memoratum videas, etiam apud Græcos, quibus κληδούκος erat, qui apud nos custos et is plerumque presbyter. Cum vero audis Marcum orasse, populus quod disceret omnis, vides illum tum suas habuisse ad populum conciones et cathecheses, tum vero Sozomenum, Græcum hominem, et longe ab Urbe remotum, ejus ecclesiæ ignorasse morem, cum scribere visus est, Romæ nec episcopum, nec quemquam alium in Ecclesia docere populum (h); neque enim ego aliquem esse puto, qui stas hoc loco, consuetasque liturgiæ preces, ac formulas intelligi oportere existimet.

(a) Ad ann. 357, n. 52.

(b) Vid., si placet, diatribam de gestis Liberii exsulis. § 1.

(c) Ad diem 26 Septembris.

(d) Apud Sigon. de Occid. imper., p. 71 et 75, Mediol. edit.

(e) Pag. 954, n. 10.

(f) Osset. p. 411, 413; delle cose Gentilesche, p. 455; ad Epitaph. S. Severæ, p. 171.

(g) Inscript., c. p. 9, p. 669, 670.

(h) Il. lib. vii, cap. 19.

VIII. Carmen de *Felice* Ruinarum dubitat, an Nolanum exprimat, an alium anonymum, quem presbyterum Romæ ortum, ac post varios toleratos pro fide cruciatus, exsulem factum, Nolæ in pace sepultum aiunt, ejus alterius Felicis fratrem, qui cum Aducto sub Diocletiano martyr occubuit, sequenti ab hoc carmine laudatus (a), cujus basilica non in Pincis fuerat, ut cl. Mazocchio visum, sed via Ostiensi e conspectu fere S. Pauli, atque in cœmeterio Commodillæ, quod a clar. Boldetto non multis ab hinc annis repertum et demonstratum est. Damasus profecto, Felicem, quem hoc loco laudat, longe ab Urbe positam indicare videtur, cum ait :

Nec quemquam pateris repêdare vianem.

Quamobrem cum populi non ab Urbe tantum, sed a toto pene terrarum orbe ad Nolanum religionis causa confluerent (b), vix alium ab illo, hoc carmine designatum dixeris, cui propterea Baronius, Bollandiani, Muratorius, aliique eruditi viri dicatum illud censent. Hinc ego factum puto, ut cum celebris esset ejus diei Romæ solemnitas, basilica illi ædificata fuerit non diu post Damasi obitum, quæ deinde, ut ab aliis basilicis Felicis nomine insignitis (plures enim Felices in Urbe fuerant) distingueretur, in Pincis dicta est, a proximis Pincianæ familiæ domibus : quæ vox cum ab eo tempore ad Nolanos Urbi proximis transiisset, ab iis etiam Romanorum more Felix in Pincis dici cœptus : siquidem nulla vel apud Paulinum, vel cœvos scriptores ejus loci mentio Nolæ est. Nuperus Nolanæ ecclesiasticæ historiæ scriptor alioquin eruditus, hoc carmen Maximo Nolano episcopo a Damaso dicatum statuit, una tantum ejusdem ms. Breviarii auctoritate permotus. Cæterum hoc Breviarium in eo fragmento, quod Bollandiani ad diem 7 Februarii recitant, tum fabulas admixtas habet, tum sequiorem ac recentiore ætate sapit, quæ sunt in causa, cur Bollandiani ipsi non in pretio multo illud habere videantur. At quod efficit, ut fide careat, illud est, quod primum versum immutatum refert, ac quo loco Felix scribi debuerat, *Magne* legendum proposuit hoc modo :

Corpore, mente, animo, pariter quoque nomine *Magne*.

Neque enim puto esse, qui sibi libenter persuaderi patiantur, *Magni* pro *Maximi*, appellationem a Damaso usurpatam, quasi vero Magni et Maximi unum esset, idemque nomen. Certe apud S. Paulinum *Maximi* episcopi frequentissima mentio est, *Magni* nulla. An vero versiculus ille parietibus Nolanæ ecclesiæ olim inscriptus *Magne* habuerit, an *Felix*, nullus nunc idoneus testis docere nos potest, cum amplius non appareat. Hac tamen de re dubitare nobis licet, siquidem Ferrarius Nolanæ ecclesiæ canonicus tum eos versus recitat, ut apud Baronium impressi sunt, tum eos ad Felicem refert (c); quod si tandem res ita se habuit, ac loco *Felicis* Eccle-

A size muris *Magni* nomen inscriptum aliquando fuit, tunc versus immutatos fuisse crediderim, cum saxo inculperentur, siquidem alter hic versiculus:

Hostibus extinctis, fuerant qui false locuti,

quem nec Bollandus, nec Sarazanius, nec cæteræ editiones habent, atque ea proinde occasione cæteris additus est, aliqua tunc usos licentia quadratariorum probat. Neque enim ex Damasi adversariis aliquem morte mulctatum fuisse scimus, ac nemo facile animum inducet, ut credat, mitissimi animi pontificem, quem adversariis ipsis quamquam superatis Hieronymus non nocuisse asserit, vota beato Felici persolvisse, quod hostes sui extincti ac morte sublati fuerant. Fama vero est, ut alio loco dixi, voti hujus persolvendi causa Nolam sese Damasum contulisse; quam ego incertis, ut sæpe fit, conjecturis non impetam. Illud profecto constat tumulum Felicis Nolani, *aram veritatis* dictum, ejusque reliquias *veritatis vindices* (d); quam ob causam ille, qui Ursicini, Isaaci Judæi, aliorumque adversus se calumnias effugerat, hoc nuncupare votum, ac patrono suo præsens reddere facile potuit. Huic simile et proximum est votum aliud, quod pro cleri a se divulsi reditu inscribitur.

IX. Carmen, quod Sarazanius n. 17, recensuit, ac de incertis martyribus dixit, ad SS. *Nereum* et *Achilleum* pertinere nos docuit Emsildensis monachus, quem Mabillonius primum, ac deinde Blanchinus edidit in Prolegomenis ad Anastas. opusc. 15. Hujus profecto codicis non spernenda est auctoritas, tum quod videtur octavo sæculo scriptus, tum quod omnes, quas habet inscriptiones ex autographis ipsis excepit auctor, ac in commentaria retulit, cum iter agens extramuranas ecclesias, et cœmeteria lustraret. Si itaque hoc epigramma ad eos martyres attinet, hoc accedet ad conjecturarum cumulum, ob quas eorum, quæ nunc legimus acta, dubiæ videntur fidei: neque enim, qui eunuchi fuerant, Domitillæ virginis familiares ac custodes, *militiæ dedisse nomen, almum gessisse officium, castra deinde reliquisse, clypeos, pharetras et tela projecisse* videri possunt, ut Christianos sese profiterentur; siquidem hoc genus hominum iis potissimum temporibus ab armata militia arcebantur. Malui ejusdem tamen antiqui scriptoris fidem cum Ciampinio (e) sequi, quam Sarazanium, ac de iisdem martyribus carmen inscribere.

Epitaphium, quod Eutychio in Callixti cœmeterio optimis characteribus incisum fuerat, adhuc superest integrum in ecclesia S. Sebastiani: at nihil aliud inde colligimus, præter maximam iteratamque cruciatuum vim, divinamque martyris in iis tolerandis constantiam. Ætate S. Gregorii nondum amotus ab eo loco fuerat, et ad basilicam sancti Laurentii in Damaso translatus, siquidem ex sacro ejus corpore idem pontifex oleum misit ad Theodelindam reginam.

(a) Vid. Boll. ad diem 14 Januarii.

(b) Augustin. ep. 78.

(c) De Nol. Cœmet., p. 34.

(d) Remond. Hist. di Nola, lib. n, cap. 4 et cap. 26.

(e) Vet. Mon., tom. II, cap. 20.

X. Tharsicii martyrium in Adonis martyrologio A 15 Augusti descriptum, sumptum est a Damaso ex Actis S. Stephani papæ et martyris, quæ Baronius retulit (a); frustra enim alibi hoc queras, atque hinc vides eorum antiquitatem auctoritatemque, quæ iis accedit ex hoc carmine, adversus Pearsonum, aliosque aliquot morosiores et recentiores criticos sed ab eorum argutiis Acta ipsa vindicant Bollandiani ad diem 2 Augusti, atque Anonymus in dissertatione Avenione impressa sub hoc titulo: *Autoritas pontificia notissimo Cypriani facto impugnata, sed a Gallie theologis vindicata*. At ex hoc eodem carmine plura colligimus: primo scilicet viguisse ea ætate disciplinam Arcani (b); secundo, diu ante Melchiadis ætatem transmissum fuisse intelligis ad ecclesias fermentum, quo nomine jam liquet, consecratarum ab B episcopo oblationum partem exprimi, quamobrem cum Anastasius Melchiadem ipsum fecisse scribit, ut oblationes consecratæ per ecclesias ex consecrato episcopi dirigerentur, aliud nihil exprimit, quam eo auctore ac pontifice factum, ut ad intermissam præcedentium persecutionum tempore consuetudinem, restitutis jam clero sacris sub Maxentio basilicis, reditus fieret: tertio, vides fermentum ipsum ad basilicas etiam extramuranas allatum, siquidem Tharsicius extra urbem sacramenta gerens, deprehensus est et lapidibus obrutus. An vero dicamus, hoc factum pro recepto more, an vero ob persecutionis causam, qua durante plura licebant, quæ pace Ecclesiæ reddita non permittebantur? Equidem puto fermentum ad presbyteros etiam in cœmeteriis excubantes, et C suburbanas ecclesias administrantes, pro recepto confirmatoque more transmissum. Enimvero si Melchiadis et Siricii decreto non licebat, *cujuslibet loci presbytero missas per hebdomadam celebrare*, non accepto prius fermento episcopi; nisi quis contendat, in cœmeteriis non potuisse sacra fieri, quod nemo dixerit, necesse est, ut cum clariss. atque eruditissimo Bottario fateamur, illud ad eorundem etiam cœmeteriorum presbyteros fuisse missum, per quod iis sacra facere licebat (c). Accedat pontifices summos in cœmeteriis ipsis, et ad memorias martyrum sacras sæpe habuisse synaxes; quamobrem si tunc a suburbanis ecclesiis ad urbanas fermentum mitti oportuit, nihil impedit quominus ab urbanis ad suburbanas statis diebus transmitteretur. Quod itaque Innocentius ait in epistola ad Decentium Eugubinum, non putare se, ut fermentum per parochias mitteretur, quia non longe portanda sunt sacramenta, vir clarissimus refert ad legem aliquam tunc ab eo pontifice editam, qua juberetur, ne hoc deinceps fieret: quem præterea presbyteros, qui per cœmeteria manerent, constituisse, atque iis consuecendorum sacramentorum primum copiam fecisse censet. Vides quarto fermentum ipsum ab acolytho delatum, cum ad diaconorum of-

ficiam id antea spectaret (d); et forte cum necessitas fecisset prius, ut acolythi diaconorum officio fungerentur, atque id semel atque iterum usu receptum fuisset, in legem postremo hoc ipsum abii Innocentij ætate: suspicari tamen forte quis posset, huic eundem Tharsicium diaconum fuisse; siquidem Damascus illum Stephano comparat, atque utriusque meritum pari loco habet, quod profecto tam martyrii genus, tam etiam ecclesiasticum gradum, ac ministerium respicit.

XI. Duo, quæ sequuntur, carmina, beatos martyres Petrum et Marcellinum, ac Gorgonium complectuntur. De Petro et Marcellino nihil occurrit dicendum, siquidem eorum, quæ supersunt Acta a clar. Mazocchio ad diem 11 Junii eruditis annotationibus illustrata, egregie hoc epigrammate confirmantur. Quod ad Gorgonium atinet, dubitat Florentinus ad diem 9 Septembris, an hic idem atque ille sit, quem Nicomedie cum Dorotheo passum Eusebius narrat (e). Ita enim plerique censent, quibus Romani martyrologii et Adonis testimonium præit. Bollandiani vero ad diem 12 Martii gravissimas rationes afferunt, cur noster alius ab illo Gorgonio sit. Fuldense certe martyrologium duos Gorgonios, alterum Nicomedie, alterum Romæ passum statuit (f), atque huic sententiæ Damascus favere videtur, siquidem beatos alios, quos vicina in sede habitare ait, cum eodem pariter Gorgonio passos, ac cum eodem, ut loco, sic etiam martyrio conjunctos fuisse innuit. Quinam vero illi fuerint, difficile est dicere. Notitia ab Exkardo edita apud Georgium hæc habet: *Ibi sancti isti dormiunt Petrus, Marcellinus, sancti xxx milites, Gorgonius, Geminus, etc.*, quos etiam Melesburiensis memorat, ac iis non longe positos sanctos quatuor coronatos addit. Hos etiam xxx milites via Lavicana ad duas lauros una die sub Diocletiano coronatos memorat Hieronymianum martyrologium, ad diem 22 Decembris, quos omnes forte Damascus eodem loco quiescentes designare potuit. Iconographiam superioris et inferioris cœmeterii SS. Petri et Marcellini iterum edidit cl. Bottarius Vaticanæ bibliothecæ custos (g), in eaque cubiculum repræsentat, in quo Dominus Jesus medius sedet inter Petrum et Paulum apostolos stantes, sub ipsis vero *Gorgonius, Petrus, Marcellinus, Tiburtius*, expressis nominibus indicantur.

XII. Ex Priscillæ cœmeterio quamquam multa perierint, plura tamen, quam ex aliis, Damasi carmina tulerunt ætatem. Adhuc enim supersunt, quæ Marcelli, Prothi, Hyacinthi, Saturnini, Mauri ac Chrysanthi et Dariæ sepulcris inscripta fuerunt. At quod de Chrysantho et Daria inscribitur, cum ex apographo oscitanter exscriptum olim fuerit, medica manu indiget, quam Sarazanius applicuit, ac, ut nunc legitur, ex Actis eorundem martyrum, et ex Gregorio Turo-

(a) Ad ann. 270.

(b) Vid. Schelestr. de Disc. arc., cap. 7, § 5.

(c) Rom. Subter., tom. II, p. 146.

(d) Justin. apol. I, n. 65, 67, edit. BB.

(e) Lib. VIII, H. E., cap. 6.

(f) Vid. Georg. ad Mart. Ad., 9 Septembris.

(g) Tom. I, tab. 4.

nensi illustrari oportet (a); siquidem ex his intelligi datur, cur eorum sanctorum tumulum, idololatriæ furiis prædam Damasus fuisse dicat: illo scilicet, furiosa ethnicorum manu, qui ad cœmeterium adversus Christianos confluerant, disjecto penitus eversoque, cryptaque insuper oclusa lapidibus terraque aggesta. At post redditam Ecclesiæ pacem, loco eodem pristinae religioni restituto, Damasus hæc carmina tum inscripsit, tum præterea aliquid novi operis sua impensa addidit, qui ob eam causam, puto, sub *pau-peris* appellatione se haud immerito designavit.

XIII. Carmen de S. Agnete cum archetypo collatum, atque emendatum dedi: lapidem enim, cui pridem optimis characteribus insculptum fuerat, projectum jam disjectumque non multis ab hinc annis, Deo favente a se repertum penes ecclesiam extra portam Nomentanam; servatumque, iterum ejusdem ecclesiæ parieti affigi curavit pro suo in sacras antiquitates studio cl. Marangonus. Ex hoc iterum epigrammate colligi primo poterit, Damasum eorum opinioni favere, qui Agnetem sub Diocletiano passam arbitrauntur; siquidem earum rerum, quas virginis parentes dudum retulerant, fama inter præsentis nondum perierat, cum ille hoc carmen scriberet. Secundo fortissimam virginem, pronuntiata præconis voce adversus se Judicis sententia, statim liquisse nutricis, quæ eam non deseruerat, gremium, ut pœnam, cui damnata fuerat, imperterrita obiret: erat enim moris, ut præco silentium tuba indiceret (b), tum deinde ut judicis sententiam alta voce legeret: quam obrem si mos ille servatus in Agnetis martyrio fuit, non est cur hæc Damasi verba, cum *lugubres cantus tuba concrepuisset*, de publicato tunc primum Diocletianæ persecutionis edicto cum Tillemontio accipiamus, ac martyrem fortissimam, statim ac impiam promulgatam adversus Christianos legem audivit, ad pœnam sese *ultra* obtulisse dicamus. Tertio ex eodem carmine intelligimus, Agnetis ad pœnam damnatæ jam, nudæque, ac pellucida veste contactæ, cum prius ad lupanar de more ducenda esset, effusis per membra crinibus, pudorem ab procacitate oculorum mirabiliter defensasse Deum, ac nullam propterea esse causam, cur Actis, quæ Ambrosii nomine circumferuntur, fidem non habeamus, quamquam nulla hujusce rei apud Ambrosium ipsum et Prudentium mentio sit. Quarto denique martyrem sanctissimam igne damnatam, quod idem Ambrosius silet, vulgata vero Acta confirmant: atque hinc intelligis, quam levibus sæpe de causis vetera monumenta suspecta habeamus. An vero Agnes igne an ferro martyrium fecerit? Ambrosius et Prudentius gladio, Acta martyrum Occidentalium, quibus vir clar. Evodius Assemanus archiepiscopus Apameæ ex Vaticano Syriaco veteri codice, ac præclaris annotationibus adjectis Ecclesiam nuper locupletavit, igne absumptam docent: Latina vero Acta, virginem in flammis pri-

mo projectam, tum a Numine servatam illæsam, postremo gladio jugulatam asserunt. Hoc verius esse Damasus hoc versiculo non obscure innuit:

Urere cum flammis voluisset nobile corpus.

Siquidem hinc liquet, iniquum judicem *voluisse* quidem, sed nequaquam efficere potuisse, quod *voluit* ut non parva latinis, quæ circumferuntur, Actis ex hoc carmine auctoritas accedat. Hinc Agnes media Petrum inter et Paulum apostolos, flammaque circa ipsam succre-cens ex cœmeterio Pontiani exhibetur in veteri fragmento a Bonarrotio illustrato (c), atque id præterea confirmant veteres ejus basilicæ picturæ, quæ et flammam, et sub ipsam gladium, quo martyrium consummatum fuit, adhuc representant (d).

Irenem Damasi sororem, non secus ac ipsum Damasum, sibi vindicant scriptores Hispani, ut liquet ex ejus Actis, quæ Bollandus produxit ad diem 21 Februarii. At si quæ Actis illis fides haberi potest, nemo negaverit, quin Irenes Romanis virginibus accensenda sit. Nam cum eam *duodecimo Damasi pontificatus anno*, qui incidit in annum 378, ad superos abiisse asserant; contra vero cum Damasus ipse hoc carmine *anno vigesimo* nondum completo sibi ereptam fuisse doleat, hinc facile vides illam alibi quam Romæ nec ortam, nec educatam videri posse: sed Actorum illorum, ut verum fatear, levissima prorsus, utram in partem velis, auctoritas est.

Hæc habui, quæ ad Damasi carmina hoc loco observarem, ex quibus, præter ea quæ dixi, veterem hymnorum usum, sacrarum reliquiarum cultum, sanctorum invocationem, votorum tum nuncupationem, tum piam solutionem confirmatam videas. Cur vero his quæ Sarazianus edidit, non solum ea quæ Stephanum et Eusebium Romanos pontifices laudant ac superius recensui, sed et alia nonnulla addiderim appendicis loco, una hæc est ratio, quod scilicet illa etiam Damasum mihi sapere videantur, atque ejus aliquando verba, ac sensus referant, atque ætatem. Sed hæc de re, ne quid ego temere statuam, lectoris iudicium esto.

Cæterum quod Damasus in metrum peccare aliquando videatur, haud mirabitur, qui in legendis inscriptis versibus, et elogiis mediocriter versatus sit: vix enim, ut mea faciam viri docti verba, pauca de multis epigrammata in lapidibus reperias, quæ non multis modis in metricas leges offendant, et si illa sint alioquin elegantissima (e).

§ III. — De Damasi operibus: Basilicæ via ardeatina ab eo ædificatæ locus, ut videtur, ejusque cœmeterium. De Basilica S. Laurentii in Damaso: qua occasione de Titulis agitur, ac Anastasii locus in Marcello adducitur et explicatur.

I. Reliquum nunc est, ut etiam de Damasi operibus pauca adjiciam. Pontificale itaque hæc memorat: *Hic fecit basilicas duas, unam juxta theatrum S. Laurentio, et aliam via Ardeatina, ubi requiescit in Catacumbis, et ædificavit platoniam, ubi corpora Apo-*

(a) De Gl. Mart., cap. 38.

(b) Senec., epist. 78.

(c) Framm., p. 91.

(d) Ciamp., tom. II, p. 39.

(e) Mazocch. ad Kal. 30 Junii, not. 18.

stolorum jacuerunt, quam et vestibus ornavit. Platoniam vocat Anastasius pretiosa marmora in tabellas dissecta, quibus nempe murum et pavimentum Damasus obduxerat, locumque hoc pacto ornaverat (a): Basilicam via Ardeatina ædificatam ubi sepultus jacuit pro majori parte adhuc superesse putant viri clar. Boldettus et Marangonius, idonei profecto iudices, quæ in usum cellæ vinarie conversa postmodum fuit, inter Ardeatinam et Appiam viam. Nam primo locus ille in longitudinem ad palmos septuaginta, in latitudinem vero ad triginta extenditur: habet deinde Septentrione semicyclum, seu absidem pro altari comparatam: tertio, parietes alicubi colorem picturæ obtinent; quæ profecto omnia vetustæ sacræ ædis speciem servant: quarto tandem huic ipsi loco cœmeterium subest, a viris illis diligentissimis primo detectum. Eam itaque esse illam censent, quam Damasus extruxerat, ac cœmeterium quod subest, illud ipsum, in quo depositus jacuit. Eorum rationes dilucide attulit illustrissimus Æsinus episcopus loco jam indicato, quem videas.

Alteram ad *Theatrum Pompeii*, ejus pontificis ætate anteriorem fuisse, manifesto probat ejusdem carmen de templo S. Laurentii inscriptum: quamobrem non eam primus ædificasse, sed refecisse videri debet, quamquam sic restauraverit, auxerit, et ornaverit, ut unus deinceps ejus auctor dictus fuerit. Eam vero restauratam, amplificatam atque ornatam præterea consecravit, ut ex marmoreo monumento discimus, quod a cardinali Farnesio, cum eam basilicam iterum reficeret, repertum, et ad ædes translatum suas adhuc servatur his inscriptum litteris.

T. I. X. N. EGO DAM
ASIVS VRB̄ ROME
EPS̄ ANC. DOM̄ VC̄SĒ
CRAVI N. R. Q. S. M.
SPA. S. PE.

Has ego litteras hoc loco transcripsi eo modo, quo immortalis memoriæ vir Franciscus Blanchinus postremis curis expressit. Nam cum prius eas retulisset in prolegomenis ad primum Anastasii tomum, lapidem deinde forte diligentius observatum, ac una tantum sigla D. loco alterius. Q. quam antea descripserat immutatum iterum attulit in notis historicis ad Damasi nostri Vitam, tom. III, atque ita explicavit *Titulus in Christi nomine: Ego Damasus Urbis Romæ Episcopus hanc domum consecravi, nona regione, dedicatam Septembri mense, S. Paulus, S. Petrus, cujus deinde mensis prima die observat in ea basilica gestæ rei memoriam celebrari, quod si cui siglis illis N. R. S. M., nec nona regio placeat, nec solitarius die certa non designata, annoque non adscriptis consulibus expresso September mensis, legere forte poterit, hanc domum consecravi novatam, refectam, dedicatam S. Martyri: siquidem hæc omnia re ipsa Damasus tunc præstitit. Cæterum observari hoc loco potest,*

(a) Mus. Ital., tom. I, p. 89.
(b) De disc. arg., cap. 14.

A Sancti prænomen una tantum littera S. indicatum quarto jam sæculo, nec id fieri propterea ceptum post sæculum XI, ut censuit Fontaninus (b).

Ex hac vero marmorea *tabella* causam tenes, ni fallor, unde *tituli* dicti sint, ac præterea intelligis, quotquot erant in Urbe basilicæ, *titulorum* nomine tum nuncupari potuisse, tum merito nuncupatas. Ut vero plures erant basilicæ ecclesiasticis cogendis synaxibus assignatæ, quam *viginti quinque* (siquidem sacras ædes sub Cornelio numerum quadragenarium excessisse ex Optato scimus), ita etiam totidem fuisse titulos fateri cogimur: neque enim Marcellus illam cæteris aliis basilicis nuncupationem eripuit, ut ea solis illis *viginti quinque*, quos ipse *constituit*, propria esset. Basilica igitur hæc, quam Damasus *titulum* constituisse dicitur, *titulus* necessario fuerat ante ejus pontificatum, siquidem suos habuit sacerdotes, diaconos, aliosque gradus, qui sacris agendis præerant, ut ex carmine 35 aperte constat. Aliquid itaque amplius, quam illam omnibus Urbis basilicis communem nuncupationem, tum Marcellus suis, tum Damasus ecclesie S. Laurentii contulit, cum *titulum* constituit. Quid vero illud sit, ex Anastasio intelligimus, cum ait Marcellum, *viginti quinque titulos in urbe Roma constituisse quasi dioceses propter baptismum, et pœnitentiam multorum, qui convertebantur ex paganis; sed quia post Decianam persecutionem usu receptum fuerat, ut ab episcopis presbyteri aliquot constituerentur, qui lapsos ad pœnitentiam reciperent* (c). Marcellus ut Christianis diuturna acerbissimaque Diocletiana persecutione prostratis consuleret, loca iis recipiendis, non tam constituisse, quam restituisse videri potest. Cum igitur jam tot essent *tituli*, quot basilicæ, ac loca sacris agendis assignata, ex omnibus elegit *viginti quinque* dumtaxat, eosque *quasi dioceses* esse jussit, communicato scilicet pœnitentes reconciliandi et baptismum conferendi jure, quod cum esset unius episcopi proprium, iis, quibus conferebatur *titulis*, præstabat, ut *quasi dioceses* esse viderentur, ac earum presbyteri, quasi episcopi. Erat itaque, ut *tituli* nuncupatio, sic etiam sacrorum usus communis cæteris etiam basilicis Urbis. At illæ, quæ hoc peculiari jure præterea utebantur, majores præ cæteris, ac digniores habebantur, unde illis *cardinalium titulorum* vocabulum deinceps hæsit. Atque hæc sunt, quæ Damasus huic a se *novatæ, restauratæ, dedicatæ* fundis, et donis auctæ basilicæ beneficia præstitit, ut supra alias permultas extolleretur.

Hunc fortissimum martyrem Romanis civibus, secus ac hactenus creditum fuerat, annumerandum demonstravit Josephus Blanchinus vir clar. aperto Leonis Magni testimonio, ex ipsius Sacramentario nuper a se edito. Ego vero alium sancto huic pontifici testem addi posse existimo, Prudentium scilicet, qui Romanæ urbis gloriæ hoc unum defuisse scribit, ut post domitum orbem terrarum vinceret *Spurcum*

(c) Soc., lib. v, cap. 19.

Joveni, non Cassii Camilli, aut Cæsaris turbulenta vi, A sed *Laurentii martyris haud incruento prælio* : ex quo quidem illud evidenter consequitur Laurentium a claris illis ejus urbis filiis minime disjungendum.

Carmen de *Fontibus* nobis indicat, aliquid operis in Vaticana etiam basilica ab hoc pontifice factum. Quid hoc sit, Ciampinus quantum potuit in tanta vetustate temporum, ac rerum immutatione, veteris templi ichnographiam describens, his verbis explicuit : *Ab ara sanctorum trium regum, longe operosior et pulchrior moles attollebatur, ut patet ad n. 30 cum vetustissimo altari S. Joannis ad fontes appellato. Non longe ab hujus altaris gradibus in medio magnum ac patulum labrum lazabat pretiosissima concha marmoree alabastrino, qua lævi nitore, qua signis exstantibus illustris. In hanc cæco meatu per fistulas e solo undæ irrumperant, quibus catechumeni baptizarentur. Illam Liberius pontifex exstruendam olim mandaverat Damaso, cum non adhuc pontificia fulgeret majestate. Quin ut operis tam perspicui memoria ad posteros perveniret, ipse Musarum non humilis cultor Damasus, lapidi incidit quosdam versiculos, quorum nonnulla fragmenta, cum in parietibus intra novum Oratorium S. Leonis papæ vix legi possent, tandem erudita pertinacitate curiositate primævo ac genuino sensui restituta visuntur in cryptis Vaticanis (a). At quia aliud baptisterium, aliud vero baptisterii fons, hinc ut ego puto, duplex est Damasi carmen de *Fontibus Vaticanis*, aliud integro baptisterio ipsi, curante Mercurio diacono, aliud vero ipsi aquarum receptaculo *Achatii* opera inscriptum. Nam fons alius, seu cantharum, C quod Paulinus Nolanus eleganter describit in atrio basilicæ positum, ac ab nonnullis pro baptisterio acceptum fuit, uni tantum lavandæ pro more plebi*

ecclesiam ingressuræ comparatum fuerat (b). Hujus Damasiani operis iterata exstant testimonia tum Pauli V, tum Innocentii X, qui *aquam Vaticanæ collis, incerto olim a capite deerrantem, a B. Damaso inventam, scaturigine ad lavacrum novæ generationis in fontem corrivatam, rursus amissam, conquistam, reperitamque, ac mire probatam, fonte recens exstructo restituit, ut in Urbe aquis peregrinis affluente, ædes Vaticanæ suam hanc haberent, gemina salubritate hauriendam.*

Sanctæ Anastasiæ vetustam sane basilicam a Damaso picturis ornatam narrat Hilarius papa, recitatis a Sarazano versibus in notis ad carmen 17, ex quo forte aliquid præsidii, quamquam frustra, accedere videbitur ad eorum sententiam, qui eam ecclesiam Hieronymi cardinalis titulum fuisse scripserunt. Baronius denique ac Ciacconius Actorum Damasi auctoritate permoti, ecclesiam S. Rufinæ et Secundæ in sylva Candida, a Julio inceptam, a Damaso absolutam fuisse asserunt. Sunt etiam, qui hoc Damasi studium extendant ad loca ab Urbe dissita; Nolani enim scriptores ædiculam illam, in qua S. Felicis sepulcrum fuerat, quam deinde amplissima illa basilica sua a se clausam Paulinus scribit (c), Damaso attribuant, ac veterem hanc præ cæteris in ejus rei testimonium inscriptionem afferunt : † *Septima die stante mense Madii † dedicatio erit hujus S. Ecclesiæ. beatus Damasus PP. construxit et ædificavit. Ad Honorem. Di. Et Beatissimi. Felicis. Conf.*; qua de re, vide, si placet, cl. virum Joannem Stephanum Remondinum (d). Mirum tamen videri merito poterit, Paulinum ipsum, quamquam de ædícula illa sæpius egerit, nullam unquam ejus pontificis mentionem fecisse.

(a) Vet. Mon., tom. I, p. 59.

(b) Cl. Murat. n. 41, 42, ad Epist. Paul., 13, Ver. edit.

(c) Ep. 12, Ver. edit.

(d) Della Nolan. Eccles. Storia, lib. II, cap. 8, 9.

DIATRIBÆ DUÆ

ILLUSTRANTES GESTA QUÆDAM PONTIFICUM LIBERII ET DAMASI.

DIATRIBA PRIMA.

De gestis Liberii exsulis.

§ I. — Afferuntur cœvi scriptores de gestis Liberii exsulis, quos tantum futuros sibi iudices proposuit auctor in hac celebri controversia. D

Mecum ipse constitueram, quamquam occasio sese obtulisset, ne quid sermonis istis de rebus agerem, quod illæ extra institutum meum positæ viderentur, ac ne rotam tam sæpe versatam, inutili labore a me versari iterum diceretur. Verum consilium postea immutavi meum, quod videram tum Liberii hæresim ab Jansenianis, elapsis annis ad nauseam usque recantari adversus Catholicos, tum fuisse nuper nostrarum partium scriptorem historicum, qui eam pro re indubia habeat, tum denique quod legendo, et meditando observaverim quæstio-

nem hanc deficientibus monumentis a viris cæteroquin doctissimis, dum quisque præconceptæ opinionis inservit, non tam explanari, quam implexam magis atque obscuriorem effici. Me igitur cum iis multis, qui hanc controversiam tractarunt, abripi passus sum; ne autem lectores meos nimium fatigarem, cœvis dumtaxat scriptoribus, quorum supersunt opera, eam dilucidare aggressus sum : quod tamen an successerit ex voto, ii dijudicent.

Principio quin Liberius papa in exsilio positus *Sirmiensem fidem* suscepit, nemo dubitaverit, qui ejus ad Orientales epistolam legat : neque enim is sum ego, qui eam repugnantibus tot sæculis postulare falsi ac inter Arianorum commenta rejicere prorsus audeam : an vero voluntatem verbo tenus expressam, an potius subscriptione aliqua etiam sua jam